

'Grenzhochspannungshindernis', de elektrische grensdraad tussen Nederland en België in de Eerste Wereldoorlog

5 Achteroom van de auteur speelt grensbewaker, waarschijnlijk in de omgeving van Zundert of Roosendaal. Blijkbaar waren uniformen e.d. in het bezit van burgers gekomen.
[Alle andere foto's dan de bovenste zijn van Internet gehaald. Met dank aan de onbekende publicisten!]

Inhoudsopgave

'Grenzhochspannungshindernis', de elektrische grensdraad.....1
Het grenshek.....12
Uitvoering van het hek.....13
Inleiding; bronnen en doel.....15
Verdere bestanden m.b.t. de grensdraad.....15
Hoe zag een en ander eruit?.....15
Waar kwam de stroom [elektriciteit] vandaan?.....16
Enkele verdere technische aspecten.....17
De techniek, energie-opwekking.....17
De techniek, schakelmaterieel en isolatoren.....19
De techniek, draden en verliezen in de draden.....19
Verliezen bij wisselspanning.....20
De techniek, Vluchtmogelijkheden21
Enige verdere waarnemingen m.b.t. de verwondingen.....21
Krantenartikelen en andere te dateren gegevens.....22
28 mei 1910 Electricische rattenvallen.....22
7 juli 1910 Electricische Centrale.....22

7 juli 1910	De Electriche Centrale.....	22
5 februari 1911	[Lichamelijk letsel bij elektrische ongevallen].....	22
5 juni 1914	[...] Aan beide zijden zijn op de gaanderijen	23
4 augustus 1914	Am frühen Morgen des vierten Augusts 1914	23
27 augustus 1914	De val van Namen.....	23
26 september 1914	Het terugtrekken der Belgen.....	23
9 oktober 1914	Als am neunten Oktober 1914 Antwerpen fällt,	24
22 oktober 1914	De inneming van Namen.....	25
22 december 1914	Het gevangenen-kamp te Munster.	26
22 december 1914	[...] Men meldt ons nog uit Putte:.....	27
31 december 1914	Am Ende des Jahres [19]14 hat der deutsche Stab	27
1 januari 1915	- Es wurde unter der Einwohnerschaft viel	27
1 maart 1915	Frühjahr 1915. Seit Monaten tobt in Europa	27
24 april 1915	VAN DE BELGISCHE GRENS.	28
1 juni 1915	Grenzhochspannungshindernis.....	29
4 juni 1915	De nieuwe grensafsluiting in Noord Vlaanderen.....	30
5 juni 1915	De Duitschers en de grensafzetting.....	31
7 juni 1915	[De Duitschers in België.....	31
8 juni 1915	Van de Belgische Grens.....	32
11 juni 1915	EEN BARREEL TUSSCHEN ZEELAND EN VLAANDEREN.	32
12 juni 1915	De draadversperring.....	32
14 juni 1915	AFSLUITING.....	33
14 juni 1915	De Duitschers in België.....	34
15 juni 1915	De Duitschers zijn nog druk bezig met het aanleggen	34
15 juni 1915	- Vrijdag is bij Ossendrecht een 16-jarige jongen,	34
15 juni 1915	De situatie aan de grens tussen België en Nederland.....	34
17 juni 1915	De Grensafsluiting.....	35
18 juni 1915	De Grensafsluiting.....	35
19 juni 1915	Het Gentsche dagblad Het Volk bericht:	36
19 juni 1915	DE GRENSAFSLUITING.....	36
[28 juli 1915]	Uit de Mail. (loopende tot 19 Juni 1915.)	36
21 juni 1915	WERKEN AAN DE VERSPERRING.....	38
23 juni 1915	Lüttich, den 23. Juni 1915.....	38
23 juni 1915	UIT BELGIË.....	38
24 juni 1915	ZOEKLICHTEN.....	39
25 juni 1915	- Aan de geleiden electriche draad	40
28 juni 1915	- De electriche leiding langs de Belgische grens	40
28 juni 1915	- De groote open plekke tusschen Waterland Oudeman	40
29 juni 1915	Grenskerelen contra militairen. Maatregelen voor den oogst.....	40
29 juni 1915	't Getrouwe's Belgische nieuwsjes.....	40
2 juli 1915	Een ondeugend dorp.....	41
2 juli 1915	ELECTRISCHE DRAADVERSPERRING.	42
2 juli 1915	CLINGE 2 Juli. (Spec. Dienst.)	42
2 juli 1915	De afsluiting van de grens.....	42
3 juli 1915	VAN DE VLAAMSCHE ZEEUWSCHE GRENS.	43
3 juli 1915	- De Burgemeester van Moerbeke terug gevangen,	43
6 juli 1915	- Pas op, Pas op van de Potdraad,	43
6 juli 1915	De gesloten Grens.....	43
7 juli 1915	Langs heel de lijn.....	43
7 juli 1915	- De Duitschers houden zich voor:.....	46
8 juli 1915	Men meldt uit Maastricht:.....	47
10 juli 1918	LANGS HEEL DE LIJN.....	47
10 juli 1915	Grensaafscheiding.....	49
13 juli 1915	De geëlectriceerde grens.....	49
13 juli 1915	Weer een slachtoffer.....	50
14 juli 1915	De Eerste DOODGEDONDERDE aan den duitschen draad dicht onze deur. .50	
6 jongens van Assenede en Eekloo wilden naar Holland om in 't vlas te werken..	50	
Dommigheden van de menschen er rond.....	51	
De gedooide bij St-Jansteen.....	51	
15 juli 1915	De prikkeldraadversperringen aan de grens.....	52
15 juli 1915	Smokkelaar gedood.	52
15 juli 1915	Van de grens.....	52
17 juli 1915	Ontsnapt.	53
18 juli 1915	Er was dien Donderdag al veel binnen gebracht	53
20 juli 1915	Van de Belgische Grens.	54
Men schrijft ons uit Eindhoven dd. 18 Juli:	54	

	Men meldt ons uit Aardenburg 19 Juli:	54
21 juli 1915	INGESLOTEN. De electriche versperring van de Noordzee	54
22 juli 1915	GRENSDRUKTE.	55
23 juli 1915	Gisternacht is andermaal, tusschen Ossendrecht en Sandvliet,	55
23 juli 1915	Aan de Nederlandsch-Belgische grens.....	55
26 juli 1915	De Duitschers in België.....	56
26 juli 1915	Een Nederlandsche militair gedood.	56
26 juli 1915	De mensen werden gewaarschuwd door de bordjes	56
26 juli 1915	Van de grens.	56
27 juli 1915	Treurig ongeval.	57
30 juli 1915	De electriche draad.....	57
30 juli 1915	Men meldt uit Esschen en Moestraten aan de Vlaamsche Stem:	57
2 augustus 1915	G e v a a r l i j k e a f s l u i t i n g.	57
2 augustus 1915	De Oorlog.	57
3 augustus 1915	- Een inwoner der gemeente Philippine, G. Bonte,	57
3 augustus 1915	VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 3 Aug. (V. D.).	57
3 augustus 1915	Men meldt uit Luijksgestel d.d. 1 Aug.	57
4 augustus 1915	Nog nader bij ons deur een doodgebliksemde	58
4 augustus 1915	IN DE KEMPEN.	58
4 augustus 1915	O n t v l u c h t.	58
5 augustus 1915	GEELECTROCUTEERD.....	59
6 augustus 1915	Weer deserteurs.....	59
7 augustus 1915	De electriche grensafsluiting.	60
7 augustus 1915	AAN DE DRAADVERSPERRING.....	60
10 augustus 1915	In hechtenis genomen.....	60
10 augustus 1915	DE ELECTRICHE DRAAD.	60
11 augustus 1915	Weer en... ..	61
11 augustus 1915	De smokkelhandel aan de grens.....	61
12 augustus 1915	Aan de Zeeuwsche grens.....	63
14 augustus 1915	De Duitschers in België.....	64
14 augustus 1914	Aan de Grens.....	64
14 augustus 1915	Hoogspanningsleiding.....	64
16 augustus 1915	In de draad.	64
16 augustus 1915	AAN DE GRENS.....	64
16 augustus 1915	Weer een.....	65
16 augustus 1915	In klein-België.....	65
18 augustus 1915	[...] Sedert de electriche draadversperring gemaakt is,	68
18 augustus 1915	In de draad.....	68
20 augustus 1915	Het passeeren van de grens.....	68
20 augustus 1915	MUZIEK AAN DE GRENZEN.	68
30 augustus 1915	SMOKKELEN.	69
31 augustus 1915	De gevaarlijke grens.	70
31 augustus 1915	Begravenis aan de Belgische grens.....	70
31 augustus 1915	uit 'De Dodelijke Draad in het Zuiden'.....	70
1 september 1915	Uit België.	70
2 september 1915	Gevaarlijk smokkelen.	71
2 september 1915	Zwaar gestraft.....	71
3 september 1915	- Tusschen Koewacht en Clinge, aan de Belgische grens,.....	71
9 september 1915	Van de Belgische grens.....	71
10 september 1915	DOODGESCHOTEN.....	71
11 september 1915	Hedenmorgen zijn een Belgische vluchteling	72
14 september 1915	In den nacht van Donderdag op Vrijdag	72
15 september 1915	Aan de grens.	72
15 september 1915	Van het Westelijk front.	72
15 september 1915	De electriche draadversperring.	72
20 september 1915	Uit Terneuzen meldt men ons:	72
21 september 1915	Aan de grens.....	72
21 september 1915	De nood in de naburige grensgemeenten,	73
23 september 1915	De draad des doods	73
24 september 1915	De burgemeester van Knocke.....	73
28 september 1915	Aangehouden.....	73
28 september 1915	Een levensgevaarlijke proefneming.....	74
29 september 1915	Uit Esschen.....	74
5 oktober 1915	OOSTBURG, 5 Oct.	74
5 oktober 1915	Langs de grens.....	74
5 oktober 1915	Twee Nederlandsche soldaten gedood.	76

6 oktober 1915	[Volkskrant 16 januari 2009].....	76
6 oktober 1915	TWEE SOLDATEN GEDOOD.....	76
6 oktober 1915	De electriche grensdraad afgesneden?	77
6 oktober 1915	GRENSVERSPERRING.....	77
6 oktober 1915	MOEILIJKHEDEN.	77
7 oktober 1915	O p 't k a n t j e a f.	77
9 oktober 1915	De draad des doods!	78
11 oktober 1915	Slachtoffers der electriche draadversperring!.....	78
11 oktober 1915	G e d o o d. Te Stroobrugge, nabij Eede (Zeeland)	78
11 oktober 1915	De elektricche grensversperring.	78
13 oktober 1915	[V a n d e g r e n s.	79
13 oktober 1915	Door electriciteit gedood.....	79
14 oktober 1915	De afd. Heerenveen regelde de winterkampagne.	79
15 oktober 1915	AAN DE GRENS.....	79
15 oktober 1915	Een Duitsch soldaat gedood door electriche draadversperring..	79
15 oktober 1915	DE ACHELSE KLUIS.	79
21 oktober 1915	VAN DE GRENS.....	79
21 oktober 1915	DE ACHELSE KLUIS.....	79
22 oktober 1915	AAN DE GRENS.....	79
22 oktober 1915	De gevaren der electriciteit.....	80
23 oktober 1915	De Belgicche grensversperring.....	80
25 oktober 1915	Een eigenaardig tooneel.....	80
27 oktober 1915	Krankzinnig geworden.....	81
27 oktober 1915	De elektricche grensdraad.....	81
28 oktober 1915	[Hoog Militair Gerechtshof. De smokkelgeschiedenis.....	81
29 oktober 1915	WEHL.....	81
29 oktober 1915	Ontvlucht uit België.....	81
2 november 1915	In de Tijd schrijft de heer A. Beekman,	81
3 november 1915	- De draad des doods!	81
15 november 1915	AAN EN OVER ONZE BELGISCHE GRENS.	82
22 november 1915	Gedeserteerd uit België.	82
23 november 1915	Men meldt uit IJzendijke aan de Midd. Crt.:.....	82
25 november 1915	Te Phillippi[n]e sloeg een paard op hol	82
29 november 1915	Een Duitsch deserteur.	82
30 november 1915	- In den nacht van zaterdag op Zondag is in de z.g.n.	83
3 december 1915	- De draad des doods!	83
7 december 1915	Toestanden in Nieuw-Namen.....	83
11 december 1915	Aan de electriche draadversperring.....	84
18 december 1915	Langs de electriche draadversperring.	84
21 december 1915	Hulpkerk.....	85
22 december 1915	Men schrijft uit Baarle-Nassau:	85
22 december 1915	Begravenis aan de grens.	86
28 december 1915	In den vorigen nacht zijn aan de Belgisch-Zeeuwsche grens ...	86
29 december 1915	Men meldt ons uit Terneuzen :.....	86
30 december 1915	S p e e l s c h e i d.	86
4 januari 1916	O n d e r d e n "d r a a d" d o o r.	87
4 januari 1916	De aanhoudingen aan de grens.....	87
8 januari 1916	De elektricche draad.	87
10 januari 1916	DE ELECTRICHE DRAADVERSPERRING.	87
11 januari 1916	De electriche draadversperring.....	87
12 januari 1916	Weer een.....	87
12 januari 1916?	NOG JUIST BIJTIJDS.	88
15 januari 1916	De Duitschers in België.	88
15 januari 1916	Uit Zeeuwsch-Vlaanderen W. D.....	88
16 januari 1916	Men meldt uit Aardenburg aan de Middelb. Ct.:	88
18 januari 1916	LANDSTURM (Aalst).....	88
25 januari 1916	Aan de "Telegraaf" wordt meegedeeld:	89
26 januari 1916	Men schrijft uit Koewacht aan het Dbld. v. N.-Brab.	89
26 januari 1916	Slachtoffers van den draad.	89
26 januari 1916	Gedwongen massa-verhuizing aan de grens.	89
28 januari 1916	Draadversperring.....	89
29 januari 1916	Van de Belgicche grens.....	89
1 februari 1916	Langs de Belgisch-Nederlandsche grens	90
1 februari 1916	Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens, 1 Febr.	90
4 februari 1916	VAN OVER DE GRENS.	90
4 februari 1916	De tweede draad.....	90

8 februari 1916	Woensdagnamiddag arriveerden te Molenbeersel-grens	90
9 februari 1916	De doodelijke draad.	90
9 februari 1916	De Duitschers in België.	90
10 februari 1916	AAN DE GRENS.	91
10 februari 1916	Varken aan den electricischen draad.	91
11 februari 1916	Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens.	91
11 februari 1916	Grensverkeer.	91
12 februari 1916	Van de grens.	92
15 februari 1916	AAN DE GRENS.	92
15 februari 1916	Aankomst van Belgische vluchtelingen.	92
15 februari 1916	De Belgische grens gesloten tot 't eind der maand.	92
22 februari 1916	BELGISCHE GRENS, 22 Febr. (Per Tel.)	93
27 februari 1916	Men meldt ons uit Maastricht:	93
27 februari 1916	De Verboden zone	93
28 februari 1916	Er werd bekend gemaakt dat op 28 februari 1916,	93
29 februari 1916	Uit Budel schrijft men aan de Meijerij'sche Crt.:	93
1 maart 1916	De koopman P. uit Clinge, die met paard en kar	94
2 maart 1916	Uittocht uit Belgisch Putte.	94
3 maart 1916	- Thans is te Hamont aangekomen het noodige materiaal.	94
3 maart 1916	GEBREK IN BELGIE.	94
8 maart 1916	UIT BELGIE.	94
10 maart 1916	De Duitschers in België.	95
13 maart 1916	Een dorp tusschen de draden des doods.	95
16 maart 1916	Men meldt ons:	95
17 maart 1916	Te Roosendaal is gisteren een Duitse onderofficier	95
17 maart 1916	GEISOLEERD MEERLE.	95
17 maart 1916	Gevlucht.	96
17 maart 1916	Onder Wouw is nog een Duitser geïnterneerd.	96
23 maart 1916	Iemand die een tocht deed langs de Belgische grens	96
26 maart 1916	[...] de heer Ausels [Ameels],	96
28 maart 1916	De bewoners van de landstrook tusschen de Nederlandsche grens	97
29 maart 1916	Van de Belgische grens.	97
31 maart 1916	BRIEVENS MOKKELAARS.	97
[1 april 1916]	Uit bezet België.	97
7 april 1916	De doodelijke draad.	97
14 april 1916	Op de oorlogstooneelen	97
20 april 1916	Maastricht.	98
30 april 1916	Men meldt ons aan de Vlaamsche grens:	99
5 mei 1916	De draadversperring.	99
6 mei 1916	- De draad des doods!	99
10 mei 1916	Men meldt ons uit Eindhoven:	99
10 mei 1916	Ontsnapte krijgsgevangenen.	99
18 mei 1916	WEER UHLANEN.	99
21 mei 1916	LANDSTURM (Aalst).	99
24 mei 1916	DE DUITSCHERS AAN DE GRENS.	100
25 mei 1916	Het eerste slachtoffer.	100
26 mei 1916	Kessenich, Sint-Martinusparochie	100
	Molenbeersel, Sint-Leonardusparochie	100
30 mei 1916	Men schrijft ons uit Koewacht:	100
6 juni 1916	Men meldt ons:	101
6 juni 1916	- Bij het maaien van gras langs den electricischen draad	101
8 juni 1916	Een slachtoffer.	101
10 juni 1916	DRAMA OP DE GRENZEN.	101
16 juni 1916	AAN ONZE GRENS.	101
20 juni 1916	De gruwelkamer is bijna compleet.	102
24 juni 1916	[...] Dezer dagen werd onder de Belgische gemeente Bouchaute.	102
25 juni 1916	Desertie.	102
26 juni 1916	Aan den draad.	103
6 juli 1916	De draadversperring.	103
10 juli 1916	SMOKKELAAR DOODGESCHOTEN.	103
14 juli 1916	De versperring zag er niet overal het zelfde uit.	103
14 juli 1916	Over de grens.	103
17 juli 1916	De doodelijke draad.	103
17 juli 1916	DRAMA AAN DE GRENS.	103
18 juli 1916	OVER DE GRENS GEKOMEN.	103
20 juli 1916	- Ten einde herhaling van ontvluchting van soldaten.	103

22 juli 1916	DOOR DEN ELECTRISCHEN DRAAD GEDOOD.....	104
24 juli 1916	Door de elektrische draad gedood.	104
27 juli 1916	De abdij van Achel.....	104
28 juli 1916	De tweede draadversperring.....	104
31 juli 1916	Landbezitters aan de Belgische grens.....	104
4 augustus 1916	LANGS DEN DRAAD.	104
5 augustus 1916	Budel	105
5 augustus 1916	Slachtoffer van den electricchen draad.....	105
14 augustus 1916	DE ACHELSCHE KLUIS.	105
15 augustus 1916	Men schrijft ons uit Koewacht:.....	106
17 augustus 1916	De doodelijke draad.....	106
18 augustus 1916	DE DRAADVERSERRING	106
	DESERTIE.	106
	AAN DEN DRAAD.	106
19 augustus 1916	Drie Duitse deserteurs aan den doodelijken draad.....	106
19 augustus 1916	Gedood door den draad.	106
	Neeritter. Zondagavond had nabij onze gemeente een droevig ongeval plaats. ..	106
	Budel. Thans zijn dan ook hier aan de grens de middelste versperringsdraden .	106
23 augustus 1916	Gistermorgen is te Valkenswaard een Duitse deserteur.....	106
25 augustus 1916	In den nacht van Dinsdag op Woensdag zijn,	107
29 augustus 1916	O v e r d e g r e n s g e k o m e n	107
29 augustus 1916	De doodelijke draad.....	107
30 augustus 1916	DE ROMAN VAN EEN DUITSCH DESERTEUR.	107
1 september 1916	DE TOESTAND IN DUITSCHLAND	108
4 september 1916	Aan den draad.....	108
8 september 1916	Nabij Poppel is een Duitse Feldwebel	108
9 september 1916	ALLERLEI.....	108
10 september 1916	Weder een Belgische gemeente gestraft.....	108
11 september 1916	DE DOODELIJKE DRAAD.....	108
11 september 1916	De grenswacht bij Putte ingetrokken.....	108
12 september 1916	De elektrische draad.....	109
12 september 1916	De elektrische draad.	109
12 september 1916	Broodvoorziening in België.....	109
12 september 1916	[...] De vaartuigen van Philippine mogen nu niet meer naar Gent	109
13 september 1916	DE ACHELSCHE KLUIS.	109
	BUDEL. Men deelt ons mede dat in Hamont door de Duitschers	110
	VAN DE GRENS.	110
13 september 1916	Aan den draad.	110
13 september 1916	Elders noodig?.....	111
15 september 1916	De elektrische draad.....	111
18 september 1916	D e s e r t e e r e n d e U h l a n e n	111
18 september 1916	In september 1916 kregen ook de bewoners	111
20 september 1916	De doodelijke draad buiten werking?.....	111
19 september 1916	Doofstomme soldaten.....	111
21 september 1916	Uit Zeeuwsch-Vlaanderen W. D.....	111
27 september 1916	Een dorp zonder voedsel.....	111
29 september 1916	DOOR DEN DRAAD GEDOOD.....	112
1 oktober 1916	De Middelb. Ct. deelt mede,.....	112
2 oktober 1916	De doodelijke draad.....	112
6 oktober 1916	De elektrische grensdraad afgesneden?.....	112
7 oktober 1916	Slachtoffers van den draad.....	112
8 oktober 1916	Deserteurs.....	112
11 oktober 1916	DOOR DEN DRAAD GEDOOD.....	113
12 oktober 1916	Duitsch vliegtuig geland.....	113
13 oktober 1916	- Aan de grens bij Castelné zijn twee meisjes.....	113
26 oktober 1916	Over den draad.....	113
26 oktober 1916	Over den draad.....	113
28 oktober 1916	Thorn.	114
[23 december 1916]	[...] In den nacht van 29 op 30 Oct. zijn niet minder	114
31 oktober 1916	- Uit IJzendijke:	114
31 oktober 1916	- Te Thorn is Vrijdagnacht de smokkelaar J. B.	114
31 oktober 1916	Stramproij.	114
2 november 1916	Een reis met hindernissen.....	114
3 november 1916	S m o k k e l a a r s	114
4 november 1916	Over de grens.	114

8 november 1916	Nadat drie inwoners van Stekene in de nacht	115
9 november 1916	DUIZENDEN BELGISCHE BURGERS WEGGEVOERD.....	115
9 november 1916	VIJFDUIZEND BURGERS UIT ANTWERPEN WEGGEVOERD.....	115
9 november 1916	VAN DE GRENS.....	115
11 november 1916	G e v l u c h t.	115
15 november 1916	De doodelijke draad. Men schrijft ons uit Weert:.....	115
16 november 1916	- Van de Belgische grens wordt gemeld dat Maandagavond.....	115
16 november 1916	- Onder Clinge is een soldaat der grenswacht,.....	115
17 november 1916	BRIEVENSOKKELAAR AANGEHOUDEN.....	115
18 november 1916	Vluchtelingen uit België.....	116
21 november 1916	De Duitschers zullen ook ten noorden van Turnhout	116
23 november 1916	Ontvluchte Belgen.....	116
23 november 1916	Aan de grens.....	116
24 november 1916	- Geslaagde list!.....	117
25 november 1916	Bij het eigen land.....	117
25 november 1916	Ontsnappingsen over den electricischen draad.....	118
25 november 1916	Te Maastricht zijn Donderdagavond 2 ontvluchte Russen	118
29 november 1916	Te Maastricht zijn gistermorgen 3 ontvluchte Russen	118
29 november 1916	Men meldt ons uit Hilvarenbeek: De Belgische smokkelaar.....	118
30 november 1916	Ontvlucht.	118
1 december 1916	- Bij Oud-Vroenhoven zijn 10 Belgen	119
5 december 1916	Gevaarlijk terrein.....	119
6 december 1916	De wegvoering der Belgen.....	119
14 december 1916	Uit Esschen wordt dd. 12 Dec. aan de Grondwet gemeld:	119
17 december 1916	Uit Budel wordt aan het Eindh. Dagbl. gemeld:	120
20 december 1916	- Aan den electricischen grensdraad tusschen Putte	120
22 december 1916	- In Noord-Brabant is een 40-tal Belgen door een onder.....	120
23 december 1916	De deserties van Duitse militairen naar Nederland.....	120
28 december 1916	Waar er geweend wordt.....	120
28 december 1916	De doodelijke draad.....	121
29 december 1916	ZUNDERT, 28 Dec. (Part.) Gisteren arriveerden alhier.....	121
31 december 1916	Gisternacht zijn, naar de Dorcht. Ct. meldt,	121
2 januari 1917	Valkenswaard. Heden is aan den electricischen draad	122
2 januari 1917	Over de grens!.....	122
3 januari 1917	Gisternacht is aan de grens bij Sas v. Gent een Belg,	122
3 januari 1917	De doodelijke draad.	122
4 januari 1917	G e d o o d.	123
5 januari 1917	Niet de Duitschers. Men schrijft ons:.....	123
12 januari 1917	De electricische draad.....	123
13 januari 1917	Slachtoffers aan den draad.	123
15 januari 1917	De doodelijke draad.	123
16 januari 1917	[De elektricische draad heeft wederom vijf slachtoffers geeischt.	123
25 januari 1917	Uit Esschen meldt men aan de Grondwet,.....	123
26 januari 1917	Aan den draad.....	123
30 januari 1917	Borkel en Schaft.	123
31 januari 1917	Over de grens!.....	124
8 februari 1917	Zeeuwsch-Vlaanderen afgesneden [...]......	124
10 februari 1917	De electricische draad.....	124
22 februari 1917	G e v a a r l i j k e o n t v l u c h t i n g.	124
27 februari 1917	Over de draad.	124
6 maart 1917	Weer zijn vier Belgen, die kans gezien hadden	124
6 maart 1917	[Over de grens kwamen bij Zevenaar vier, bij Winterswijk twee,..	124
8 maart 1917	De doodelijke draad.....	124
8 maart 1917	Een prins op bezoek.....	124
13 maart 1917	Valkenswaard.	125
14 maart 1917	Van de Belgische grens wordt gemeld,	125
14 maart 1917	Een Duitsch vliegtuig.....	125
20 maart 1917	DE DOODELIJKE DRAAD.....	125
21 maart 1917	Van de grens.....	125
31 maart 1917	Kessenich:	125
3 april 1917	RECHTZAKEN.....	125
7 april 1917	De doodelijke draad.	125
12 april 1917	Slachtoffers van den draad.....	126
17 april 1917	RECHTZAKEN.....	126
17 april 1917	- Nabij Budel is een 22-jarige sigarenmaker, bij zijn pogingen .	126

[21 april 1917	Een onnodig protest.....	126
[24 april 1917	Londen, 19 April 1917.	126
30 april 1917	Over de grens.	127
30 april 1917	Molenbeersel:	127
8 mei 1917	De doodelijke draad. De 17-jarige zoon	127
10 mei 1917	Valkenswaard.	127
18 mei 1917	- Dinsdagavond werd op het Belgische grondgebied	128
19 mei 1917	Over de grens.	128
21 mei 1917	Twee Belgische jongelingen trachtten hedenmorgen bij Koewacht ...	128
21 mei 1917	Bij Neeritter is Zaterdag een Duitsche soldaat	128
22 mei 1917	KOEWACHT, 21 Mei.	128
26 mei 1917	De doodelijke draad.	128
29 mei 1917	Borkel en Schaft.	128
30 mei 1917	Aan den draad.....	128
31 mei 1917	Over de grens. Maandagmiddag zijn te Sluis vijf Belgische	128
31 mei 1917	Kessenich:	129
1 juni 1917	Te Maastricht zijn gisterenmorgen een Duitsche deserteur	129
6 juni 1917	Om de draadversperring.....	129
7 juni 1917	Over de grens.....	129
8 juni 1917	De doodelijken draad.	129
11 juni 1917	De doodelijke draad.....	129
13 juni 1917	Van de grens.....	129
13 juni 1917	Doodelijke draad.	129
13 juni 1917	Een drama aan de grens.....	129
14 juni 1917	TE ZEEBRUGGE.....	130
20 juni 1917	Brutale diefstal.....	130
21 juni 1917	- Te Aardenburg is een Duitsch officier aangekomen,.....	130
21 juni 1917	Van de grens.....	130
22 juni 1917	De bij de Duitschers verdwenen koeien.....	130
23 juni 1917	De Duitschers verschalkt.....	130
23 juni 1917	De doodelijke draad.	131
30 juni 1917	Molenbeersel:	131
	Ophoven-Geistingen: Lambert I. en Pieter S., vierde zoon van baas S.,	131
2 juli 1917	De draad des doods.....	132
5 juli 1917	Bij Kessenich is gisteren de landbouwer A. K. uit Thoon,	132
5 juli 1917	Thorn.	132
5 juli 1917	Belgen ontvlucht.....	132
12 juli 1917	De doodelijke draad.	132
12 juli 1917	De doodelijke draad.....	133
13 juli 1917	Doodelijke draad.....	133
14 juli 1917	De doodelijke draad.	133
17 juli 1917	Aan den draad des doods.	133
18 juli 1917	Paarden aan den draad. Van de grens meldt men ons:.....	133
18 juli 1917	Over de grens.	133
18 juli 1917	De doodelijke draad.	133
19 juli 1917	Borkel en Schaft.	133
19 juli 1917	Borkel en Schaft.	134
24 juli 1917	Gisteren is te Ierseke een Oostenrijker	134
30 juli 1917	Gevluchte Belgische burgers.....	134
31 juli 1917	Kessenich:	134
	Molenbeersel: We zijn er fier over weer 1000 mark boete gekregen te hebben. .	134
9 augustus 1917	De doodelijke draad. Nabij het Nederlandsche grensplaatsje ..	134
9 augustus 1917	Overstroming.....	134
[9 augustus 1917]	Een drama aan de grens.	134
10 augustus 1917	De doodelijke draad.	135
10 augustus 1917	Een voor Nederland hoogst hinderlijke Duitsche maatregel.....	135
14 augustus 1917	U i t g e s c h a k e l d.	135
15 augustus 1917	Te Zeebrugge.	135
17 augustus 1917	Over den draad.	135
28 augustus 1917	De elektrische draad.	135
28 augustus 1917	Gistermorgen zijn 72 dienstplichtige Belgen	135
28 augustus 1917	78 Belgen ontvlucht.	135
28 augustus 1917	Eigenaardige bliksemafleiders.	136
31 augustus 1917	Kessenich:	136
	Molenbeersel: Geen week gaat er voorbij of er komen in ons dorp vluchtelingen	136
	Neeroeteren: Hendrika Vandebroek, echtgenoote van H. Loos	136

4 september 1917	Aan den draad. Bij Andel	136
6 september 1917	A a n d e d r a a d.	136
18 september 1917	De doodelijke draad.	136
23 september 1917	Le Pélerin (Frans tijdschrift).....	137
28 september 1917	De elektrische draad.	137
30 september 1917	Kessenich:	137
1 oktober 1917	Gisteren is zekere M. uit Maastricht	137
1 oktober 1917	De doodelijke draad.	137
2 oktober 1917	Drie slachtoffers aan den draad.....	137
2 oktober 1917	De elektrische draad.	137
3 oktober 1917	De doodelijke draad.	137
4 oktober 1917	DE DOODELIJKE DRAAD.....	138
4 oktober 1917	Bij Baarle-Nassau wist een Duitse deserteur	138
8 oktober 1917	Door den electricen draad gedood.....	138
9 oktober 1917	Gisterenmorgen vroeg is te Aardenburg een Nederlandsche	138
18 oktober 1917	De brievensmokkelaar Jean C. uit Achel	138
19 oktober 1917	De draad des doods.	138
23 oktober 1917	- Gisteren vervoegden zich alhier 3 personen.....	138
24 oktober 1917	Een drama aan de grens.	139
24 oktober 1917	Aan den draad. - Nabij Bergeijk (N.-Br.) trachtte	139
26 oktober 1917	De doodelijke draad. Men meldt ons uit Eindhoven:	139
31 oktober 1917	Kessenich:	139
	Kinrooi: Mathieu Cr..., die bij tijds het hazenpad koos	139
	Molenbeersel: Een Pruis die 't leven moe was -	139
31 oktober 1917	De doodelijke draad.....	139
6 november 1917	Smokkelaar gedood.....	140
14 november 1917	Nieuwe versperring.....	140
16 november 1917	De draad des doods.	140
18 november 1917	MAASTRICHT. In de laatste 14 dagen hebben zich alhier	140
30 november 1917	Kessenich:	140
	Molenbeersel: Onlangs trokken op 'nen viezen keer 12 feldgrauen	140
7 december 1917	D e g r e n s d r a a d. Men meldt ons:	140
11 december 1917	Aan den draad.....	140
31 december 1917	Kessenich:	140
2 januari 1918	Een Engelsch vliegtuig. Op Oudejaarsdag	141
7 januari 1918	Zaterdag zijn 19 dienstplichtige Belgen	141
7 januari 1918	DE DOODELIJKE DRAAD.....	141
13 januari 1918	Gisteren is iemand uit St. Jansteen	141
14 januari 1918	De doodende draad.	141
15 januari 1918	Aan den draad.	141
16 januari 1918	[S m o k k e l e n.	141
17 januari 1918	Een zeer verrassend bericht komt uit België,	141
26 januari 1918	De doodelijke draad.	142
29 januari 1918	Avontuurlijk bestaan.....	142
31 januari 1918	Kessenich:	142
3 februari 1918	[Het Eindh. Dagbl. deelt mede, dat gewapende bandieten	143
4 februari 1918	Te Neeritter zijn Zaterdag twee Belgen over de grens gekomen.	143
8 februari 1918	Liep bij nacht.....	143
11 februari 1918	Eergisteren zijn een aantal Belgen,	143
24 februari 1918	Gisternacht zijn een twintig Belgen	144
28 februari 1918	Kessenich:	144
3 maart 1918	Gisteren zijn tien Belgen,	144
9 maart 1918	[...] Ze hielden zorgvuldig de werktuigen verborgen,	144
12 maart 1918	Nieuws uit België.....	144
18 maart 1918	Van de grens.....	144
21 maart 1918	De doodelijke draad.	144
31 maart 1918	Molenbeersel:	144
	Ophoven-Geistingen: Vier onzer inwoners zijn er in gelukt.....	144
3 april 1918	Duitse deserteurs. Te Vlissingen hebben.....	145
3 april 1918	Onder Sluis is Maandagmiddag een soldaat	145
3 april 1918	DE DOODELIJKE DRAAD.....	145
5 april 1918	Gevaarlijk goedje.....	145
6 april 1918	De draad des doods.	145
14 april 1918	In Limburg zijn gisteren tien Belgen	145
23 april 1918	Men meldt ons: In den laatsten tijd werd uit het grensdorpje....	145
30 april 1918	Kessenich:	145

Molenbeersel: De oude Moffen, die hier geruimen tijd legerden	145
Ophoven-Geistingen: Het getal Moffen, die hier ingekwartierd	145
31 mei 1918 Molenbeersel:	145
Ophoven-Geistingen: Het is ons haast niet meer mogelijk	146
5 juni 1918 PILSEN. - Nabij Oud-Vroenhoeven werden de vorige week	146
5 juni 1918 Putte. - In de laatste dagen zijn de Duitschers gearresteerd.....	146
12 juni 1916 BUDEL. In verband met het passeeren der Duitse treinen,.....	146
17 juni 1918 Vrijdagnacht zijn twee onder Westdorpe,	146
18 juni 1918 Te Horn (Limburg) is gistermorgen bij een boer een Belgisch	146
19 juni 1918 KLEIN BELGIE AAN DE GRENS.....	146
30 juni 1918 Juni 1918 Kessenich:	147
4 juli 1918 De doodende draad. In Oostenlijk Zeeuwsch-Vlaanderen,	147
10 juli 1918 Doodgeschoten	147
12 juli 1918 HOE MEN OVER DE GRENS KOMT.....	147
NIEUW REDMIDDEL.....	147
29 juli 1918 Aan den doodelijken draad.....	148
31 juli 1918 Juli 1918 Ophoven-Geistingen:	148
1 augustus 1918 De doodelijke draad.	148
7 augustus 1918 [Men meldt ons uit Zundert dat tengevolge der	148
Het Trappistenklooster te Achel.....	148
8 augustus 1918 De draadversperring.....	148
9 augustus 1918 - Uit een weide nabij Thorn, op ongeveer 1000 Meter	148
18 augustus 1918 Gisternacht zijn twee ontvluchte Belgen over den draad	148
19 augustus 1918 Duitse wacht gedeserteerd.....	149
21 augustus 1918 DE ACHELSCHE KLUIS.....	149
31 augustus 1918 Augustus 1918 Kessenich:	149
Ophoven-Geistingen: De familie Bartels van Molshoven	149
31 augustus 1918 De doodelijke draad.....	149
8 september 1918 In den nacht van Donderdag op Vrijdag	149
13 september 1918 De doodelijke draad.	150
13 september 1918 Nabij Stramroy is gisteren de 18-jarige E. M.	150
14 september 1918 nabij Borkel kwamen gisteren een 13-tal personen.....	150
16 september 1918 Door den draad.	150
16 september 1918 In den nacht van Vrijdag op Zaterdag	150
24 september 1918 HAMONT. - De vorige week hebben weeral een tweetal	150
30 september 1918 Auf der belgischen Seite, hier im Grenzland,	150
30 september 1918 September 1918 Kessenich:	150
Kinrooi: Mathieu Teuwen, die, beticht van Belgen	150
[9 november 1918] Assenede, 7 Oct. [?]......	150
Clinge 8 Oct.....	151
9 oktober 1918 Clinge 8 Oct.....	151
Een nieuw beroep.....	151
Over de grens.	151
10 oktober 1918 Over de grens.....	151
11 oktober 1918 Van de Grenzen.	151
12 oktober 1918 Strenge grensbewaking.....	151
12 oktober 1918 Gistermorgen is nabij Retranchement een Duitse militair, ..	151
12 oktober 1918 De stroom begint.....	152
14 oktober 1918 Voorbij Nispen en vlak bij Esschen.....	152
15 oktober 1918 [...] Behouden en wel te Hulst aangekomen	152
16 oktober 1918 Vlissingen, 14 Oct.....	152
17 oktober 1918 Van de grens.....	152
19 oktober 1918 Van de grens.	153
19 oktober 1918 AAN DE NEDERLANDSCHE GRENS.....	154
19 oktober 1918 - Van de grens.....	155
[30 januari 1919] Het einde van den draad.....	156
Sluis, 19 Oct, 4 uur nam.	156
Sluis, 19 Oct. 11 uur v.m.	156
De weggevoerde burgers.	156
De rollen omgekeerd.	156
21 oktober 1918 Sluis, 19 October.....	157
21 oktober 1918 Men meldt ons uit Sluis: [...]......	157
21 oktober 1918 Over den draad.	157
21 oktober 1918 EINDHOVEN, 21 Oct.	159
[15 november 1918] Uit de Mail (loopende tot 15 November 1918)	159
22 oktober 1918 Een stuk verder, bij de brug van Sint Laurent,	160

22 oktober 1918	[...] Heden of morgen worden in de andere grensplaatsen	160
22 oktober 1918	Weert 21 October. De eerste vluchtelingen aangekomen.....	160
22 oktober 1918	Oostburg: Maandagmiddag om drie uur werd de stroom.....	160
22 oktober 1918	VLUCHTELINGEN.....	160
22 oktober 1918	[...] Terwijl langs onze geheele grens	160
23 oktober 1918	Eindhoven, 22 Oktober.....	161
23 oktober 1918	[...] De Deutsche Feldwebel aan den draad mocht zeggen:.....	161
23 oktober 1918	De gevechten aan de grens.....	161
24 oktober 1918	[...] Tegen 8 uur waren wij in Ittervoort aan den draad.	162
24 oktober 1918	Onze vluchtelingen.....	162
	Onze Roermondsche correspondent bericht d.d. 23 Oct.:.....	162
	- Door den Commandant van het veldleger is aan het Hoofdbestuur	162
	Onze correspondent te Strijbeek bericht:	163
	Onze Eindhovensche correspondent seint dd. Woensdag:	163
	Te Eindhoven passeerde Woensdagmiddag een trein met eenige honderden	163
	Te Huis ter Heide zijn de eerste vluchtelingen aangekomen.	163
25 oktober 1918	Vanmorgen vroeg ben ik van Roermond naar de grens	164
25 oktober 1918	De minister van binnenlandsche zaken,	164
25 oktober 1918	DE STRIJD AAN DE GRENS.....	164
	In het stadje Aardenburg.	165
	In België.	165
25 oktober 1918	Grensgeruchten.....	165
25 oktober 1918	De vluchtelingen.....	166
26 oktober 1918	[...] Vanochtend is een Deutsche patrouille van 40 man	166
28 oktober 1918	[...] Een tweede minder aangenaam incident volgde weldra.	166
29 oktober 1918	De Oorlog. (Vervolg van Blad B.).....	166
30 oktober 1918	De doodelijke draad.....	167
31 oktober 1918	Men seint ons van de grens:.....	167
31 oktober 1918	Oktober 1918 Molenbeersel: Thieu van Luis	167
1 november 1918	- In de buurt van Moershoofd bij St. Laureyns	167
1 november 1918	Door den electricischen draad getroffen.....	167
2 november 1918	- De draad des doods.....	167
3 november 1918	Een groot deel van de Belgische bevolking	167
4 november 1918	[...] De Duitschers verdedigen zich op de linie	167
5 november 1918	ONDER DE STREEP.....	167
6 november 1918	Ter Neuzen, Dinsdagavond.....	168
6 november 1918	Van de grenzen.	168
7 november 1918	Daar aan den anderen kant van de spoorlijn	168
7 november 1918	[...] Aan de grens hadden echter allerlei	168
8 november 1918	SAS VAN GENT, 7 Nov.....	168
9 november 1918	DE ACHELSCHE KLUIS.....	168
9 november 1918	Onze bijzondere correspondent te Sas van Gent meldt nog:.....	169
14 november 1918	ANTWERPEN.....	169
15 november 1918	AAN EN OVER ONZE BELGISCHE GRENS.....	170
16 november 1918	De Belgen, zoo verneemt de N.R.Ct. uit Aardenburg,	170
17 november 1918	HET VERKEER MET BELGIË VRIJ.....	170
19 november 1918	BERG.....	170
20 november 1918	[...] Wij wierpen een minder vriendelijken blik	171
23 december 1918	DE BELGEN AAN DE GRENS.	171
16 januari 1919	De abdij van Achel.....	171
[8 februari 1919]	Met de Belgische Troepen door West-Vlaanderen!.....	172
	In Zeeuwsch Sluis.....	172
	Naar Cadzand.....	172
	Over den electricischen Draad.....	173
13 maart 1919	Openbare Verkoopning te Ter Neuzen op Woensdag 19 Maart 1919, ..	173
16 mei 1919	Buitenlandsch Overzicht.....	174
1 oktober 1919	Van Belgie naar Nederland.....	175
3 oktober 1919	Een verrader.....	176
7 oktober 1919	De Achelsche Kluis.....	176
5 januari 1932	Een Belgische De Ruyter geëerd.	178
7 juli 1933	DRIE GERAAMTEN GEVONDEN BIJ WESTDORP.....	178
19 augustus 1935	Lugubere vondsten.	179
21 augustus 1935	DE BOER, DIE DE LIJKEN VOND	179
17 november 1939	ORLOGSSMOKKELARIJ.....	180
8 oktober 1968	BRABANTSE BELEVENISSEN.....	181
1 januari 2004	"Let op, Levensgevaar"	183

14 april 2008 CANVAS.....184
5 augustus 2008 artikel in het Eindhovens Dagblad, door Wil van Ham.....185
2 november 2008 Nieuwsblad.be.....185
27 oktober 2009 Conclusie:.....186
9 november 2009 De dodelijke 'draad' in Zeeuws Vlaanderen.....187

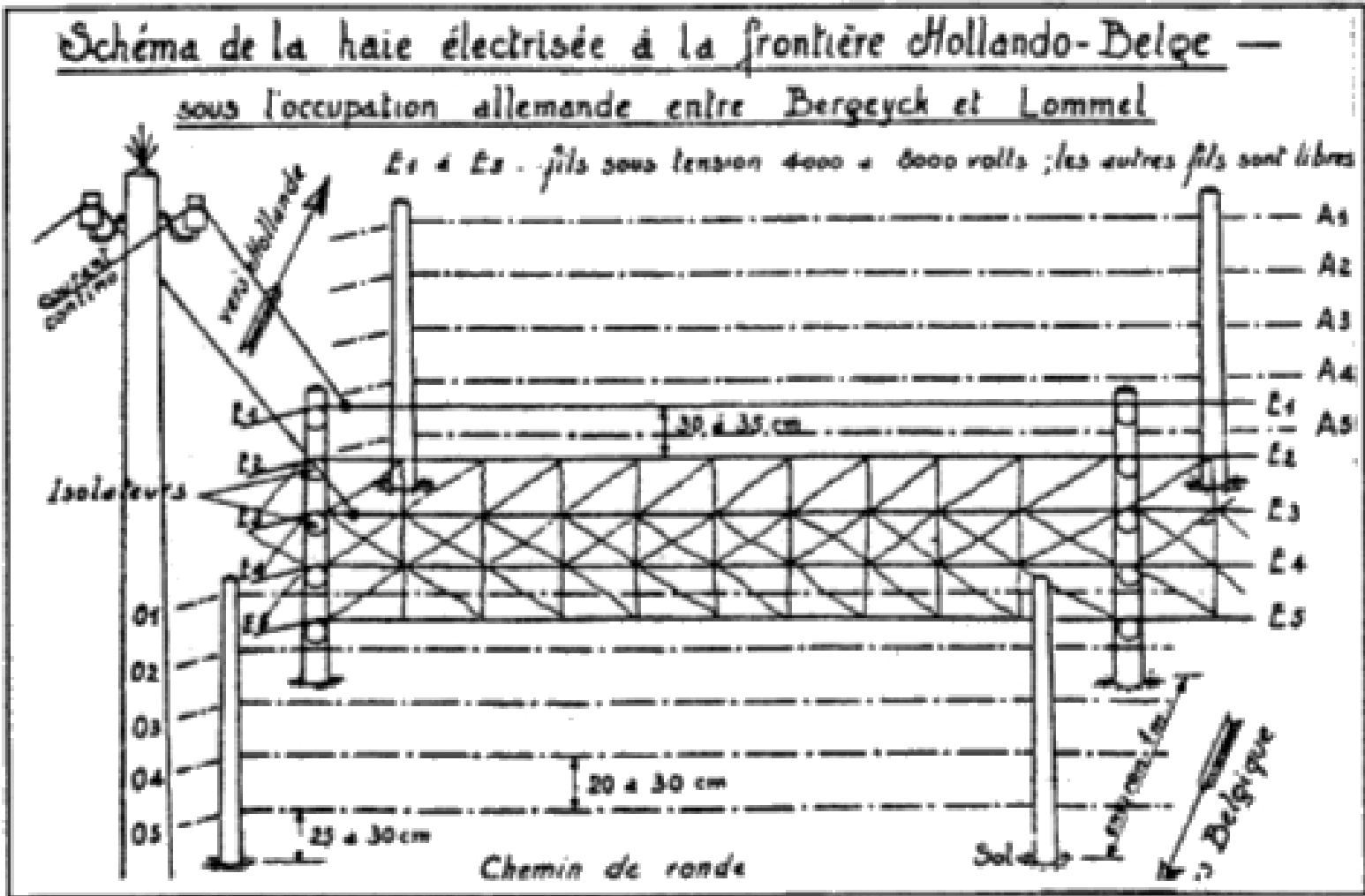
Het grenshek

- 15 Uit de artikelen en foto's kunnen we het volgende vertellen:
Een drietal niet al te hoge hekken werden op Belgisch gebied vlak langs de grens
geplaatst. De buitenste twee waren eenvoudiger en lager dan de middelste en vormden
een gewoon hek van draad, prikkeldraad en vlechtwerk. Soms werd er nog een
20 ondoorzichtig scherm geplaatst.
De twee buitenste draden moesten personen op afstand houden van de spanning-voerende
draden. Dieren en kinderen wisten daar niets van en werden bij aanraking gedood. Ook
het Duitse leger-personeel was natuurlijk kwetsbaar, we vinden dan ook regelmatig
berichten van dode Duitse soldaten.
25 Naast het hekwerk werd een strook grond vrijgehouden, later werd het gebied dat niet
betreden mocht worden verder uitgebreid. Een teken dat het hek niet echt naar behoren
dienst deed.
Op het hek waren plaatjes gemonteerd met een waarschuwing.

Uitvoering van het hek

- 30 Al ruim voor de begin van de aanleg werd materieel besteld in het gehele Duitse
Rijk.
Het Belgische bedrijf Bekaert levert later (waarschijnlijk een deel van) de draad
volgens een krantenbericht over een staking der arbeiders:
19 juni 1915 Het Gentsche dagblad Het Volk bericht:
35 Sedert geruimen tijd werd in de fabriek van den heer Bekaert te Sweverghem bij
Kortrijk prikkeldraad voor het Duitse leger vervaardigd. De vorige week weigerden
de 350 werklieden echter verder te werken [...]
In het midden werd op 1,80-2 m hoge palen een (vijf) aantal draden aan isolatoren
gemonteerd. De afstand tussen de draden was ongeveer 30 cm. Het was dus zo goed als
40 onmogelijk tussen de draden te kruipen zonder hulpmiddelen om de draden uit elkaar te
trekken of door te knippen. Doorknippen stelde een waarschuwing-mechanisme in
werking, zodat de wachtpost gewaarschuwd werd. De spanning kon op grotere afstand van
de draad afgehaald worden, want de versperring was in sectoren verdeeld die ieder een
eigen toevoer hadden. De spanning werd opgewekt met generatoren van fabrieken die
45 daarvoor weer brandstof nodig hadden.

50 De spanning-voerende draden waren volgens een schema soms verticaal ook weer met elkaar verbonden, zodat het niet zo simpel was de draden door te knippen, want de spanning bleef dan aan beide kanten van de doorgeknipte draad aanwezig. Alleen het doorknippen van alle (vijf) draden maakt dan een deel spanningsloos. Overigens zien we op de foto's die dwarsverbindingen niet, het zijn gewoon een aantal parallelle draden. Misschien kon soms per draad de spanning aan- en uitgeschakeld worden.

Inleiding; bronnen en doel

Vanaf juni 1915 werden door de Duitse bezettingsmacht de grens-versperringen tussen Nederland en het bezette België uitgebreid met een stelsel draden aan isolatoren - met daarop een spanning van 2000 V - die het overschrijden van de grens onmogelijk moest maken. Er kwamen verder op regelmatige afstanden wachthokjes met Duitse soldaten.

De smokkel van goederen en brieven - wat als spionage gezien werd - en het tegengaan van desertie waren de redenen tot deze drastische stap.

Omdat bij een allereerste beschouwing van artikelen op Internet (sorry dat ik het zeg) veel onzin staat, zeker met betrekking tot technische aspecten, en omdat ook maar een slag geslagen wordt naar het aantal slachtoffers, heb ik de primaire bronnen in de Nederlandse kranten van destijds, die nu sinds enkele jaren beschikbaar zijn via kranten.kb.nl geraadpleegd. In 2014 is dit vervangen door www.delpher.nl. Tevens

zijn enkele korte artikelen uit Duitse kranten voor de soldaten opgenomen. Een radio-uitzending van de SWR2 uit 2002 geeft nadere technische informatie. Later werden artikelen gevonden uit kranten van midden-Limburg op <http://roermond.x-cago.com/>.

Noël van Elsen van het Grevenbroekmuseum uit Hamont-Achel maakte me attent op een reeks artikelen uit 1915 over de aanleg van de draad bij Zeeuws-Vlaanderen, Aardenburg, en Maldegem. Hij heeft ook een vijftal stafkaarten uit 1910 van het grensgebied tussen Bergen-op-Zoom en Maastricht beschikbaar gesteld.

Elders, bijvoorbeeld op de websites van Belgische heemkunde-verenigingen, worden aanvullende gegevens gegeven die ik praktisch ongewijzigd opneem op de datum waarop het bericht betrekking heeft. Bovendien heb ik in het Regionaal Historisch Centrum de kranten uit oostelijk Noord-Brabant doorgenomen. Helaas heb ik tot nu toe geen verdere Belgische kranten kunnen raadplegen, maar wellicht waren die m.b.t. het onderwerp gecensureerd.

Daarom probeer ik

1. de technische uitvoering te reconstrueren, want hiervan ben ik niets tegengekomen,
2. aan de hand van vermeldingen in de kranten kunnen we een schatting maken van het aantal slachtoffers (zie hiervoor elders).

Hieronder vindt u dus de precieze weergave van krantenartikelen die op een of andere manier betrekking hebben op "de doodelijke draad".

In de krantenartikelen wordt bijna doorlopend het begrip stroom gebruikt als men spanning bedoelt, en als men stroom zou moeten gebruiken wordt meestal spanning geschreven. Men wist duidelijk nog niet veel van elektriciteit en de daarbij behorende begrippen. Ook de hedendaagse teksten geven geen of weinig blijk van kennis over elektriciteit in al zijn verschijningsvormen.

Verdere bestanden m.b.t. de grensdraad

Er zijn dus door Belgische historici een vijftal kaarten gevonden waarop door de Duitsers de loop van de draad en de toevoerleidingen, doorlaten, e.d. zijn aangetekend. Informatie over de draad bij Zeeuws-Vlaanderen ontbreekt echter.

In het kader van een studie naar de zogeheten Peelcentrale in Noord-Brabant en Limburg is een schat aan gegevens tevoorschijn gekomen over de ins en outs van elektriciteitsopwekking in de jaren rond de Eerste Wereldoorlog. Bepaalde technische aspecten komen daar ter sprake. Zie hiervoor bestanden #25 De Peelcentrale en #182 betreffende de economische aspecten.

uit 'De Dodelijke Draad in het Zuiden, De grensafscheiding in Zuid Nederland in 1915' Geschreven door Steven van Waesberghe

Hoe zag een en ander eruit?

De versperring bestond eigenlijk uit drie draden op 200 m [2 m lijkt me aannemelijker!] van elkaar gelegen en enkel de middelste draad stond onder spanning, de twee buitenste bestonden uit 5 à 6 prikkeldraden. Ze was 1,5 tot 2 m hoog met 5 tot soms 10 draden die op 20 à 30 cm van elkaar lagen. Het waren zinken of koperen draden die bevestigd waren aan porseleinen isolatoren met een doorsnede van 4,5 cm. De houten palen, die op geregelde afstand (3 tot 5 m) van elkaar stonden, zaten ongeveer 3 à 4 m in de grond. Bovenop iedere paal staan drie punten, zodat niemand er over zou kunnen. Om de 50 m stond een hogere paal die de aanvoerleiding voor de spanning droeg.

Langs de Belgische kant werd een patrouillepad aangelegd van een tiental meter breed. Ook werden er telefoonpalen langs de draad gezet als communicatiemiddel, om alarm te slaan. In Kalmthout hing zelfs een kabelballon van waaruit men de draad en omgeving observeerde. Om de 100 m hadden de Duitsers schildwachthuisjes geplaatst.

120 Maar ook signaallampen, schijnwerpers en contact- of tripmijnen werden langs de draad geplaatst. Die signaallampen waren lampjes die brandden wanneer er een onderbreking was wanneer de draad doorgeknipt werd. Aan de hoogste palen werden diagonale draden gespannen als bescherming tegen mensen die met hun ladder de draad over wilden kruipen. De onderste draad werd aan een kleine draad bevestigd, zodat het moeilijker werd de draad op te heffen.

125 In februari 1917 werd in Kieldrecht in de Schelde zelfs een vooruitstekende dam aangelegd van zo'n 300 m lang, waar op het einde een zoeklicht en een paar machinegeweren werden geplaatst.

De bewakers van de grens waren oudere soldaten of gewonde soldaten, die veelal niet geschikt waren voor het front.

130 Ze hadden met tegenzin hun gezin verlaten om het vaderland te dienen, en waren oorlogsmoe. '... ook wel jonge mannen van 20 en oudere van 40 jaar. De jonge mannen zijn meest in de oorlog geweest en staan daar op post met één oog of missen een paar vingers of [zijn] meerdere malen gewond geweest.' Het is niet te verwonderen dat zulke soldaten veel toleranter waren dan het jonge geweld dat het land had veroverd. Het persoonlijk belang was voor hen belangrijker dan dat van de Heimat en de Keizer, 135 en als ze konden, verdienden ze graag een centje bij. Aan de grens betekende dit zich laten omkopen. Om te vermijden dat de soldaten te vertrouwd werden met de bevolking en om corruptie tegen te gaan, werden ze regelmatig afgelost. Maar dit had tot gevolg dat onervaren soldaten in de plaats kwamen die niet bekend waren met de lokale toestand. Zo heeft Stekene tijdens de oorlog 22 verschillende bezettingstroepen de 140 revue zien passeren.

De grens werd dag en nacht bewaakt met herdershonden of soldaten op fietsen. De grensbewakers waren ook aan strenge reglementen onderworpen. Men mocht de wachtpost, die in het begin slechts strooien huisjes waren, niet verlaten zonder toestemming van de hoofdwachter. Om corruptie tegen te gaan, werd er geloot wie in de wachtpost moest 145 blijven en wie buiten patrouilleerde. Het resultaat kwam in het wachtverslag, net als elke afwezigheid. Elke ongeregelde aan de draad moest gemeld worden aan de zoneleider van het eskadron en de wachtposten aan de grensdoorgangen. Bij elke melding moest het uur en de plaats van het voorval staan. Enkel bij onbelangrijke voorvallen, zoals dode hazen, fazanten ed., moest het eskadron niet verwittigd 150 worden.

Waar kwam de stroom [elektriciteit] vandaan?

De stroom werd afgetapt van kleine bestaande elektriciteitscentrales. Zelf zetten de Duitsers schakelhuisje aan de draad, met meestal door dieselmotoren aangedreven 155 generatoren voor het optransformeren van de van ver aangevoerde spanning. Soms om zelf stroom te genereren in geval van panne of sabotage. Voor het verkrijgen van de stroom werden de Duitsers veelal zo hard mogelijk tegengewerkt. Zo heeft de Centrales Electriques des Flandres altijd geweigerd stroom te leveren. Die tegenwerking werd niet op prijs gesteld, en de bezetter zou toch altijd zijn zin krijgen.

160 Dit ondervond ook de heer M. Lippens, burgemeester van Moerbeke. Lippens weigerde elektriciteit van zijn fabriek te leveren voor de versperring, en werd als gevangene op 12 juni 1915 naar Duitsland afgevoerd, waar hij voor de rest van de oorlog zou blijven.

De spanning die op de draad stond moet ongeveer 2000 volt geweest zijn. Er zijn 165 enkele bronnen die spreken van 5000 tot 50000 volt en zelfs meer, maar dat lijkt me niet echt geloofwaardig te meer omdat de meerderheid van de bronnen heeft over 2000 volt. Zo vermeldt een tekenaar dat er 4000 tot 8000 volt op de draad stond. Ook spreken enkelen van minder dan 2000 volt, dit zou te verklaren zijn door het spanningsverlies op de draden naarmate ze verder verwijderd zijn van de 170 schakelhuisjes.

De indrukwekkende cijfers zouden eerder een afschrikmiddel geweest zijn. Deze indruk kreeg ik onder meer bij het lezen van het dagboek van Marinus Wandel: "Zo men ons meedeelde zou de stroom 50000 volt zijn, m.a.w. men is gewaarschuwd".

175 **Enkele verdere technische aspecten**

180 Hoewel er verder geen technische gegevens zijn kunnen we wel wat concluderen dat door de grote lengte er tamelijk hoge verliezen geweest zijn. Contact met nat gras of een andere begroeiing zullen de verliezen doen toenemen. Dat betekent dat de begroeiing regelmatig verwijderd moet worden; daarvoor moet de draad dan weer spanningsvrij gemaakt worden.

185 Uit een artikel blijkt dat de generator tussen 4 en 8 uur 's middags werkt, en dat daarmee (klaarblijkelijk) een reeks accu's worden geladen die dan voor de rest van de dag de energie leveren. Dat zou duiden op het gebruik van gelijkspanning; het aantal 12-V-accu's (dat we nu zouden gebruiken) zou dan ongeveer 150 zijn die alle in serie zijn geschakeld!

190 In het verleden waren er **netwerken** van gelijkspanning en wisselspanning, zoals blijkt uit een krantenberichtje. Nog niet zolang geleden zijn alle gelijkspanningnetwerken verdwenen.

„Electrische Centrale”.

TE KOOP AANGEBODEN

de geheel complete **ELECTRISCHE CENTRALE**, voorheen in gebruik geweest bij de **Maatschappij „ELECTRA”**, te Amsterdam, bestaande uit:

- 1 **WATERPIJKETEL**, groot 300 M², verw. oppervl. 11 Atm.,
- 4 **Idem** " 200 M², v. o. 9½ Atm.,
- 8 **Idem** " 150 M², v. o. 6½ Atm.,

allen met oververhitters en bijbehorende Appendages.

1 **STOOMTURBINE**, systeem BROWN-BOVERI-PARSONS — van 1906 — 1600 P.K., direct gekoppeld aan wisselstroom-generator, 1100 k.w. 2200 volts.

2 **TANDEM COMPOUND MACHINES**, horizontaal, van de Machinefabriek „Augsburg”, van 950 P.K., en direct gekoppelde wisselstroom-generators, 600 k.w. 2200 volts.

3 **HORIZONTALE COMPOUND MACHINES**, van de Machinefabriek „Augsburg”, van 600 P.K., met direct gekoppelde wisselstroom-generators, 400 k.w.

1 **WATERREINIGER**, systeem „HUMBOLDT”.

1 **LOOPKRAAN**, op rails, hefvermogen 30,000 K.G.

1 **Id.** **id.** " 15,000 "

Een groote partij **AFSLUITERS** in diverse afmetingen.

FLENS, SOCK en STALEN BUIZEN, van af 2 tot 60 c.M. diam. IJzeren Vloerplaten, Rails, Draagbaar Spoor met bijbeh. Kipwagens.

TRANSFORMATOREN van 1—50 k.w.

Benevens de geheel complete **WERKPLAATS-INVENTARIS**, bestaande uit Kolomboormachine, Draaibanken, Bankschroeven, Aambeelden, Veldsmidse, en diverse gereedschappen.

Verder een aanzienlijke partij **Kabels** in div. dikte, **ROOD KOPEREN STAVEN**, een groot aantal **MEET-INSTRUMENTEN** enz. enz., alles in uitmuntenden staat.

Te bevragen bij **M. S. SPRINGER**, Rapenburg 16, Amsterdam. Interc. tel. 899.

40333.135

De techniek, energie-opwekking

195 [Natuurlijk dringt direct de vergelijking op met schrikdraad. Uit gegevens van een fabrikant ontleen ik de volgende eigenschappen: 230 V voeding met 12 V 7 Ah loodaccu als noodstroomvoorziening. 3 Mogelijke werkwijzen: geen aardlusbewaking; wel
200 aardlusbewaking in gebieden met een hoge of lage aardingsweerstand. Gepulseerd bedrijf met een spanningspiek van vele kV en een stroom in het µA-gebied. Er moet gezorgd worden voor een goede aarding, door een metalen paal in de grond te slaan om de 5 m en de omgeving ervan met geleidende grond aan te vullen.]

In ons geval hebben we een continu aanwezige spanning op de draden.

[Nu kan het zowel gelijk- als wisselspanning zijn. Uitgaande van het woord

transformator kunnen we niet anders concluderen dat in het algemeen wisselspanning
205 werd gebruikt. Indien de hiervoor benodigde opwekker (wisselspanningsgenerator) niet
dag en nacht continu gebruikt kan worden zal er **opslag** via (gelijksspannings)accu's
nodig zijn. Hiervoor moet dan een gelijkrichter met condensator tussengeschakeld
zijn. Als een groot aantal accu's in serie geplaatst wordt kan de hoge - genoemde -
210 spanning bereikt worden. Honderd in serie geschakelde accu's van 12 V leveren 1200 V
[1,2 kV] gelijkspanning, met een grote (mogelijk te leveren) stroom van meerdere A.]
Een gelijkstroom van 100 mA [0,1 A] door de hartstreek zal dodelijk zijn. Er zullen
dan - neem ik aan - brandwonden te zien zijn.
Wisselspanning op de draden en dienovereenkomstig een wisselstroom door de hartstreek
zal het hart proberen te laten pompen met de frequentie van de stroom. Ook dit kan
215 dodelijk zijn, waarschijnlijk al bij lagere stroomsterkten.
Maar in beide gevallen is de (letterlijke) "overkill" zo hoog dat bij langdurige
aanraking de persoon zal sterven.
Tegenwoordig wordt de wisselspanning van 50 Hz altijd in 3 fases opgewekt,
draaistroom geheten. Opwekking, transport en afname gebeurt dus via 3 draden en 1
220 retourleiding. [Kijk maar naar de hoogspanningslijnen die 3 draden onder elkaar
hebben, elke draad transporteert de spanning van 1 fase.]

Uit een advertentie blijkt dat de nog altijd bestaande Brown-Boveri (opvolger het
Zwitserse-Zweeds bedrijf ABB) aan Amsterdam een generator geleverd heeft die een
225 spanning van 2200 V levert bij een maximale stroomsterkte van 500 A. Dat komt goed
overeen met de vaak genoemde 2000 V.
De turbine wordt aangedreven door stoom, water moet daarvoor verwarmd worden.
Welke brandstof destijds gebruikt wordt is niet geheel zeker, maar kolen lijken voor
de hand te liggen. Deze moesten dus in grote hoeveelheid beschikbaar zijn.
230 Waarschijnlijk werd de spanning voor de Electriche draad door dergelijke
wisselspanning-generatoren geleverd. Deze draaident (net zoals nu nog) dag en nacht
voor de elektriciteitsvoorziening en leverden dus wisselspanning van 50 Hz. Blijkbaar
werd de spanning zonder transformatoren of veel schakelapparatuur op het hekwerk
gezet.
235 Indien een generator van een fabriek gebruikt werd - die een kleinere capaciteit en
bedrijfsduur heeft - dan moest tijdens het stilleggen een andere hoogspanning-bron
voor spanning zorgen. Dat zou een batterij accu's kunnen zijn die tijdens de bedrijf-
duur van de generator opgeladen worden.
Als de drie-fasen-wisselspanning generator gebruikt wordt kunnen 3 draden van het
240 hekwerk ieder afzonderlijk met een fase gevoed worden. Daarbij mogen de draden in
geen geval verticaal met elkaar doorverbonden worden! Ten opzichte van de aarde staat
2200 V wisselspanning op elk van de draden, maar tussen de drie draden onderling
ongeveer 3100 V.]
Aarding is zeer belangrijk, de aarde vormt namelijk de retourleiding. De generator is
245 ongetwijfeld zeer goed geaard, maar of er nog een retourleiding langs de spanning-
voerende draden is onbekend [Bij hoogspanning-leidingen zien we de retourdraad vaak
aan de top van de palen, die elk zelf goed geaard zijn.]

14 juli 1915 VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 13 Juli (V. D.) Met zekerheid kan
250 worden aangenomen, dat de elektrische stroom van de grensraadversperring vanaf de
Schelde tot de Noordzeekust (bij het dorp Eede) geleverd wordt door de suikerfabriek
van Tytgat te Selzaete. De Duitsers hebben een transformateur in de fabriek
geplaatst en laten de machines van 4 tot 8 uur 's namiddags werken. Zij laden op die
wijze de groote batterij van de fabriek en hebben elektrische kracht voor den
255 geheelen nacht.

18 augustus 1915 [...] Sedert de elektrische draadversperring gemaakt is, komen de
vliegeniers soms bijna tot Selzaete, thans als elektrische centrale ingericht tot
stroomlevering voor de grensversperring.

9 oktober 1918 Ik schreef gister n.l. dat te Kieldrecht en omgeving de stroom
gedurende enkele dagen was uitgeschakeld geweest en gister opnieuw in werking werd
gebracht. Aanvankelijk stond de centrale die langs deze grensstrook door draad van
electriciteit voor zag, te Moorbeke; doch scheen niet sterk genoeg om voldoende en
265 zeer geweldigen troom te produceeren. Daarom hebben de Duitsers gister als tweede
centrale in gebruik genomen de machines uit de machinale klompenfabriek van de firma
Louwerijns op Belgisch Clinge. De stroom is nu veel sterker en nieuwe geleidingen
zijn aangebracht.

270 9 november 1918 Onze bijzondere correspondent te Sas van Gent meldt nog:
 In de dagen, vóór dat de strijd om Selzaete zoo hevig begon, kwamen tot veler
 verwondering nu en dan groote groepen Belgen in den dienstplichtigen leeftijd
 tegelijkertijd over den geladen draad in ons land. Het geheim is nu opgelost. Deze
 draad werd bediend door de electricische centrale te Assenede. De machinist was voor de
 275 verlokkingen van glimmende franken al evenmin ongevoelig als wie al niet in dezen
 oorlogstijd. Hij sprak dan met den leider van zoo'n gezelschap Belgen af, dat hij op
 een bepaald uur onverhoeds een mankement aan zijn machine zou krijgen, waardoor de
 stroom zoo lang van den draad zou zijn. Aldus gebeurde steeds stiptelijk. Een storing
 ligt in een klein hoekje.

280 **De techniek, schakelmaterieel en isolatoren**

Elke sector had zijn eigen stroomvoorziening, een generator dus, die onafhankelijk
 een stuk draad van - zeg - 50 km lengte voedt. Aan de zijde van de generator moet de
 toevoer onderbroken kunnen worden, zodat de toevoerlijnen geen spanning dragen.
 285 Overeenkomstig moet vanuit een wachthokje spanning op een stuk draad uitgeschakeld
 kunnen worden. Daarvoor heb je hoogspanningschakelmaterieel nodig. De spanning werd
 waarschijnlijk via leidingen op hoge 5 m palen aangevoerd. Deze zullen niet zo
 gemakkelijk aan te raken zijn.

De **isolatoren** scheiden de draad van de paal. De porseleinen isolatoren hebben
 290 praktisch een oneindige weerstand, zodat er geen stroom kan vloeien van draad naar de
 paal. Hout zelf geleidt stroom ook zeer slecht, maar als het nat wordt neemt de
 isolatie af. Plastic isolatoren worden tegenwoordig het allermeest gebruikt, maar bij
 hoogspanningsleidingen zien we nog altijd gestapelde porseleinen isolatoren.

5 juni 1914 [...] Aan beide zijden zijn op de gaanderijen de groote schakelborden
 aangebracht; rechts de voedingskabels en de bediening der stoomturbines en dynamo's,
 links de gelijkstroom-machines, laaddynamo's, bufferbatterij, veldynamo's en
 draaistroommachines, terwijl voor de bufferbatterij 300 cellen en voor de
 veldbatterij 66 cellen tot de opwekking der electriciteit in een aangrenzende
 295 lokaliteit aanwezig zijn. [...]

300 **De techniek, draden en verliezen in de draden**

Hoewel er geen gegevens te vinden zijn kunnen we toch aan de hand van de foto's wat
 proberen te zeggen over de spanningsvoerende draden. Als we aannemen dat ze 2,5 mm in
 doorsnee zijn, dan zijn dat stevige draden die relatief weinig verliezen bij korte
 300 stukken draad.

De weerstand in ohm bepaalt de verliezen als er een stroom door de draad loopt. Dat
 is echter alleen het geval als er via begroeiing of via de weerstand van een mens of
 dier contact met de bodem (aarde) gemaakt wordt.

Maar er moeten aanmerkelijke verliezen zijn geweest, allemaal in de vorm van warmte.
 305 De lange toevoerdraden leveren verliezen, maar de draden zelf ook. Als er planten
 tegen een draad groeien zal daar een stroompje lopen en zal er zo verlies optreden.
 De planten onder de draad zullen dus regelmatig verwijderd moeten worden.

310 29 november 1915 **Een Duitsch deserteur**

[...] Hij deelde mede dat de Duitschers niet alleen een elektrischen draad langs de
 grens gespannen hebben, doch ook met electriciteit geladen metalen platen onder het
 gras hebben verborgen. De vier kameraads waren met zoo'n plaat in aanraking gekomen.

315 10 februari 1917 **De electricische draad.**

De Meijerijsche Crt. meldt uit Budel:

De Duitschers hebben nog twee electricische draden boven de zes reeds bestaande
 geplaatst, zoodat de versperring thans 80 c.M. hooger wordt. Het overklimmen is
 hierdoor wel bijna onmogelijk gemaakt en ook het verbuigen der draden zal moeilijk
 320 meer gaan, daar de draden onderling met ijzeren spullen verbonden zijn. Met dit werk
 was men Zaterdag gevorderd tot aan den provincialen weg Budel-Hamont, richting
 Bocholt-Achelsche kluis.

Ook zegt men, dat onder den grond nog een electricische geleiding is aangebracht.

325 17 juli 1917 **Aan den draad des doods.** De Aardenburgsche korrespondent van de "N.
 Crt." schrijft:

De wereld hoort er niet meer van. Maar altijd door maakt de elektrische
 grensversperring zijn stille slachtoffers, in den nacht.

Een Russische krijgsgevangene kwam Maandag naeindelooze omzwervingen en gevaren
 behouden aan de grens. Behouden? Nog was daar de draad. De twee andere, ook scherp

330 bewaakte grensafsluitingen was hij gelukkig overgekomen. Maar ook de derde vreesde hij niet meer. In zijn pelsjas gehuld, met de hoge kaplaarzen der kozakken, sloop hij nader in den duisteren nacht, met gummi handschoen en schaar gewapend. Hij knipte en knipte, twee, drie draden knipten af met een "pang". Maar de eene draad, op den grond liggend, zag hij niet. De baan was vrij geworden. Nu haastig Holland in! Daar

335 raakte zijn voet de verborgen bliksem, als een adder loerend in het hoge gras... en met een gil, doordringend tot de Nederlandsche grensbewoners, strekt hij zijn armen hoog en valt.

Menschen komen geloopen. En in den valen morgenstond ligt daar de hooge gestalte. de Duitschers fotografeeren. Een afschrik voor de tienduizenden andere krijgsgevangenen, die daar ginds werken in Vlaanderen en aan zee. Zóó vergaat het den vluchteling.

340 Doch de Belgische grensbewoners, in de vrijgelaten grensstrook, spreken bewonderend: "Hij lag daar zoo schoone, meniere, in zijn mooie pels, en met zijn leerzen, een knappe jonge man!"

345 "Wie vertelt ooit zijn moeder, zijn vrouw, zijn liefste ginds in het verre Rusland, dat hij hier in het zomersche bloeiende Vlaanderen, op den drempel der bevrijding, gestorven is?"

9 augustus 1917 [...] De Duitsche officier van wachtpost 6 Neerpelt deelde ons het volgende mede:

350 Ge weet, zoo begon hij, de reden, waarvoor wij de versperring hier langs de geheele grens gemaakt hebben, (n.l. om Belgische burgers en deserteurs tegen te houden). Door den kolossalen was der rivieren in België, was het water zóó hoog gestegen, dat de derde draad der versperring onder water stond, waardoor het mogelijk werd, dat menschen zonder ongeluk onder den draad door gingen;

355 14 augustus 1917 U i t g e s c h a k e l d. Wegens het hevig onweer dat gisteren boven Vlaanderen woedde, werd de stroom van den electricischen draad uitgeschakeld. Drie Duitschers maakten van de gelegenheid gebruik en ontsnapten. Zij werden in Sluis in militaire bewaking gesteld.

360 **Verliezen bij wisselspanning**

Zoals ik in mijn verhaal m.b.t. de reconstructie heb betoogd, is het energieverlies in ideale toestand nul. Maar dit was geen ideale toestand, er waren ongetwijfeld

365 aanmerkelijke warmteverliezen. Daarbij komt dat bij wisselspanning we niet spreken van weerstand, maar van impedantie; de capaciteit en de zelfinductie van de parallel lopende draden moet zeer aanzienlijk geweest zijn, zodat de impedantie ook wel veel hoger geweest zal zijn dan de weerstand van de draad alleen. En de lekstromen rond de isolatoren moeten ronduit hoog geweest zijn, zeker naar moderne maatstaven. Daardoor werd de generator belast, ook als er geen persoon contact met de aarde maakte. Voor

370 zover ik weet moet een generator belast worden met minstens 10% van het nominale vermogen. Dat geldt voor alle drie fasen bij een drie-fase-systeem. Als er 1000 isolatoren per km zijn (zoals al eerder gemeld: 4 draden met palen om de 4 m) zou de lekstroom bij regen zeer hoog zijn.

375 Blikseminslag is ook gevaarlijk, zodat de draad uitgeschakeld zou moeten worden bij ernstige kans op blikseminslag

Het volgende artikel kan een bevestiging zijn voor de theorie van het stroomverlies [moet zijn: spanningsverlies]:

380 **Sint Jansteen** Een persoon van Sint-Nicolaas die woensdag brood kwam afhalen, dat te Kapellebrug (Paal) aan de draadversperring was gebracht, raakt met de hand even den electricische draad aan, doordat hij de lijn van zijn paard, die in den draad was verward geraakt, wilde los werken. De hand was er verbrand. Gelukkig was de stroom ditmaal niet zo sterk, dat het leven er bij verloren werd.'

385 De draad stond trouwens niet altijd onder spanning. Dit was het geval op 5 juni 1916 te Koewacht. Daar had zich een rund door de buitenste draad weten te werken om zich te goed te doen aan het malse onbetreden gras. Dit werd opgemerkt door een Duits officier, die zag hoe de koe in aanraking kwam met de elektrische draad, maar daardoor niet dood was. Een elektricien werd gewaarschuwd om het mankement te

390 verhelpen. Toen de koe wel en voldaan met zijn staart heen en weer sloeg en per ongeluk weer aanraking kwam met de draad, viel ze wel ter plekke dood. Maar soms werd de stroom ook bewust uitgeschakeld, zoals in november 1918 in Zelzate, na ernstige overstromingen.

395 **De techniek, Vluchtmogelijkheden**

worden er legio genoemd, isoleer[knip]tangen, rubberen kleren, tonnen en uitvouwbare ramen, ladders tegen de palen. En polsstok en graafwerk, erover of eronder, alles werd uitgetoetst. De professionals - smokkelaars - hadden hun eigen werkwijze.

400

Enige verdere waarnemingen m.b.t. de verwondingen

- Zijn lijk vertoonde vele blauwe plekken en waar hij op den draad had gelegen, was het als zwart gebrand.

405

- De miliciens wilde een koperen draad, welke op de elektrische geleiding lag, opnemen, doch werd door den stroom bijna onmiddellijk gedood.

- Hij raakte daarbij met een arm den draad aan, waardoor een elektrischen stroom geleid wordt. De stroom ging hem door het lichaam wat den dood ten gevolge had.

- Tusschen Koewacht en Clinge vond men in een der laatste nachten het geheel verkoold lijk van een man aan de draadversperring hangen.

410

- Zondagmorgen is aan de grensversperring gevonden het verschroepde lijk van een 45-jarigen landbouwer uit de Belgische gemeente Clinge.

- Hij klom er bij en greep met de hand naar den draad. Een licht doorflitste het kamp. Toen zijn makkers naar de plaats des onheils snelden, vonden zij den

415

ongelukkige met brandende kleeren bewusteloos liggen. Zij trokken hem de brandende kleeren van zijn lijf en brachten hem naar een hospitaal. De toestand van den soldaat is thans treurig. Een arm, welke heerlijk verbrand en lam was, is afgezet, terwijl hij daarbij nog volkomen blind is.

- De Deutsche grenswacht, die voor eenige weken te Boeschoten met den elektrischen draad in aanraking kwam, toen hij een Hollandsch militair een van zijn familie ontvangen portret wilde laten zien heeft thans het hospitaal te Assenede verlaten, doch is ten gevolge van den schok krankzinnig geworden.

420

- Uit speelschheid sloeg hij met een raap tegen den elektrischen draad, met het ongelukkige gevolg, dat hij dood ter aarde stortte.

425

- Donderdag-namiddag kwam in de Ohé aan de Maas, een jongen in aanraking met den elektrischen draad. Gelukkig was de stroom niet zoo sterk, dat hij er het leven bij inschoot. Met brandwonden aan hand, arm en been kwam de jongen vrij.

- Een armpje was reeds doorgebrand, zoodat het handje op den grond viel.

- Met een dubbele ladder klommen ze er over. Toen de draad aan de ladder raakte verbrande een zijn voet, zoodat hij op het oogenblik te Weert in het St. Jans

430

Gasthuis verpleegd wordt;

- Het lijk was geheel verkoold.

- slechts een hunner had door lichte aanraking met den draad een brandwonde aan het hoofd.

435

- met het treurig gevolg dat vier zijner vingers van de rechterhand afbrandden en ook zijn rechterarm, onder zijn oksel, zwaar gebrand werd.

- Hij struikelde, viel met den mond op de elektrische draad en was terstond dood.

- Gisterenmiddag half vier werd bij de wachtpost St-Kruis de luitenant ten Bosch uit Apeldoorn gewond aan den elektrischen draad. Bij het inspekteren der posten en navraag doen naar nieuwe werken aan de Deutsche verdediging, gleed de luitenant uit

440

en viel tegen de draad aan. Hij kreeg twee brandwonden aan de linkeronderarm en de rechtermiddelvinger werd afgebrand.

- Op verzoek nam een Deutsche soldaat de pet even weg. Het gelaat was eenigszins verwrongen en blauwachtig. Aan de linkerzijde waren de kleeren erg verbrand en ook het lichaam tot in den hals.

445

Krantenartikelen en andere te dateren gegevens

28 mei 1910 **Electrische rattenvallen.**

De electriche rattenval is een uitvinding van den edelman Albert Florentin, Heer van Biedersheim, uit Weenen. Een maatschappij tot exploitatie zijner uitvinding werd reeds opgericht. De val bestaat uit een kastje, dat in verschillende hokjes is afgedeeld, op welke bodem zich electriche draden bevinden. Elk hokje heeft een automatisch klapdeurtje. Gaat de rat naar binnen, gelokt door 't een of ander voedsel, dan zal hij bij het aanraken van den draad een spoedigen dood sterven. Een stroom van 110 volt, of een wisselstroom van 120 V, is hiervoor voldoende.

Proeven, die genomen werden in het bijzijn van vertegenwoordigers der markthallen uit de groote steden, gelukten volkomen, zoodat men meent het vraagstuk der rattenverdelging hiermede te hebben opgelost.

7 juli 1910 **Electrische Centrale.**

B. en W. [van Amsterdam} stellen den Raad voor ter vergrooting van de capaciteit der Electriche Centrale een nieuwe turbo-dynamo voor draaistroom aan te schaffen en een der bestaande draaistroom-machines om te bouwen in een gelijkstroommachine. De kosten zullen f270.000 bedragen.

7 juli 1910 **De Electriche Centrale.**

B. en W. vragen den Raad machtiging tot de aanschaffing, ten behoeve van de Electriche Centrale, van eene nieuwe turbodynamo voor draaistroomopwekking en tot de verandering van eene der bestaande draaistroommachines aldaar in eene gelijkstroommachine. Kosten f270,000.

De vermeerdering der aflevering van draaistroom door de electriche centrale van dien aard, dat in de winter 1910-1911 eene maximale belasting van 8600 K.W. te voorzien, in welk geval als reserve slechts beschikbaar zou blijven eene turbodynamo van 200 K.W. en twee door cylindermachines gedreven dynamo's van te zamen 1440 K.W., welke laatste echter tevens dienst moeten doen als reserve voor de

gelijkstroomlevering. In den winter 1911-1912 zal de maximale belasting naar schatting 10,000 K.W. kunnen bedragen; de reserve zou dan bepaald onvoldoende zijn. Alvorens een keuze te doen, zal omtrent de ingekomen aanbiedingen door B. en W. deskundig advies worden ingewonnen.

Nog dringender dan voor de draaistroom-installatie is het noodig, de reserve te vermeerderen van de voornamelijk voor de levering aan de Tram diende gelijkstroom-installatie, die reeds in den aanstaanden winter onvoldoende zou kunnen zijn, wanneer door sneeuwval of dergelijke omstandigheden het trambedrijf buitengewone krachtaanwending zou vragen.

Te dien einde is het aangewezen, de twee cylindermachines, die thans twee wisselstroom-dynamo's drijven, te voorzien van gelijkstroom-dynamo's.

Door B. en W. is in verband met den vereischten spoed de ombouw van ééne machine gegund, die op 10 December 1910 moet worden opgeleverd.

In verband met het toenemend bijwagenverkeer op de lijnen 5 en 10 doet zich de behoefte aan meerdere remiseruimte in het N.W. deel der stad meer en meer gevoelen, en komt het B. en W. gewenscht voor, thans over te gaan tot uitbreiding van de bijremise der gemeentetram aan de Brouwersgracht. De kosten dezer uitbreiding zijn, met inbegrip van ?? in het bestaande gebouw aan te brengen traverseerinsrichting, een automatische electriche seininsrichting en een dienstwoning, geraamd op f66,000.

5 februari 1911 **[Lichamelijk letsel bij elektrische ongevallen]**

In onderstaand rapport worden de 15 electriche ongevallen beschreven, die tusschen 1 April 1909 en 31 Maart 1910 in de "Oberschlesischen Industriewerken" zijn voorgekomen:

1°. Zwaar gekwetst door draaistroom van 2000 volt. Toevallige aanraking van een hoogspanningsklem met de eene hand, terwijl de andere hand een geaard ijzeren schakelbordgestel vasthield.

2°. Gedood door draaistroom van 1000 volt. Neergestort op hoogspanningsrails, zoodat rechterhand en rechterbeen op eene pool, en het gelaat op een andere pool kwam te liggen.

3°. Gedood door draaistroom van 2000 volt. Aanraking van gespannen bovengrondsche leidingen, wat op zichzelf nog niet doodelijk was. De ongelukkige stortte echter bewustloos op den grond van zulk een hoogte, dat hij door den val gedood werd.

4°. Gedood door draaistroom van 500 volt. Aanraking met een blooten voet, terwijl de andere voet op "aarde" stond.

5°. Gekwetst door kortsluiting, die een monteur maakte, bij zijn arbeid in een

schakelruimte. Door den reusachtigen lichtboog en de rond-spattende gesmolten metaaldeelen werd hij deerlijk aan gezicht en handen verbrand.

6°. Gedood door draaistroom van 500 volt. Aanraking met de handen van twee polen.

515 7°. Zwaar gekwetst door draaistroom van 5000 volt. Aanraking met één arm met twee polen.

8°. Gedood door gelijkstroom van 200 volt. Dit geval is zeer bijzonder, daar een ongeval met doodelijken afloop, bij zulk een lage spanning en dan nog wel bij gelijkstroom, nog zelden of nooit voorgekomen is. De goed op "aarde" staande persoon beroerde met zijn nek een klem, die onder 200 volt spanning ten opzichte van aarde stond.

520 9°. Gekwetst door draaistroom van 500 volt. Aanraking met één hand van een bovengrondse leiding, bij goede aarde.

10°. Brandwonden door draaistroom van 5000 volt. Aanraking van hoogspanningsklemmen.

525 11°. Gedood door draaistroom van 500 volt. Vastgrijpen met beide handen van een hoogspannings-tractiedraad, bij goede aarding.

12°. Gedood door draaistroom van 200 volt. Een persoon met vochtige kleren en nat-doorweekte klompen raakte met een ijzeren stang, welke hij op zijn schouder droeg, een trollidraad aan. Evenals in geval 8 is vermoedelijk de doodelijke afloop daaraan toe te schrijven, dat de stroom in hoofdzaak door de wervelkolom ging.

530 13°. Gekwetst door draaistroom van 5000 volt. Aanraking met den wijsvinger der linkerhand van een hoogspanningsklem, bij goede aarding.

14°. Gedood door draaistroom van 2000 volt. Voorover gevallen in de verzamelrails, zoodat het gelaat en de linkerhand verschillende polen aanraakten.

535 15°. Zwaar gekwetst door gelijkstroom van 440 volt. Door een defect aan den schakelaar van een 150 P.K. gelijkstroommotor ontstond bij het inschakelen een kortsluiting, waardoor de bedienende electricien vele brandwonden aan de handen en in het gezicht opliep.

(Electrotechnisch en Werkt. Weekbl.)

540 5 juni 1914 [...] **Aan beide zijden zijn op de gaanderijen**

de groote schakelborden aangebracht; rechts de voedingskabels en de bediening der stoomturbines en dynamo's, links de gelijkstroom-machines, laaddynamo's, bufferbatterij, veldynamo's en draaistroommachines, terwijl voor de bufferbatterij 300 cellen en voor de veldbatterij 66 cellen tot de opwekking der electriciteit in een aangrenzende lokaliteit aanwezig zijn. [...]

545

4 augustus 1914 **Am frühen Morgen des vierten Augusts 1914**

hatten deutsche Truppen bei Gemmenich, unweit von Aachen, die belgische Grenze überschritten und waren noch am gleichen Tag bis an die Maas vorgestoßen.

550 Bis September 1914 werden von deutschen Truppen mehr als 10.000 belgische Zivilisten erschossen, darunter auch Frauen, Kinder und Greise.

27 augustus 1914 **De val van Namen.**

555 De correspondent van de "Times" te Parijs bevestigt den val van de vesting Namen, men meldt, dat ten spijt van de uitgebreide voorzorgsmaatregelen, als het aanbrengen van prikkeldraadversperringen, waardoor een elektrische stroom van 1500 volts gejaagd werd en het ruim gebruik van glasscherven. Namen Maandag om 8 uur 's avonds in handen der Duitschers was.

560 Ds Belgen trokken zich opnieuw in volmaakte orde terug, met medeneming van alle spoorwegwaggonen en auto's. De stationschef vertrok met de laatste locomotief, de kas onder den arm geklemd.

Drieduizend Belgische soldaten trokken onder bescherming van de Fransche cavalerie binnen de Fransche linies. De Duitschers zijn thans meester van beide Maasoeveren, bijna tot Dinant toe, maar lieten nog 6 of 8 torten van Namen in hun rug, welke hen bedreigen.

565

26 september 1914 **Het terugtrekken der Belgen.**

Omtrent het terugtrekken der Belgische troepen binnen de fortelinie van Antwerpen en het voordeel dat voor de Belgen hieruit voortvloeit meldt een officieel communiqué het volgende:

570 Volgens het verdedigingsplan, sinds vele jaren opgemaakt, heeft het Belgisch leger zich teruggetrokken onder versterkte stelling van Antwerpen, na schitterend zijne verscheidene, zendingen te hebben volvoerd wat zijne strategische ligging het oplegde.

575 De krachtadige verdediging, welke nog altijd voortduurt op de Luikerforten en die als een brughoofd vormen te Luik, heeft gedurende twee weken, de Duitse troepen

den overgang der Maas belet.

580 Het Belgische leger neemt thans, in betrekking tot het Duitsche leger, dat het heeft overstromd door het overwicht van het getal, eene vleugelstelling in, bijzonder te duchten door den tegenstrever om rede van den vorm van de verschanste stelling van Antwerpen en de beweegbaarheid van de Belgische troepen, welke op deze stelling steunen.

585 De rol van Antwerpen in de verdediging is tweeërlei en verschrikkelijk. De versterkte stelling is volgens de meest moderne voorschriften ingericht en in staat van een onbepaalde verdediging. Antwerpen is ook een basis tot krijgsverrichtingen. Van de basis van Antwerpen kan het Belgische leger den Duitschen legervleugel die in België gedrongen is, bedreigen en doelmatig bijdragen tot de krijgsverrichtingen van de verbondene legers.

590 Om het beleg van de versterkte stelling van Antwerpen te ondernemen, zou men uiterst belangrijke legermachten gedurende maanden moeten beweegloos maken en een aanzienlijk belegsmateriaal moeten medebrengen.

Alles veroorlooft te denken, dat de Duitschers die onderneming niet zullen wagen, welke hare veldlegers gevoelig zou verzwakken.

595 Indien zij het beleg niet ondernemen, dan zullen de Duitschers verplicht zijn zich te beschermen tegen de krijgsverrichtingen van het Belgische leger dat ongeschonden is, dank zijne behendige terugtrekking en thans aangevuld wordt met het garnizoen van Antwerpen.

600 Het Belgische leger heeft de volledigste vrijheid den zijvleugel van het Duitsche leger aan te vallen. Het past hier bij te voegen, dat de forten van Luik nog immer stand houden en wat nog belangrijker is, dat de forten van Namen zelfs niet eens zijn aangevallen.

Welnu, de forten van Namen, welke zoo sterk zijn als die van Luik, hebben sinds 14 dagen hun verdedigingsmiddelen versterkt.

605 Uit hetgene voorafgaat blijkt, dat de Duitsche troepen zullen gevat worden, in hun voorwaartsrukken, tusschen de versterking van Namen en de versterking van Antwerpen, welke in vogelvlucht genomen slechts 60 kilometer van elkander verwijderd zijn.

610 Indien men rekening houdt met den kring waarin onze forten hunne werking uitoefenen, en dat het Belgische leger, zich steunend op den onaantastbaren basis van Antwerpen al de noodige verrichtingen kan doen, dan wordt de toestand voor de Duitschers moeilijk, die juist dat gaan missen wat zij als noodzakelijk beschouwden voor hun doortocht door België, te weten, de vrije beschikking van de baan van de Maas door Luik-Namen en de immobilisatie van het Belgische leger.

615 De Antwerpsche forten ten Zuiden en Westen hebben aan de enorme boschjes, waarin zij verscholen liggen een goede dekking: en door het weggappen van verscheidene perceelen hout zijn de forten thans onderling in staat een verschrikkelijk kruisvuur te openen op den vijand. Voor en tusschen de 35 forten heeft men geweldig diepe loopgraven en prikkeldraad versperringen aangebracht. Bij verscheidene forten is de draadversperring voor iederen vijand al afschrikwekkend genoeg, doch heb vreeselijke in deze draden is thans niet meer de verweurende prikkels, maar de electricische stroom van 2000 volts, welke deze draden tot doodelijke wapens maakt. Tusschen de 620 forten is verder het veldleger opgesteld. Sluipt ge door de donkere bosschen van jonge pijnen van Putte langs het fort Ertbrand vla het dorpje Heide naar het kamp van Brasschaet, dan ziet ge overal infanterie liggen achterwaarts een menigte monden van veldgeschut.

625 De buitenste fortengordel van Antwerpen is inderdaad op alles voorbereid en indien de binnenste cirkel van versterkingen met het kolossale belegeringsgeschut in diezelfde mate versterkt ia, dan zal elke vijand tegen Antwerpen een bebloeden kop oploopen. Wat Antwerpen zelf aangaat, daar behoeft in geen geval voor gevreesd te worden, zelfs op een volkomen afsnijden van de Scheldestad zijn wij volkomen voorbereid.

630 Mondvoorraad is er genoeg en wat de kolen voor gas- en electriciteitsverlichting aangaat, die hebben wij voor maanden en maanden. Vanaf heden mag geen sterke drank meer worden verkocht. Het dagblad de "Nouveau Precurseur" vraagt in zijn editie van Vrijdagavond, dat de Regeering de grenzen zal openzetten voor den vrijen toegang van Hollandsch vee. Dit zou de beste resultaten hebben, zoowel voor het Hollandsch als 635 voor het Belgisch volk.

De algemeene staf van de verbonden legers heeft intrek genomen in het paleis van den gouverneur der provincie Antwerpen. De koning, die ook te Antwerpen is, vertoeft met de koningin, de prinsjes en prinses Marie-José in het Koninklijk paleis der Meirplaats.

640 9 oktober 1914 **Als am neunten Oktober 1914 Antwerpen fällt,** sind bereits mehr als eine Million Belgier in die benachbarten, neutralen Niederlande

gevlucht, Zivilisten, Deserteure und Überläufer, die den Weg über die belgisch-niederländische Grenze gesucht haben. Die zur Grenzsicherung überwiegend eingesetzten kriegsmüden älteren deutschen Landsturmsoldaten schafften es weder, die Massenflucht der Belgier zu verhindern, noch sehen sie sich in der Lage, die intensive Schmuggeltätigkeit sowie die verstärkte Spionage erfolgreich zu unterbinden. Zumal das unwegsame Gebiet mit dichtem Wald, sumpfigem Gelände und zahlreichen Flüssen und Grachten eine ausreichende Sicherung nahezu unmöglich macht. Hinzu kommt, dass eine immer größere Zahl an Kriegsfreiwilligen das Land verlässt.

22 oktober 1914 **De inneming van Namen.**

De correspondent van de "Daily Telegraph" te Ostende heeft daar verschillende Belgische soldaten gesproken, die deel hebben genomen aan de verdediging van Namen. Uit verschillende verhalen, hem door deze manschappen gedaan, heeft hij een aaneengeschakeld verhaal samengesteld, dat de "Daily Telegraph" thans publiceert en waaraan het volgende ontleend wordt:

Zooals men weet, was Namen beschermd door moderne forten, die gedurende de drie weken, dat Luik belegerd werd, nog meer versterkt waren. Groote terrein-oppervlakten waren ondermijnd, de vuurlinie van uit de forten was vrij gemaakt en alle hinderpalen waren opgeblazen, terwijl alle toegangswegen tot de stad versperd waren met prikkeldraad, waar doorheen een electrischen stroom van 1500 volts werd geleid.

In Namen zelf was een reusachtige voorraad proviand opgeslagen, daar men verwachtte dat het beleg weken zou kunnen duren. Ook rekende men er op, dat de belegering den Duitschers minstens 50.000 man zou kosten. Goed beschouwd echter viel de stad reeds bij den eersten aanval.

Algemeen is men van oordeel, dat de generale staf van de vesting Namen twee fouten beging nl. deze: 1o. liet men den vijand te dicht naderen zonder hem aan te vallen en 2o. werd er te lang gewacht op de hulp, die van de Franschen verwacht werd. Het Fransche leger werd echter elders bezig gehouden en kon door verschillende omstandigheden niet bijtijds de verwachte hulp zenden.

Een week lang wachtten de Belgische troepen aan den eenen oever der Maas, zonder eenige beweging uit te voeren op de Duitschers aan den anderen kant der rivier, zich verheugend in de gedachte, dat elken dag, die aldus voorbij ging, een dag gewonnen was op den weg der victorie. Het spreekt van zelf dat de Duitschers dien tijd benutten om hun, wegens de ontzettende zwaarte moeilijk verplaatsbaar belegeringsgeschut van 42 c.M. te vervoeren. De Duitschers, die voor Luik een gevoelige les hadden ontvangen, oordeelden het, met recht, beter de aankomst dezer zware kanonnen af te wachten, in plaats van hunne regimenten infanterie tegen de Namensche forten in het vuur te jagen. Intusschen werd het vervoer der Deutsche kanonnen uitstekend gemaskeerd door de zich buitengewoon snel verplaatsende cavalerie.

Generaal Michel en zijn staf hebben dan ook heel wat moeten hooren over hun werkeloosheid gedurende die dagen. Onder bescherming van een hun zeer te stade komenden mist konden de Duitschers ten slotte hunne nieuwe belegeringskanonnen ten getale van 32 in stelling brengen op twee punten, van waaraf zij hun vuur konden concentreeren op een enkelen sector der verdedigingswerken. Zij werden geplaatst op een afstand van minstens drie mijlen van de Belgische loopgraven en dientengevolge ook buiten het bereik der Belgische kanonnen.

Het bleek dat de Duitschers, zooals gewoonlijk ook hier uitstekend op de hoogte waren van den toestand, hetgeen bleek uit het feit, dat op een Duitsch officier, die gevangen genomen werd, fotografieën werden gevonden van de nieuwe loopgraven, die pas eenige dagen van te voren waren gegraven.

Zonder zich om de forten te bekommeren concentreerden de Duitschers hun regen van granaten op de verschansingen, waar de Belgen geposteed waren, in afwachting van den aanval. Tien uren lang doorstonden zij dezen vuurproef zonder in staat te zijn een enkel schot terug te lossen. Plat op hun buik liggend, elke terreinophooging benuttend om hunne hoofden te beschermen, konden de Belgen niets anders doen dan wachten tot aan dien regen van ijzer en staal een einde kwam. Allen brandden van verlangen hunne kameraden te hulp te komen, maar zij konden niets anders doen dan zich zelf zoo goed mogelijk te beschermen tegen den vijand, die zij zelfs niet konden zien. Heele regimenten werden gedecimeerd.

"Ik beef nog – aldus verhaalt een hunner – als ik denk aan dezen gruwel. De verliezen onder de officieren waren vreeselijk en geleidelijk werden de manschappen, beroofd van hunne aanvoerders, ontmoedigd. Soms waagden wij het ploseling op te springen en te vluchten – een algemeen "*sauve qui peut*" – en alleen, wanneer wij ons weer op een punt verzamelden, zagen wij hoe velen vermist werden.

Ondertusschen waren verscheidene der zware Duitsche kanonnen naar de forten gekeerd, voornamelijk naar die van Maizeret en Marchovelette. Bewapend met verouderde kanonnen van veel kleiner kaliber, konden zij slechts zwakken tegenstand bieden en het fort Maizeret vuurde zelfs niet meer dan 10 kogels af, terwijl het zelf niet minder dan 1200 granaten onving, afgevuurd met een snelheid van twintig per minuut. In het fort Marchovelette werden 71 man gedood aan de batterijen en weldra gaven beide forten zich over. De andere forten waren echter nog in werking toen het leger de stad verliet. Generaal Michel en de officieren van zijn staf hadden zooveel vertrouwen in de forten gehad, dat zij zelfs geen rekening hadden gehouden met de mogelijkheid van een terugtocht, zoodat een groote verwarring ontstond, toen deze aftocht noodzakelijk bleek. Verscheidene soldaten verklaren dat zij de officieren hebben hooren zeggen: "Zie een goed heenkomen te zoeken! Het best is naar Antwerpen!" Er waren geen voorbereidende maatregelen getroffen om de ontzaggelijke voorraden te vernietigen en al deze met de artillerie der forten en het grootste gedeelte der veldartillerie, waarvan de paarden waren gedood, viel in Duitsche handen. Alleen in de Kadettenschool was een voorraad van 3 millioen rations voor één dag. Het ambulancekorps was het slechtst georganiseerd en verloor 150 van de 600 man. Wat de zieken en gewonden betreft, van hen moesten er velen in Namen achtergelaten worden, zij die nog loopen konden, verwijderden zich echter uit de stad, en werden later in Fransche hospitalen opgenomen. De smalle weg was overvuld van een dicht oopen gepakten stroom menschen, paarden en voertuigen. Nauwelijks was de stad door ons verlaten of de Duitschers trokken er binnen. De linie, waarop wij terugtrokken, was bij St. Gerard, waar wij hoopten de Fransche brigade te ontmoeten, die van uit Dinant als versterking was gevraagd. Maar teleurstelling volgde op teleurstelling. De Franschen, die bij Dinant teruggeworpen waren, moesten naar Morville terugtrekken en konden alleen twee regimenten zenden, die zich vechtend een weg baanden naar onze troepen en zich, na hevige verliezen geleden te hebben, nabij Namen bij ons voegden. Onze generaals hadden ook in de meening verkeerd dat het oplazen van de brug over de Sambre voldoende zou geweest zijn, om onzen terugtocht te dekken, maar de Duitschers, die zich sneller verplaatsten dan wij, sneden ons, nabij Bois-les-Villers den terugtocht af, waar hunne mitrailleurs eenige van onze kanonnen onbruikbaar maakten. Ten slotte slaagden wij er in ons een doortocht te banen, zij het ook ten koste van ontzettende verliezen. Op deze plek waren het vooral het 8ste en 13de regiment, die zich door dapperheid onderscheidden. Deze regimenten verloren bijna al hunne officieren.

In wanorde snellend over de velden, zetten de Belgen hun terugtocht voort, tot overmaat van ramp den weg snijdend van den Franschen terugtocht van Charleroi. Dit demoraliseerde de Belgen nog meer en eerst bij Philippeville konden de manschappen weer verzameld worden. Den volgenden dag werd de terugtocht voortgezet; thans ging het in goede orde over Hirson, Laon, en via Amiens naar Rouaan, welke stad na een marsch van zeven dagen bereikt werd. Daar de Belgische regeering alle troepen in Antwerpen wilde concentreeren, werden wij van Rouaan naar Havre gezonden, en daar op booten ingescheept, die ons na een reis van dertig uren naar de Belgische kust voerden. Dat zijn de avonturen van de vierde divisie van het Belgische leger. Het garnizoen van Namen en de troepen, die gezonden waren om de open liggende ruimten tusschen de forten in te bezetten, telden 26.000 man. In België zijn niet meer dan 12.000 man teruggekomen, zoodat met inbegrip van de zieken en gewonden die in de Fransche hospitalen achtergebleven zijn, de Namen-affaire aan België 14.000 man gekost heeft.

22 december 1914 **Het gevangenen-kamp te Munster.** Professor Hubert Grimme, die als tolk dienst doet in het groote gevangenen-kamp te Munster, vertelt daarover het een en ander in het tijdschrift "Deutschland". Het weer heeft zeer grooten invloed op de bewoners van de gevangenen stad, die met drie dubbel prikkeldraad, een electriche geleiding onder hooge spanning en ijzerdraadgaas omgeven is. Bij donker weer, bij regen en sneeuw, staart uit duizend oogen de zorg, als voelen allen zich ten ondergang gedoemd. Bij zonneschijn echter gaat een bonte stroom van menschen door de straten van het kamp. De sterke kleuren van de uniformen gloeien en het is alsof men op den boulevard is van een volksrijke Fransche stad. Schertsende opmerkingen vliegen over en weer en met levendige gebaren bespreekt men het nieuws. Dan ziet men het dezen mannen niet aan, dat zij overwonnenen zijn en dat in de verte misschien hun familie in nood en ellende op hen wacht. Het zijn meest mannen van de landweer en den landstorm, die op den eersten dag van de mobilisatie weg moesten van hun familie. Zij vragen niet naar roem en overwinning, maar naar rust en naar hun tehuis. Bijna steeds als zij met een

vreemdeling in aanraking komen, is hun vraag: Geloof je, dat het spoedig vrede zal
 775 zijn? Antwoordt men dan, dat het nog maanden kan duren, dan leest men op hun gezicht
 de diepe teleurstelling. Na het trompetsignaal, dat hen 's morgens om zes uur tot de
 koffie bijeen roept, worden eenige troepen weg geleid om buiten het kamp te werken.
 De gevangenen zijn daar zeer op gesteld, want dan hebben ze grootere vrijheid van
 780 beweging. De achtergeblevenen slenteren in het kamp op en neer. Veel drukte is steeds
 voor de spreekkamer van den dokter. Er zijn er drie, die voor de gezondheid van de
 zeventien duizend menschen moeten waken. Veel Franschen worden tegen de pokken
 ingeënt. Voor de patiënt zich weer aankleedt, wordt dan zijn borst onderzocht.
 Ongeveer veertig procent lijdt aan tuberculose.
 785 Vele gevangenen zoeken een bijverdienste om iets te kunnen koopen van al het moois in
 de cantine, een wollen trui of schrijfgerei of Fransche boeken. De een speelt voor
 barbier. Bedrijfskosten heeft hij niet. Hij noodigt zijn bezoekers int plaats te
 nemen op een rol prikkeldraad, waarop een ransel gelegd is. Voor scheren neemt hij
 twee sous, voor knippen zelfs vier sous. Een ander heeft uit stukjes hout een zeer
 790 nauwkeurig model van een vliegtuig gemaakt en nu houdt hij een loterij van honderd
 vijftig loten à vijf sous en met een enkelen prijs: het vliegtuig. Als de
 onderneming gelukt, is hij een kapitalist. Anderen weer hanteeren met ongeoeffende
 hand naald en draad, om een uniform op te lappen of trachten op goed geluk af hun
 schoenen te repareren. Allerlei spelletjes worden gedaan, menigeen schrijft naar
 795 huis. Deze briefjes verraden veel hartsgeheimen. Vaak leest men aangrijpende
 uitdrukkingen, uitingen van liefde voor vrouw en kind en als men uit deze brieven
 gevolgtrekkingen mag maken, dan heeft de Franschman in het algemeen het gevoel voor
 het familieleven nog niet verloren en evenmin zijn geloof aan de Voorzienigheid.
 Scherts zoekt men tevergeefs in deze brieven. De humor komt echter tot uiting in de
 opschriften boven de barakken en aardhutten. Tusschen sierlijke krullen leest men:
 800 "Hotel de leege maag", "Hotel de holle buik", "In het werklooze kakement", "In de
 oproerige lintwurm" enz. Alles toespelingen op- het ontbreken van het aangename
 leven, dat ook kleine Fransche spaarders zich als een ideaal droomen.

22 december 1914 [...] **Men meldt ons nog uit Putte:**

805 Ondanks het patrouilleeren door Uhlanen vluchten thans vele Belgen met pakken beladen
 onder de draadversperring over de grenzen in de richting van Bergen-op-Zoom. Naar ik
 verneem, zijn de Duitschers van plan afdoende draadversperringen aan te leggen.

31 december 1914 **Am Ende des Jahres [19]14 hat der deutsche Stab**

810 gesehen, dass die Grenze von Holland, wie man sagt, eine offene Tür war, und das
 konnte natürlich nicht so weitergehen, und dann hat man entschieden, dass die Grenze
 von Deutschland mit Vaals bei Aachen bis zu Knokke/Cadzand musste abgeschlossen
 werden, und man hat das getan mit einem Zaun.

1 januari 1915 - **Es wurde unter der Einwohnerschaft viel**

815 deutsch gesprochen... Mir fiel indessen alsbald auf, dass niemand der uns freundlich
 gesinnten Belgier begreifen konnte oder wollte, warum Deutschland Belgien aus seiner
 Neutralität aufstörte. Dieser Bruch des Völkerrechts wurde uns zum großen Vorwurf
 gemacht, und er war vielfach der Grund, wenn man uns auch aus deutschgesinnten
 820 Kreisen der Bevölkerung kühl entgegentrat. - schreibt Sanitätssoldat Rudolf Requadt
 1915 in einem der ersten veröffentlichten persönlichen Zeugnisse vom Ersten
 Weltkrieg. Die völkerrechtswidrige Besetzung des neutralen Königreiches Belgien ist
 Teil des Schlieffenplans. General Alfred Graf von Schlieffen, der ein Jahr vor
 825 Kriegsbeginn gestorben ist, hatte bereits 1905 in seinen Überlegungen zu einem
 Zweifrontenkrieg gegen Frankreich und Rußland den Durchmarsch der deutschen Armee
 durch Belgien in Betracht gezogen.

Von belgischem Hoheitsgebiet aus hatte er sich an der französischen Nordgrenze einen
 schnellen Sieg über den, wie es damals hieß, "Erbfeind" Frankreich erhofft, um alle
 830 militärischen Kräfte an der russischen Ostfront konzentrieren zu können.

So rechnet auch die deutsche Heeresleitung zu Kriegsbeginn mit einer schnellen und
 reibungslosen Besetzung des Nachbarlandes. Jedoch, die in kleinen, mobilen Verbänden
 agierende belgische Armee leistet erbitterten Widerstand. Die von deutscher Seite oft
 als "Pralinenarmee" verspotteten belgischen Verbände fügen den deutschen Truppen
 835 unerwartete Verluste zu.

1 maart 1915 **Frühjahr 1915. Seit Monaten tobt in Europa**

der Erste Weltkrieg. Der deutsche Grenzschutz-Kommandeur Major Graf von Faber-Castell
 begibt sich zum Vierländerblick bei Aachen. Hier treffen die Grenzen von Belgien, den
 Niederlanden, Deutschland und dem damaligen Zwergstaat Neutral-Moresnet aufeinander.

840 Von hier aus soll entlang der belgisch-niederländischen Grenze ein elektrisch
geladener Drahtzaun errichtet werden. So plant es das deutsche Generalgouvernement in
Brüssel. Die Strecke wird in sieben Abschnitte aufgeteilt, in denen zeitgleich mit
dem Aufbau des Elektrozauns begonnen werden soll.

845 Graf von Faber-Castell macht sich auf, um die Trasse für den Betriebsabschnitt Nummer
eins festzulegen. Ein 31 Kilometer langes Teilstück, das sich von der
niederländischen Ortschaft Vaals am Vierländereck zunächst in westlicher Richtung bis
zur Maas erstreckt, und dann entlang des Grenzflusses nach Norden bis zur belgischen
Gemeinde Eben-Emael. Für diesen Abschnitt ist der "Verkehrsoffizier vom Platz" in
Lüttich zuständig, Oberstleutnant Riecke.

850 24 april 1915 **VAN DE BELGISCHE GRENS.**

TURNHOUT 24 April. (Spec. Dienst) De Duitschers zijn bezig zich tusschen de forten
Ertbrand en Stabreuck en het fort nabij Sasvliet te versterken. Daartoe worden aan
palen laag bij den grond vier ijzerdraden boven elkaar gespannen welke door
855 isolatoren van de palen zijn gescheiden. Het lijdt geen twijfel of men heeft hierin
een versperring te zien waarbij gebruik wordt gemaakt van een electricischen stroom. Op
een onderlingen afstand van 50 Meter zijn bij de versperringen hooge palen
aangebracht die waarschijnlijk gebruikt zullen worden om er electricische lampen aan de
bevestigen.

860 30 april 1915 <http://www.grenzgeschichte.eu/archiv/Elektrozaun.pdf>

Bereits zu Jahresbeginn 1915 hatte die deutsche Heeresverwaltung eine elektrische
Drahtsperre errichtet, die 13 elsässische Dörfer von der Schweiz trennte. 1915
forcierte die deutsche Generalgouvernementverwaltung für Belgien ebenfalls Pläne, die
865 gesamte Grenze zu den Niederlanden durch ein elektrisches Drahthindernis abzusperren.
Die Arbeiten begannen im April 1915 und gingen vom Aachener Stadtgebiet bis an die
Küste in Seeland; somit begann die Absperrung, nicht wie bisher vermutet, am
damaligen Vierländereck (heute: Dreiländereck), sondern am alten Zoll ("kleng wacht")
bei Grenzstein 195. Damit wurde der Aachener Stadtteil Vaalserquartier von dem in den
870 neutralen Niederlanden liegenden Grenzort Vaals getrennt.

Die Arbeiten zur Errichtung der Grenzanlage hier in der Region wurden vom 250 Mann
starken 2. Bayerischen Landsturm-Pionier Bataillon, unter dem Kommando des Majors
Franz Klemer durchgeführt. Ebenfalls beteiligt waren Männer vom 60.
Armierungsbataillon, das in Lüttich stationiert war.

875 Die Anlage folgte, zunächst auf deutscher Seite, dem Verlauf des Feldweges zwischen
Vaals und Vaalserquartier, bevor sie nach etwa 500 m die Anhöhen zum damaligen
Vierländereck erreichte. Hier schlugen die Landsturmmänner eine ca. 40 m breite
Schneise bis hinauf zum Gemmenicher Weg.

Die Grenzsperre bestand aus drei Zäunen mit dazwischen liegenden Patrouillengängen:
880 ein Warnzaun aus Stacheldraht zur niederländischen Seite hin, dann der eigentliche
Elektrozaun und ein weiteres Drahthindernis zur deutschen Seite hin.

Als Befestigungsmaterial für die eigentliche elektrische Anlage wurden zumeist
Stangen aus dem vor Ort geschlagenen Holz verwendet. An Porzellanisolatoren hingen
dann, im Abstand von 20 bis 30 cm, zwischen 5 und maximal 10 Kupfer- oder Zinkdrähte.
885 Ein Problem war die Versorgung mit elektrischer Energie: von Vaalserquartier bis nach
Smeermaas, einem 43 km entfernten Ort auf dem Westufer der Maas, kam der Strom aus
dem Transformatorenhaus Reutershag (Brauerei), das von der "Rheinische(n)
Elektrizitäts- und Kleinbahn-Ges. Kohlscheid zu Aachen" (heute: ASEAG) betrieben
wurde. Von Reutershag bis nach Vaalserquartier führte eine an Masten befestigte
890 Hochspannungsleitung, danach war dieser 4 mm dicke, verzinkte Eisendraht in den
eigentlichen Zaun integriert.

Das erste 18 km lange Stück in Vaalserquartier beginnend, wurde höchstwahrscheinlich
am 23. August 1915 unter Strom gesetzt, ab dem 29. August war die Anlage bis zur Maas
in Betrieb. Die Stromstärke, die zwischen 500 und 2000 Volt variieren konnte, wurde
895 in Schalthäusern geregelt, die etwa alle 2 km angelegt waren.

Auf vielfältige Weise gelang es Menschen den Draht zu überwinden, doch für viele
Personen, deren genaue Zahl sich heute wohl nicht mehr ermitteln lässt, brachte er
den Tod.

1 juni 1915 **Grenzhochspannungshindernis**

Schon seit längerem geplant, wird der Bau eines "Grenzhochspannungshindernisses" , wie der Elektrozaun offiziell genannt wird, im Juni 1915 generalstabsmäßig in Angriff genommen. Allein zwischen dem 23. und 25. Juni 1915 verfasst der
905 Verkehrsoffizier vom Platz in Lüttich, zuständig für den Betriebsabschnitt Nummer eins, zahlreiche Mitteilungen, Verordnungen und Gesuche.

An das Generalgouvernement:

Für den Materialtransport beim Bau des Hochspannungszaunes an der belgisch-
910 holländischen Grenze werden von Montag den 28. diesen Monats ab auf die Dauer von sieben bis acht Wochen zwei Lastkraftwagen gebraucht. Um Gestellung dieser Wagen wird gebeten. Ferner wird um Gestellung eines Personenwagens für den Leiter der
Herstellungs- und Überwachungsarbeiten, Hauptmann Kleber, Kompanieführer der zweiten
Landsturm-Pionier-Kompagnie, für die Dauer der vorgenannten Zeit gebeten.

915 An die Zweite Bayerische Landsturm Pionier Kompagnie:

Der Kompagnie wird nachstehend die Bestellung von 26 Tonnen vier Millimeter starken
verzinkten Eisendraht, elf Tonnen drei Millimeter starken verzinkten Eisendraht und
500 Kilogramm zwei Millimeter starken verzinkten Bindedraht bei der Portifikation in
Antwerpen zur Kenntnis übersandt.

920 Von 45.000 Isolatoren zum Preis von 10,- Mark zu 1.000 Stück bei der Firma Gebrüder Pohl, Schmiedeberg, Riesengebirge, zur Kenntnis übersandt. Die Isolierlen müssen je zur Hälfte nach den Bahnhöfen in Visé und Bleyberg übersandt werden.

An die Rheinische Elektrizitäts- und Kleinbahn AG Kohlscheid bei Aachen
925 Sie werden hiermit ergebnst ersucht, alsbald 700 Stück Leitungsmasten 1a Gebirgsholz, acht bis neun Meter lang, mindestens 13 bis 15 Zentimeter am Zopf stark, rinde- und bastfrei geschält, für 11,50 Mark das Stück, frei Waggon

Lieferungsmark, zu liefern... Baldige Eillieferung ist dringend erwünscht.

An die Zweite Bayerische Landsturm Pionier Kompagnie:

930 Die Stangen sind am unteren Teil, der in die Erde versenkt wird, vorher mit Teer zu tränken. Es dürfte auch hier, ähnlich wie bei den Pfählen, zweckentsprechend sein, die Teerung vor dem Abtransport zu den Gebrauchsstellen in der Nähe der genannten Bahnhöfe vornehmen zu lassen. Die Stangen sind nach der Ankunft alsbald zu entladen, zu prüfen und zum Abtransport in die Gebrauchsstellen sicher zu stellen.

935 Im Generalgouvernement in Brüssel erhofft man, durch einen elektrischen Grenzzaun die Flucht von Kriegsfreiwilligen sowie Schmuggel- und Spionagetätigkeit entscheidend eindämmen zu können. Mit deutscher Präzision geht die Aufstellung des

"Grenzhochspannungshindernisses" an der belgisch-niederländischen Grenze zügig voran. Die Verwendung von Elektrizität für militärische Zwecke hatten die Deutschen bereits andernorts erprobt, wie der Antwerpener Professor Alex Vanneste herausgefunden hat:

940 Das war nicht der... erste elektrische Zaun, um eine Grenze abzuschließen. Die deutsche Armee hat erstens ein kleine Testphase gehabt im Elsaß mit einem Zaun von zehn, elf Kilometern, aber das war nicht so wichtig, aber was wohl interessant war, ich habe gefunden, dass zum Beispiel die deutsche Armee vor allem in Osteuropa ein Elektrobataillon hatte, ein spezialisiertes Bataillon, wo viele wissenschaftliche

945 Untersuchungen geschahen beim Gebrauch der Elektrizität und die Konsequenzen beim Gebrauch in einem militären Kontext. Und man hatte ja Prüfungen getan in Osteuropa mit dem Gebrauch von Elektrizität für militäre Ziele.

Die Arbeiten am elektrischen Grenzzaun werden an insgesamt sieben Betriebsabschnitten zeitgleich vorangetrieben. Der Strom soll entweder über nahegelegene Fabriken oder

950 mittels Transformatorenhäuser eingespeist werden. Zwecks Spannungsregelung vor Ort werden etwa alle zwei Kilometer Schalthäuser entlang der Grenze aufgestellt.

Bereits Juli und August 1915 sind zahlreiche Teilabschnitte der belgisch-niederländischen Grenze unter Strom gesetzt: Der Todeszaun ist bittere Realität geworden. Tödliche 2000 Volt fließen durch die Drahtkonstruktion.

955 4 juni 1915 **De nieuwe grensafsluiting in Noord Vlaanderen.**

De Duitschers zijn begonnen zooals reeds bij Antwerpen en ten deele aan Bouchaute aan Sas van Gent met ook waar de Leopoldsvaart tot hiertoe als grensafsluiting diende draden te spannen.

960 In Sint Laureyns werden 60 mannen opgeëischt tot het graven en palen slaan. Duitschers zelf hadden reeds van voor veertien aan Middelburg en Stroobrug zich uitgelaten over afspannen der grenzen met electriche draden en het vertrekken van de tegenwoordige grenswacht uit het actief leger.

965 Wat het nieuwe werken der Duitschers zijn zal veldmijnen en electriseering, dit is niet met stelligheid uit te gaan.

Het zal wellicht eerst electriche verlichting zijn van grenzen en vaart Doodschokkende electriche draden welke naar volgens de meening zouden gespannen worden, zullen er wellicht niet komen. Die zijn wat al te gemakkelijk te weren. Doodschokkende draden, eenige centimeters onder den waterspiegel van den vaart zelf, dit is in werkelijkheid onmogelijk, water zelf is trouwens een electriche geleider. Het zal dus wellicht alles zooals elders op veldmijnen berusten, kleine ontplofbare bommen welke eenige meters van elkaar in den grond liggen en verbonden zijn door gewone ijzerdraden. Dit zal misschien ook wel in de vaart. Bij aanraken van die draden wordt als de haan overgetrokken en de mijn slingert haar ijzerstukken in 't

975 ronde.

5 juni 1915 **De Duitschers en de grensafzetting.**

980 Vrijdag 6 uur wordt medegedeeld:

De Duitschers hebben het ontwerp tot afbakenen van de grens in Noord Vlaanderen, loopende met den Leopoldsvaart, voor veertien dagen uitgesteld.

Duitsche officieren in auto rijden de grens langs, en doen zich door de burgers tot de uiterste perceelen land geleiden en den loop der grensscheiding nauwkeurig

985 opgeven.

Aan personen wier huis of hofstede op Belgisch en Hollandsch gebied ligt wordt het voorstel gedaan de nieuwe afsluiting vóór of na het gedoe te spannen. Het meerendeel der op zulke wijze betrokken personen wenschen bij Holland te worden gerekend.

De nieuwe sparren palen door de Duitschers met volle wagens aangebracht zijn twee

990 meter hoog en 15 centimeters dik.

De palen bij Bouchaute zijn heel wat langer en gelijken gewone telegraafpalen verbonden op een meter hoogte met prikkeldraad.

7 juni 1915 **[De Duitschers in België.**

995 SLUIS, 5 Juni (V. D.) De Duitse overheid is begonnen langs de grens elektrische draden te laten spannen. Met de personen die gedeeltelijk in Holland en gedeeltelijk in België wonen, wordt overleg gepleegd of ze wenschen te vallen binnen dan wel buiten de draden.] [zie ook 8 juni 1915]

1000 8 juni 1915 **Grensgevaar.** Blijkens mededeeling van het Duitse gezantschap zijn langs zekere gedeelten der Nederlandsch-Belgische grens elektrische geleidingen aangebracht, waardoor van af 7 Juni een elektrische stroom wordt geleid, ten gevolge waarvan het aanraken van die geleidingen ernstige ongelukken kan teweegbrengen. De plaatsen waar deze elektrische geleidingen zich bevinden, zijn door de Duitse

1005 militaire overheden op duidelijke uit de verte goed waarneembare wijze aangegeven.

("St. Ct.")

8 juni 1915 **Van de Belgische Grens.**

Men schrijft ons van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens, d.d. 5 Juni:

1010 "De Deutsche Overheid is begonnen langs de grens electricische draden te laten spannen. Met de personen, die gedeeltelijk in Holland en gedeeltelijk in België wonen, wordt overleg gepleegd of ze wenschen te vallen binnen dan wel buiten de draden. Ik woonde gisteren toevallig een dergelijke bespreking bij. De Duitschers zijn in deze kwestie zeer gemoedelijk. Personen, die liever binnen Holland wonen, wordt dit toegestaan en

1015 de draad wordt dan pl.m. 5. M. van het huis gespannen, zoodat een gedeelte, wat tot België behoort, nu ook tot Holland zal gerekend worden".

Nog wordt ons geschreven:

Het personeel van de lijn Terneuzen-Gent, mag niet verder dan Selzaete en wordt in Selzaete opgesloten. In Selzaete staat ander personeel gereed, om den trein verder

1020 naar Gent te begeleiden. In omgekeerde richting wisselt het personeel weer te Selzaete en degenen, die opgesloten waren, mogen dan weer naar Terneuzen.

11 juni 1915 **EEN BARREEL TUSSCHEN ZEELAND EN VLAANDEREN.**

MALDEGHEM, 9 Juni. [...]

1025 De maatregel van grensversperring met metalen geëlectriceerde draad, is nu bekendgemaakt. De draad ligt nog niet overal gespannen, maar te Eecloo zijn wagons met palen en rollen stevige prikkeldraad aangekomen. En de boeren hebben bevel gekregen 6 meter van de grens en over een breedte van 3 meter het graan te maaien, te vernielen, om voor die versperring plaats te maken. Deze zal dus 3 meter breed zijn.

1030 Zullen we nu ook weldra van "neergebliksemde" smokkelaars hooren?

Veel grensbewoners zeggen, dat het niet voor 't volk is bevolen, maar voor het geval de Duitschers tegenslag krijgen, om dan hun eigen soldaten 't vluchten naar Nederland te bemoeilijken.

1035 Een gevaarlijke barreel verrijst dus tusschen Zeeland en Vlaanderen. Te St. Laurens zijn 60 burgers gerekwireerd om aan hun eigen gevangenstralia's te werken, door de militairen bij deze versperring te helpen.

12 juni 1915 **De draadversperring.**

Tot hier is het maar draadversperring, van electriseerende draden is niets te merken.

1040 -----
Van af Sint Laureyns tot aan de Scheiding, op den weg van Maldegheem naar Aardenburg, stonden Vrijdag de staken reeds gestegen, uitgenomen aan den Oosthoek.

Drie prikkeldraden waren reeds of werden, op enkele plaatsens, al boven, te midden en alonder der staken gespannen.

1045 Er staan twee rijen staken, welke gelijkzijdig een twee meter van elkander afloopen. Van ieder rij staan de palen een acht meter van elkaar.

De staken zijn einden sparre van een 10 centimeters dik en een twee meter hoog. 't Zijn gepelde staken, zij worden door de Duitschers of de burgers gepunt en niet al te

1050 diep in den grond geslagen.

Het graan, de aardappelen en ander gewas zijn op een ruime breedte bij de grens weggedaan. De kanten zijn afgehakt, de grachten gedolven. Zoo komt tusschen de twee rijen palen een schoonen weg. Op dienen weg te midden tusschen de draden zijn alle tachtig meter putten gemaakt. Die putten zijn 1 meter lang, 40 centimeter breed en

1055 diep.

Waar de gelegenheid zich voordoet om bij deze prikkeldraadversperring ook nog draad aan de boomen te nagelen, dan wordt dit gedaan.

De nieuwe afspanning loopt, voor hetgeen het gebied betreft, waar voorheen de vaart als de groote sloter diende, van aan het verste punt van Moershoofd (waar de grens van Sint Marguerite loodrecht op de vaart komt). Zij volgt getrouw uitgezonderd een

1060 boerenhof, de eigenlijke grens tot op een 200 m. van De Keyzer.

Van af dit laatste punt verlaten de staken de grens en loopen ze recht door het land naar den vaart.

Hier zijn wij in den Oosthoek en tot Vrijdag had men hier af de draden niet verder getrokken omdat nog niet beslist was waar of hoe men zou slaan en spannen.

1065 't Getrouwe zal, wanneer eens alles zal volbracht zijn, een kaartje geven van de vaarten, de grens en den draad.

Met wat oplettendheid zal het wel gaan voor het oogenblik.

Het is daar eigenlijk een tipzak aan Sint Laureyns.

1070 Aan Stroobrug zijn vaart en grens acht minuten van elkander. Aan den Oosthoek is het maar 3 tot 1 minuut meer en op den tip genaakt de grens den vaart.

Er is waarlijk nog een tweeden tipzak een kleineren in den grooten op den Oosthoek,

gevormd door ?? grens heeft gevolgd zich op eens geheel schuins alleen naar den vaart schiet.

1075 We waren dus hierboven met den Duitschen draad reeds aan den Oosthoek en we zeiden dat ze Vrijdag nog niet wisten hoe hem verder gespannen.

Dit is de kwestie: volgen de Duitschers de eigenlijke grens, nemen ze den grooten tipzak, ze loopen op een huis en een groote stalling welke er 't halven over staan, willen ze dit eenmaal vermijden, om het weinig verschil kunnen ze zoowel van de grens af recht naar den vaart loopen en dan met den aardweg den kleinen tipzak nemen.

1080 Het laatste is heel wat gemakkelijk, zoo kunnen ze hun palen vrij in den openen aardeweg slaan en al wat ze erbij verliezen is het handje grond, welk den kleinen tiphoek van den grooten overlaat

1085 Vrijdagmiddag toch was noch geen beslissing van wege de Duitschers gekomen. De kolonel van Bouchaute was de grens komen nagaan en had willen den kleinen tipzak nemen, maar er diende eerst onderzocht te worden, hoe de menschen welke van den grooten tipzak over schoten zouden te leven hebben.

De draad bleef na alles dus open tot waar den aardeweg weer aan de grens komt. Van daar staan de staken weer geplant en de putten van een meter zijn er gegraven.

1090 De grens loopt zuiver recht tot aan Eede, de afsluiting vergezelt ze reeds tot aan de Scheiding.

* * *

De veel besproken en voorzegde electriciteit is er nog niet. Geen palen nog welke er voor bestemd schijnen, geen draad welke van Roper is of er op ge?, geen porceleinen potten om hem af te zonderen, geen stoommachine of moter, en de dynamo zelf nog min.

1095 De putten van een meter, waarom zijn er die? We begrijpen het niet.

Neen, electriseerende draden zullen er wellicht niet komen, al zeggen ze het, de Duitschers, alle dagen, misschien wel of liever zekerlijk elektrische verlichting, telefoon en mijndraden en contacten.

* * *

1100 Ten was nog niet zeker dat de menschen van den Oosthoek bij Holland gerekend worden en toch dronken ze Vrijdag middag luidruchtig op hun vrijheid.

* * *

Is het om koerieren?

Is het om deserteurs dat de grens met dubbelen prikkeldraad wordt afgesloten?

1105 Zulkeen werk was voor beide niet van noode.

Wanneer men van op den dijk die machtige versperring overziet ze gelijken, de breede rijen prikkeldraad, bestemd tot heel wat grooter.

Onwillig komt bij 't zicht der omsluiting de gedachte op, het hier te doen is om het stuiten van den tweeden vlucht, dat er den aftocht achter schuilt.

1110 En als wanneer de Duitschers komen vertellen van elektrische draden tusschen de versperring, dan is het alleenlijk om de menschen schrik aan te jagen, en als wanneer ze ooit toch draden leggen, dan blijft het immer half werk tot oogverblindings. Electrificeering is in algemeenheid een onmogelijkheid.

Mijnen zullen ze leggen, dat is stellig, verdoken dieper in het land.

1115

14 juni 1915 **AFSLUITING.**

Bij Bouchaute zijn kleine huisdieren aan reeds gespannene elektrische draden blijven hangen.

1120 Op Mollekote te Yzendijke loopt den draad tusschen het huis en de schuur van een boerenhof. De boer slaapt in zijn stalling op de Hollandsche, krijgt zijn portie door den draad en mag zelfs alle veertien dagen er eens door komen naar zijn eigen huis.

't Gebeurde dat de Duitschers aan Yzendijke zich vergisten en palen sloegen op 't Hollandsche, ze waren er niet lang.

1125 De tram van Watervliet mag aan Yzendijke niet meer op den Hollandschen wissel van spoor veranderen.

Dit is den stoomtrem van Eekloo, die den eersten door de Duitschers officieelen toegestanen weg van Watervliet bedient. Hij reed door Watervliet tot aan de grens en keerde zijn machien naar voren op het Hollandsche. Nu moet hij achterwaarts terug van de grens naar Watervliet rijden.

1130 Aan Yzendijke komt ook de dubbele prikkeldraadversperring, de te verwachten dooddonderenden electric.

- De heele bevolkte wijk Oosthoek onder de Belgische gemeente Sint Laureyns wordt door de Duitschers vrij gebied beschouwd.

1135 Om den prikkeldraad trachten over te komen, zal een boete van 300 tot 500 mark worden vastgesteld.

14 juni 1915 **De Duitsers in België.**

1140 TERNEUZEN, 14 Juni. (V.-D.) Wij vernemen, dat de bevolkte wijk Oosthoek onder de Belgische gemeente Sint Laurens buiten de draadversperringen der Duitsers komt te vallen en dus onzijdig gebied wordt. De grensversperring is nu tot het dorp Eede in West-Zeeuwsch-Vlaanderen, pal aan de grens gevorderd; 300 tot 500 Mark boete, wordt op het overschrijden der grenzen gesteld. De palen der versperring zijn schuin afgezaagd, om te voorkomen, dat men door het leggen van planken zonder gevaar, de

1145 15 juni 1915 **De Duitsers zijn nog druk bezig met het aanleggen**

der electricische draadversperringen aan de Nederlandsch-Belgische grens. Bij Bouchaute zijn de electricische draden reeds in werking. Huisdieren, die tegen de draden liepen, werden gedood.

1150 Bij Aardenburg is van een Belgischen boer de stal van het huis gescheiden. De boer ziet zich daardoor verplicht in zijn stal te wonen op Hollandsch grondgebied. Hij mag eens in de veertien dagen in zijn huis op Belgisch grondgebied komen.

1155 Het is voorgekomen, dat Duitsers de versperring op Hollandsch grondgebied trokken en eerst na verwittiging door Nederlandsche militaire autoriteiten hun vergissing bemerkten en hun palen wegnamen.

15 juni 1915 - **Vrijdag is bij Ossendrecht een 16-jarige jongen,**

1160 terwijl hij door de draadversperring aan de grens wilde kruipen in aanraking gekomen met den stroom en op slag gedood. [...]

15 juni 1915 **De situatie aan de grens tuss België en Nederland**

1165 De Duitsers hadden een verplicht 'Meldeamt' aangevoerd, en zo stelden ze vast dat steeds meer mensen verdwenen. De strenge grenscontroles, grensdrama's en zware straffen waren blijkbaar onvoldoende om de mensen tegen te houden, en daarom werd er in de zomer van 1915 een draadversperring onder elektrische spanning aangelegd. De bedoeling van bezetter was om met deze versperring eerst en vooral te beletten dat allerlei militaire inlichtingen via Nederland de geallieerde legers konden bereiken, ten tweede het voorkomen dat jonge Belgen zich bij het vechtend leger zouden voegen en pas in derde plaats de smokkel tegen te gaan.

1170 Deze versperring van zo'n 180 km lang liep vanaf de Noordzee en de Schelde naar de Maas. De Duitsers begonnen met de bouw van de draad in Prosperpolder op 15 juni, ze zou voltooid worden op 13 juli. In Stekene werd de draad aangelegd door hun buurtbewoners, nl. inwoners van Moerbeke en De Klinge. Deze arbeiders werden 3 BEF per dag betaald, maar kregen de strikte order om niet met de noorderburen te spreken.

1175 Nederland wist niet precies waar de draad zou lopen, en verzocht de Duitsers de draad niet op hun grondgebied te plaatsen. De grillige vorm van de Nederlands-Belgische grens werd niet gevolgd, maar men trok een zo recht mogelijke lijn, waardoor enkele delen van het Belgische grond gebied achter de draad kwamen te liggen bij Holland. Het werd niemandsland. In het Belgische gedeelte van Overslag moesten de Duitsers zo

1180 een hele rij huizen prijs geven. Voor die Belgen was de oorlog plots geëindigd. Koewacht had minder geluk, de Duitsers vonden er blijkbaar niets beter op dan de grens nauwkeurig te volgen en gingen dwars door een schuur, braken een muur af en zaagden in verschillende tuinen fruitbomen af. Kortom, alles moest wijken.

1185 Toch hadden de Belgische inwoners van het vrije Overslag ook hun problemen. Zij kwamen in een soort niemandsland terecht achter de draad. Dit had gevolg dat de Duitsers hen niet voorzag in de behoefte van levensmiddelen, terwijl de Nederlanders geen levensmiddelen mochten uitvoeren naar het Belgisch grondgebied.

16 juni 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vspr036.html#anchor214800>

1190 Midden juni 1915 had de Grenzschutz-Kommandeur, Graf von Faber-Castell het druk met op het terrein te gaan zien waar de "elektrische Grenzabspernungszaun" ging komen. Op 16 juni namelijk trok hij samen met Oberstleutnant (luitenant-kolonel) Riecke, Verkehroffizier van de Platz Lüttich (Luik), door het veld. Daags daarna besprak hij op zijn hoofdkwartier, de Kommanderie van Sint-Pietersvoeren, met majoor Meixner, de draad en de pasjesregeling. Was dat de Meichsner, die de leiding had van de reeds volop aan de gang zijnde bouw van de spoorlijn? De draad kwam ten noorden van die lijn te liggen, soms op zeer korte afstand, wat wel administratieve moeilijkheden

1200 19 juni 1915 met zich mee bracht. Op zaterdag 19 juni ging Faber-Castell het tracé van de draad vastleggen in de omgeving van de Vierländerblick (nu Drielandenpunt, het betwiste gebied Kelmis is ondertussen Belgisch geworden). Op 1 juli 1915 stond er in het Grenzschutz-Befehl dat er een "mit Starkstrom geladener Draht" gespannen werd. De

1205 troepen die dat moesten doen waren al ter plaatse aangekomen, zoals lager wordt beschreven. Op 25 juni 1915 meldt O'Kelly, die veel bij de pastoors uit onze streek op bezoek kwam: "la frontière est garnie à présent de fil de fer électrisé". Het tracé van de draadversperring werd meermaals gewijzigd, zelfs nog terwijl men al met de aanleg ervan begonnen was (hij schijnt bij Schoppem zelfs nog te zijn omgelegd toen hij al in gebruik was!). Op 15 juli dienden de gemeentebesturen van 's-Gravenvoeren en Teuven aanvragen in om hun dorpskernen buiten het afgezonderde 1210 grensgebied te krijgen. Na wat heen en weer gepalaver bleven de beide kernen binnen oude grenszone.

17 juni 1915 **De Grensafsluiting.**

1215 Drie rijen palen hebben we gezegd: De twee buitenste reken met gewonen prikkeldraad onder, midden en boven bespannen.

?in de middelste rij palen staat alle tachtig meter een groote telegraafpaal. Tot hier waren we gekomen.

1220 Het volgende is sindsdien gebeurd: Een draad is boven op de palen gespannen, een gewone elektrische draad. Of het een telefoongeleiding is, is wel niet te gelooven. Veel waarschijnlijker blijkt dat het een tweede geleiddraad is van den electricischen stroom, ingeval dat den doodenden draad beneden doorgebroken wordt. Op die wijze wordt bij een doorbraak niet op de heele verdere lijn zonder kracht.

1225 Het tweede en bijzonderste bijkomende punt is, dat de middenste rij kleine palen besleggen wordt met porceleinen potten. Elke paal heeft drie potten beneden, te midden, al boven.

Reeds is er draad van pot tot pot gespannen en ook deze draden zijn prikkeldraden. Geen blanke effene koperdraad maar prikkeldraad is het dus, welke de elektrische geleiding bevat. In den grond ligt ook een draad bedekt met twee vuisten aarde. Morgen geven wij de beteekenis van alle draden, door een kundigen man verteld.

1230 De elektrische machien komt vermoedelijk in Sint Laureyns in de oude vellenfabriek.

18 juni 1915 **De Grensafsluiting.**

1235 Hadden de Duitschers voor hun doodbliksemde kabels maar blanken koperdraad gebezigd, hadden ze maar da? maar ze zijn te ooilijk geweest ze laten hun stroom door prikkeldraad gaan.

Wat had het gekunnen zuiveren draad, wie er met zijn mouw van zijn vest had tegen geslibberd, had niet dood gedonderd geweest, want kleederen geleiden weinig of niet de electriciteit.

1240 Maar draad met stekkers, prikkeldraad, hoe licht zou niet een pinnetje tot op 't vel stekken, dwars door uw klakke of door de slippe van uw broek.

't Is op de middenste reke staken dat aan groote porceleinen potten de prikkeldraad sterk gespannen is De bovenste draad is wat meer dan een meter van den grond, 30 centimeter lager is nog een rij potten met een draad, en dan een 40 centimeters van den grond is den ondersten draad.

1245 Er is geen gevaar dat den ondersten draad ooit op den grond daken zal, de palen zijn dicht bij elkander, en te sterk is den draad gespannen.

1250 Uit kundig oogpunt komt de leiding hier op neer. De prikkeldraden vormen een pool van den stroom de aarde vormt den tweeden pool. Als wanneer deze twee polen gedeeltelijk in verbinding worden gebracht alsdan vonken uit, komen de punten van verbinding in branding, of wordt wanneer de verbinding plaats heeft door een levend wezen, dit wezen zoo geschokt, dat het leven kan ophouden.

Zulkeen gedeeltelijke verbinding ontstaat als bijvoorbeeld een man die met zijn voeten of zijn schoenen op den grond staat, met de bloote hand den middensten prikkeldraad zou aanraken.

1255 Wanneer hij met een drogen stok of met een caoutchouten handschoen of gelijk welk iets dat de electriciteit niet goed geleidt den draad zou aanraken, zou de verbinding allangsom kleiner zijn, en minder gevaar opleveren.

1260 Zoo kan het wel, naarvolgens de soort en sterkte van den stroom dat een vogel op den draad gaat zitten en geen letsel heeft, doordat hij aan den grond niet daakt. Zoo zou ook een man op caoutchouten schoenen min gevaar loopen.

Wat den koperdraad betreft welke boven op de telegraafpalen is gespannen, het kan als Telefoon geleider dienen, als leiding van de te verwachten elektrische verlichting, of ook wel als een tweede zekerheidsgeleider van den grooten hoofdstroom om te voorkomen dat als wanneer bijvoorbeeld op een plaats de prikkeldraad mocht verbroken worden, niet de heele grens zonder electriciteit zou komen.

1265 De betekenis van den draad welke bloot in den grond ligt, twee vuisten diepe, is deze: Hij moet dienen ten zelfdertijd met de aarde als den tweeden pool en deze helpen versterken goede geleider te blijven, op punten waar zij zanderig mocht wezen.

- 1270 19 juni 1915 De Oostenrijksche opmarsen.
De corr. Norden meldt:
Over Lugano wordt aan de "Voss. Ztg. gemeld, dat volgens berichten uit Caporetto aan de "Secolo", aanzienlijke, versche goed uitgeruste Oostenri-ksche troepen, ten
- 1275 stellingen de Italianen afwachten. De vestingen zijn eerst in den jongsten tijd en volgens de nieuwste systemen gebouwd. Door de in ruime mate in toepassing gebrachte ondermijnde loopgraven van ijzerbeton en door de aanleg van electricisch geladen draadversperring is Tomino tot een tweede Przemysl gemaakt, en door de volledige bekendheid van de verdedigers met het land en de omstreken wordt hun kracht
- 1280 aanzienlijk vergroot.
- 19 juni 1915 **Het Gentsche dagblad Het Volk bericht:**
Sedert geruimen tijd werd in de fabriek van den heer Bekaert te Sweverghem bij Kortrijk prikkeldraad voor het Duitsche leger vervaardigd. De vorige week weigerden de 350 werklieden echter verder te werken [...]
- 1285
- 19 juni 1915 **DE GRENSAFSLUITING.**
Laatste bericht: Waar huizen staan op 't Hollandsche of Belgische, dicht de versperring, werd reeds kiekendraad gespannen.
- 1290 Op de Scheiding aan de grooten weg Maldegheem-Aardenburg loopt den draad niet dwars over de straat. De Duitschers hebben er een breed wit hekken gehangen 't halven van den weg, en ze laten hun electricische leiding in een boog hoog over de balie gaan. Het blijft aan Stroobrug dus denkelijke halvelinge.
- 1295 De Duitschers gaan nu ook alle meters door draden onder en boven den grond, de drij gelijk loopende stakenlijnen verbinden Die draden zullen den zelfden pool vormen als de aarde. Iets wat dus dezen draad en den geleidenden prikkeldraad aanraakt, wordt geëlectriseerd.
- [28 juli 1915] **Uit de Mail. (loopende tot 19 Juni 1915.)**
- 1300 BUITENLAND. Bij de barrière tusschen Zeeland en Vlaanderen.
— Ge hebt de keus niet, om te weigeren. Wij moeten werken.
De man liet de spa even rusten en zei dat ongevraagd, als was hij beschaamd om den arbeid, dien hij, Belgisch burger, voor den Duitschen overheerscher verrichten moest.
- 1305 Met zestig stonden ze langs de grens te spitten, te kappen, te slaan, draad te spannen, werkten ze aan hun eigen gevangenstralia's. En ja, ze moesten!
Uit Brussel komt nu en dan wel eens een zoet gefluit van waarborging der persoonlijke vrijheid, enz, — aldus wordt van Vlaamsche zijde aan de Tel. geschreven — vooral als de Belgische regeering waarschuwt, niet naar 't bezette deel terug te keeren, maar de
- 1310 militaire overheid zegt eenvoudig tot den burgemeester eener gemeente, zooals nu te St. Laurens: "Gij zult mij zestig man leveren!" En zoo niet... Ja, die overheid is de sterkste, 't Is een geweldige barreel, welke tusschen Nederland en België opgericht wordt.
Eerst kwam 't gebod: "Over 3 meter langs de grens den oogst verwijderen."
1315 Oostelijker was dit verleden week geschied, Westelijk zag ik de boeren aan 't vernielingswerk bezig: hier een partijtje aardappelen, daar 't nog groene graan, elders een zoom grasland omspitten.
Dan komen er drie rijen stevige palen en nog een rij telefoonpalen; vervolgens twee prikkeldraden, welke dus een strook van 8 meter afsluiten; te midden van die strook verwacht men de electricische leiding.
- 1320 En de mannen waren aan 't werk dus... Twee klopten om beurten met een vervaarlijken houten hamer op een paal. Doffe slagen galmden langs de grens... En als ge ziet, dat mannen van uw eigen volk, onder toezicht van Duitsche militairen, daar arbeiden... en ge denkt tevens aan uw soldaten, worstelend bij de Yser, offerend 't krachtige bloed, dan is het of die slagen op uw harte dreunen!
- 1325 De militairen kijken rustig toe. De werkbaas is al een bejaarde. Met het grijs in haar en baard, met boven den bril van groote, ronde glazen op den neus, bij de deftige houding, schijnt 't ronde soldatenmutsje wel 't kalotje van een eerzaam professor.
- 1330 De baas moet niets doen dan toezien; de burgers kennen 't vak blijkbaar veel beter dan hij. Ze wijzen elkaar de fouten, ze beraadslagen over de lengte der punten van de palen, over de juiste richting... Kinderen halen in een rol wagentje de hout brokjes Weg en brengen ze naar moeder; goed "stooksel" in dezen duren tijd.
Moeders en ouders kijken en praten... Die "electriciek" verontrust hen... die

- 1335 onzichtbare moordenaar...
 - Als je aan den draad komt, zij je dood.
 - Jen kleeren moeten er maar met een puntje aanraken...
 - Wie weet als ge er jen hand boven houdt, val je niet neer!
 - Die electriciek komt misschien er ook boven en onder..
- 1340 - Tweehonderd krachten, zeggen ze. .. Wat dat is, 'k en weet 't niet...
 - 'k Geloof, dat ze 't vollen noemen...
 - Volts, verbeterde een ander.
 - Ja, 'k en ken dat niet! Maar 't is een wreed spel. En als de kinderen nu een keer door den draad kruipen en hun handje op den electriciek leggen...
- 1345 De kinderen, dat is 't ergste... Men woonde hier zoo gerust: geen treinen of trammen... geen automobiels of motors... En nu brengt men den dood langs al die vreedzame huisjes en hoefjes...
 - Waar er huizen zijn, komt vlechtwerk voor de draden, zegt iemand geruststellend. Maar de angst wordt niet weggenomen.
- 1350 Bij de grens zijn er eigenaardige woningen. Ze staan soms gedeeltelijk op Nederland en België.
 Ik ken er een, waarvan de achtergevel op Nederland uitkomt. De Duitschers hadden de deuren en vensters van dien achtergevel verzegeld. Zoo ook... 't cabinet... dat op Nederland stond.
- 1355 Maar hoe moet nu daar de draad loopen? Die huizen worden feitelijk buiten België gebannen; de versperring loopt er voor. Men zal dagelijks over die barricade 't eten brengen.
 - Ja, vertelt een grensbewoner, de Duitscher heeft die huizen aan de Nederlanders willen geven. Maar de Nederlanders willen ze niet. Ze zeggen: "Wij kunnen die menschen nu maanden den kost geven, en als de Duitschers België niet kunnen houden, dan moeten we de huizen toch weer aan België laten." Misschien gaat men nu aan koning Albertus vragen of hij met die verandering tevreden is.
- 1360 Ja, onder het volk wordt de annexatiekwestie eenvoudig geregeld. Maar zijn die menschen dommer dan sommige groote heeren, die nu al in kranten of tijdschriften discuteeren over een "plus grande Belgique" over 't lot van Zeeuwsch-Vlaanderen...
 1365 die zich zoo bespottelijk aanstellen en belachelijk maken... en blijkbaar weinig voelen van den ernst der worsteling, die nog steeds zooveel bloed eischt? Zijn ze dommer dan zij, die België al Duitsch wanen en Antwerpen een Duitse haven? Men denke zich den toestand van de bewoners dier bijzondere huizen in: ze zijn niet meer
 1370 in België. Ze zijn niet in Nederland... Waar moeten ze ter winkel?... Waar zullen de kinderen ter school? En zooveel vragen rijzen op, nu 't gewone leven dien schok krijgt.
 - We moesten leeren van naastenliefde en hulpbetoon, van plichtsbetrachting... en wat maken de menschen op de wereld het elkaar toch lastig, zei een boertje. En hoor maar
 1375 weer... ginder is 't nog erger...
 't Was 't kanongebulder, dat weer over Vlaanderen dreunde.
 Ja, die versperring brengt weer treurig nieuws in de toekomst. We zullen hooren van neergebliksemde burgers, vluchtelingen of smokkelaars... of ook van deserteurs, die, na een moeilijke, gevaarlijke reis, meenen hier de verlossing te vinden, maar
 1380 gegrepen zullen worden door den moordenden kabel...„Of de draad zal beschadigd worden... En dan! Boete voor de gemeente...
 Moest Moen, tusschen Kortrijk en Oudenaarde, niet 1000 Mark betalen, omdat langs de spoorbaan telegraafdraden afgesneden werden...
 En Melle, bij Gent, 20,000 Mark, omdat de telefoonlijn Gent - Aalst tweemaal vernield
 1385 is!
 Wie snijden die draden door? Men weet het niet. Maar de gemeente, waar 't gebeurt, betaalt. Als nu een deserteur bijv. hier een draad vernielt, den stroom afleidt, enz dan moet St. Laurens of Maldegem een boete neerleggen!
 't Is waar, dat de Duitschers in veel bewonderenswaardig bedreven zijn. Maar om uit
 1390 zoo'n draadversperring geld te slaan, is geen kunst, wanneer 't recht van den sterkste heerscht.
 Maar voor wie wordt nu feitelijk deze versperring gemaakt? In November moeten er toch ook al spionnen, koeriers, vluchtelingen geweest zijn? Waarom die afsluiting zeven maanden later?
- 1395 "Voor de deserteurs", meent men hier algemeen.
 't Grenstoezicht is scherp. En toch komen er vluchtelingen.
 Eergisteren ontmoette ik er vijf, vier jonge mannen en een meisje; drie kwamen van 90 K.M., hadden dien afstand zonder paspoort, te voet afgelegd. De laatste hinderpaal waren de beide kanalen. Zich verduikend van boschje tot boschje, hoog tot laag,
 1400 kwamen de vluchtelingen er aan. Op vollen dag zwommen ze er door. Eén der jongelingen

- nam 't meisje op den rug. Vijf minuten later waren ze veilig over de grens. Driehonderd meters van de plaats stonden Duitsche militairen, 't geweer met de bajonet op den rug! Vlak bij hen werkten burgers aan de versperring, onder toezicht van soldaten!
- 1405 Gedurende een week mag niemand tot bij of over de grens komen... Gisteren stapten er twee, die ik toevallig ontmoette, vrij en frank de "schreef" over... Men kan nu eenmaal een land niet hermetisch sluiten, waar Uilenspiegel 't militarisme beheerscht.
- 1410 En toch is het een treurige aanblik, een versperring. 't Is als een hek om een graf... Gedooft zijn handel en nijverheid, stil liggen fabrieken en werkhuizen; hier bij mij heb ik lange lijsten van bedelingen, cijfers, die meer zeggen dan de treffendste beschrijving.
- 't Hek om 't kerkhof ontbrak nog... Het staat er nu... En bannelingen staren droomend over die draden en kijken hun land in en denken aan 't eigen huis en 't goede leven van voorheen.
- 1415 – Och, troostte een boertje, als onze soldaten komen, dan steekt ieder een handje uit en op een kwartier ligt de gansche versperring neer. Dat was 't woord van gelatenheid en tevens bemoediging.
- 1420 21 juni 1915 **WERKEN AAN DE VERSPERRING**
Putte. Aan de werklieden van Belgisch Putte en van Capellen, is dezen middag bekend gemaakt, dat zij zich kunnen aanmelden tot het verrichten van werkzaamheden voor de Duitsche militaire overheid. De werkzaamheden zullen waarschijnlijk bestaan in het aanbrengen van electricische geleidingen langs de grens. Ongeveer 200 arbeiders kunnen
- 1425 werk bekomen.
Vooral de doppers, dat zijn degenen, die van verschillende comité's ondersteuning ontvangen, worden dringend verzocht zich te komen aanmelden. – De Zoom.
- 22 juni 1915 **Aan de Limburg-Belgische grens.**
- 1430 Bij de grens te Smeermaas, drie kilometer ter Noorden van Maastricht, heeft de burgemeester der Nederlandsche gemeente Oud-Vroenhoven de waarschuwing geplaatst, dat de aanraking van een draad der grensscheiding tot den dood kan voeren.
- 23 juni 1915 **Lüttich, den 23. Juni 1915.**
- 1435 Für die Herstellung des durch das Generalgouvernement empfohlenen Hochspannungszaunes an der belgisch-holländischen Grenze ist an Personal erforderlich:
a) An technischem Personal: Absendung von der zweiten Landsturm-Pionier-Kompagnie: ein Hauptmann, drei Offiziere, 70 Unteroffiziere und Gemeine
b) an Hilfsarbeitern: Absendung von Armierungsbataillon:
- 1440 80 Mann mit entsprechendem Aufsichtspersonal, möglichst Techniker, sowie Holz- und Eisenarbeiter.
Die Arbeitszeit wird voraussichtlich sieben bis acht Wochen dauern. ... Die Herstellungsarbeiten am Hochspannungszaun beginnen am Montag den 28. diesen Monats. Weiterer Auftrag folgt.
- 1445 Gezeichnet Riecke, Oberstleutnant.
- Ein für damalige Verhältnisse beispielloses, militärisches High-Tech-Unternehmen ist auf den Weg gebracht: die Aufstellung eines mit "Starkstrom geladenen Zaunes", in dem Dokument etwas irritierend "Draht" genannt, der sich von der Reichsgrenze bei Aachen zunächst bis an die Scheldemündung erstrecken wird und dann weiter bis zur belgischen Nordseeküste bei Knokke. Ein gut 300 Kilometer langer Todeszaun, an dem Tausende Menschen ihr Leben lassen werden, und der sich in eine Ereigniskette einreihet, die im August 1914 beginnt.
- 1450
- 1455 23 juni 1915 **UIT BELGIË.**
Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens:
Reeds in verscheidene gemeenten van het Noorden van Vlaanderen, is sinds Zondag het bevel door de Duitschers gebracht, dat de burgemeester en zijn ambtenaren een volledigen staat moeten opmaken van wat nog aan vee en voeder in de gemeente aanwezig
- 1460 is. In de gemeente Middelburg werd het bevel uit Brugge per motor aangebracht. De burgerlijke autoriteiten, verklaren, dat de lijst voor aanstaanden Zondag ingediend moet zijn.
Voor het bewaken der grenzen schijnen de Duitschers thans meer veld-gendarmen te gebruiken.
- 1465 Het verste punt in de richting van de Belgische kust waar de nieuwe soort draadversperring loopt, is nog steeds Fede. Van hier loopt de versperring naar het

Oosten.

24 juni 1915 **ZOEKLICHTEN.**

1470 Men weet, dat de zoeklichten der legers en vloten van parabolische spiegels als reflector voorzien zijn. Dit brengt mee, dat de lichtbron in het brandpunt van de parabool moet staan, om een evenwijdigen lichtbundel te krijgen. Hoe grooter de lichtbron is, hoe verder vallen haar deelen buiten het mathematische brandpunt, on

1475 hoe meer treedt ongewenschte dispersie van het licht op. De eischen, die men daarom aan de lichtbron stelt, zijn: groote intensiteit en geringe afmetingen. Daar die voorwaarden het best vervuld worden bij een electricischen lichtboog, wordt deze, de andere voordeelen van electricisch licht nog daargelaten, algemeen in zoeklichten gebruikt. Wel is een bezwaar, dat eerst in dezen oorlog goed aan den dag kwam, dat door hevige schokken en trillingen de lichtboog gestoord, en liet licht gedoofd kan

1480 worden. Aan boord der oorlogsschepen heeft zich dit meermalen voorgedaan hij het afvuren der zwaarste stukken. Het was zeer hinderlijk. De lichtkracht voortdurende op te voeren, is het voornaamste streven tot verbetering. Grootere stroomdichtheid, waarvan een heetere boog (dus scheller licht), verwacht werd, vergrootte den boog in de eerste plaats. Men moest hieraan met een spiegel met grootere afmetingen en

1485 grooteren brandpuntsafstand tegemoet komen, maar bereikte daarmee gauw de grens van wat practisch was. Tevens bracht de groote stroomdichtheid een snel opbranden der koolectrode mee, wat onregelmatigheid in het licht (dansen) en lastig centreeren van den boog in het brandpunt tengevolge had.

Twee Deutsche uitvindingen brachten merkwaardige resultaten, nl. de lamp van Lummer en die van Beck. Lummer vergrootte de lichtkracht van den boog door aanwending van ontzaglijken druk daaromheen. De temperatuur, die gewoonlijk op pl.m. 4000 gr. C getaxeerd wordt, werd nog wat hooger door den vergrooten weerstand en stroomdichtheid, zoodat de naam "zonnelamp" zoowel wegens het licht, als wegens de

1495 geluk gesmolten koolstof te zien te krijgen. Men weet, dat koolstof reeds bij plm. 4300 gr. sterk verdampt, en bij de gewone drukking zonder smelten vervliegt. Lummer's hooge druk was dan ook een noodzakelijke voorwaarde voor de smelting. Daar het toestel niet eenvoudig is, vindt de zonnelamp echter te velde minder toepassing dan Beck's zoeklicht, dat, van Duitschen oorsprong, ook in andere landen ingang vond, en

1500 onlangs o.a. met het grootste succes in de Amerikaansche marine beproefd werd. Beck omgeeft den lichtboog met brandenden alcohol damp, die een temperatuur van ongeveer 1000 gr. C. heeft en koelt zodoende de buitenste deelen van de koolectroden. Dit koelen is nog voldoende, daar de temperatuur, waarop de verdamping der kool begint, toch nog 700 a 800 graden hooger ligt dan die van de

1505 alcoholvlam. Bovendien houdt die vlam de lucht weg, zoodat de kool niet verbrandt. Een en ander beperkt de vorming van koolstofdamp in zóó sterke mate, dat de boog zich minder uitspreidt en de zoo hoog mogelijk verhitte kern van den boog een dienovereenkomstig sterker licht uitzendt. De positieve electrode is van een kern (uit zeldzame aarden gemaakt) voorzien, die eerst bij 3500 graden smelt, hij vormt een "krater", van méér dan een centimeter diepte, waarin de - gloeiende kooldamp is. De oppervlakte van Beck's positieve electrode is in den regel 200 vierk. m.M. Het licht is veel intenser dan van een gewonen boog en evenaart dien haast, al is de oppervlakte daarvan 800 vierk. m.M., daar de lichtsterkten per vierkante eenheid anoden oppervlak zich verhouden als 440 tot 120. Het licht van Beck is blauw wit, en doet het normale booglicht geel schijnen. De doorsnede der positieve electrode is 10

1515 m.M. tegen de negatieve 11 m.M. Hierbij past men een stroom van 150 ampère toe en verkrijgt een boog van pl.m. 2 c.M. lengte. Uit een electricisch verhit reservoir stroomt de alcohol-damp voortdurend om den boog heen uit.

De kleur van het licht is, zooals reeds gezegd, blauwachtig. Het percentage aan blauwe en violette stralen wordt verschillend opgegeven, maar schijnt ten minste 20 en ten hoogste 40 pct. te bedragen. De kleur van een zoeklicht is lang niet onverschillig voor den afstand, waarop de daar mee verlichte voorwerpen te zien zullen zijn, evenals een licht zelf, al naar de kleur op grooteren of kleineren

1525 afstand zichtbaar is. Rood en geel licht dringt verder door dan blauw, dit zou niet voor Beck's lichtpleiten; het is echter gebleken, dat de het blauw licht beschonen voorwerpen op grooten afstand toch beter te zien zijn. Bij zwak licht maken nl. de naar den kant van het blauw gelegen spectorale kleuren meer indruk op ons netvlies dan de andere. Dit is het z.g. Purkinje-effect, dat in verband met de kleur, die men aan een zoeklicht geeft, zoowel als met de kleur der te ontdekken voorwerpen, zeer

1530 actueel wordt. Het zoo weinig in het oog loopende blauwgrijs der oorlogsschepen schijnt bijv. in de stralen van Beck's licht duidelijk zichtbaar, een helder rood als dat der Fransche broeken zou ongeveer zwart lijken en niet in het oog vallen, althans

1535 minder dan khaki of groengrijs. Aan de Dardanellen deden zich op dit punt tal van merkwaardige dingen voor, niet steeds in het belang van de partij der gebruikers van zoeklichten op de schepen, die niet alleen om de landing mogelijk te maken, maar ook daarna om de Turken te verblinden, hun schelle zoeklichten op het tooneel van den strijd richtten.

1540 25 juni 1915 - **Aan de geleiden electricischen draad**
van de Deutsche grensversperring, hebben de Duitschers kleine bordekens gehangen, waarop te lezen staat:
Hochspannung Lebensgefahr.
Hoogspanning Doodsgevaar.
Er is algelijk nog geen stroom en hij zal misschien wel enkele dagen wegblijven.
1545 Een Duitscher die alleen op patrouille was, stond met zijn helm op den draad te slaan, om met daade te bewijzen dat er geen stroom was.
- De bovenste draad, hoog aan de telegraafpalen, dient dan werkelijk niet als telephoon of tot geleider der verlichting, maar als den grooten hulpdraad der zware geleiding, die moet beletten dat heel de versperring zonder kracht valt wanneer deze
1550 op een enkel punt breken mocht.
Van tijd tot tijd toch is den hoogen draad verbonden met den gepotten prikkeldraad.

28 juni 1915 - **De electricische leiding langs de Belgische grens**
1555 heeft thans de eerste slachtoffers gemaakt. In de buurt van Koewacht, in Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen zijn drie mannen door den electricischen stroom gedood. De lichamen werden zwart; zelfs het geld in den zak was zwart uitgeslagen. Twee lijken lagen op Belgisch gebied en werden door de Duitschers per auto weggevoerd. Het derde slachtoffer werd op Nederlandsch gebied gevonden.
De begrafenis van den laatsten doode had reeds Zaterdag plaats. De kerk van Koewacht
1560 staat op Belgisch gebied. De grenswacht opende een hek in de draadversperring om de geestelijkheid toe te laten, die zich met het lijk in het bedehuis begaf. Dit gebouw werd tijdens den dienst door militairen omringd. Vervolgens keerde de stoet naar Nederland terug waar het kerkhof ligt. Een groote menigte woonde de plechtigheid bij.
1565 Alles verliep rustig. Het had weinig gescheeld of dienzelfden dag werden nog twee kinderen een prooi van den doodenden draad. (Tel.)

28 juni 1915 - **De groote open plekke tusschen Waterland Oudeman**
en Sint Laureyns waar nog geen versperring der grens was geplant wordt nu dicht gemaakt.
1570 Een zware vracht auto kwam aan Sint Marguerite grens met een volle lading porceleinen potten en kisten en bloot in ?chavelingen gedraaid. Ze waren met genoeg Duitschers er om heen om den auto te lossen, doch het beliefdde de heeren, de burgers welke tien minuten verder bezig waren met staken te slaan daarvoor van hun werk te roepen. De patrouille ging ze halen, en de burgers mochten met al hun draadkracht de loodzware
1575 kisten komen afzetten.

29 juni 1915 **Grenskerelen contra militairen. Maatregelen voor den oogst.**
VAN DE GRENS, 27 Juni. (Eigen bericht.)
1580 't Blijft de strijd grenskerelen tegen militairen. Nog zijn er roekelozen, die zich over de draadversperring der grens wagen, onbevreesd voor de electricische leiding. Een vierde draad is nu aangebracht, die niet, als de drie anderen langs de paaltjes, maar er boven loopt, omdat sommige vluchtelingen hun voet op zoo'n paaltje zetten, eenige centimeters van de leiding, maar toch veilig, en dan over den "dood" sprongen. Ergens
1585 bij Bouchaute was onder de draadversperring nog een soort mollegat overgebleven, waardoor met moeite een man bewegen kon. Toch kroop er op één nacht een honderdtal vluchtelingen door. De Duitschers hebben nu ook die pijp afgesloten en alle watergangen, welke van Nederland in België loopen, door gevlochten netwerk dichtgemaakt.
We meldden reeds, dat de leiding drie mannen doodbliksemde, in de omgeving vtn
1590 Koewacht. Waar men meende, dat de stroom niet sterk genoeg was, om menschen neer te slaan en men slechts de proef genomen had met kippen en katten, heeft dat ongeluk diepen indruk gemaakt.
De grensversperring zal den Duitschers ook nuttig zijn bij het verhinderen veldvruchten uit België naar Nederland te voeren. Maatregelen worden genomen, om van
1595 den nieuwen oogst. het reuzen-aandeel voor 't leger te bestemmen. [...]

29 juni 1915 **'t Getrouwe's Belgische nieuwsjes**
- De Duitschers gaan nog een vierden geleidenden draad, boven op de toppen der

middenste rij palen slaan. Ze weten wel waarom.

- 1600 - De Duitschers gaan zelf de velden in Vlaanderen afzien, om aan te teekenen wat de oogst hun opbrengen zal.
 - De burgemeester Lippens van Moerbeke is terug gevangen genomen. Hij wordt verantwoordelijk gesteld voor het doorknippen van de elektrische geleiding uit Langerbrugge.

1605

Electrische grensafsluiting.

IN AANSLUITING MET HET EERSTE BERICHT.

- 1610 De elektrische leiding langs de grens heeft thans de eerste slachtoffers gemaakt. In de buurt van Koewacht, in Oostelijk Zeeuwsch Vlaanderen zijn drie mannen door den electrischen stroom gedood. De lichamen werden zwart; zelfs het geld in den zak was zwart uitgeslagen. Twee lijken lagen op Belgisch gebied en werden door de Duitschers per auto weggevoerd. Het derde slachtoffer werd op Nederlandsch gebied gevonden. De begrafenis van den laatsten doode had reeds Zaterdag plaats. De kerk van Koewacht staat op Belgisch gebied. De grenswacht opende een hek in de draadversperring om de geestelijkheid toe te laten, die zich met het lijk in het bedehuis begaf. Dit gebouw werd tijdens den dienst door militairen omringd. Vervolgens keerde de stoet naar Nederland terug waar het kerkhof ligt. Een groote menigte woonde de plechtigheid bij. Alles verliep rustig. Het had weinig gescheeld of dienzelfden dag werden nog twee kinderen een prooi van den doodenden draad. De Tel.

1620

30 juni 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vspr036.html#anchor214800>

- 1625 De draad werd aangelegd door de Beierse 2e Landsturm-PionierKompagnie (II.B.2); (deze eenheid zowel als haar dagboek worden hier verder Pi2 genoemd) onder leiding van Diplom-Ingenieur majoor Franz Kleber, en wel in hoofdzaak gedurende de hele maanden juli en augustus 1915. De compagnie had een gewone sterkte, namelijk van ca. 250 man. Ze had vijf (rij ?)-paarden en beschikte over een paar vrachtauto's. Ze kreeg in onze streek de hulp van het 60e Armierungsbataillon van de plaats Luik.
 Einde juni 1915 kwam Pi2 vanuit Luik in de streek aan, deed het nodige schrijfwerk en begon het het terrein klaar te maken. Dan werden er palen geslagen, isolatiepotjes
 1630 aangebracht, draad gespannen. Het werk begon bij Gemmenich.

30 juni 1915 **UIT VLAANDEREN.**

EEDE, 30 Juni. (Spec. Dienst.)

- 1635 De grensversperring met geelectriseerde draden bleek den Duitschers niet doelmatig genoeg. Een vierde geleidenden draad, wordt aangebracht boven de toppen der middelste palenrij.
 [...] De bekende Burgemeester Lippens van Koerleke is opnieuw gevangen genomen. Hij wordt verantwoordelijk gesteld voor het doorknippen van de elektrische geleiding uit Langerbrugge. [...]

1640

2 juli 1915 **Een ondeugend dorp.**

- 1645 [...] Zeker, zijn er mensen, die zich alles behalve "vaderlandsch" gedragen. Bij Bouchaute staat meer dan een huis, met de achtergevel op België en den voorgevel op Nederland. Men kan dus vermomd als knecht langsachter binnentreden, wat in huis vertoeven. .. en als vluchteling door de voordeur Nederland bereiken. De bewoner van zoon huis liet dit wel als doorgang gebruiken. .. maar eischte daarvoor 60 en zelfs 75 frank. Ja "le père Foulon" uit Zola's "Debaacle" leeft nog.
 Die eigenaardige huizen en hoeven zijn aan den blik van den Duitscher niet ontsnapt en menig erf heeft nu de eer een afzonderlijken wachtpost te bezitten. De gekste omstandigheden doen zich voor. Ik ken een boer, wiens stal op België staat, maar die zijn beetwortelen in Nederland legde, echter tot op zijn erf... En nu mag hij zijn vee van die beetwortelen niet voederen.
 De draadversperring loopt soms dwars over de binnenplaats eener hoeve en scheidt gebouwen, die bij elkander behooren.
 1655 Arbeiders wier huis tien schreden van de grens in België staat, maar die op Nederland werken, tegenover hun woning, moeten twee, drie uur omweg doen, om langs een post de grens over te gaan.
 Dezen winter hebben mannen, vrouwen, meisjes gevaren getrotseerd, door modder en water gewaad, om toch maar België te kunnen verlaten, of betreden, zonder een schildwacht te ontmoeten.
 1660 "Wat maken de menschen het elkander moeilijk", dacht ik gisteren, toen ik daar van een dijk een heerlijk panorama genoot. Eerst de Braakman, de uitgestrekte watervlakte, waar sloepen van Phillippine bevallig wiegelden, of als vogels naar de Schelde scheerden. En dan het land met het nieuwe, teere groen of groote gele plekken

- 1665 van weelderig bloeiend koolzaad. Seringen en gouden regen... hingen over de hagen van hoeven, waar de boomgaarden zelf wel reusachtige ruikers geleken. De vogels schetterden in al dat groen en wit en geel en rose, 't was al blij leven, nieuw leven, heerlijk leven. [...]
- 1670 2 juli 1915 **ELECTRISCHE DRAADVERSERRING.**
Men schrijft ons uit Baarle Nassau-Grens:
Ook hier aan de grenzen zijn de Duitschers bezig, den gevreesden electricchen draad aan te brengen.
Deze draad is gespannen vanaf het grens station in westelijke richting langs de grens tot Castelre en Minderhout.
- 1675 Van hier volgt de draad niet het Noordwaarts inspringende stuk maar gaat van Castelre door dit stuk heen over Meir naar de grens bij Zundert. Er ligt hier dus een stuk Belgisch gebied ten Noorden van den draad, nl. Meerle met Heerle, de Dreef en Belgisch Streijbeek.
- 1680 2 juli 1915 **CLINGE 2 Juli. (Spec. Dienst.)**
Alle couriers, die voor enkele dagen nog de Engelse bladen m.n. de "Times", naar Brussel smokkelden, zijn thans door de Duitschers gevangen genomen.
In Belgisch Clinge werd Woensdagmiddag bekend gemaakt, dat de electricche stroom daar dien dag door de draden der grensversperring zou worden geleid. Ieder, die de versperring aan de Belgische zijde tot op een afstand van minder dan 5 meter nadert, wordt met boete gestraft. [...]
- 1685 2 juli 1915 **De afsluiting van de grens.**
Men meldt uit Koewacht aan de Middelburgsche Crt.:
De Duitschers zijn met den aanleg van de electricche afsluiting der grenzen genaderd tot de bebouwde kom van Koewacht (dorp). Eenige inwoners van het Belgische gedeelte hadden gehoopt, dat het met het oog op het volkomen gemis aan ruimte voor den aanleg, die met inbegrip van een pad langs de versperring een breedte van 2 tot 3 M. vordert, van den gewonen loop der grens zou worden afgeweken en alzoo met hun huizen "v r ij" te komen. Ze zijn echter in hun verwachting bitter teleurgesteld. De Duitschers weten er wel iets op te vinden. Ze volgen nauwkeurig de grens: gaan met den aanleg dwars door een schuur, zagen in tuinen fruitboomen af die in den weg staan, breken een muur verder af, in één woord, wat in den weg staat wordt verwijderd. Ook in het veld moesten ze over een ruim 3 M. breede strook kunnen beschikken; daartoe moesten de veldvruchten: tarwe, rogge, aardappelen enz. weggeruimd worden. Dat de landbouwers dien onrijpen oogst ongaarne naar huis brachten, begrijpt men, maar wat te doen? Een groote en ernstige moeilijkheid te Koewacht in verband met deze afsluiting vormen de kerk en de pastorie, die beide, zooals men weet, op Belgische bodem staan, te meer daar die kerk, dat is meermalen gezegd, volkomen Nederlandsch eigendom is. Naar aanleiding van deze quaestie zijn hier aan de grens de laatste dagen herhaalde malen samenkomsten en besprekingen gehouden van Nederlandsche en Duitse militaire autoriteiten. De Zeeuwsche bevolking van Koewacht zou in de gelegenheid gesteld blijven om, zooals dat totnogtoe het geval was, eenmaal in de week, des Zondags, ter kerke te kunnen gaan. Maar willen er godsdienstoefeningen gehouden worden, dan moet er ook een geestelijke zijn; de pastorie werd door de Duitschers tot buitengewoon groot genoegen der betrokken Nederlandsche geestelijken, prijs gegeven en de zaak was opgelost. In zooverre werd de loop der versperring gewijzigd.
- 1700 Vlak bij de grens over den ingang van het Kerkstraatje, loopt de electricche geleiding op een hoogte van on. 8 M., terwijl daaronder een poort van 4 M. breedte gemaakt is, die alleen 's Zondags drie maal voor het houden van kerkelijke diensten en bij begrafenissen geopend wordt. Dan daalt de draad, loopt tusschen de gewone rijen van prikkeldraad, gaat over een erf, over de verbindingswegen naar Moerbeke en Stekene om den tuin der pastorie heen en volgt dan weder den gewonen loop der grens.
- 1705 De Belgen zijn dus nu volkomen van de Hollanders afgesloten; zij zullen waarschijnlijk van alle godsdienstoefeningen verstoken blijven, want dan zouden ze van nabij eenige Nederlanders naderen, geestelijke, koster, koorknappen, en dat willen de Duitschers ten strengste tegengaan.
- 1710 In het dorp en de naaste omgeving spannen de Duitschers de buitenste rijen prikkeldraad af met vlechtwerk van ijzer; dat is een zeer verstandige maatregel. Kinderen kunnen dus niet bij den electricchen draad komen, terwijl honden, katten en kippen voor een anders wissen dood behoed worden.
- 1715 Er is hier nog niets van bekend, wie de twee personen zijn, die Vrijdag j.l. bij hun pogen om over de grens te komen aan de electricche geleiding den dood vonden.
- 1730

3 juli 1915 **VAN DE VLAAMSCHE ZEEUWSCHE GRENS.**

Tevergeefs vraagt men zich af wat de Duitschers voor hebben met de bewaking van het Leopoldskanaal en van het deel de Belgisch-Nederlandsche grens dat zich uitstrekt van de Noordzee tot de electricische grens versperring.

1735 Geweldig wordt het aantal grenswachten uitgebreid tot wier beschikking rijwielen worden gesteld, die geriquireerd zijn in de Belgische grensgemeenten.

3 juli 1915 - **De Burgemeester van Moerbeke terug gevangen,**

had eveneens geweigerd dat de werkmenschen uit zijn fabriek aan het leggen van den electricischen kabel van Langerbrugge vrochten.

1740 't Getrouwe acht het zijn plicht er streng op te wijzen wat het gevaar der versperring is. Voornamelijk in het Oostelijk deel van Zeeuwsch Vlaanderen heerscht dienaangaande groot misverstand.

1745 De helft der burgers gelooft niet aan de mogelijkheid dat doodende draden kunnen bestaan. Anderen willen met net gelooven, dat een prikkeldraad de electricische stroom geleiden kan.

Jawel er is gevaar bij domme onvoorzichtigheid van gedood te worden en prikkeldraad geleidt evenzeer de electriciteit als elke andere metalen draad.

1750 In regel moet men aannemen en 't is niet zoo moeilijk om onthouden, dat alle draden welke rechtstreeks aan porceleinen potten zijn gespannen doodelijk zijn.

Daarbij zijn begrepen de tweede kleinere draden welke den doodelijke onder elkaar verbinden.

Laat hem ons noemen den POTDRAAD.

<<Schuw den Potdraad.>>

1755 De palen zelf, de potten zelf en de draad welke aan geen potten hangt, zijn niet gevaarlijk.

Wanneer het eens gebeuren mocht dat een persoon aan den draad hangen blijft, het is erg gevaarlijk voor een tweeden man den gevallen aan te raken, zoolang deze den draad genaakt.

1760 Wanneer toch een persoon alleen door een electricischen schok achterwaarts over van den draad weg in bedwelming is gevallen, dan is er mogelijkheid hem te redden, door haastig op aangezicht van den gevallen koud water te werpen en middelerwijl den dokter te doen halen.

1765 6 juli 1915 - **Pas op, Pas op van de Potdraad,**

wij kunnen het niet genoeg ?en.

?et is een zalig werk, voor wie er ? van kent, te gaan langs de grenzen, en je zeggen en te wijzen, aan de menschen, Belgen en Hollanders, uit de huisjes er omtrent, wat gevaarlijk is en niet, van dien onverstanen electriciek.

1770 We hebben het gezien nog Zondag van Duitschen, Belgischen en Hollandschen kant, dat za, voor den draad over te kruipen, gaan tikken van verre met gerekte vingers aan den potdraad, om te voelen of er geen stroom op zit, en ze begrijpen niet die durvers, dat, was er nu eenmaal stroom, zij bij dien eersten aantik dood gedonderd waren.

1775 Schuw den POTDRAAD, misschien deze week is er stroom.

6 juli 1915 **De gesloten Grens.**

Men schrijft ons uit Zeeuwsch Vlaanderen:

De afsluiting der grenzen met electricische draden is voltooid. De Belgen zijn nu volkomen van de Hollanders afgesloten.

1780 [Alles is prachtig afgewerkt en er zijn geen kosten gespaard.]

Honderde palen zijn in den grond geslagen.

Elke paal is voorzien van drie potjes en drie draden. Bij de kom eener gemeente hebben de Duitschers de buitenste rijen prikkeldraad afgespannen met vlechtwerk en ijzer, zoodat kinderen en dieren den gevaarlijken draad niet kunnen naderen.

1785 Hier en daar zijn bij Nederlandsche grens borden geplaatst, waarop in het Duitsch en in het Hollandsch met groote letters staat: Opgepast, Hoogspanning, Doodsgevaar!

7 juli 1915 **Langs heel de lijn.**

(Van Vlaamsche zijde).

1790 Men zegt, dat 't oor er aan went.

Men zegt, dat de geest er op den duur rustig onder blijft.

Neen, al hoor ik het al maanden en maanden, ik wen niet aan dat luguber kanongebulder, aan die stem van vernieling en dood.

1795 Het dreunde door den stillen zomervond, gister, toen ik laat slapen ging.

Het klonk weer in den vroegen zomermorgen, nuik langs de grens, Oostwaarts rijd, altijd maar Oostwaarts, over bloemige dijken en met gras bezoomde zandwegen, langs

- paadjes tusschen heestergewas, voorbij van 't zonlicht blakende kreeken... Maar 't kanongebulder vergezelt me.
- 1800 En neen, ik kan me niet wennen aan de gedachte, dat ginds de monsters ongestoord den dood spuwen in troepen kloeke mannen...; ik kan me niet wennen aan de gedachte, dat treinen en booten al maar door nieuwen buit brengen voor de huilende kanonnen, de blaffende mitrailleurs; ik kan me niet wennen aan de obsessie van dat uit duizenden wonden bloedende Vlaanderen en de verdelging van de ons heilige steedjes, in de heerlijke weiden en akkers van Yperlee en Yser.
- 1805 Maanden hoor ik dat gedonder, dikwijls in den stillen nacht, als droefheid of verslagenheid den slaap verstoort... En neen, ik kan me niet wennen aan al die weenende, rouwende vrouwen en immer vragende kinderen... aan die zwiigende grijsaards, welke nieuwe kracht wenschten, niet, althans in Vlaanderen niet, om ook nog vol "heiligen geestdrift op te trekken", maar om in 't zoo noodige vredeswerk, tot steun van vrouwen en kinderen, de plaats der eertijds kloeken, der nu gevallenen, in te nemen...
- 1810 Ik kan me niet wennen aan dat kanongebulder, want 't is de oorlog... 't is het dooden, 't verminken, 't verdelgen van Europa's bloem!
- 1815 Een troost is er voor ons en dat voel ik zoo sterk, als ik langs de draadversperring, 't kerkhofhek van België, rijd... ons landje heeft geen oorlog gewild. 't Heeft steeds gedachten van vrede gekend, en zijn leger worstelt voor de vrijheid, voor de gezinnen, voor 't bestaan...
- 1820 De gansche lijn ben ik langs geweest, van 't Zwiijn aan de Noordzee, de verlatene met haar moordtuigen onder de kalme golfjes... tot ginds waar men anders de nabijheid, den harteklap van de zegenende Scheldestede gevoelde.
- Van veel punten dier lijn sprak ik reeds meermalen.
- 1825 Laat ik me nu bepalen tot eenige andere plaatsen envooreerst u wat vertellen van enkele zonderlinge dorpen, half-Zeeuwsch, half-Vlaamsch. "Waartoe", vraagt ge misschien.
- Och, die dorpen, al zijn ze klein, getuigen toch luid tegen alles wat geschiedt daar ginds, vanwaar de oorlogstemme onophoudelijk klinkt. Ze zijn als typen van de verlatenheid, de rouw, de verlamming in onze samenleving verwekt.
- 1830 't is weer als in den zomer van 1914, diezelfde schrille, ja gruwelijke tegenstelling tusschen de natuur en der menschen werk.
- De zonne lachte over Zeeland en Vlaanderen, en kleurde met haar prachtig licht den rijken oogst. Reeds vonkelt het graan als goud.
- 1835 Bevallig wiegelen klaver en vlas in 't zachte windje, dat de hitte van den Julidag tempert. Wij rijden over kronkelende dijken, langs gullige wegen. Waar is Nederland, waar België? Hier weet ik het niet, want, omdat de grenslijn een hoefijzer vormt, hebben de Duitschers hun nijdige versperring recht getrokken en 't stukje van Vlaanderen als aan Zeeland overgelaten.
- 1840 Maar plots zien we de driedubbele draad weer en de palen met de porseleinen potjes... de barricade, die zoo schreeuwend 't landschap schendt en den dood brengt, waar 't nu al leven is...
- En we zijn in 't dorp Overslag.
- 1845 Het bestaat uit een Nederlandsch en Belgisch gedeelte, maar de bevolking is in belangen, zeden, godsdienst één... Eenige Belgische huizen hebben de Duitschers nu buiten 't land gebannen, door de draad er achter te spannen.
- We treden zoo'n woning binnen.
- 't Is een ander leven, vertelde me de moeder. Maanden moeten de deur en de ramen in onzen voorgevel gesloten blijven. Ze zagen uit naar den Nederlandschen kant. De Duitschers hadden ze verzegeld. Luchten konden we niet. En 't was vooral zoo nodig, omdat een mijner kinderen de kroep had. 't Mocht toch niet... 't Was oorlogstijd.
- 1850 Alle dagen Deutsche soldaten over den vloer, 'k Mag er niet van klagen, de menschen hebben me niets misdaan of miszegd. Er was zelfs een heel goede officier, die gaarne met ons over allerlei onderwerpen sprak. Ze wisselde ook Duitsch geld voor dubbeltjes en kwartjes, om er broches en armbanden van te maken, die hij dan aan zijn vrouw en kinderen stuurde. Hij logeerde bij den pastor. Nu hebben wij en de Nederlandsche bewoners geen pastoor. Hij woont achter den draad en mag bij ons niet komen. De kerk staat ook op België. Elken Zondag komt er voor ons en de Nederlanders 'n Nederlandsche pastoor dienst doen in de school, waar een klein altaar gemaakt is. 't Kerkhof ligt ook op België. Er is op dit gedeelte nog geen sterfgeval voorgekomen, maar als 't gebeurt, moet men het lijk naar Zuiddorpe brengen.
- 1860 We hadden altijd den dokter van Moerbeke. Die mag ook niet over den draad komen. Laatst had er iemand een slag van een paard gekregen: men bracht hem tot aan de versperring, de dokter kwam van den anderen kant en zoo spraken ze met elkander. Maar

- 1865 dat gaat zoo niet. We moeten nu den dokter van Axel halen. De Belgische kinderen, door dien draad van België gescheiden, loopen op straat. Men heeft nu aangevraagd zo in de Nederlandsche school toe te laten.
- Handel, och dat ligt geheel stil. Nederland en België moeten hier samen leven. De landbouw is ook triestig. Boeren in België hebben hun oogst op Nederland en omgekeerd. En men kan er niet aan, men moet alles aan vreemden of geheel aan een knecht overlaten. Er zijn arbeiders, die in weken niet thuis komen. Hun woning staat op België; daar zijn vrouw en kinderen, daar hebben ze alles, wat ze behoeven, maar hun werk roept hen in Nederland en ze leven er in een schuur of wagenhuis als arme dompelaars.
- 1870 En dan blijft nog 't grootste verdriet de onzekerheid over zooveel afwezig en aan 't front.
- 1875 Nu en dan komt er tijding, dat een bekende gesneuveld is. Onlangs was er in de kerk een plechtige dienst voor een gevallen Belgisch soldaat. Er was veel volk tegenwoordig, maar wij konden er niet heen. Welk een goed, rustig leven hadden we vroeger! En ik ben nu nog een der gelukkigen... 'k woon buiten die versperring. Ja, die draad heeft zulke dorpen als den kop van 't lijf gesneden.
- 1880 Wat later waren we te Koewacht. Ook deze Nederlandsch-Belgische gemeente verkeert in dezen droevigen toestand.
- Maar hier is de kerk, al staat ze op België, Nederlandsch eigendom, en mogen de Nederlandsche dorpsbewoners 's Zondags den dienst gaan bijwonen. Militairen omringen dan 't bedehuis. Is de mis ten einde, zoo keeren de Nederlanders terug en 't groote hek, dat de twee wijken, neen, de twee landen, scheidt, wordt opnieuw voor een week gesloten, tenzij er een sterfgeval plaats heeft. Wel ligt 't kerkhof op Nederlandsch gebied, maar men mag 't lijk voor den dienst in den tempel brengen.
- 1885 Zondag wilden burgers van St. Laurens, die ten Noorden van de dorpskom over 't kanaal wonen, zich naar de kerk begeven. Aan de brug werden ze tegengehouden. Niet verder!
- 1890 Niet naar de kerk dus. Zoolang de mis duurde bleven de menschen stil op een weide zitten. Toen de klok 't einde van den dienst aankondigde, gingen ze heen, onbewust volgend het voorschrift van Hem, wiens leer nu zoo'n geweld wordt aangedaan, dat men God niet te Jerusalem of Samaria behoeft te dienen, maar het ook onder de wuivende boomen in Vlaanderens heerlijke natuur doen kan.
- 1895 Op mijn reis zag ik de plaatsen terug, waar in October zooveel Belgische soldaten over de grens waren gekomen. Die geweldige dagen zijn lang voorbij. Hoe vreedzaam was 't nu in die dennenbosschen en om de dijken! De stapels ransels, de reusachtige hoopen geweren zijn opgeruimd. De afgematte soldaten, die, zooals te Hulst, zich op de straat lieten neervallen, zoodat men goed uit de oogen moet zien, om niet op boenen of hoofden te trappen, ze vertoeven in kampen en snakken naar de vrijheid, overzadigd van rust als ze nu zijn.
- 1900 Nog gevoelde ik even den treurigen indruk, van toen. Ik was er bij, als de afgetobde strijders zich in 't vrijland moesten overgeven. En we meenden allen, dat het gedaan was met 't heldenlegertje.
- 1905 Maar hoor, negen maanden later nog klinkt ook tot hier 't kanongebulder, ginds aan de Yser staan de troepen van koning Albertus sterker dan ooit. En die aftocht van Antwerpen, bezien in 't licht der latere gebeurtenissen, schijnt ons nu iets grootsch, een heldentragedie!
- Vreedzaam thans. Neen, daar zien we weer de draad. Treiterend duikt de versperring met 't wit der isolators van tusschen 't groen op. Veel ouders hebben hun kinderen verder in 't land bij familie gedaan, vertelt me een boerin. Vroeger liepen de kinderen hier vrij rond. Wat bedreigde hen? Niets. Waren ze uren weg, och, wij maakten ons niet ongerust. Maar nu loert de dood voor onze huizen.
- 1915 Ja, die "electric". Vroeger had men er zoo wel eens van gehoord en wie te Antwerpen of Gent kwam, keek vol verbazing naar die trams zonder locomotief. En wie begreep de geheimenissen van telegraaf en telefoon, van die lampen zonder olie, gas of kaarsen? Doch nu heeft men de electric langs al die hoeven en huisjes gebracht. Men heeft huiverend gesproken over de twee lijken in de versperring gevonden bij de Roode Sluis. En men wilde 't nog niet gelooven, dat waarlijk de dood over die draad loopt.
- 1920 Men fluisterde van strooien poppen en gesneuvelde soldaten, door de Duitschers er gebracht, om de menschen schrik aan te jagen.
- Doch de gedoode honden en katten dan, de neergebliksemde hazen, kippen, bunzings! En nu weet men, dat wel waarlijk twee mannen hun einde vonden, toen ze over de doodende draad wilde kruipen.
- 1925 Toch zijn er nog roekeloozen. Ze handelen meer uit onwetendheid. Zoo zijn er geweest, die met uitgestrekte arm, 't lijf ver teruggetrokken, het metaal even met den vinger aanraakten. Gelukkig voor hen, dat er over dag gewoonlijk geen stroom is. In herbergen langs de grens zagen we "voorschriften in geval van ongelukken door

- electriciteit veroorzaakt" met verklarende tekening.
- 1930 In die bosschen wordt er streng gelet op smokkelaars. Deze zijn er natuurlijk ook. "Och", zei mij er een, "wat kunnen de mensche nu anders doen, er is niets te verdienen en ge moet toch leven." Van neutraliteitsverplichtingen begrijpen ze niets... en ze denken er ook niet aan.
Ge moet toch leven!... Wanhoopskreet in deze streek waar zoo gemakkelijk 't brood
- 1935 werd verdiend.
Want al zaagt ge den zwierigen Onze Lieve Vrouwentoren wel niet... toch voeldet ge het, dat Antwerpen hier in de nabijheid ligt. Antwerpen, de zoo milde Scheldekoninginne, die hare zegeningen uitbreidde tot ver in den omtrek en ook tot over de Zeeuwsche grens.
- 1940 Nu is Antwerpen dood.
En het volk klaagt: "Ga moet toch leven!"
'k Zag 't Land van Waas... Wat al herinneringen overstelpten me. 'k Was onder onze soldaten, die gejaagd prikkeldraad spanden, boomen neerhakten loopgrachten maakten, hoefjes verbrandden, om 't schootsveld te verruimen... 't Land van Waas... 'k Zag
- 1945 moeders en kinderen, uit Wallonië en Vlaanderen herwaarts gekomen, zoekend nu naar 't regiment waar vader diende, om dezen te toonen, hoe innig lief men hem had en hem te verrassen met geschenken, in zware pakken, door zonnebrand en stof medegesleurd.
't Land van Waas, en 'k zag een brand en daarna de ruïne van Dendermonde en later onder 't herfstgoud der boomen, den aftocht van ons leger. Duizenden, die toen, als
- 1950 Vlaanderen zich tot afscheid nog eens in al zijn heerlijkheid te genieten gaf, hier doortrokken, liggen nu in West-Vlaanderen laatste hoekje voor altijd te slapen. En ook Waasland heeft zware offers gebracht... Wat al ledige plaatsen zullen daar zijn.
'k Zag de torentjes van Moerbeke, Stekene, uitgestorven dorpjes nu. 't Eerste werd beroofd van zijn moedigen burgemeester.
- 1955 En stil is 't ook te St Nicolaas. Men werkt er in de fabrieken vier en twintig uren per week...
Duizenden vrijwilligers werden er geoefend. Men lachte wel eens met hun onbeholpenheid. Streuvels spotte er ook mee. Diezelfde vrijwilligers behooren thans tot de helden der Yzer. O, wat kon men weinig vooruitzien, wat werd er veel op los geredeneerd, onzalig gecritiseerd! In den aanvang van dezen brief schetste ik even den gruwel van den oorlog. Maar die vrijwilligers strijden zij niet voor ons aller ideaal?
- 1960 Wacht ook Sint Nicolaas niet op de door hen bevochten verlossing? De stad heeft tegenover hen haar plicht gedaan, 'k Herinner me nog heel goed den om krijgstuicht
- 1965 genomen maatregel, die bepaalde, dat te St. Nicolaas de soldaten in de daartoe aangewezen gebouwen moesten verblijven, want de inwoners wilden ze allen als eigen kinderen in huis halen. St. Nicolaas, de eerste stad bij Antwerpen, heeft roerige dagen gekend... Nu is het er stil.
En zoo is 't ook in de andere Maasstad, Lokeren, waar de beminde dokter Persoons rusteloos zijn liefdewerk voortzet. Men moet deze industriestreek kennen, haar bevolking, den economischen toestand, om te begrijpen, wat van den geachten volksvertegenwoordiger en zijn medewerkers wordt geëischt.
- 1970 Stil... Maar genoeg. België bloedt. België wordt geslagen, gestampt, gegeeseld... En toch krijgt men er de volksziel niet dood. Nog waar is het fiere woord van oude
- 1975 Vlamingen tot Karel V: "Ons lichaam kunt ge binden, maar niet onzen geest, die blijft vrij!"
Wat wuifden ze schoon, die rijke boomen van Maasland! Wat lokten ze ons om eens te rijden tusschen de akkers, langs hagen en kanten, naar Haasdonk en Beveren, Rupelmonde en Temsche en verder naar Moerbeke, Wachtbeke, Zele... en al die andere lieve dorpen. Hoe zou het op de Kraak zijn en te Basel, bij al die boeren, die zoo lang met de soldaten samenleefden?
- 1980 Maar Maasland is voor ons gesloten. Pinhelmen duiken boven 't wuivende graan op en tusschen 't groen der boomgaarden.
We gingen heen... Maar over onze andere ontmoetingen een volgende maal.
- 1985 A. HANS.
- 7 juli 1915 - **De Duitschers houden zich voor:**
Ten eerste: de electricische grensversperring op zich zelf er zoo gevaarlijk mogelijk te doen uitzien.
- 1990 Ten tweede: de bewaking der versperring een allergestengst uitzicht te geven.
Zoo waren ze gisteren waarachtig aan 't zoeken en 't meten, bij de voetstappen welke op den weg van den Oosthoek in het zand waren geprent met de tippen naar de versperring gericht.
Er stonden stappen in van schoenen, zeiden ze zelf, en die verrieden verraad.

- 1995 - Er was nog geen stroom tot hiertoe, toch blijven de Duitsche militairen, op hun kant en komen ?et de versperring door op de gedeelten welke nog Belgisch grondgebied zijn.
 't Is plezant om zien, hoe Duitsche soldaten zelf, als 't moet om noodigen door te laten, zich weren om twee der sterk gespannen potdraden in een boog ?oo een meter van
- 2000 elkaar te trekken.
 - Op den Oosthoek, de wijk van Sint Laureyns welke ten deele tusschen den vaart en de versperring ligt, kwam den champetter van Sint Laureyns voor den eersten keer met een belle rond.
 Op order der Duitschers moest hij bellen dat den stroom Dinsdagavond voor het eerst
- 2005 door de electriche versperring zou gaan.
- 8 juli 1915 **Men meldt uit Maastricht:**
 Sedert Zaterdag zijn op verschillende plaatsen in Limburg de Belgische grenzen weer gesloten, o.a. te Maeseijck en te Mouland
- 2010 10 juli 1918 **LANGS HEEL DE LIJN.**
 (Van Vlaamsche zijde.)
 Een kind tegenover een militair. - Als de kindertjes. - De kerk en de toren van Hulst - Te Axel. - Sas van Gent in beroering. - Belgen naar hun inkomen geschat. - De mosselvlsscherij van Philippine en de oorlog. - 't Laatste haventje van Nederland.
 We hadden dus afscheid van Waasland genomen en reden over St. Janssteen naar Hulst. Neen, we moesten in dit oud stadje niet zijn en we verbleven er ook zeer kort, maar hadden behoefte, een kunstwerk te zien.
 Er zijn er in Vlaanderen zooveel vernield. De gespaarde liggen in 't oorlogsgebied en kunnen we niet bereiken. Maar ginds boven de boomen verhief zich de toren van Hulst's kerk... en we moesten er al was het dan maar om eenige oogenblikken te verbeelden, dat we toeristen waren, gelijk in den zaligen tijd van vrede, toen niemand aan paspoorten dacht en velen niet wisten, wat dergelijke papieren eigenlijk beteekenden. Toen was er vertrouwen ouder de menschen... 't Is plots weggevaagd. En daar over de
- 2020 grens durft men aan een naïef kind wel vragen, waar het heen is geweest... zooals we 't zelf eens zagen.
 "Naar schole", antwoordde het in zoet Vlaamsen aan den Duitschen soldaat.
 O, dat eenvoudig tooneeltje trof me zoo diep.
 Het kleine meisje, wat onthutst tegenover den grooten krijgsman met geweer en bajonet
- 2030 op den rug, 't lijf gewrongen in de nauwe uniform, gelaarst tot aan de knieën.
 Naar schole...
 Is 't oorlog? Huilen ginds waarlijk de kanonnen altijd maar door om nieuwen buit? Liggen op 't bloedige veld gewonden te kermen? Legt men vaders en zonen in 't massagraf, zooveel meter diep en breed, om infectie te voorkomen? Werpt men kalk op de lijken? Zijn er in Vlaamsche hoeven operatietafels? Snijd men er armen en beenen af, behandelt men er veretterde wonden?
 Ik kom van de schole...
 Wat begreep dat kind in de rustige omgeving van oorlog?
 En ik dacht aan 't woord van Jezus: "Word als de kinderkens..."
- 2040 O, zouden we in onzen grooten tijd van beschaving, beter niet worden als kinderkens! Kinderwoorden kunnen u in deze ellendige dagen zoo diep ontroeren.
 Gisteren nog kwam een mijner kleinen in huis geloopt. De tranen stonden haar in de oogjes. "O, pa, er is daar een Duitscher gekomen... hij wil niet meer vechten. Hij kwam uit den ooriog. Maar nou mag hij niet naar zijn kinderen, want ze hebben hem in 't kot gestoken." En haar hartje had van medelijden getrild, toen ze den deserteur tusschen soldaten opbrengen zag. De Duitscher was natuurlijk niet naar 't kot, maar naar de wacht gebracht. Wat begreep het kind van interneering?
 Van meelijden getrild om dien gevangene. En hoe onverschillig spreekt men over de millioenen dooden, over gansch dezen gruwelijken oorlog.
- 2050 Ja, worden als kinderkens...
 Mijn stemming van oorlog, van overheersching viel, toen ik voor de grijze kerk van Hulst stond. Maar niet lang... Die toren herinnerde me te veel. Hij beheerscht 't land van Hulst... O, duizenden, duizenden oogen hebben er heen gestaard, als naar 't symbool van ruste en veiligheid, want dit kleine stadje zou een lange geschiedenis van vluchtelingen en geïnterneerden kunnen schrijven. Kwam niet alles, wat ten Westen van Antwerpen woonde, herwaarts gastvrijheid vragen? Nog zie ik die drommen langs do wegen... Ze kwamen van al over Kieldrecht en Nieuw Namen, over Klinge, over St. Nicolaas en St. Janssteen, over Moerbeke en Koewacht.
 't Was soms als een Bijbelsch tafereel, de groote massa op de hellingen der groene
- 2060 dijken of aan den oever der Kieldrechtsche kreek, nuttigend het meegenomen voedsel...

- Pelgrims dan over de stoffige wegen, beevaarten voor 't arme besprongen land, offerend ook, als onze soldaten, voor recht en vrijheid. Martelaars, vooral als we denken aan België's geografische ligging... Want iedere natie, die daar gewoond had, zou ons lot ondergaan hebben.
- 2065 Maar de vlag op Hulst's toren waaide breed genoeg uit, om onder haar plooiën de duizenden te herbergen, die niet tevergeefs om hulpe vroegen. En nu stonden we voor de oude. grijze, kerk... een tempel, zooals Vlaanderen er veel toont, maar ook veel verloren heeft.
- 2070 Jammer genoeg is de eenheid van 't gebouw binnen verbroken. Ongeveer in 't midden heeft men 't bedehuis door een dikken muur in tweeën gescheiden, de eene helft voor de Protestanten, de andere voor de Rooms-Katholieken. 't Is wel een getuigenis en een goede les: de broeders van de verschillende genootschappen onder 't zelfde dak, maar de muur doet veel van de schoonheid der kerk verloren gaan. En wat we ook betreuren is de verwaarloozing van prachtige zerken, welke buiten een pad bevloeren.
- 2075 In Vlaanderen zouden we ze in een museum eerbiedig bewaren en ze zijn het waard met hun fijn gebeeldhouwde wapenschilden. Rustig stemt u de kerk te midden der schaduwrijke boomen, rustig stemt u gansch Hulst, al heeft het nog zijn wallen en vier smalle poorten, die het schijnen te omknellen.
- 2080 Lang verbleven we er niet. Aan 't station bemerkten we een rij Belgische sneltrein-locomotieven, hier in veiligheid gebracht. Maanden staan ze er uitgedoofd: stom, werkeloos. Waarlijk, overal treffen we 't symbool van België's verlamming aan. Ruim een half uur later waren we te Axel. 't Was Zaterdagavond en veel boerenzonen en boerendochters, in hun eigenaardige, kleurige dracht, kwamen naar 't stadje, dat
- 2085 daardoor bijzonder levendig werd. Axel... op een uur gaans van de grenzen... O, zij, die meenen, dat er zooveel overeenkomst, bestaat tusschen Belgisch- en Zeeuwsch-Vlaanderen, moeten 's Zaterdags of 's Zondags maar eens naar Axel of Terneuzen gaan, en daarna bijv. 't naburige Zelzaete, Lokeren of Moerbeke bezoeken. Welk een groot onderscheid...! Axel is Waarlijk Nederland In een straat ziet ge er drie
- 2090 Protestantsche kerken, Nederlandsch Hervormde, Gereformeerde A en B. Zegt dat niet genoeg, dat er hier gansch andere zeden en gewoonten heerschen dan in Belgisch Vlaanderen! Over dit nu zooveel besproken onderwerp hoop ik nader te schrijven, 't Valt niet in 't bestek van deze schets....
- 2095 We zochten de grens weer op. Sas van Gent in volle beroering. Er was dien namiddag een aeroplaan neergekomen "een Fransche, bemand door twee Engelsche officieren, behoorende tot 't eskader Henry V."
- 2100 Zaterdagmorgen waren ze van St. Omer vertrokken en ze hadden reeds op Franschen bodem moeten dalen, omdat de motor niet regelmatig werkte. Dat was ook de reden van hun gedwongen landing in Nederland.
- 2105 Om half een waren ze boven Gent en werden er geweldig beschoten, doch niet geraakt. De aviateurs meenden op Belgischen bodem te zijn - de afstand was ook zoo klein - en staken hun toestel onmiddellijk in brand. Het was van dit vliegetuig, dat een Duitsch communiqué liet voorkomen, alsof het ton N. van Gent op België neergeschoten was. De officieren waren dien avond nog te Sas van Gent en trokken natuurlijk zeer de
- 2110 aandacht van de bevolking en de er verblijvende Belgen. Het zijn meestal Gentenaars, die hier in ballingschap vertoeven. Ze waren er zoo dicht mogelijk bij hun stad, van waar dagelijks treinen te Sas aankomen. Eenige dier Belgen waren juist in ontevreden stemming. Ze hadden plaatselijke belastingpapieren gekregen van hoofdelijken omslag. "Zie", zei mij een van ben, "ik word hier aangeslagen op een inkomen van f2000 en doe niets anders dar 't geld dat ik heb kunnen medenemend verteren."
- 2115 Is dat waarlijk gemeend met die inkomstenbelasting aan, bannelingen? De bescheidenheid verbiedt het me, maar ik zou hier klinkende namen kunnen noemen van uitgeweken Belgen, die vroeger welvarend en meer dan welvarend waren, en nu nog buitenshuis netjes voor den dag willen komen, maar binnenshuis armoede lijden. Wie kan nu oordeelen over inkomsten van Belgen? In België liggen de fabrieken stil, is geen handel, worden huishuren maar schaars betaald.... Dat papier met een inkomenschatting van f2000.... is dat waarlijk gemeend?
- 2120 De avond daalde. We hadden nog een langen weg voor ons.... Vooruit dus. En weldra zagen we weer de.... draadversperring en de Duitsche schildwachthuisjes. Ginds de toren van Assenede.... historische naam in Vlaanderen Maar kom, we leven in de wreedste geschiedenis, die er ooit geweest is.
- 2125 Even gepoost te Philippine.... Is dit stadje waarlijk gebouwd als een vesting en genoemd naar den zoon van Karel V? En was het langs hier, dat Maurits' troepen in Vlaanderen verschenen om te gaan kampen aan diezelfde Yser, vanwaar thans nog in den stillen zomeravond 't kanongebulder tot ons drong.

Wat lag 't dorpje daar rustig, 't laatste haventje van Nederland, door een kanaaltje mot de Braakman verbonden, maar ver bekend om zijn mosselhandel!

2130 "Je kunt 't wel zien, dat 't slechte tijd is", zei ons de waardin der herberg, waar we wat nuttigden, alvorens de moeilijke reis over den smallen zeedijk van de Braakman te aanvaarden. "Je kunt wel zien, dat 't slechte tijd is. Zaterdagavond en de visschers zitten op den dijk. Anders komen ze een glas bier drinken en wat kaarten. Nu kan 't er niet af. In gewone jaren gingen de mosselen veel naar Rijssel en Parijs nu kunnen we ze niet verder krijgen dan Gent, Mechelen, Antwerpen en Brussel. En de

2135 prijzen zijn laag."

Een sloep van Philippine heeft drie of twee man aan boord. 't Mosselzaad wordt gehaald op de hoofden van Frankrijk, België, Zeeland, Hoek van Holland, IJmuiden en de mossel gekweekt in de Braakman en Oosterschelde.

2140 "De bazen varen weinig mee, alleen zoo eens om te kijken hoe 't goed staat", vertelde de vrouw verder. "Maar nu met al dat passen gescharrel, verzegeling van schepen en 't vreemde geld, moeten ze wel mee naar België om zelf op hun zaakjes te letten. Naar Frankrijk of België kan men nu natuurlijk geen mosselzaad halen, en de vrouw voorspelde me dan ook, dat er 't volgend jaar "graagte" (schaarschte) in de mossels zou komen. Och, waar voelt men den invloed van den oorlog niet?

2145 Een lange, flinke marinier stapte voorbij. "Hij was in verlof. "O, ja", hernam de vrouw, "de meeste jongens van ons dorp worden geen soldaat, maar matroos. 't Zijn immers varenslui". De invloed van dat haventje en de sloepen, die hun masten achter den dijk verhieven! En tien minuten over de grens, in België, weet men niet van een vloot af. Dit eerde plaatsje reeds leert ons, dat we werkelijk in Nederland

2150 zijn.

Weinig scheelde het echter of Philippine's visscherij ware te niet gegaan. In een der herbergen hangt, netjes ingelijst, een plaat van Braakensiek. maar, zooals de baas beweerde, door hem ontworpen.

Op de slikken tegenover Philippine staan een minister, een oude en jonge visscher.

2155 De oude vraagt: "Is dat voor een haven, dat ze ginder aan 't meten zijn, Excellentie?"

"Neen," antwoordt de minister, "voor de indijking van nieuwe polders". En hij vraagt aan den visscher of de Philippinenaars niet zouden kunnen verhuizen, "Zwijg maar, grootvader!" roept de jonge varensgezel. "Als 't niet gauw verandert, ga ik naar

2160 Amerika". Doch de oude pleit voor een haventje, om de mosselvisserij te redden. Dit slaat op de Verzanding van de Braakman. Philippine heeft echter zijn kanaaltje en haventje gekregen.

Buiten dit waterschoon heeft 't dorp niets eigenaardigs. De mooie kerk, door onzen Courtens vereeuwigd op een doek in het museum te Brussel, is verdwenen en vervangen

2165 door een leelijk, rood gebouw. De hooge schilderachtige molen op den dijk, bezweek verleden jaar voor een storm. Een dorpeling las ons er een eigen gemaakt "lof- en treurdicht" over.

Hier aan het uiteinde van Nederland ontmoet men nog de diligence, die verscheidene malen per dag naar hot stationnetje aan de lijn Gent-Terneuzen rijdt en "'t tramke" genoemd wordt. Maar sedert 1 Januari rijdt er een echte tram van Sas van Gent langs

2170 Philippine naar Ijzendijke en verbindt dus Oostelijk met Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen. Die verbinding was er zeker noodig. Met een kar of rijtuig kan men zich niet van 't eene gewest naar 't ander begeven zonder op België te komen. En nu is de weg op België afgesloten. De tram heeft voor zijn eerste jaar er een heel goed dus.

2175 "Den een zijn dood, is een ander zijn brood."

Met de fiets kan men van Oost naar West wel op Nederlandsch gebied blijven, maar al dansend over een smallen, hobbeligen dijk, met op sommige plaatsen nauwelijks een el plaats tusschen een nijdigen prikkeldraad links en de steile helling, die in 't water daalt, rechts. En dit pad reden we nu op, in den heerlijken zomeravond, die echter

2180 geschonden werd door 't kanongebulder, dat nog steeds klonk en waaraan men maar niet wendt. En met ons, in de versperring, liep de dood mee, van Oost naar West.

A. HANS.

10 juli 1915 **Grensafscheiding.**

2185 De Duitschers werken hard aan 't plaatsen van geleidingen voor electriciteit langs de grens. Deze geleiding loopt van 't fort Ertbrand, langs Camphout naar Wildert en zoo verder tot bij Turnhout. Wijl de draad, waarop stroom komt, aangebracht is tusschen twee andere afrasteringen levert hij voor 't vee geen gevaar op.

2190 13 juli 1915 **De geëlectriceerde grens.**

Zaterdagmorgen wilde zekere H. Heyman een 28-jarig gehuwd persoon, vader van vele kinderen, uit St. Nicolaas (onder de gemeente St. Jan Steen), de grens passeeren. Hij

2195 scheidde met zijn klompen de gevaarlijke draden vaneen om er door te kunnen kruipen, maar kwam toch er mede in aanraking met het gevolg, dat hij onmiddellijk gedood werd. Twee anderen die bij hem waren, zagen toen van hun voornemen af om naar Nederland te gaan.

2200 Gisterenmorgen vroeg zekere Leus, die met 5 andere smokkelaars uit Assenede, die door een Duitse patrouille werden achtervolgd, bij St. Laurens op Nederlandsch gebied wilde vluchten door de electriche draadversperring gedood. {De andere smokkelaars wisten te ontkomen.}

13 juli 1915 **Weer een slachtoffer.**

Men meldt ons uit Sluis:

2205 Weer heeft de electriche draadversperring een slachtoffer geëischt, ditmaal bij Moirshoofde, gemeente Sint-Lourens, dus aan de grens van Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen. Vier personen wilden in den nacht over de grens sluipen. Drie slaagden er in, den draad te passeeren, doch de laatste bleef haperen en werd gedood. Voorts werd hedennacht tusschen Retranchement en Knocke op Belgisch grondgebied een burger, die zich over de grens waagde, door de grenswacht neergeschoten.

2210 14 juli 1915 **De Eerste DOODGEDONDERDE aan den duitschen draad dicht onze deur**

2215 Wij hebben hem gezien, den dooden man. Hij lag op de hellenden dijk, 't gezicht plat op de aarde. Hij had een onderveste met mauwen aan, een bruine, een voermansveste noemen de menschen het, hij had een panen broek, die opgesloofd was tot boven de knieën.

En zoo lag hij daar met bloote beenen, een kloeke jongen was het en zoo lag hij daar dood nu.

2220 De draad, de onderste, was doorgebrand, een halve meter van de potpaal en 't langste einde hing in wijde bochten over den prikkeldraad der buitenste rij palen.

De doorgebrande draad was zwart waar hij gebroken was en ook nog op een plaats, een dertig centimeters vandaar.

Er lagen een paar sloffers bij, ook een klak en een vrouwenkleed.

Door het stuk land en rechtover aan den Hollandschen kant was er geloopt.

2225 Wanneer wij het eerste geruchte hoorden van den gedooden man, zei men ons, aan den Oosthoek. Het was niet daar, maar veeleer recht over het dorp Sint Leureyns.

De electriche versperring der Duitschers komende van tusschen Sint Marguerite en Sint Kruis, loopt recht naar den Leopoldsvaart af. Van daar loopt ze boven op den Noordelijken dijk van den vaart zelf, zoo een kwartier ver, tot aan de nieuwe houten brug van Moershoofde.

2230 Van Moershoofde-brug verlaat de versperring den dijk van den vaart en loopt bijna zuiverlijk met de dijk, rechtdoor tot den Oosthoek.

Aan de Oosthoek loopt de versperring een tweede maal naar het oost om weer direct op de grens te komen tot aan Eede.

2235 Het geval nu van den dooden man is gebeurd daar waar de versperring een kwartier lang op den dijk van den vaart loopt.

Hoogstens een vijfhonderd meter lang, de nieuwe Duitse brug, recht over het midden van Sint Leureyns dorp zelf.

* * *

6 jongens van Assenede en Eekloo wilden naar Holland om in 't vlas te werken.

2240 Hun werk was aan Sas van Gent, maar daar scheen de overtocht van den draad zoo moeilijk dat ze den tweeden laat, om den vaart door te komen, nog als gemakkelijker aanzagen, dan de drukke patrouilles van Duitschers.

Aan Sint Leureyns vonden ze het best, daar de vaart en de versperring er zoo gezeid een waren.

2245 Ze beloofden onder elkaar met hun zessen van malkander te helpen en reeds 's avonds elf uur stonden ze over Sint Leureyns voor den vaart.

Duitschers patrouilleerden en Duitse wachten stonden aan de brug.

't Was te donker om gezien te worden doch stil moesten ze zich houden want de officieren sliepen achter hun rug en de wachten stonden op zij.

2250 Zij sloofden hun broek zoo hoog mogelijk, en ze gingen den vaart in. Het water klom hooger dan ze hadden gemeend, het reikte bij den grootsten nog tot bijna aan de schouders.

Ze wachtten tot ze terug met hun zessen op de andere helling van den vaart stonden

2255 Toen kwamen er twee ongedeerd (hoe is best gezwegen) den draad over. De derde nochtans sloeg een schreeuw uit, zijn maten zagen op een halven meter breedte blauwe vonken slaan en hoorden een krakkende sissing, een halven minuut kon het geduurd hebben en ze zagen in hun schrik niets meer dan een trage trekking van den gevallene. Bij de twee eersten was den broer van den gevallene, maar wat konden ze doen? Wie

- 2260 weet of 't niet gevaarlijk was den gevallen broer te genaken en ze liepen, zoo zeer ze konden er van door.
Nog stonden ze dan met drijven vóór de versperring en ze hadden schrik dat de Duitschers iets gehoord hadden of door het breken van den draad verwittigd waren. Teruggaan was een heel spel, ze zouden beklapt en bekend worden.
Ze kenden waarachtig in hun haast geen dood meer en over het lijk van hun makker
- 2265 kwamen ze de versperring door.
Zij zijn geloopt dan van ten elven tot den drieën in den morgen, door koren- en aardappelvelden. 't Was donker dien nacht, 't was killig ook in hun doornatte kleederen.
Op 't hanegekraai vermoedden ze dat ze bij een hoeve waren en ze kwamen toe bij
- 2270 Cromheecke op den weg van Sint Laureyns naar Sinte Kruis.
Zij hebben zich gedroogd dan te Cromheeckens en droog goed gekregen.
't Natte werd in een pak gedraaid en ze vertrokken reeds van ten vijven.
Te Cromheeckens vertelden ze aan Hollandsche soldaten dat hun maat Camile achtergebleven was aan de draad.
- 2275 De soldaten gingen zien van heel vroeg reeds, de Duitschers kwamen de tweede er bij en menschen werden op afstand gehouden.
De doode bleef er te bekijks liggen tot den middag.
De oude of de dienstdoende burgemeester van Sint Laureyns herkenden den man niet. De
- 2280 papieren op hem gevonden wezen, doch niet met zekerheid, aan, dat het een man van Assenede was, een voerman, een zekere Goossens.
Tegen den middag kwam er een karre met een jongen van 't hospitaal. Het lijk van den doode werd in den grooten bak gelegd en op de kar gezet. Een wit laken er boven heen. En de karre reed aan, en vrouwen die snikten, en mannen wrokten in kwaadheid, dat
- 2285 zij, in dwang, dien draad gespannen hadden, een moordenaar van eigen broeders.
En 't laken woei op van de karre, en den jongen van 't hospitaal trok het stille terug over 't lijk.
De karre reed heen, de veldwachter te voete voorop en een Duitsch officier, zijn fiets geleidende, achteraan.
- * * *
- 2290 De menschen waren den heelen dag gedrukt en er werd uit wrok geen woord met de Duitschers gesproken.

Dommigheden van de menschen er rond

- "Ze gaan hem probeeren"
- 2295 -- Ze gaan kijken of er stroom in den draad zit, en ze nemen een midauwisse of een stok van een vliender om op den draad te gaan leggen. Ge moogt hem niet vast pakken in uwen vuist, zeggen ze, maar alleen laten rusten op 't platte van uw hand.
Al dommigheden en levensgevaarlijk.
Wanneer werkelijk electrischen stroom op dat oogenblik door de geleiding loopt, kan
- 2300 telkens en telkens de man die den nattigen stok genaakt, doodgeslagen worden.
Geen enkeling van tegen de grens, die eenig begrip heeft van den electrischen stroom. Doe wat ge wilt en durf wat ge wilt, maar raak aan den draad niet den draad van de potten, -- prikkeldraad of gewonen.
Komt aan de potdraad met niets, niets te wereld, het is alles levensgevaarlijk.
- 2305 Wijs zelfs met geen vinger naar den potdraad, want niet alleen het genaken, maar op eenige centimeters er omtrent komen, kan de vonken doen uitslaan en den dood veroorzaken
En wie alle voorzichtigheid, wil in acht nemen, genaak zelf de buitenste rijen niet, want zooals Maandag den midden potdraad gebroken alover de buitenste rij geslingerd
- 2310 was, was binst de oogenblikken dat er stroom gegeven werd ook de buitenste palenrij omheen de gebroken plaats doodelijk en wat verder nog erg gevaarlijk.

De gedoode bij St-Jansteen

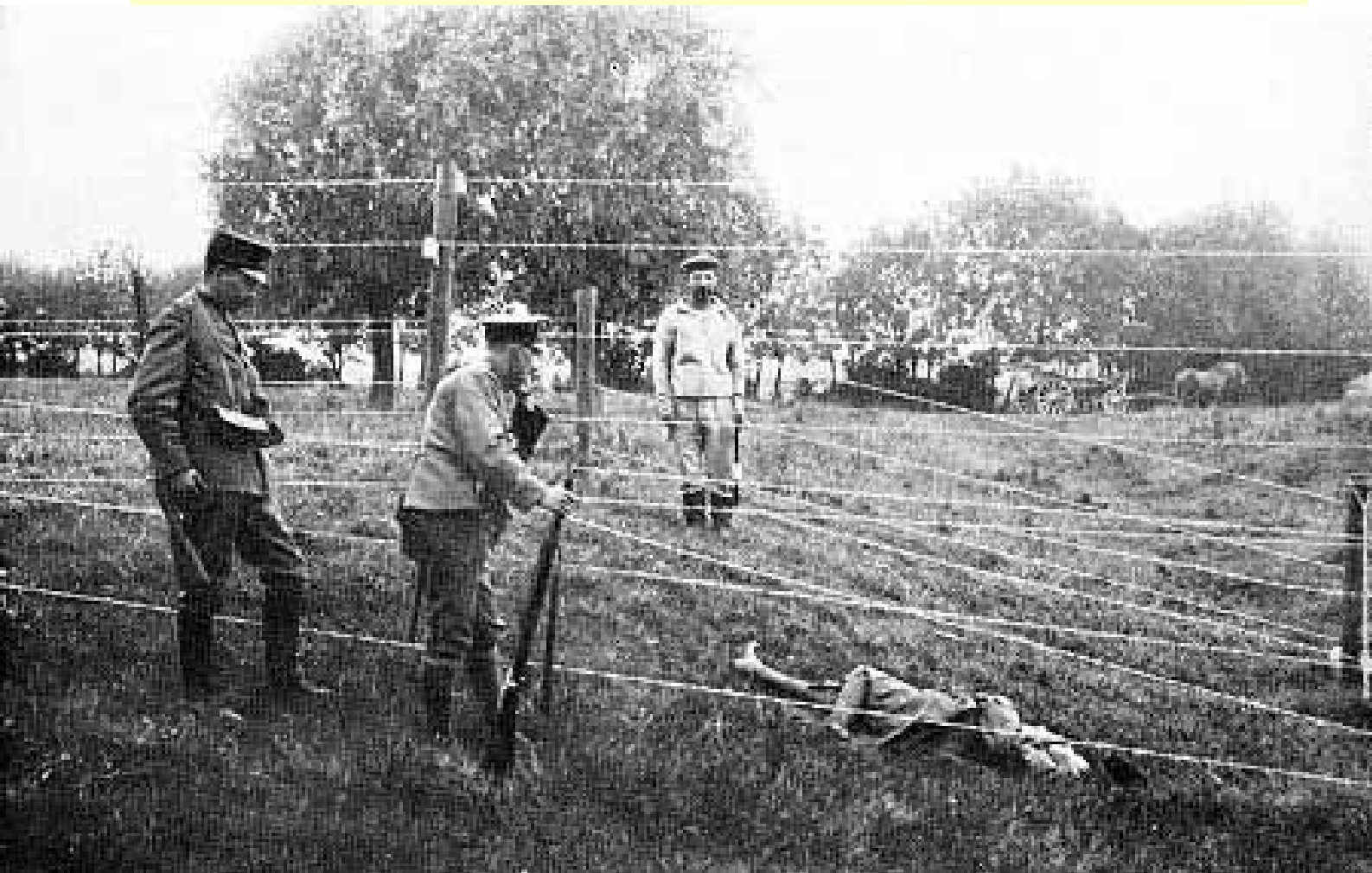
- 2315 De man die zaterdagmorgen wilde den draad door komen is zekere Henri Heijman, een 28 jarige gehuwde man met talrijk kroost, uit St Nicolaas. Hij scheidde met zijn klompen de electrische draden vaneen om er door te kunnen kruipen. Toch kwam hij er mede in aanraking en werd hij doodgebliksemd. Twee andere menschen, die bij hem waren, zagen toen van hun voornemen af om naar Nederland te gaan.
- 2320 14 juli 1915 **VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 13 Juli (V. D.)** Met zekerheid kan worden aangenomen, dat de elektrishe stroom van de grensdraadversperring vanaf de Schelde tot de Noordzeekust (bij het dorp Eede) geleverd wordt door de suikerfabriek van Tytgat te Selzaete. De Duitschers hebben een transformateur in de fabriek geplaatst en laten de machines van 4 tot 8 uur 's namiddags werken. Zij laden op die

- 2325 wijze de groote batterij van de fabriek en hebben elektrische kracht voor den geheelen nacht.
- 15 juli 1915 **De prikkeldraadversperringen aan de grens.**
 Onze correspondent te Sluis schrijft ons d.d. 13 Juli:
- 2330 De Vlaamsche volkstaal is weer met een uitdrukking verrijkt: "Er hangt iemand aan den draad," zegt men en ieder begrijpt al, wat zulks beteekent, n.l. iemand heeft over de grens willen sluipen, is vastgeraakt aan de middelste prikkeldraden en door de electriciteit gedood.
 En zoo ging 't heden langs de grens: "Er hangt iemand aan den draad bij 't St-Laurens."
- 2335 Met z'n vijven waren ze op weg uit België naar Nederland, 't Is in Zeeuwsch-Vlaanderen de tijd van 't vlas-"slijten" (het uittrekken) en er was dus iets te verdienen, terwijl er in België geen werk is.
 De vijf mannen uit de omgeving van Eeloo waren in licht costuum: een zwembroek met langere pijpen en overigens hun hemd. Immers ze moesten door een kanaal waden... en als de nood dreigde, konden ze aldus snel vluchten.
- 2340 Alles ging goed tot aan de grensversperring. Deze bestaat uit drie evenwijdig loopende draden. De middelste draad is de gevaarlijke, de doodende.
 Men had afgesproken hoe te handelen. Op een paaltje van de buitenste draad (naar Belgische zijde) gaan staan en dan over de midden-draad, de geëlectriceerde, springen.
 Bij de twee eerste vluchtelingen ging het opperbest...
 Maar de derde gleed uit, viel met den voet op de geëlectriseerde draad en begon geweldig te huilen.
- 2350 De beide laatsten waagden den doodensprong en bereikten eveneens veilig Nederland. Ze konden hun ongelukkigen makker niet helpen.
 De stroom schijnt niet sterk genoeg te zijn, om een mensch onmiddellijk te doden, tenminste 't slachtoffer heeft een tiental minuten liggen roepen.
 's Morgens werd bet lijk naar 't klooster van St. Laurens gebracht. 't Was zwart
- 2355 uitgeslagen.
 De overige vluchtelingen zijn nu in Nederland.
 St. Laurens ligt ten Z. Westen van Aardenburg.
 Nauwelijks hadden we deze ramp vernomen, of men meldde ons, dat in den afgeloopen nacht een burger tusschen Retranchement en Knokke door de Duitsche grenswacht
- 2360 neergeschoten was.
 Kort na middernacht zagen de Duitsche soldaten hij 't zoogenaamde Dievengat drie gedaanten in een klaverveld.
 Schoten vielen... een doodscreet klonk...
 Twee mannen spongen op en vluchtten heen. Ook op hen werd nog gevraagd. De derde was
- 2365 dus geraakt.
 De soldaten vonden op 't klaverveld de getroffene. Hij was dood. Een schot in de heup had een eind aan zijn leven gemaakt. Het was een zekere W. van Knokke aan Zee ongehuwd. De ongelukkige had zich uit Nederland huiswaarts willen begeven. Men vond op hem kranten en brieven.
- 2370 Het lijk bleef daar liggen tot hedenmorgen half negen. Oversten schouwden het en toen brachten Duitsche soldaten het op een berrie heen.
 Op de plaats waar dit drama gebeurde, is nog geen draadversperring, maar heden is men begonnen ook de opening af te sluiten.
- 2375 15 juli 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vsapr036.html#anchor214800>
 De betrokken troepen bleven niet altijd op dezelfde plaats gelegerd. Tot en met 15 juli 1915 schreef de kompaniekommandant zijn brieven vanuit Gemmenich, vanaf de 17e vanuit Teuven. Op 13 augustus 1915 verhuisden een 50 man naar Sint-Martens-Voeren, en op maandag 16 augustus - het regende hard - trok de compagnie naar 's-Gravenvoeren,
- 2380 waar de gemeente voldoende stro ter beschikking stelde. Men was toen volop bezig aan de westelijke helft van het projekt.
- 15 juli 1915 **Smokkelaar gedood.**
 Zekere Leus, die met 5 andere smokkelaars uit Assenede, die door een Duitsche patrouille werden achtervolgd, bij St. Laurens op Nederlandsch gebied wilde vluchten is door de elektrische draadversperring gedood. De andere smokkelaars wisten te ontkomen en kwamen heden te Sas van Gent aan.
- 15 juli 1915 **Van de grens.**
- 2390 Over de grens bij Lage-Mierde zijn gisteren drie personen door de draadversperring

gekropen. Zekere d. L. uit Rety is gedood.

16 juli 1915 **Grensgevaar.** VAN DE GRENS. 15 Juli. Over de grens bij Lage Mierde zijn gisteren drie personen door de draadversperring gekropen. Zekere de L. uit Rety is gedood.

2395 17 juli 1915 **VAN DE GRENS 13 Juli:** Over de grens bij Lage Mierde zijn gisteren drie personen door de draadversperring gekropen. Zekere d. L. uit Rety is gedood.

2400 17 juli 1915 **Ontsnapt.**

ROOSENDAAL, 17 Juli. (V.-D.) Hedennacht passeerde door de draadversperring een honderdtal Belgische vakmannen, meestal metaalbewerkers, die zich bij het Belgische konsulaat melden, om een pas te bekomen, om verder hun reis naar Engeland voort te zetten. Velen dezer werklieden waren werklieden bij de automobielenfabriek "Minerva" uit Antwerpen.

2405

18 juli 1915 **Er was dien Donderdag al veel binnen gebracht**

van doodgebliksemde hennen en klein gedierte, en de Duitschers hadden naar de menschen op 't Hollandsche geropen << is goed.. Kieken vleesch!.. >>

2410 De officieren hadden net dit alles nog grooter bekijks naar de draadversperring en ze drukten 't verlangen uit de werking te zien.

En de wachter kwam seffens met een ijzerstaaf te voorschijn welke van een porceleinen handhaaf was voorzien en op het eene uiteinde een plooibaren koperdraad had.

2415 De koperdraad werd aan de buitenste palenrij geknoopt, de soldaat hield de porceleinen handhaaf vast, en liet de ijzerenstaaf tot tegen den Potdraad komen. Blauw vuur en rood vonken sprongen er eenige seconden uit en wanneer de soldaat de staaf over den Potdraad deed glijden, knetterden de vonken licht.

't Was in orde, zoo verklaarde de grootste der officieren, hij zwierde nog eenige oogenblikken rond, keek nog immer met de zelfde lachende verwondering naar 't

2420 Hollandsche gebied en stapte met de officieren terug in grij.

20 juli 1915 **Van de Belgische Grens.**

Men schrijft ons uit Eindhoven dd. 18 Juli:

2425 Nabij Luijksgestel is de Duitse grenswacht thans samengesteld uit Saksers, die sinds eenige dagen de Beiersche Landstormers vervangen hebben. De Beieren zijn via Hasselt naar het Yserfront vertrokken. In gemoedelijkheid doen deze Saksers voor zoover tot heden bekend is, niet onder voor den Beierschen Landstorm, die zeer bezadigd optrad.

2430 Steeds wordt het toezicht aan de grenzen uitgebreid en verscherpt, vooral om het brievensmokkelen tegen te kunnen gaan. Waar de grens niet afgesloten is door draadversperring of door electriche geleidingen van hooge spanning, daar wordt sterk gepatrouilleerd, vooral door jonge soldaten, die aan de grenzen kunnen verpoezen om uit te rusten van hunne vermoeienissen en te bekomen van de ontberingen aan de vuurlinie.

2435 Niettegenstaande dat verscherpt toezicht en de velerlei hinderpalen aan de grens trachtten nog steeds personen om verschillende redenen de grens te overschrijden.

2440 Niet steeds gelukt dit: gistermorgen omstreeks 4 uur trachtten 7 personen nabij Lommel over het Kempen-kanaal te zwemmen en alzoo de vlakbij gelegen Hollandsche grens te bereiken. Plots werden zij overvallen door een Duitse patrouille; vier werden onmiddellijk gevangen genomen, terwijl de overige drie - met achterlaten van hunne kleren - poogden te ontsnappen onder een waren Duitschen kogelregen. Aan twee gelukte het in veiligheid te komen, terwijl de derde doodelijk getroffen neerviel.

2445 Volgens verklaring kwam dit gezelschap uit Brussel, waar het tot heden zich had kunnen onttrekken aan het toezicht der Duitschers. Daar op den duur dit verborgen leven gevaarlijk kon worden, besloot het naar Holland te vluchten uit vrees bij ontdekking naar een Duitsch gevangenkamp vervoerd te zullen worden: de poging is slechts ten deele gelukt, ondanks de kommernissen van den sluiptoet vanaf Brussel. Meermalen meldden zich nog personen bij de Vluchtelingen-comité's, die onder tal van ontberingen de grenzen van Holland konden overschrijden, maar vaak vertellen zij ook, dat meerderen van hun gezelschap gevangen zijn genomen op dien tocht. Ja soms eenigen zelfs gedood werden door een schot der patrouilleerde Duitschers.

Men meldt ons uit Aardenburg 19 Juli:

2455 De Duitse militairen, die tot voor korten tijd aan de grens stonden, zijn vertrokken en vervangen door Landstormmannen en de z.g. doodskophuzaren.

De eerste zijn lieden van ongeveer 40 jaar, de anderen zijn jonger, ongeveer 30 jaar. De electriche leiding is thans doorgetrokken tot bij de dorpsstraat in Eede. Vandaag is begonnen met het verder doorleggen van den draad.

2460 De Burgemeester van Middelburg (België) was last gegeven te zorgen dat dezen morgen 40 arbeiders aan de grens zouden komen om palen in de grond te slaan.

2465 De leiding wordt doorgetrokken tot bij Knocke. Wanneer die lijn getrokken is, zal er een onoverkomelijke grensscheiding gemaakt zijn, tusschen Zeeuwsch-Vlaanderen en België, want over de drie dubbele lijnen komen is vrijwel een onmogelijkheid en de enkeling, die den sprong in het duister durft te wagen kan bijna zeker zijn, dat hij zijn leven er bij verspeelt.

2470 Een Duitsch soldaat, die den strijd bij Yperen heeft medegemaakt, zei, dat het daar geen vechten maar slachten was. Ontzettend veel dooden en gewonden vallen daar bij vriend en vijand. En 't gevecht van man tegen man is vreeselijk. "Wij zijn dan geen menschen meer" zeide hij, "maar slechts verscheurende beesten, die zich met een mes in den hand op den vijand werpen, om hem zoo spoedig mogelijk af te maken".

21 juli 1915 Van de grens wordt aan de *Vl. Stem* geschreven:

2475 Ik meldde reeds hoe slecht de Duitse mannen gevoed worden. Aan de grens in de laatsten dagen, tengevolge van den electriche draad krijgen zij nu en dan een haas of een kip te peuzelen. Een bevel werd nu aangeplakt, dat de diertjes den officieren moeten overhandigd worden, die zichzelf zullen belasten met dien peuzeling.

21 juli 1915 **INGESLOTEN. De electriche versperring van de Noordzee tot Duitschland**

2480 Het zijn wel dagen van beteekenis voor de Belgische menschen, zich in hun gansche land te zien omsloten worden, het zijn wel dagen van beteekenis in het tijdstip dat roerloos de oorlog ligt voor de rest van de wereld. De zee was er ten Westen, het gevechtsfront lag ten Zuiden, ten Oosten was de vijand en nu, onzichtbaar, ongrijpbaar, een afsluiting ten Noorden.

2485 Er was, we wisten het, door de Duitschers een opening gelaten in de heele electriche versperring van aan de Belgische gemeente Maldeghem en het Hollandsche dorp Eede tot het zeestrand.

- 2490 En het geleek wel dat de Duitschers zinnen waren er geen versperring te planten. Hier zoo dicht tegen 't front, waren er toch immer genoeg rustende manschappen van de slag, om aan de grens te komen wachten.
- Ze zijn begonnen toch aan Eede, aan Middelburg met putten en palen en eer het veertien dagen verder is, loopt in één sluiting de versperring van de Noordzee tot de Schelde, en nog iets later van de Schelde tot de Duitse grenzen.
- 2495 Ze hebben een veertigtal mannen opgevraagd in Middelburg en den Hoorn, de palen kwamen reeds, en zijn ten deele reeds geplant tot de kreek aan Heille. Niet zooveel wordt hier ontzien, wat in den weg der grenzen mocht staan, als aan Sint Laureyns.
- Het huis van de We Faelers aan Eede Steenweg, staat juist met de grens gebouwd en den oven zelfs op Holland. Niet zooals elders werd den draad dan op den Belgischen kant 2500 van het huis geplant, maar doodeenvoudig werden twee hooge palen naast de twee gevels gezet en den draad over het heele huisdak heen gespannen. Veel boomen stonden in den weg op den boomgaard, doodeenvoudig weerom, werden ze afgekapt aan takken en spillen.
- 2505 22 juli 1915 **GRENSDRUKTE.**
Men schrijft ons uit Ossendrecht:
Het is aan de Platluis een gehucht onder deze gemeente iederen dag een drukte van belang. De toestand is daar eigenaardig, de grens is daar niet door een enkele draadversperring aangegeven doch men heeft aan de grens van ons land een prikkeldraad 2510 aangebracht voorts is een afstand van ongeveer 700 meter vrij gelaten waarop 300 personen wonen en daarachter is de groote draadversperring door de Duitschers aangebracht, en bevindt zich ook de electricische draad (hoogspanning) met 6 draden die een laagspanning hebben, doch van dien aard, dat bij aanraking de dood onmiddellijk optreedt. Des ochtends tusschen 10-11 uur wordt van Duitse zijde echter gelegenheid 2515 gegeven, dat personen uit ons land tot deze draadversperring worden toegelaten. Aanvankelijk was zulks minder bekend, doch de toeloop is dagelijks grooter aan het worden.
- De grondslag van deze welwillendheid is hierin gelegen, dat op gemeld uur door sommigen per wagen (soms vier en vijf voertuigen met paard bespannen de gesmokkelde 2520 bloem wordt overgebracht, terwijl anderen, wier voorraad niet zoo groot is per kruiwagen of zak de vergaarde bloem door eene bureel vervoeren. Voor velen echter, die familie of vrienden aan gene zijde hebben en zaken of anderszinds hebben te verrichten is het eene welkome gelegenheid elkander daar te kunnen ontmoeten.
- 2525 23 juli 1915 **Gisternacht is andermaal, tusschen Ossendrecht en Sandvliet,** een man aan den electricischen draad blijven hangen; het lichaam was geheel blauw.
- 23 juli 1915 **Aan de Nederlandsch-Belgische grens.**
Men meldt uit Ossendrecht aan de "N. Ct":
- 2530 De Maandag aangeschoten smokkelaar D. is gisternacht aan de gevolgen overleden. De samenkomst aan de grens aan de Duitse draadversperring is door den Duitse commandant verboden, men moet dertig meter van de draadversperring verwijderd blijven. De oorzaak hiervan is, dat in de laatste dagen eenige vrouwen trachtten door te dringen, een harer werd j.l. Maandag gearresteerd.
- 2535 Gisternacht is andermaal, tusschen Ossendrecht en Sandvliet, een man aan den electricischen draad blijven hangen; het lichaam was geheel blauw.
- 2540 25 juli 1915 - Wanneer voor veertien dagen tegenover Sint Laureyns 6 personen over de draadversperring wilden, en het aan vijf hunner gelukte, doch de zesde Camiel Goossens doodgebliksemd werd, hebben we niet willen zeggen op welke manier de vijf eersten de versperring konden overkomen.
- 's Was de eenige goede manier naar alle waarschijnlijkheid, de eenige mogelijke om de versperring door te komen.
Groote bladen konden niet zwijgen.
- 2545 Nu vijzen ook de Duitschers een vijfdde pot in de palen.
De kleine middenpalen bleken te kort om de bijkomenden draad te dragen, en hierom worden enkel nieuwe potten gedraaid in de groote telegraafpalen een tachtig meter telkens van elkaar.
- 2550 De nieuwe draad, den vijfdde dus, vermoedelijk geen prikkeldraad, zal aldus een kleinen halven meter boven den hoogsten draad der kleine palenrij komen. Verdubbelde moeilijkheid hierdoor.
Alle gewas was te voren opgeruimd op een breedte van 3 tot 5 meter waar de versperring werd geplant.

- 2555 Doch de regen en wind bracht veel onkruid mee en op sommige plaatsen reikte het reeds tot den ondersten draad.
Deze week werd den weg gekuischt en daarna gerakeld zelfs.
Dit rakelen is om te kunnen nagaan door voetstappen waar en door wie de versperring werd doorgekomen.
- * * *
- 2560 Menschen welke die grootsche versperring zien, staan weleens met wijde oogen te kijken en zeggen, dat al dit werk hem toch veel gekost zal hebben, den Duitsch. Niets van dit alles - de Belgische sparreboschen brachten in vreedestijd massas groote en kleine palen op, de Belgische draadtrekkerij van Sweveghem maakte den besten prikkeldraad en leverde tevens vollen draad en kippenafsluiting. Belgische
2565 porceleinfabrieken maakten ook wel potten Belgische werkmenschen dienden de putten de putten te graven en de palen te slaan en 't geld - ach wat machtig geld hadden Luik en Brussel niet te veel bij 't inkomen der Duitschers.
- 26 juli 1915 **De Duitschers in België.**
- 2570 VAN DE N.-BRABANTSCHE GRENS, 25 Juli (V.-D.) Door den Duitschen grenswacht is in den nacht van Vrijdag op Zaterdag een Belg die door de draadversperring trachtte te sluipen, doodgeschoten.
In den nacht van Vrijdag op Zaterdag trachtten ook eenige Belgen de grens te passeeren. Een van hen wilde trachten de draden te verwijderen, maar moest het met
2575 den dood bekoopen.
- 26 juli 1915 **Een Nederlandsche militair gedood.**
Hedenmorgen om kwart over vijf is in de wijk Valcke, aan de Zeeuwsch-Vlaamsche grens, een Nederlandsche militair van de lichting 1914, afkomstig uit Koewacht, door den
2580 elektrischen stroom van een grensafbakening gedood. De milicien wilde een koperen draad, welke op de elektrische geleiding lag, afnemen, doch werd door den stroom bijna onmiddellijk gedood. De naam van den milicien is Gijzel. Het lijk is naar Sas van Gent overgebracht.
- 2585 26 juli 1915 **De mensen werden gewaarschuwd door de bordjes**
die er hingen in het Nederlands en Duits:
'Hoogspanning, doodsgevaar'; 'Bij overschrijding van de grens zal er zonder verwittiging geschoten worden'; 'Der Zaun an die Grenze ist Tag und Nacht mit elektrischer Hochspannung geladen. Jede Annäherung ist Lebensgefährlich'.
2590 Deze verwittiging was zeker niet overbodig temeer doordat men met elektriciteit slecht bekend was. In 1918 had slechts 10% van de Nederlandse huisgezinnen elektriciteit, het overgrote gedeelte van de bevolking kende elektriciteit en de gevaren ervan niet. Voor velen was het eerste contact met elektriciteit dan ook een
2595 dodelijk contact. Zo zou een Nederlands militair, een zekere Gijsel, geëlektrocuteerd zijn toen hij ter hoogte van de Hellestraat (Stekene) een dood konijn van de draad wilde prikken met zijn bajonet.
Een andere versie van deze ongelukkige geschiedenis verhaalt over soldaat Gijsel van de lichting 1914, die gestationeerd was in de wijk Valke nabij Sas van Gent, op
2600 maandagmorgen 26 juli 1915 om kwart over vijf stierf nadat hij een stukje koperdraad dat op de draad lag, probeerde af te nemen. Het bleek om een contactdraad te gaan.
- 26 juli 1915 **Van de grens.**
Men schrijft ons uit Koewacht:
2605 Wijl ondanks de strenge afsluiting van de grenzen, zelfs met electricische draden, er toch nog personen waren, die het waagden over de grenzen te gaan, is men thans bezig met het leggen van een nieuwen electricischen draad, waardoor hier België volkomen van Nederland zal zijn afgesloten. Ook wordt het den laatsten tijd zeer moeilijk gemaakt om passen naar Holland te krijgen. De Belgen mogen zelfs niet tot op 200 M. van de grens komen. Zij, die binnen de 200 M. wonen, mogen zich daarin vrij bewegen, doch
2610 gaan ze buiten dien kring dan moeten zij een pas hebben. Zoo doet zich hier het geval voor, dat een landbouwer, die juist binnen de 200 M. van de grens woont, een pas moet hebben om naar zijn pomp te gaan, die toevallig er buiten valt.
Elke week mogen hier 1000 brooden voor de bewoners van Belgisch Koewacht overgegeven worden, iedere werkdag 160 à 170. Elk brood wordt door een Duitschen soldaat
2615 doorgesneden om te zien of er geen brieven in zitten.
Van het besluit, wat uit Maastricht gemeld wordt, dat met ingang van 1 Augustus het overgeven van brood tijdelijk zou gestaakt worden, is hier tot nog toe niets bekend.

- 27 juli 1915 **Treurig ongeval.**
2620 AMSTERDAM, 26 Juli. Aan de Zeeuwsch-Vlaamsche grens is hedenmorgen 5¼ uur in de wijk Valke de Nederlandsche milicien Gijzel van de lichting 1914, afkomstig uit Koewacht, door den electricischen stroom van de grensafsluiting gedood.
De milicien wilde een koperen draad, welke op de electricische geleiding lag, opnemen, doch werd door den stroom bijna onmiddellijk gedood. Het lijk is naar Sas van Gent
2625 overgebracht.
- 30 juli 1915 **De electricische draad.**
De draadversperring heeft in Zuid-Oost Brabant nog slechts een paar slachtoffers geëischt. In de afgelopen week werden twee jongens gedood bij Luijksgestel. Gisteren (Donderdag), werden twee meisjes van 20 en 23 jaar, uit Turnhout doodelijk getroffen bij Poppel.
- 30 juli 1915 **Men meldt uit Esschen en Moestraten aan de Vlaamsche Stem:**
2635 Heden werd bekend gemaakt, dat de in deze twee gemeenten gelegen grenswachten naar het front zouden terugkeeren. [Esschen en Moestraten]
Vier Duitse grenswachten schenen genoeg van de vuurproef gekregen te hebben. Na hunne wapens en patroontassen te hebben afgelegd, zijn zij den draad overgegaan en hebben zich onder de gemeente Nispen laten interneeren.
- 31 juli 1915 http://www.amaliavansolms.org/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=751&Itemid=146
2640 Elektriciteit was op het platteland nog volstrekt onbekend en vormde een levensgrote bedreiging voor de 'passeurs' (grensgidsen) van het verzet. Twee dagen na de
2645 ingebruikname bekocht de 19-jarige Fransman Lucien Maurits zijn poging om de grens te passeren met de dood. Ondanks waarschuwingen van een buurtbewoner plaatste hij zijn zelfgemaakt laddertje gewoon tegen de leidingen.
- 2 augustus 1915 **G e v a a r l i j k e a f s l u i t i n g .**
2650 Uit Oostburg meldt men aan den N. Crt. dat tusschen St. Laureyens en Stroobrugge aan den Bierdijk het lijk van een Belgisch persoon aan den contact-draad is blijven hangen.
Zaterdagmorgen zou een inwoner der gemeente Phillippine een en ander aan grens overreiken. Hij raakte daarbij met een arm den draad aan, waardoor een electricischen stroom geleid wordt. De stroom ging hem door het lichaam wat den dood ten gevolge
2655 had.
- 2 augustus 1915 **De Oorlog.**
Onze correspondent te Oostburg meldt thans nog het volgende omtrent het verongelukken van een man aan de draadversperring nabij Sint Kruis:
2660 Gisteren, Zondagmorgen, deed in de gemeente Sint Kruis het gerucht de ronde, dat nabij deze gemeente een lijk aan den draad was gevonden. Ook mij kwam het ter oore.
Op de aangeduide plaats stonden daar van de Duitschers verschillende officieren bij het lijk. Te oordeelen naar zijn kleeren, die doornat waren, schijnt de man door het kanaal gezwommen te zijn. Een zijner kleedingstukken had hij reeds over den draad
2665 geworpen aan deze zijde der grens en toen is hij waarschijnlijk onder den draad willen doorkruipen en daarbij met den contactdraad in aanraking gekomen en gedood. Zijn lijk vertoonde vele blauwe plekken en waar hij op den draad had gelegen, was het als zwart gebrand.
Uit de papieren, welke bij hen gevonden werden, bleek hij te behooren tot het 22e
2670 Belgische linie-regiment en omstreeks 20 jaar oud te zijn. Op het lijk werd eenig Belgisch klein geld gevonden.
- 3 augustus 1915 - **Een inwoner der gemeente Philippine, G. Bonte,**
2675 zou een en ander [...]
- 3 augustus 1915 **VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 3 Aug. (V. D.).**
Maandag zijn 7 Knockenaars, die werkzaam waren aan de elektrische versperring, naar Holland gevlucht, ondanks het Duitse geweervuur.
2680 Hierop zijn alle grensarbeiders in automobielen naar Knocke gevoerd. De burgemeester van Knocke werd reeds beboet met 4000 francs wegens het vroeger ontvluchten van een werkman.
- 3 augustus 1915 **Men meldt uit Luijksgestel d.d. 1 Aug.**
Nabij de grens alhier zijn 2 jongens gedood door de draadversperring en nabij Poppel

2685 twee meisjes doodelijk getroffen.

4 augustus 1915 **Nog nader bij ons deur een doodgebliksemde**
aan de grensversperring.

2690 Vóór drie weken, wanneer op een vaartdijk bij Sint Leureyns een man werd doodgevonden onder de electriche versperring, gaven we de heele ligging van den electriche draad naar volgens zij dicht of ver van de grenzen loopt, weer.

En wij zeiden: van al den in ?ong van een Oosthoek tot aan het dorp Eede volgt de versperring nauwkeurig den loop van de grensscheiding.

2695 Hier nu is den laatste man ge?fen, tusschen Oosthoek en Eede, tegenover den Hollandschen Biezen.

Op de Belgische zijde is het grondgebied Maldeghem op de Hollandsche zijde grondgebied Eede en niet zooals weer werd gemeld Sint Kruis of Sint Laureyns.

* * *

Zaterdag avond rond 11 uur 's avonds is 't ongeluk gebeurd.

2700 Duitse patrouilles zagen den man liggen in den nacht. Ze gingen hun wacht verwittigen en haalden het lijk van den draad. Het lag met eene hand op den middensten geleider en wanneer zij den man niet verlegden kon den prikkeldraad door branden.

Zij lieten hem liggen 't halven den buitensten en twee palenrij

2705 In den ochtend werd door de officieren nader toegezien. Blauwe plekken waren op 't aangezicht, en de hand was zwart gebrand. Ze rolden den man tot tegen een boompje in de helling van den gracht en sneden kleederen en schoen stuk om papieren te vinden en na te zien of de man geen pak brieven bij zich had. Ze bedekten daarna het lijk met kleine takken, tot er weinig voor omstanders te zien bleef.

2710 De papieren wezen aan dat het soldaat moest wezen, doch brieven vond men niet op de doode

Bij de middenste palenrij lag een stok, een duim dik.

Van 't geen we konden opmaken uit dit en meer, mogen we volgend wel zeggen

2715 Vermoedelijk heeft den jongen een stok genomen om volgens de heerschende stomme manier gewaar te worden of er stroom op de draden zat, door de schokken (lichte maar wel eens doodelijk) welke hij voelen zou.

Vermoedelijk heeft hij niet gevoeld. Was zijn stok dan poerdroog? (Want heel dit probeeren hangt louter af van een rij op het hout van een enkel druppel water.)

Of was de bovendste draad door de Duitschers uit de stroom geschakeld?

2720 De jongen toch zal in den waan zijn geweest dat er dien oogenblik geen stroom op de geleiding zat heeft niet zijn hand den middensten der drie draden gevat en is op slag, zonder een schreeuw zelfs doodgeslagen.

En toen men hem vond lag hij dood met heel het lijf ineengekromd.

* * *

2725 De Duitschers hebben in den Zondag namiddag het lijk doen wegvoeren. Het bleek een Belgisch gekwetste soldaat te zijn, reeds lang gereformeerd, een metser, Maldeghemmer van geboorte, met name Ernest Borgonhon.

* * *

Dit heeft wel indruk gemaakt bij de menschen.

2730 En toch nog geen voorzichtigheid genoeg aan de grens

Hoe dikwijls zullen we nog die stomme stokken en wisselen moeten veroordeelen, waarmee ze nog altijd en altijd den draad willen probeeren.

Eens krijgt er zoo een binst klaren dage een doodelijke slag zonder noodzakelijkheid of wil van de grens te passeeren.

2735 Is de les van de Hollandschen jongen, bij Koewacht niet genoeg, die onwillekeurig zoo zijn dood vond?

4 augustus 1915 **IN DE KEMPEN.**

Men schrijft ons:

2740 De afpaling langs de Kempensche grens komt tot voltooiing. Duitse wachtposten verklaren, dat zij opdracht hebben zeer nauwlettend toezicht op de grens te houden.

2745 Het grootste gedeelte van de versperring staat nog niet onder de electriche stroom. Van deze gelegenheid profiteeren zeer vele Belgische vrouwen, die nog onder de draden door naar Nederland gaan, drie- viermaal per dag, om het hoogst noodige voor eigen en andere gebruik te koopen.

Verschillende Achelsche en Neerpeltsche boeren hebben reeds een aardigen voorraad petroleum voor den komenden winter. Er wordt nu algemeen voor de toekomst gezorgd.

4 augustus 1915 **O n t v l u c h t.**

2750 Zondag is te Terneuzen een Rus aangebracht, die, in Polen krijgsgevangen gemaakt, uit

2755 een Duitsch gevangenkamp was ontvlucht. In Noord-Frankrijk was hij van andere kleeren voorzien; hij trok door België en wist op ons gebied te komen. Hij had den electricchen draad met een stok opgetild en was er toen onderdoor gekropen. Dit was bewesten Phillippine, hij is toen den Braakman overgezwommen en aan den zeedijk in de buurt Paradijs aan wal gekomen. Hij werd door de menschen daar, die hem niet konden verstaan, van eten voorzien.

5 augustus 1915 **GEELECTROCUTEERD.**

2760 De N. R. Ct.-correspondent te Oostburg meldt omtrent het verongelukken van een man aan de draadversperring nabij Sint Kruis:
Gisteren, Zondagmorgen, deed in de gemeente St. Kruis het gerucht de ronde, dat nabij deze gemeente een lijk aan den draad was gevonden. Ook mij kwam het ter oore. Op de aangeduide plaats stonden daar van de Duitschers verschillende officieren bij het lijk. Te oordeelen naar zijn kleeren, die doornat waren, schijnt de man door het kanaal gezwommen te zijn. Een zijner kledingstukken had hij reeds over den draad geworpen aan deze zijde der grens en toen is hij waarschijnlijk onder den draad willen doorkruipen en daarbij met den contactdraad in aanraking gekomen en gedood. Zijn lijk vertoonde vele blauwe plekken en waar hij op den draad had gelegen, was het als zwart gebrand.
2770 Uit de papieren, welke bij hem gevonden werden, bleek hij te behooren tot het 22e Belgische linie-regiment en omstreeks 20 jaar oud te zijn. Op het lijk werd eenig Belgisch klein geld gevonden.

6 augustus 1915 **Weer deserteurs.**

2775 Onze correspondent te Sluis meldt ons d.d 3 Augustus:
Heden kwamen weer twee Duitse deserteurs te Sluis aan, twee mariniers van 't garnizoen te Knokke. De eerste verscheen in den morgen. Hij moest aan de draadversperring werken. Gisteren reeds had hij zijn volle uitrusting brjeengepakt en in een gracht verborgen. Hij wachtte een gunstige gelegenheid af. Toen hij dezen morgen een rol ijzerdraad moest halen, sprong hij met zijn pakje een dijkje over en was in Nederland.
De tweede, die eveneens aan de versperring arbeiden moest, liep wat later weg. Hij toonde groote vreugde over zijn vlucht en vertelde aan de omstanders, dat hij een vrouwen kind had en deze gaarne zou terugzien.
2785 Beide mariniers weden geïnterneerd.
Gisteren wilde een derde marinier, die op het grondgebied van Middelburg, in Vlaanderen grensdienst deed, ook naar Nederland vluchten. Een mede-schildwacht begreep zijn bedoeling, schoot hem een kogel in 't been, zoodat de marinier neerviel en gevangengenomen werd.
2790 Nog meer aanhoudingen van dienstweigeraars hadden in 't Noorden van Vlaanderen plaats.

2795 [...] Onder Sas-van-Gent is een inwoner van Stekene, vader van zes kinderen, die, om te smokkelen, door een sloot ging, waarin een electricche draad liep, op slag gedood.

2800 6 augustus 1915 In de vorige week liepen er nabij Retranchement enkele personen (Belgen) die daar de Duitschers helpen werken aan de draadversperring, over onze grenzen en dit schijnt aanlokkelijk te hebben gewerkt op hun medearbeiders, althans nu zijn er weer een tiental de grens komen overvluchten. Allen zijn het er over eens, dat de nood hen tot deze daad aanspoort Alles is even duur en er is bijna niets voor hen te verdienen.
Thans is men bezig om de afsluiting met eigen manschappen verder af te werken, waarmede men deze week gereed hoop te komen. Op een onzer tochten in de nabijheid der grens vernamen wij van landbouwers, wier landen voor een deel in België even over de grens liggen en met koren bezaaid zijn, dat zij dit gewas wel mogen afsnijden, maar niet over de grens naar hun hofsteden vervoeren. Het wordt als het wat gedroogd is op hoopen gelegd en dan dadelijk gedorscht en schoongemaakt, het graan wordt dan gewogen en door de Duitschers gekocht en betaald. [...]

2810 7 augustus 1915 <http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/viewtopic.php?t=916&start=100>
De Belgische landbouwers in Koewacht kregen in de week van 7 tot 14 augustus een gelijkaardige toelating om hun gronden in Nederland te bewerken. In tegenstelling tot de Nederlanders mochten zij wel hun graan overbrengen naar België. Dit gebeurde onder strenge controle, de wagens mochten niet verder komen dan aan de grens, waar de schoven aan de Belgische eigenaar overgegeven werd. De soldaten-grenswachters en de rijksontvanger aan de Nederlandse kant en de Duitse soldaten aan de Belgische zijde

2820 keken nauwlettend toe of er niets in het stro verborgen zat. De landbouwers van Kemzeke en Moerbeke kregen tijdens de periode januari - februari van 1915 ook een dergelijke toelating. Stekene, dat de Duitsers bestempelen als 'die Schwierige Gemeinde', werd deze geweigerd. Deze reputatie had Stekene te danken aan het grote aantal dwangmatige smokkelaars onder zijn bewoners.

7 augustus 1915 **De elektrische grensafsluiting.**

2825 Men is nu aan de Belgische grens bezig het laatste stuk der elektrische afsluiting: Middelburg-Knocke aan te leggen, schrijft een correspondent van het Alg. Hbl. "Merkwaardig is, hoeveel honden, katten en kippen in den draad blijven hangen. En de Duitse soldaten organiseeren nu en dan drijfjachten, waarbij hazen worden opgejaagd naar de elektrische geleiding, die voor hen haar doodelijk werk verricht. Toch is het te begrijpen, dat de echte smokkelaar en koerier zich niet door het

2830 gevaar laat weerhouden, en groot is de vindingrijkheid, waarmede men er aan tracht te ontkomen.

Een nieuwe truc is deze: Men neemt een ton zonder bodem of deksel, welke men met dik bordpapier vanbinnen en vanbuiten bekleedt. Deze ton wordt gebracht tusschen de twee

2835 onderste van de drie draden, die boven elkaar zijn gespannen, en -- men kruipt door de ton. Zijn de nachten wat donker, dan helpt een dubbele ladder ook vrij goed. Moge het hier en daar dus toch nog eens gelukken over de grens te komen, toch doet de nieuwe versperring haar werk goed, en is het een uitzondering, zoo er iemand overkomt.

2840 Te Eede is een invalide Belgische militair, die over de grens wilde gaan, door den elektrischen stroom gedood.

7 augustus 1915 **AAN DE DRAADVERSERRING.**

2845 Tusschen St. Laureijns en Den Oosthoek is gisteren een veertienjarig meisje ernstig verwond aan de elektrische versperring. Zij wilde een sikkeltje overgeven aan een meisje dat aan den overkant van den draad stond. Het meisje bekwam brandwonden, doch is nog in leven.
(Reeds in een gedeelte onzer vorige oplage opgenomen.)

10 augustus 1915 **In hechtenis genomen.**

2850 Men meldt uit Roosendaal: Te Esschen is de directeur met verschillende leden van het personeel der ijzergieterij "Fonderie Anversoise" in hechtenis genomen en naar Antwerpen overgebracht. De reden hiervan is, dat verschillende leden van het personeel beloofd hadden, personen over de elektrische draadversperring te brengen. Deze personen

2855 hadden zich uitgegeven voor Walen en waren eenige dagen in de fabriek werkzaam. Het was echter gebleken, dat zij Duitse spionnen waren.

10 augustus 1915 **DE ELECTRISCHE DRAAD.**

2860 **KOEWACHT, 7 Aug.** Gisteren avond omstreeks 7 uur is weer een Nederlandsch soldaat het slachtoffer geworden der elektrische draadversperring, gelukkig zonder daarbij het leven te verliezen. Bedoelde soldaat stond op post aan de grens vlak bij het dorp. Zooals bekend is loopt hier overal langs de grens aan draadversperring waardoor een elektrische draad wordt geleid van, naar men zegt 3 a 4000 volts.

2865 Deze elektrische versperring bestaat uit drie draden, waarvan de laagste vlak bij den grond en de bovenste op ruim een M. daarboven gespannen is in het dorp en aan de wegen is echter aan Nederlandsche en Belgische zijde een gewone prikkeldraadversperring op anderhalven M. afstand van de elektrische aangebracht. Hierdoor wordt voor menschen de kans om per ongeluk tegen den doodenden draad aan te

2870 loopen, dus zoo klein mogelijk gemaakt. Bovendien zijn die buitenversperringen tot op eenige hoogte van kippengaas voorzien, oom ook honden en katten zooveel mogelijk te keeren. Op zulk een plaats met voorversperring stond de soldaat T. op post. Vlak bij de buitendraad stond een appelboom en eenige vruchten waren gevallen tusschen deze draad en de elektrische.

2875 De soldaat heeft door de draden der voorversperringen heen een appel willen prikken aan de bajonet van zijn geweer, maar heeft daarbij met de bajonet de elektrische draad aangeraakt, met het noodlottige gevolg, dat hij tegen den grond werd geslagen en voor dood bleef liggen. In een huis op nog geen twee M. afstand werd het ongeval opgemerkt door de meid, die om hulp riep. Toegesnelde militairen namen onmiddellijk

2880 maatregelen. Zij riepen medische en geestelijke hulp in en begonnen direct kunstmatige ademhaling toe te passen. Na verloop van ongeveer 10 minuten mochten zij het genoeg smaken, dat de natuurlijke ademhaling en de polsslag weer keerden.

- 2885 Ondertusschen had de ZeerEerw. heer pastoor den lijder het H. Oliesel toegediend. Een kwartier na het ongeluk reeds was de militaire dokter uit Axel per auto gearriveerd. De patiënt was toen reeds tot bewustzijn gekomen en zijn toestand was naar omstandigheden gunstig te noemen. Hij werd per auto naar Axel vervoerd. Een woord van lof mag niet onthouden worden aan de militairen, die door hun kalm en onmiddellijk optreden waarschijnlijk het leven van hun kameraad gered hebben.
- 2890 11 augustus 1915 **Weer en...**
De correspondent van de Tel. te Sluis schrijft d.d. 9 Augustus:
't Was nu geen marinier, maar een infanterist, die 't Duitsche leger ontvlucht was en in Nederland rust en veiligheid zocht.
Op 4 Augustus had hij nog bij Reims gestreden. Toen was hij naar Vlaanderen gestuurd en nam hij de kans waar te ontsnappen.
- 2895 't IJzeren Kruis, dat hij had verworven, kon hem toch niet in dienst houden. Na een avontuurlijke reis - o.a. zwom hij, met zijn kleederen op 't hoofd gebonden, door 't Brugsch kanaal - kwam hij om 3 uur in den nacht te Sluis aan. De deserteur moest goed ingelicht zijn, want hij sloop over de grens daar waar nog een hoekje open is.
- 2900 Toen hij verder Nederland inreisde en met de tram vertrok, toonde hij zijn vreugde over 't einde van de oorlogscarriere door de nieuwsgierigen vroolijk toe te wuiven. Weer een... dat mogen we ook wel zeggen van de draadversperring. Te Axel, werd een Nederlandsch soldaat binnengebracht, die door aanraking der draadversperring verbrand was geworden. Men hoop hem echter nog te redden.
- 2905 11 augustus 1915 **De smokkelhandel aan de grens.**
(Van onzen specialen correspondent.)
Bergen-op-Zoom, 8 Augustus.
Het uitvoerverbod, op levensmiddelen zal het, voor z'n minst, eigenaardig gevolg hebben, schrijft de "Tel.", dat gansch de bevolking onzer grensdorpen schatrijk wordt, als het zoo nog een maand of drie mag blijven duren.
Hoe strenger dit verbod gehandhaafd wordt hoe méér moeite de regeering zich geeft - of zich héét te geven! - om den smokkelhandel te keer te gaan, -- hoe méér geld er wordt verdiend!
- 2915 Nooit is op de Brabantsche grens het handelsverkeer met België zóó druk geweest, als sedert in theorie alle handel daar onmogelijk moest zijn. Nooit hebben de menschen daar zoo'n gouden tijd beleefd. Enkel aan rijst - waarvan er geen korrel meer het land verlaten mag! - werd er de vorige week uit Bergen-op-Zoom alléén, honderd ton, zegge: 100.000 k.g. naar België vervoerd. Bloem, spek en petroleum gaan te Putte
- 2920 iederen dag bij volle scheepsladingen de grens over.
De steenweg tusschen Bcrgen-op-Zoom en Putte is vier uren gaans lang. Ga er eens kijken, als je eens 'n idéé van een volksverhuizing hebben wilt. Op sommige uren van den dag, - vooral in den morgen - ziet het er daar wel uit, alsof or een tweede voorstelling gegeven wordt van de groote vlucht uit Antwerpen in de eerste October-
- 2925 dagen van verleden jaar. Alleen gaat de stroom thans in omgekeerde richting. De film draait terug. Gansche karavanen schuiven traag naar België toe, over de eindeloze baan; wagens en karren van allerlei aard en grootte, alles wat maar wielen heeft, knarsend en krakend onder het gewicht van een driemaal te zware lading; fietsers bij honderden en honderden, allen met pakken op hun rug of aan hun stuurstang
- 2930 vastgemaakt, en voetreizigers, mannen, vrouwen en kinderen bij duizenden; vooral kinderen! Wolken van kinderen allen met een dikgezwollen pakje, als ze naar België gaan, en met een ledig zakje als ze terugkeeren.
Want den heelen dag gaat het heen en weer. Van Ossendrecht naar Putte; van Putte naar Ossendrecht. Telkens met twee kilo's bloem en twee kilo's rijst. Aan elken kilo is voor den drager zoowat een kwartje verdiend. Voor wie een pakje rijst en een pakje bloem overbrengt, dus twee gulden per reis; en een voetganger doet gemakkelijk zoo'n reis of zeven-acht daags. Te voet is er alzo, zonder overdreven moeite, tot fl5 per dag te verdienen. Cijfer nu maar het inkomen uit van een gezin, met vader, moeder on
- 2935 een half dozijn kinderen, die van den vroegen morgen tot den laten avond op de baan zijn. En den spreken we nog niet eens van hen, die het met de fiets kunnen doen en gemakkelijk een vijftiental reizen per dag afleggen!
Te Bergen-op-Zoom is de groote stapelplaats. Rijst, bloem, spek,..... alle artikelen, waarvan den uitvoer verboden is, komen daar elken dag in ongelooflijke massa's aan, per schip en per spoor. Schier alle dagen arriveert er een lichter met rijst uit
- 2940 Zaandam; soms wel oen twee en drie!
En toch was er Vrijdag vóór acht dagen geen kilo rijst meer te krijgen in de stad. De enorme voorraad was totaal opgekocht, voor den smokkelhandel.
Om een idéé te geven, van wat met dezen handel te verdienen, is, zal ik, schrijft de

- correspondent, eens even bij het voorbeeld met de rijst blijven:
- 2950 De eerste handelaar betaalt de rijst te Bergen-op-Zoom 20 gulden de honderd kilo; dus tegen 20 cent per kilo. Hij koopt, zoo gezegd om af te leveren te Ossendrecht. Veronderstellen we nu, dat een handelaar 25 zakken van honderd kilo rijst gekocht en opgeladen heeft. Dan gaat hij naar den Rijksontvanger te Bergen-op-Zoom en vraagt een binnenlandsche pas, waarop die 25 zakken staan vermeld. Zoo'n pas bekomt hij zonder
- 2955 de geringste moeite. Met dien pas op zak gaat de voerman op weg. Alles gaat goed tot even vóór de dorpskom te Ossendrecht. Daar speelt het eerste bedrijf van de klucht: Er is daar een soort van "Kommandantur", gehouden door een half dozijn soldaten van een landweerbataljon, dat speciaal op de grensbewaking is aangewezen, en waarvan al de manschappen den eed als onbezoldigd rijksveldwachter hebben afgelegd. Voor deze "Kommandantur" moet elke
- 2960 wagen stilstaan. De pas wordt nagekeken, gecontroleerd wordt, of de daarop vermelde kwantiteit klopt met de lading en als dat in orde is, kan de voerman dóórrijden. Elke vracht, die daar voorbijkomt, wordt genoteerd. Daar werd, de vorige week alleen, 100.000 kilo rijst opgeschreven! Van des morgens vier uur vangt die controle reeds
- 2965 aan, on dat duurt zoo tot de duisternis gevallen is! Dag in, dag-uit. Te Ossendrecht, te Hogerheyde, en te Putte, is schier elke woning oen winkel, een magazijn van levensmiddelen geworden. Daar wordt de rijst door de smokkelaars aangekocht legen 25 cent, en die smokkelaars verkoopen dan dezelfde rijst aan de Belgen, tegen een frank-vijf tot één frank-tien. Men mag dus rekenen, dat er 25 cent
- 2970 aan verdiend is, om een kilo rijst over de grens te brengen. Om den sluikhandel zoo moeilijk mogelijk te maken(!), had de regeering in den beginne bepaald, dat in het grensgebied ieder persoon slechts een hoeveelheid van ten hoogste twee k.g. levensmiddelen, waarop een uitvoerverbod beslaat, langs 's-heeren wegen dragen mocht; en zulks dan nog maar alleen, wanneer deze kleine voorraad voor
- 2975 eigen gebruik bestemd was. Toen kon de verboden waar ook slechts bij vrachtjes van twee k.g. van uit de magazijnen te Ossendrecht en te Hogerheyde naar de grens te Putte worden gedragen. Vandaar dat kolossale verkeer van voetgangers en fietsers en vooral van kinderen op het grensgebied.
- 2980 Deze primitieve vervoermethode wordt op wel op reusachtige schaal toegepast; maar nu kan het ook wel op 'n snellere, méér voordeelige en vooral praktischer manier. Daar heeft de regeering-zelve voor gezorgd. Sedert een dag of vier, mag in de grensgemeenten ook per kar geleverd worden. Volgens
- 2985 de nieuwste wettelijke voorschriften, gaat dat nu op deze manier: De koopman mag in Ossendrecht, te Hogerheyde en zelfs te Putte, zijn bestellingen gaan opnemen. In elke woning mag echter slechts een maximum-hoeveelheid van 10 k.g. van ieder verboden artikel worden afgeleverd, maar het reglement zegt er niet bij, hoe dikwijls dat per maand, per week per dag mag geschieden. Ook niet: of men in hetzelfde huis, niet aan twee, aan drie, aan tien verschillende kooplieden denzelfden dag bestellen mag.
- 2990 Wat gebeurt er nu? Wie bloem of rijst of spek of wat anders te koop heeft, kan te Ossendrecht en te Putte schier in iedere woning alle dagen 10 kilo van alles kwijt raken. Ik heb het al gezegd: Iedereen drijft daar nu handel. De koopman laadt te Bergen-op-Zoom al zijn bestellingen op, passeert met zijn wagen – of zijn wagens – de eerste
- 2995 controle voor Hogerheyde, en komt dan in dat dorp zélf terecht bij den cantonnementscommandant die zijn papieren weer eens nakijkt en dan... voor iederen wagen een soldaat meegeeft. Deze soldaat klimt dan op den wagen en krijgt de lijst der bestellingen, en met deze lijst kan bij dus gemakkelijk aan ieder adres controleeren of er niet méér dan de
- 3000 bestelde hoeveelheid wordt afgeleverd!... Maar... of ze er nu, in de hand gedragen, op fietsen, of bij volle wagens is gekomen zoolang ze te Putte ligt is de smokkelwaar toch nog in Nederland... is zo dus eigenlijk nog geen smokkelwaar?...
- Volkomen juist. En hier begint de comedie dan ook pas goed.
- 3005 Juist op de grensstreep slaat een hek van prikkeldraad. Dat hebben de Hollandsche militairen daar geplaatst. De Duitsche versperring, de beruchte geëlectriseerde draad, loopt op ongeveer een kilometer afstand van de grens. De bewoners van de strook tusschen deze twee versperringen zijn feitelijk van België afgesneden en die houden zich thans schier uitsluitend en met niets anders meer bezig, dan met het
- 3010 afhalen van Hollandsche smokkelwaar aan de grens. De Duitsche soldaten laten hun zelfs toe, zonder pas of welk ander vodge papier ook, het land te verlaten, en er zijn er dan ook bij honderden, die zelf de rijst en de bloem gaan halen, te Ossendrecht of te Hogerheyde en deze zélf dan ook over den Hollandschen draad gooien. Dat over-den-draad-gooien gebeurt van den morgen tot den avond op de geheele lengte

3015 van de grens van de Schelde af tot een heel eind voorbij Putte. Om het te beletten
 zou de regeering op dezen kleinen afstand een heel regiment kunnen leggen en dan zou
 het nog niets geven...
 Intusschen schijnt er een werkelijke verbetering in den toestand waar te nemen. Bij
 de controle werd aan den correspondent verzekerd, dat den vorige dag slechts 24.000
 3020 kilo koopwaar werden voorbij gevoerd hoofdzakelijk bestaande uit rijst en bloem. In
 beslag genomen werden 5 zakken rijst.
 Aan het gehucht De Platluis zijn blijkbaar strenge maatregelen genomen. De
 fouilleering gebeurt hier in den hoogsten ernst. Vooral waar het dames betreft. Hier
 gaat geen korrel meer over, zoolang de zon schijnt. Te Putte doen de smokkelaars hun
 3025 uiterste best, om de pakken bloem en rijst niet tegen het hoofd der schildwachten aan
 te gooien.
 Bij nacht gaan nog volle wagens over.

12 augustus 1915 **Aan de Zeeuwsche grens**

3030 De electricische draad, die Zeeuwsch-Vlaanderen van België scheidt, nadert snel zijn
 voltooiing, schrijft de grens-correspondent van het "Vad." Door velden en langs
 slooten, door boomgaarden en over huizen gaat hij, meestal juist de grens volgend,
 een enkele maal een huizenblok, waardoor de draad te moeilijk aan te brengen was,
 geheel en al inlijvend bij Nederland. Op de groote verkeerswegen gaat de draad hoog
 3035 in de lucht over en zijn afsluitingen gemaakt door hekken met ijzergaas bespannen.
 Daarachter houden landstormers of marine-soldaten of doodskophuzaren de wacht, als in
 een "Taubenschlag", zooals één van hen zeide. En zoo zal binnenkort alle overgang van
 het eene land in het andere zoo goed als onmogelijk zijn.
 Geen wonder dan ook, dat in de laatste dagen verscheidenen vóór de algeheele
 3040 afsluiting beproefden uit België de grens over te komen. Aan enkelen gelukte het; zoo
 aan eenige Vlaamsche arbeiders, die door de Duitsche militairen gerequireerd waren om
 aan de draadversperring te werken, zoo aan eenige Duitsche soldaten, die blijkbaar
 genoeg van den oorlog hadden en zoo ook sprak ik een tweetal bewoners – man en vrouw
 – van Knocke, die nog den gastrijen bodem van Nederland die groote "arke des
 3045 behouds", zooals eens een Fransch Hugenooot, al was het dan in een anderen zin, ons
 land noemde, wisten te bereiken. Het was het type van den eenigszins heerigen
 arbeider, haar keek de slimheid uit de zwarte, onrustig heen en weer gaande, oogen.
 Zonder twijfel was zij "het denkende deel" van de echtverbintenis.
 Oorspronkelijk Vlaming, was hij mijnwerker geworden in Charleroi. Bij 't begin van
 3050 den oorlog waren zij gevlucht naar Knocke. Al spoedig waren de spaarpenningen
 opgeteerd, doch een nieuwe bron van inkomsten was ontdekt in het overbrengen van
 brieven. Zesmaal was het goed gegaan, doch toen waren ze gesnapt. Het had hun een
 maand gevangenis te Brugge gekost. En nu zonder geld, terwijl alles al maar duurder
 werd, terwijl al spoedig de draadversperring zou voltooid zijn, hadden zij besloten
 3055 te vluchten. Met de onverslijtbare werkmansbroek over de gewone en zij met een ouden
 rok over de goede kleeren, het allernoodigste in een bundeltje geknoopt, waren zij 's
 morgens, vergezeld van hun keeshondje, vertrokken, eerst naar Westkapelle. Bijna
 waren zij daar aangelopen tegen een Duitsch officier, die hen ongetwijfeld, daar zij
 geen papieren bij zich hadden, zou ingerekend hebben. Bijtijds waren zij nog een
 3060 herbergje ingevlucht. En nu kwam het moeilijkste van den tocht, van West-kapelle naar
 de Nederlandsche grens. Eerst ging het op handen en voeten door de greppels van een
 tweetal weiden, de man voorop, met het armzalige bundeltje tusschen de tanden, dan
 het hondje, een eind er achter de vrouw. Toen een tocht van anderhalf uur al
 kruipende door havervelden. Daarna nog een honderd meter over kale bodem en zij
 3065 stonden bij St. Anna te Muident op Hollandsch gebied. Een Duitsch soldaat had hen het
 laatste stuk nog zien oversteken, maar het was te ver om te schieten.
 Nu zitten zij rustig in een vluchtoord.

12 augustus 1915 **Smokkelarij.** De "Tel." bevat een schrijven uit Bergen-op-Zoom over
 3070 smokkelarij op groote schaal, dat daar over de Belgische grens gedreven wordt. Er mag
 twee kilo rijst en twee kilo bloem per persoon vrij worden uitgevoerd. Het gevolg is
 dat tal van gezinnen met alle leden tusschen Putte en Ossendrecht den ganschen dag
 heen en weer gaan en aldus elk telkens twee kilo van elk van beide waren naar België
 brengen. Als zij dit acht maal per dag doen, wat zeer goed gaat, verdienen zij op het
 3075 prijsverschil f15. Doet de heele familie alzo, dan wordt dus een zeer hooge
 dagverdienste bereikt. De weg is dan ook zwart van smokkelaars, een heele
 landverhuizing.
 Daarenboven worden ook nog grootere hoeveelheden gesmokkeld of wel achter den rug der
 soldaten over de prikkeldraadversperring gegooid. Ook 's nachts wordt op enorme
 3080 schaal gesmokkeld. Er zijn nu verscherpte kontrôle-maatregelen genomen, zonder dat er

echter afdoende verbetering is gekomen. Dagelijks komen nog drie lichters rijst uit Zaandam aan de grens, waarvan de heele inhoud overgesmokkeld wordt.

12 augustus 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vspr036.html#anchor214800>
3085 Een deel van het Belgisch grondgebied kwam geklemd te liggen tussen de draad en
Hollandse grens, die ook niet mocht overschreven worden. Gehuchten waren van hun
gemeente en hun parochie afgesloten, zo Ottegroven van 's Gravenvoeren, Teuven en
Sippenaken lagen in het spergebied. Waar moesten inkopen gedaan worden en
3090 landbouwprodukten verkocht? Hoe zat het met scholen en artsen? Dat alles vroeg om
eigen maatregelen.
Wirtschafts-Ausschüsse (economische comité's) werden opgericht. De Ausschuss voor
Moelingen-De Plank werd op 9 augustus gesticht onder voorzitterschap van de
burgemeester van 's-Gravenvoeren. Tussen haakjes: drie dagen later kwam Faber-Castell
3095 in het wachthuis bij de doorgang van 's-Gravenvoeren de afzetting bespreken van
burgemeester (Jan) Steenebruggen "omdat hij zijn plichten als burgemeester op
onvoldoende wijze nakwam", en dezès vervanging door de vroegere burgemeester (Jan-
Baltus Haeren?). Over onderwijs gesproken: Remi en François Hick van Teuven, Henri
Meyers van Teuven en de broer van deze, de latere pastoor van Weerst (in 1987 (?)
3100 vermoord!) gingen langs De Plank en Katterot naar de Ursulinen in Voeren (omwille van
de uitzonderlijke omstandigheden mochten in dit geval jongens in een
meisjespensionaat).

14 augustus 1915 **De Duitschers in België.**
OVERSLAG, 10 Aug. Vandaag heeft de elektrische grensafsluiting weer een offer
3105 geëischt. Een Duitsch soldaat, die aan de grensscheiding werkzaam was, met het
verrichten van eenige herstellingen, had het ongeluk, te vallen, waardoor hij op den
electrischen draad terecht kwam. Menschen, die daarin de buurt op Hollandsch gebied
in het veld werkten, hoorden een luide gil en zagen, opziende, den soldaat over den
draad hangen.

14 augustus 1914 **Aan de Grens**
Van de Brabantsche grens:
Aan de grens onder Poppo is het kalm. Geen elektrische draadversperring en slechts
3115 een enkele gemoedelijke Duitsche landweerman tot bewaking. De geheele omtrek wordt er
bewaakt door een 60 Duitschers, gelegerd in het kasteel van den heer de Meester,
ongeveer 50 M. over de Nederlandsche grens. Een, die we spraken was afkomstig uit
Ludwighafen. Hij was nog niet aan het front geweest, maar had toch al in geen jaar
gelegenheid gehad om zijn vrouw en kinderen te bezoeken. Thans zou hij evenwel 14
dagen verlof krijgen.

14 augustus 1915 **Hoogspanningsleiding.**
Men schrijft van de Belgische grens aan het Hgz.:
Dat er bij de Belgen de schrik in zit voor de elektrische hoogspanning kan men
3125 hieruit het best besluiten, dat de Duitsche grenswacht niet meer dagelijks groote
groepen vluchtelingen naar de gendarmerie of de celgevangenis te Turnhout overbrengt
zoals dat vroeger geschiedde. Slechts een maal brengt zij iemand op, die bij den
fantastischen draad om sluipt. Toch moet het de vorige week bij Castelré nog aan een
heel gezin, bestaande uit een tiental personen, gelukt zijn, zich onder den draad
door te graven.

16 augustus 1915 **In de draad.**
VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCH GREN, 16 Aug. (V.-D.) Gistermorgen bleef een Belg, die
3135 onder de draadversperring door wilde kruipen, daaraan hangen. De man was onmiddellijk
dood.
Een andere Belg, die juist over was gekomen, vertelde, dat hij een ton, waaruit den
bodem was geslagen, tusschen de draden had gelegd, en daardoor was gekropen. Deze
truc wordt veelvuldig toegepast.
Vooral bij de "Vuilpanne" een wijk van Eede, zijn al veel Belgen overgelopen. 't
3140 Gevolg hiervan is geweest, dat de wachten zeer verscherpt zijn en dat ieder die
wordt gezien met een ton onmiddellijk wordt aangehouden. Honden en katten ziet men
tegenwoordig niet meer in de grensstreek. De meeste dezer dieren zijn reeds
geëlektriseerd.

16 augustus 1915 **AAN DE GRENS.**
3145 Aan de grens onder Poppel ziet het er heel vreedzaam uit.
Dwars over den grooten straatweg naar Poppel alleen een walletje van steen en zand en

- 3150 dan wat verder een enkel prikkeldraadje en verder niets tot afbakening der grenzen van Duitsche zijde. Van electricische draden, die elders langs de grens dagelijks slachtoffers vragen hier geen spoor. Alleen de gemoedelijke, reeds ietwat bejaarde landweer man houdt er de wacht op dezen eenzamen post. Hij is een van de 60 Duitschers, die gelegerd zijn in 't kasteel van den heer de Meester op een afstand van ongeveer 50 M. van de Nederlandsche grens.
- 3155 Een der mannen van deze Duitsche bezetting, dien we spraken, was afkomstig uit Ludwighafen. En ofschoon hij nog niet medegestreden had aan 't front was hij toch al sedert een jaar niet meer in de gelegenheid geweest thuis te komen. Thans zou hij evenwel voor het eerst 14 dagen verlof krijgen. Bij die gedachte helderde het bleeke neerslachtige gelaat van den krijgsman op.
- 3160 Deze dagen was een "piekhelm" zoo noemen de grensbewoners smadelijk de Duitschers over de grens op Nederlandsch gebied verdwaald en zou hij juist in hotel de Golf een glas bier gaan koopen, toen hij door onze soldaten werd opgemerkt. Na er zich van verzekerd te hebben, dat de man te goeder trouw was geweest werd hij door onze soldaten aanstonds weer over de grenzen geleid.
- 16 augustus 1915 **Weer een...**
- 3165 Onze correspondent te Sluis schrijft ons:
Ze gingen om te oogsten. 't Was een prachtige zomermorgen. En daar bij 't veld met 't gouden graan lag een lijk. Het landvolk stond ontroerd stil. Weer een slachtoffer van de electriciteit, weer een prooi van den draad, die langs de grens van 't arme België loopt.
- 3170 Een jonge man was het, misschien vijf en twintig jaar. In sjovele kleedij. Och, een gekregen of in een verlaten huis weggenomen pak, om den krijgsdienst te ontvluchten. Want 't was een Duitsch deserteur, die naar Nederland had willen sluipen.
— Och Heere, hij lag al met de handen op Nederland, zei meewarig een vrouw.
- 3175 Ja, met de handen op 't vrijland, als grepen ze naar 't redmiddel en toch nog gesnakt door den dood. Een der pijpen van zijn broek was in den draad blijven haperen. En toen was plots de schok gekomen, die het jonge, krachtige leven verwoestte. Wellicht den dood ontvlucht ergens aan de Yser of bij Yperen, om hem hier te ontmoeten, waar 't zoo rustig, zoo vreedzaam schijnt.
- 3180 En 't lijk bleef daar liggen den ganschen Zaterdag. Menschen kwamen toegelopen, velen willen kijken en niet durven. Vrouwen weenden. Wat zou 't zijn, moesten ze eens een slagveld zien! Nu weenden ze uit deernis met dezen armen doode.
— Hij is toch iemands zone...
— Misschien is hij vader, heeft hij kleine kinderkens thuis. O, die verdoemde oorloge!
- 3185 Zoo werd er gejammerd.
Ja, men voelde het weer, het leed van onzen tijd.
Het lijk bleef daar liggen en de zon vonkte maar en in de nabijheid sloegen de zeisen in 't rijpe koren. Maar hier aan de draadversperring was ontijdig gemaaid...
Weer een... Eenige dagen geleden viel een Duitsch soldaat, die aan de versperring te
- 3190 Overslag eenigen arbeid verrichten moest, bij ongeluk op den draad. Een luide gil... en de ongelukkige stierf.
Nu weer een deserteur. Eenige dagen geleden, geen vijf minuten van de plaats — grondgebied Maldegem — een Fransch soldaat, van zijn front afgesneden, gevlucht tot hier en nog gevallen... Hoeveel nog...?
- 3195 Want elken dag sluipen vluchtelingen door de versperring. Gidsen verdienen er een goed loon..., soms een woekerloon, want altijd zijn er mensen, die zich niet schamen munt te slaan uit de ellende van anderen.
- 16 augustus 1915 **In klein-België.**
- 3200 (Van Vlaamsche zijde.)
De humor van 't Vlaamsche volk kan niet vergaan. Wat al anecdotes ontstonden door de oorlogstoestand! En wat al nieuwe namen, eigenaardige namen dikwijls.
Wij hebben eerst in 't keizerlijk gouvernementsland gewoond, maar nu wonen we in Klein-België, zei me heden een Vlaamsche vrouw.
- 3205 Men weet, dat de draadversperring langs de Noordelijke grens van België, deze niet overal streng volgt: waar de grenslijn zeer grillig is of een groep huizen den aanleg der versperring bemoeilijkte, bracht men die barricade wat Zuidelijker en liet men, zooals het volk zegt "een strook bij Holland".
Maar Holland, al helpt het wel veel ongelukkige slachtoffers van den oorlog,
- 3210 annexeert geen land. Die vrijgelaten strook blijft België. De Duitschers trekken er zich niets meer van aan, ze valt immers buiten de versperring, en de bewoners hebben dat onzijdig geworden gebied "Klein België" gedoopt.

't Mag sentimenteel lijken, maar menige uitgewekene Belg komt gaarne eens in dat "Klein België, om den voet op den vaderlandschen grond te zetten.

3215 In Klein-België verschijnen geen Duitsche soldaten meer, al zijn ze er maar een paar meter af; 't is hun zelfs verboden over de versperring te kruipen. De bewoners van Klein-België zijn vrij van requisities, ze krijgen geen inkwartiering en al de Duitsche plakaten laten hen koud.

3220 Aan de overzijde van de versperring hangen de papieren wel, zooals, om een staaltje te geven, van Mei deze Bekanntmachung, Kennisgeving, Avis.
In 't Vlaamsch luidt ze:

Sedert langeren tijd heeft het vermoeden bestaan, dat reisduiven gebruikt worden om communicatiedienst tusschen Ostende en Nieuwport te doen, en nu is het op den 1en Mei nabij Middelkerke gelukt eene reisduif neer te schieten, vliegende van Ostende naar

3225 Nieuwpoort en draagster van belangrijke mededeelingen, betreffende de toestanden van het Duitsche leger. De melding, die zij overbracht, kwam uit Ostende.
Tot den 6en Mei van dit jaar 8 uur 's avonds (Duitsche tijd), moeten alle duiven, van welke soort ook, in het gansche grondgebied van het 4e leger gedood worden.
Alle vervoer van levende duiven is verboden. De gemeenteoverheid is persoonlijk

3230 verantwoordelijk voor de allerstrengste waarneming van dezen maatregel.
Het wordt ten strengste bestraft:

1. Iedereen bij wien of op wiens grond na den vastgestelden datum nog eene levende duif gevonden wordt;
2. wie van het bestaan van levende duiven kennis heeft en niet onmiddellijk aan het
- 3235 betrokken gemeentebestuur of aan de dichtsbijgelegen Duitsche overheid kennis geeft;
3. iedere gemeenteoverheid of allen, die verplicht zijn, zulks te melden, en niet onmiddellijk de Duitsche overheid waarschuwen, wanneer zij van het bestaan van levende duiven kennis krijgen;
4. iedereen die eene hij hem toegekommene duif niet onmiddellijk aan de
- 3240 dichtsbijgelegen Duitsche overheid overlevert.

Bovendien zal de gansche gemeente, in welks grondgebied in de toekomst eene levende duif gevonden wordt, rekenschap schuldig zijn en gestraft worden.
De opperbevelhebber.

3245 Tusschen twee haakjes, men proeft in dit Vlaamsch de germanismen, bijv.: langeren tijd, laengeren Zeit; de melding, die Meldung; wordt ten strengste bestraft, wird auf das strengste bestraft; enz.

Andere plakaten verbieden in 't etappegebied het dragen, vertoonen, verkoopen van "beeltenissen van den koning, de koningin of koninklijke familie van België", regelen 't herbergverkeer, het rooten van 't vlas, den uitvoer van "cichoreigroensel" enz.

3250 Maar de veldwachters der grensdorpen komen met al die papieren naar Klein-België niet meer.
De bewoners van 't nog wel bezette deel mogen niet met die van Klein-België spreken; waarop een boete staat van 500 mark. De woorden kunnen dus zeer duur kosten.
En menschen, die elkander jaar en dag kennen, die familie van elkander zijn, moeten nu stommetje spelen. Verbeeld u, dat gij in Klein-België woont, en uw liefje aan de

3255 andere zijde der versperring!
En toch weet de bevolking van Klein-België wat er in dat bezette gebied gebeurt.
Thans wordt er druk gesproken over een deserteurs-zaak.

3260 Zekeren avond kwam een boer aan de Kommandantur van St. Laurens melden, dat er twee deserteurs in zijn schuur verborgen zaten. Dadelijk liet de overheid beide soldaten halen. Ze waren van 't front te Yperen weggevlucht en wachtten een gunstige gelegenheid af om over de draden naar Klein-België en verder naar Holland te vluchten.

3265 Op de vraag, waar hun uniformen waren – ze stonden reeds in burger – wezen zo een graanmijt aan op een hoeve naast die, waar ze zich verscholen hadden, en werkelijk vond men daar de kleedij. Nu beschuldigden ze de bewoners dezer laatste hoeve – Hollanders in België gevestigd – hun burgerkleederen te hebben gegeven. De boer, zijn vrouw en dochter, werden daarop aangehouden, ofschoon ze bij hoog en laag volhielden, van die gansche zaak niets af te weten.

3270 Een overste zei, tot de Duitsche soldaten van St. Laurens, dat hij, die de deserteurs naar Eecloo wilde voeren, zijn geweer in de hoogte moest steken.
Alle geweren bleven omlaag, uitgezonderd een.
Ook de boer moest met vrouw en dochter mee naar Eecloo; de vrouw werd al spoedig naar huis gestuurd, maar de vader en 't meisje zitten nog vast. "elk in een kotje apart,

3275 maar nevens elkanders", vertelde men mij. De boer moest de burgerkleederen passen. "Ze gingen hoegenaamd niet", zoo vernam ik, "de broek was wel twintig centimeters te lang". Het lot der deserteurs zal wel reeds beslist zijn; dat van den boer wacht men langs de grens met belangstelling af.

3280 - Wie weet er, wat er gebeurd is, zei mij een dier belangstellenden. De gevangene is een Hollander; er werd bij hem niet gerequireerd; inkwartiering kreeg hij nooit of 't was met zijn goeste (zin, toestemming). En je hebt dan altijd jaloerschaards, die wel soldaten in huis moeten nomen en 't een en ander van 't hof zien gaan. Als nu zoo'n jaloerschaard dien gebuur kwaad wou doen, had hij er met die kleeren een goede gelegenheid voor. Ge kunt in een tijd als deze uwe vijanden leelijk verdacht maken.

3285 Of 't hier zoo gegaan is, weet ik niet. De eene soldaat zegt, dat bij de kleeren van den man kreeg, de ander beweert van de dochter. Ze hadden beter gezwegen. Ze kunnen zich toch niet meer uit die leelijke zake klappen." Zoo sprak deze grensbewoner. Is het niet de volle romantische tijd, lezer, waarvan we als kind zoo gaarne lazen en misschien in onze gekke begrippen van die jaren wel eens jaloersch waren? 't Is anders niet om er jaloersch op te worden.

3290

Ook is er belangstelling voor een ander proces, waarvan de held een Duitsch soldaat is. Deze moest het loon uitbetalen aan de arbeiders, die bij den aanleg der draadversperring hulp geboden hadden. En nu beschuldigt men hem, geld achtergehouden en zelfs ook prikkeldraad aan grensbewoners verkocht te hebben.

3295 "Hij liep met flesschen wijn in zen zak, ... ie gaf vele geld uit en zoo kwam zen schuld aan den dag", gaat 't verhaal. En nu is 't weer een optocht van verdachten als helers en van getuigen naar de rechtbank te Eecloo, waar voor verschillende zaken wel een dertigtal burgers geduldig op hun vonnis of vrijspraak zitten te wachten.

3300 Maar in Klein-België is men veilig. Geen proclamaties, geen verbodsbepalingen meer, geen rechtbanken en rechters... 't Is daar volle regeeringloosheid. Doch de Duitschers laten die menschen ook zonder voedsel. Ten Zuiden der draadversperring loopt een kanaal; over een brug kan men naar St. Laurens. Doch de bewoners van de strook, tusschen de versperring en 't kanaal, mogen niet over de brug, tenzij voor dringende redenen, bijv. een pastoor halen voor bediening, een dokter roepen. Maar dan krijgt men een soldaat mee.

3305 Voedsel koopen... dit behoort niet tot geldige redenen. Eens per week komt een lid van 't comité naar de bewoners van die zône en teekent alles op, wat ze aan eetwaren begeeren. Op een vastgestelden dag mogen de bewoners naar de brug gaan. Dat is 's Woensdags. Dan staat daar een kar met levensmiddelen uit den "Amerikaanschen winkel". De naam van iederen belanghebbende wordt afgeroepen en de persoon noemt zijn waren in ontvangst en betaalt meteen. En voor een week heeft hij met de wereld... St. Laurens en wat daar achter ligt, afgedaan. Meer provisie dan voor acht dagen kan hij niet krijgen. De huisvrouw mag niet vergeetachtig zijn als 't comité-lid komt; heeft ze bijv. vergeten zout op te geven, dan moet ze ook maar een week zonder zout leven.

3315 "Naar de kerk moeten we niet meer gaan; bichten is ons onmogelijk", zei me een bewoner dier strook. "De kerk staat over de brug... dus verbod er u heen te begeven. Gansch onze wereld ligt tusschen den draad en 't kanaal. Uw familie, die een uur van hier woont, kan een maand dood en begraven zijn, eer ge 't verneemt... en langer ook. En wanner 't einde van dien toestand?"

3320 De bewoners Van Klein-België kunnen in Holland ter kerke gaan en hun wereld is grooter; die strekt zich tot Groningen en de Wadden uit. En toch maar betrekkelijk ook weer, want er is een groote "maar" aan hun vrijheid verbonden.

3325 't Comité-lid dat de bewoners van de strook tusschen 't kanaal en de versperring bezoekt en dan opteekent, wat zij verlangen, ziet naar die van Klein-België niet uit. Hij mag er zelfs niet mee spreken... 500 Mark boete immers. De Belgische bevolking ten Noorden der versperring, verkrijgt dus uit België geen voedsel. Uit Holland dan maar... Neen, want ze bewonen België, en van Nederland mogen geen levensmiddelen uitgevoerd worden.

3330 Wat dan? Sterven van honger? Daartoe zijn de Klein-Belgen toch nog te levenslustig. - Bah, wij leven van den smokkel, zei me een dier lieden. Op smokkelaars wordt echter streng gelet... Gelukkig schijnt ook voor die menschen een maatregel getroffen te zullen worden door de Hollandsche regeering, die zich over hen zal ontfermen en met ongeduld verwacht men een besluit, dat die kwestie regelt.

3335 En of Klein-België nu wel geheel van 't bezette België afgesloten is? Och, men kent al zooveel om de draadversperring, ondanks den geëlectriseerden draad veilig te passeeren! Deze schets geeft u weer een kijkje in 't arme België, wel de grootste martelaar in dezen ellendigen oorlog.

3340 't Was een prachtige zomerdag en ik zag de graanhoopen op de akkers in de zon vonken, als goud. En 'k dacht aan andere jaren. Oogsttijd... Een tijd van zwoegen en zweeten... maar ook van zooveel genoegens, van "boereleute", zooals wij 't noemden, 't Laatste voer graan naar de hoeve... Dan zaten de kinderen boven op den hooggeladen

- 3345 wagen en zo kroonden het koren met groene takken. En ze zongen, dat 't helmde over de streek:
't Leste voer is op de baan
Om naar huis te gaan.
- 3350 Al van ver roken we de geurige wafels, door de dankbare boerin gebakken... 't Was 't feestmaal, dat ons wachtte, 't gezin der hoeve en de genoodigden.
Och, een prettig beeld van de vele uit Vlaanderen, met zijn eigenaardige gewoonten. Herinnering slechts... Bedrukt zijn de boeren nu aan 't maaien, en aan 't binden. Is het wel voor hen? Hoe zullen de schuren dezen winter zijn? Vol of ledig?
Hagel en regen hebben 't graan gespaard...
- 3355 Maar requisities dreigen steeds. Droevige oorlogstijd... want we hoorden ook weer over Vlaanderen die steeds terugkerende en maar nooit zwijgende stem van 't kanon, ons herinnerend aan dien anderen, zoo bloedigen oogst...
En voor zoovelen, die op den akker werken, die rusteloos de blinkende zeis zwaaien... rijst telkens de vraag of op dien stond ginds, vanwaar 't geschut zoo luid dondert,
- 3360 niet een geliefde geveld wordt... en valt voor de zeis van den dood, gelijk hier de halmen neerstorten...
En hoe zou men dan vroolijk arbeiden, al straalt de zon over 't schoone land!
A. HANS.
- 3365 18 augustus 1915 [...] **Sedert de elektrische draadversperring gemaakt is,** komen de vliegeniers soms bijna tot Selzaete, thans als elektrische centrale ingericht tot stroomlevering voor de grensversperring.
- 18 augustus 1915 **In de draad.**
- 3370 **VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 16 Aug. (V.-D.)**
VAN DE BELGISCHE GRENS, 15 Aug. (V. D.) Aan een Belgische vrouw, wier man als krijgsgevangene in Duitschland is en wier zoon tengevolge van een ongeval in een ziekeninrichting in Holland werd verpleegd, werd geweigerd haar zoon te bezoeken. Ten slotte werd toegestaan, dat zij onder Duitse bewaking buiten de Belgische, maar
- 3375 nog niet binnen de Hollandsche draadversperring mocht komen. Haar zoon werd door verplegers hier ook heen gebracht en zoo kon de ontmoeting plaats vinden.
- 20 augustus 1915 **Het passeeren van de grens.**
Men meldt van de Belgische grens d.d. 17 Augustus:
- 3380 Gisteravond is het andermaal aan 34 personen gelukt de grens te passeeren; zulk een groot aantal was in langen tijd niet ineens naar hier gekomen. Het merendeel vertrekt naar Engeland.
De elektrische versperring schijnt ook al geen beletsel meer te zijn! [...]
- 3385 20 augustus 1915 **MUZIEK AAN DE GRENZEN.**
KOEWACHT 16 Aug. Het leven van de grensbewoners is tegenwoordig stellig niet te benijden. Zij in de eerste plaats ondervinden de onaangenaamheden van de strenge maatregelen die zoowel de nederlandsche als de duitse militaire macht in den
- 3390 huidige oorlogstoestand moet nemen. Familie, vrienden en kennissen, waarmede zij in normale tijden dagelijks verkeerden, door niets er van gescheiden dan door een landgrens, die absoluut geen scheiding is, zij kunnen ze nu niet te spreken krijgen, op z'n best eens toewuiven uit de verte, van achter de verraderlijke versperring.
- 3395 Maar gisteren was er muziek in het dorp. Een concert bijna midden op het kleine marktplein, dat door de prikkeldraad in tweeën wordt gesneden. 't Was natuurlijk niet de Koewachtsche fanfare die musiceerde, want die is sedert lang gemobiliseerd geweest, wat begrijpelijk is, als men bedenkt, dat haar ledental verminderd is niet alleen met enkele nederlandsche dienstplichtigen, maar tevens met al de Belgische krachten.
- 3400 't Waren de Duitschers zelf, die, ten viering van den val van Warschau, een openlucht concert gaven vlak bij de grens Het gezelschap, bestaande voor 't merendeel uit stafmuzikanten te Kemseke, gestationneerd telde een 15tal leden. Niet veel talrijker was 't publiek van belgische zijde. 't Was duidelijk merkbaar, dat de bevolking zich terughield uit protest. Aan den Hollandschen kant waren wat meer toehoorders. De directeur was niet karig met zijn nummers, die onberispelijk werden uitgevoerd.
- 3405 Natuurlijk hield ook het hollandsch publiek zich streng neutraal en applaudiseerde niet. Het duitse volkslied werd niet gespeeld. In een potpourri kwamen het oostenrijksche, het nederlandsche en het... engelsche volkslied. Wij konden niet achterhalen of de duitse soldaten, die achter hun zware snorrebaarden zacht stonden mee te zingen het "God save the King" of wel "Heil der im Siegerkrans" tot tekst
- 3410 kozen.

23 augustus 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vsapr036.html#anchor214800>
Voltooid was de draad pas toen hij onder stroom gezet was. Dat gebeurde voor de
3415 eerste 18 km, vanaf het Vierlandenpunt tot bij Ottegroven (tussen Schalthaus 9 en 10)
op maandag 23 augustus 1915; op zondag 29 augustus 1915 kwam de rest aan de beurt,
tot aan de Maas. Dit laatste feit wordt ook door O'Kelly vermeld, op de juiste datum.

30 augustus 1915 **SMOKKELEN.**
ZUNDERT, 27 Aug. In de laatste dagen kwamen hier weer vele belgische vrouwen en
3420 meisjes aan, wonende buiten de draadversperring, die met petroleum, meel of rijst de
terugreis aanvaardden. Eenige werden aangehouden, moesten hunne smokkelwaar afgeven,
terwijl proces-verbaal werd opgemaakt. Toch houdt het smokkelen nog steeds aan.

30 augustus 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vsapr036.html#anchor214800>
3425 Maandag 30 augustus 1915 was rustdag en daags daarop trok de compagnie van 's-
Gravenvoeren naar Wezet, waar ze de trein nam tot Luik-Longdoz. Opdracht uitgevoerd!
De kledij had zeer geleden van de geteerde palen en de vele prikkeldraadafsluitingen
in het werkgebied. Op 11 december 1915 werden vanuit Luik een paar dozijn man nog
3430 eens naar het gebied Gemmenich-Lixhe gestuurd; om de draadversperring te versterken?
Op te merken is ook dat vanaf einde september 1915 een tiental man van deze compagnie
ging helpen bij de aanleg van de draad in Rotem, Bocholt en Neerpelt. De draad is aan
de andere kant van de Maas blijkbaar later aangelegd dan bij ons.

Sippenaken — Frontiere belgo-hollandaise

3435 31 augustus 1915 <http://users.skynet.be/fa393867/lit/vsapr036.html#anchor214800>
We kennen het verloop van de draad uit Pi2 en uit meerdere kaarten. De draad was, van
het Vierlandenpunt tot aan de Maas, 28.700 m lang.
De eigenlijke afsluiting bestond uit vijf boven elkaar gespannen draden. Op een paar
meter ter weerszijden waren beschermende afsluitingen gespannen.

3440 Doorgangshekken voor burgers waren er bij 's-Gravenvoeren en Teuven; ze mochten
slechts weinig en onder strenge voorwaarden gebruikt worden.
Op drie plaatsen werd een beek van enig belang gekruist; de Geul bij Sippenaken, de
Gulp bij Zinnich en de Voer bij De Ketten. Ten behoeve van de bewaking werden bij
dergelijke overgangen brugjes aangelegd.

3445 De stroom werd genomen van de bovenleidingslijn van de trammaatschappij Aken/Kohlscheid.
Dat gebeurde in het Brauhaus Reutershagen bij Vaelserquartier, op 2.600 m ten NO van

het Vierlandenpunt. Een transformator bracht er de stroomsterkte 2000 volt. De hoogspanningsleiding (vanaf Reutershag tot Vierländerblick) bestond uit palen om de 60 meter en ijzerdraad van 4 mm doorsnede dat met zink bekleed was.

3450 Verder liep de hoogspanningsleiding langs de eigenlijke draadversperring, en de stroom werd om de twee km naar de draadversperring toegeleid, en daar in een "Schalthaus" aangesloten. De draad was derhalve in sectoren ingedeeld, die elk apart stroomvrij gemaakt konden worden.

3455 31 augustus 1915 **De gevaarlijke grens.**

Tusschen Koewacht en Clinge vond men in een der laatste nachten het geheel verkoolde lijk van een man aan de draadversperring hangen.

3460 Over de versperring op Belgisch gebied lagen enkele zakjes meel, zoodat vermoedelijk wéér een smokkelaar met de elektrische draad in aanraking is gekomen. Het lijk werd door de Duitse wachten weggenomen en meegevoerd.

31 augustus 1915 **Begrafenis aan de Belgische grens.**

Men schrijft uit Koewacht:

3465 Donderdagmorgen had hier een eigenaardige en treurige plechtigheid plaats. Er was namelijk in het Belgisch gedeelte van Koewacht een vrouw gestorven en daar het kerkhof op Nederlandschen bodem ligt, moest het lijk de grens passeeren. Nu mag echter geen Belg, zelfs met de beste passen, van hier den Hollandschen bodem betreden, maar men moet eerst naar Selzaete of Kemoeke en vandaar langs den grooten weg naar Sas van Gent of Hulst.

3470 Geen der familieleden van de overledene mocht dan ook de doode naar het kerkhof volgen.

3475 Na de kerkelijke diensten werd het stoffelijk overschot daarom door de familie naar de grens gebracht, waar het door de Duitse militairen onder leiding van een officier aan eenige Hollandsche ingezetenen werd overgegeven, die het grafwaarts droegen.

Van verre stonden de kinderen door de draadversperring den droeven stoet na te staren.

31 augustus 1915 **uit 'De Dodelijke Draad in het Zuiden'**

3480 en <http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/viewtopic.php?t=916&start=100>

3485 Op het einde van augustus in 1915 kwam het bericht van de Duitse militaire overheid in het noorden van Vlaanderen dat de versperring voltooid was. Dit had tot gevolg dat het grensverkeer langs alle openbare wegen was toegelaten en dat de inwoners van het Waasland niet meer enkel via de wegen Zelzate - Sas van Gent of Kemzeke-Hulst moesten.

3490 De draad bracht voor de boeren bijkomende problemen want velen van hen hadden akkers achter de draad. De Nederlanders die grond in België hadden, moesten in 1915 het hele jaar hun oogst afstaan. In het voorjaar kregen ze geen toestemming van de Duitsers om hun land te bewerken, ze moesten maar Belgen aanwerven. Maar hoe konden ze dat doen al ze de grens niet over mochten? De Nederlandse regering sprong ter hulp en verkreeg dat de Nederlandse landbouwers met behulp van verlofpassen voor zichzelf en een bepaald aantal arbeiders hun land op Belgisch grondgebied konden bewerken.

3495 De soldaten-grenswachters en de rijksontvanger aan de Nederlandse kant en de Duitse soldaten aan de Belgische zijde keken nauwlettend toe of er niets in het stro

3500 verborgen zat. De landbouwers van Kemzeke en Moerbeke kregen tijdens de periode januari-februari van 1915 ook een dergelijke toelating. Stekene, dat de Duitsers bestempelen als 'die Schwierige Gemeinde', werd deze geweigerd. Deze reputatie had Stekene te danken aan het grote aantal dwangmatige smokkelaars onder zijn bewoners. Het lijkt geen twijfel dat smokkel in de Eerste Wereldoorlog een flinke deuk aan de interne veiligheid kon geven, hoewel die eerder de bezetter trof dan de bevolking. In dit geval gaat het dan meestal over militaire informatie die spionnen overbrachten of jonge mannen die zich wilden aansluiten bij de geallieerde troepen.

3505 Maar ook politiek of sociaal gezien was het voor sommigen een reden om de grens over te steken. Sociaal gezien was de bevolking afgesloten van zijn noorderburen en familie. Op politiek vlak heerste er censuur, waardoor elke vorm van gepubliceerde meningsuiting van over de grens moest komen.

In enkele gevallen was smokkel gewoon een manier van overleven, voor zij die werden getroffen door de tekorten en armoede die de oorlog met zich meebracht.

3510 1 september 1915 **Uit België.**

VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCHE GRENS, 31 Aug. (V.D.) Aan de grens is vanaf de Schelde tot aan de zee de draadversperring voltooid. Verschillende groote toegangswegen naar

België zijn nu weer voor het verkeer geopend. Doch tusschen deze wegen in wordt de geheele grens streng bewaakt. Van de Schelde tot Sas van Gent staan de Duitsche wachten hoogstens een paar honderd meter van elkaar, in de buurt van Bouchaute is de afstand zelfs geen vijf meter. Behalve de bekende wit-en-zwart gestreepte schildwachthuisjes, staan nu ook overal nieuw getimmerde grootere wachtlokalen. De Duitsche grenswachten behooren meest tot de oudere landweerplichtigen, doch op meer dan één plaats stonden eveneens lichtgewonde jongere soldaten op wacht. De Duitschers staan in het algemeen op goeden voet met de smokkelaars, die levensmiddelen in België komen brengen, waarvan zij ook wel hun deel krijgen. De gevaarlijke grensversperring is hoofdzakelijk om het overloopen van Belgische koeriers, dienstplichtige Belgen en Duitsche deserteurs afdoende te beletten.

Nog wordt ons geschreven:

De totale afsluiting der grens heeft in vele grensplaatsen, zooals Namen, Clinge, Koewacht, Bouchante aanleiding tot groote moeilijkheden. De versperring loopt veelal midden door akkers, tuinen en boomgaarden, en de eigenaars of pachters moeten soms bijna een half uur loopen, om langs een geopenden weg België in of uit te gaan, om aldus de andere helft van hun erf te bereiken. Ook de bewoners van dorpen, welke gedeeltelijk op Hollandsch en Belgisch grondgebied gelegen zijn, ondervinden veel last. Waar het Belgisch gedeelte op verzoek der bewoners buiten de electricische draadversperring bleef, zoo b.v. te Koewacht en Bouchante, kwamen enkele op deze wijze tusschen de Hollandsche en Belgische grensversperring in te wonen. In België mochten zij niet meer komen, en wie levensmiddelen uit Holland haalde, werd als smokkelaar gestraft. Nu kunnen zij echter ongestoord hun levensmiddelen, zij het dan slechts bij kleine hoeveelheden, uit Holland betrekken.

2 september 1915 **Gevaarlijk smokkelen.**

Men meldt uit Sas van Gent:

Tusschen Koewacht en Clinge vond men een der laatste nachten het geheel verkoolde lijk van een man aan de draadversperring hangen.

Over de versperring op Belgisch grondgebied lagen enkele zakje meel, zoodat vermoedelijk weer een smokkelaar bij het overgooien van smokkelwaar met den electricischen draad in aanraking is gekomen. Het lijk werd door de Duitsche wachten weggenomen en meegevoerd.

2 september 1915 **Zwaar gestraft**

ROOSENDAAL, 2 September. (Eigen bericht). De directeur en eenige werklieden der "Fonderie Anversoise" te Esschen, die onlangs in hechtenis waren genomen wegens het doen van mededeelingen aan een werkman om over de grens te komen, zijn daarvoor zwaar gestraft. De directeur en de meesterknecht werden to 15 jaar, een werkman tot 3 jaar dwangarbeid veroordeeld.

3 september 1915 - **Tusschen Koewacht en Clinge, aan de Belgische grens,** heeft men het geheel verkoolde lijk van een man gevonden, hangende aan de draadversperring. Daarbij lagen enkele zakjes meel, zoodat klaarblijkelijk de man als smokkelaar bij het overgooien van smokkelwaar met de electricischen draad in aanraking is gekomen.

9 september 1915 **Van de Belgische grens.**

Men meldt ons van de Belgische grens:

In den nacht van 5 op 6 September trachtte bij de draadversperring nabij de Bouchautse haven een Belg met behulp van eenige aldaar wonende landgenooten, en naar men zegt, ook van een Duitsche wacht, de grens te overschrijden. Hierbij werd op twee Duitsche wachten geschoten, waarvan er een doodelijk werd getroffen.

In verband hiermede zijn eenige Belgen gearresteerd. Omtrent het lot van den vluchteling verkeert men in het onzekere.

10 september 1915 **DOODGESCHOTEN.**

Men schrijft uit Baarle-Nassau-Grens:

Zaterdagavond wilde zekere Verstralen, landbouwer te Zondereijgen, België en wonende in de nabijheid van de grens, een brief overreiken aan zijn zoon, die sinds geruimen tijd aan deze zijde der grens vertoeft.

Juist, toen de man den brief of de brieven over de electricische draden wierp sprong een Duitscher uit het houtgewas en loste vijf schoten op den man. Deze stortte dood neder. Het toeval wil dat de Duitsche soldaat, die Verstralen neer schoot, bij dezen is ingekwartierd. De getroffenene was 68 jaar oud.

HAMONT, 8 Sept. Op bevel der Duitsche militaire overheid werd heden het verblijf

- 3580 ontzegd in het klooster der Eerw. Zusters Ursulinen alhier aan een aantal ambtenaren in Belg. Rijksdienst. Wij hebben eenigen hunner hunne toevlucht zien zoeken in de richting Holland.
- Van een huishouden weten we dat ze de grens hebben kunnen overschrijden. Verder kunnen we mededeelen dat gisteren te Hamont gedetacheerd zijn een 150-tal Duitsche kurassiers. Ook wordt druk gesproken over eene nieuwe draadversperring,
- 3585 wellicht met electricischen stroom.
- 11 september 1915 **Hedenmorgen zijn een Belgische vluchteling** en een 14-jarige jongen, tusschen Koewacht en St. Janssteen door den electricischen grensdraad gedood.
- 3590
- 14 september 1915 **In den nacht van Donderdag op Vrijdag** is aan den Heikant, onder de gemeente St. Jansteen (Zeeland) een zekere T., vader van vijf kinderen en afkomstig uit België met den electricischen draad in aanraking gekomen, terwijl hij een hoeveelheid vlas over de grens trachtte te smokkelen.
- 3595 Vrijdagmorgen vond men zijn lijk aan de draadversperring. T. schijnt onder den invloed van sterken drank te hebben verkeerd, althans indien toestand was hij in den vooravond nog gezien. Door den buitengewoon hoogen prijs van het vlas, is er met smokkelen daarvan veel geld te verdienen, ten gevolge waardoor velen hun leven in de waagschaal stellen.
- 3600
- 15 september 1915 **Aan de grens.** In den nacht van Vrijdag op Zaterdag, toen het vrij rustig was, zijn tusschen Selzaete en Overslag een paar Duitsche grenswachters vermoedelijk slachtoffers der elektrishe grensafsluiting geworden. Twee Belgische koeriers en een smokkelaar, op wie de Duitschers tevergeefs hadden geschoten, hoorden, juist toen zij op Hollandsch gebied waren, een vreeselijke schreeuw uit de richting, waar hun achtervolgers zich bevonden. Spoedig daarop werd de omgeving der versperring met zoeklichten afgezocht, vermoedelijk om den eenen of wellicht meerdere gevallen Duitschers weg te halen.
- 3605
- 15 september 1915 **Van het Westelijk front.** VAN DE ZEEUWSCH-VLAAMSCH GREN, 15 Sept. (V. D.) Gedurende de laatste week is dag en nacht het kanongebulder niet van de lucht. Bijna over het geheele Westelijk front schijnen de Duitschers het offensief te hervatten, zoo althans vertelde mij heden een der weinige koeriers, die nog kans zag over de grensversperring te komen. Volgens
- 3615 zijn mededeelingen is het Deutsche leger in de laatste twee of drie weken, na de groote overwinningen in het Oosten, wel met een paar honderdduizend man versterkt, waarvan de meesten via Brussel naar verschillende deelen van het front vertrokken. De Duitsche aanvallen in de Argonnen staan dus blijkbaar niet op zich zelf. Een en ander schijnt echter als steeds met groot verlies voor de Duitschers gepaard te gaan, wat
- 3620 aan de voortreffelijke werking der nieuwste artillerie der verbondenen te danken is. Elken nacht komen er meerdere treinen met gewonden van het operatie-terrein, die naar verschillende steden in het Etappengebied doorrijden. Volgens genoemden koerier zijn de hospitalen in Brussel en Gent weer overvol met gewonden, na de gevechten der laatste dagen.
- 3625
- 15 september 1915 **De electricische draadversperring.** Aan de Belgische grens bij Lanaye trachtten 4 personen de grens te passeeren. Een hunner werd door den electricischen draad gedood, de overigen wisten veilig Eysden te bereiken.
- 3630
- 20 september 1915 **Uit Terneuzen meldt men ons:** De geheelen Zondagavond is hier zwaar schieten aan de Belgische kust waargenomen, waardoor de ramen der woningen trilden. Zondagmorgen is aan de grensversperring gevonden het verschrompelde lijk van een 45-jarigen landbouwer uit de Belgische gemeente Clinge. Bij het lijk lag een zakje meel, waaruit wel valt af te leiden waarom hij zich bij den draad heeft gewaagd.
- 3635
- 21 september 1915 **Aan de grens.** Een Belgische vluchteling wilde te Klinge een baaltje meel over de versperring werpen naar zijne twee dochters, aan de andere zijde der grens staande. Het zakje bleef op den draad hangen en bij een poging om het er van te verwijderen werd de ongelukkige getroffen. De Deutsche schildwachten hadden moeite de wanhopige meisjes te weerhouden naar hun vader te snellen, om ook door den draad te worden getroffen.
- 3640

- 3645 21 september 1915 **De nood in de naburige grensgemeenten,**
vooral die gemeenten, welke achter de draadversperring gelegen zijn, moet groot zijn. In de grensgemeenten is door den smokkelhandel nog al een en ander te krijgen. Achter den draad ± 5 K.M. van de grens, of in deze streken achter de Zuid Willemsvaart en het Kempisch kanaal is het echter treurig gesteld. Vleesch, spek, vet, boter enz. is
- 3650 haast niet meer te krijgen. Boter kost b.v. in Overpelt 5 franken per pond!
- 21 september 1915 [advertentie] Kijk en lees in Het Leven van heden Dinsdag-ochtend **De Draden des Doods**
de electricisch geladen draadversperringen aan de Belgische grens met 11 opnamen.
- 3655 23 september 1915 **De draad des doods**
De echtgenoot van A. Claijns, te Bouchautsche Haven kwam onvoorzichtlijk in aanraking met de geëlectriseerde draadversperring aan de grens met het treurig gevolg, dat zij hevige brandwonden opliep aan handen en beenen.
- 3660 Eén harer vingers moest afgezet worden.
Gelukkig is ze door haar echtgenoot van den draad verwijderd kunnen worden, waardoor ernstigere gevolgen zijn voorkomen.
- 24 september 1915 **De burgemeester van Knocke.**
- 3665 Onze correspondent meldt ons d.d. 23 Sept. van de grenzen:
De burgemeester van Knocke, de heer De Klercq, is Dinsdag door de Duitschers gearresteerd op het moment, dat hij bezig' was de electricische draadversperring bij Retranchement over te gaan.
- 3670 28 september 1915 **Aangehouden.**
Een Hagenaar, A. v. d. M., die tijdelijk te Valkenburg vertoeft, deelt aan het Vaderl. het volgende mede:
Ik was Donderdag aan de grens bij Canne en werd toen ik trachtte door mijn kijker de electricische draadversperring te zien, door de Duitschers gevangen genomen. Hoewel ik
- 3675 mij nog m. i. op Nederlandsch grondgebied bevond, gelastte de Duitse schildwacht mij op den (Duitschen) weg te komen met de bedreiging: Komm hier oder ich schiesse. Ik werd naar de wacht gevoerd, waar mij alles werd afgenomen; alleen mijn portemonnaie en zakmes mocht ik houden. Gelukkig werd ik na 3 uur door den Hauptmann, die inmiddels ontboden was, in vrijheid gesteld, toen ik hem naam en kwaliteit bekend
- 3680 maakte, hoewel ik verscheidene verdachte zaken bij mij had, o.a. een landkaart, een verrekijker (nog wel van een Engelsche firma), een (Fransch) kompas enz. De behandeling, behalve dan van den schildwacht, die mij allerlei beleedigingen toevoegde, was uiterst correct.

28 september 1915 **Een levensgevaarlijke proefneming.**

Men toonde aan het E. D. een schrijven van een soldaat, die thans te den Haag geplaatst is, aan zijne ouders te Eindhoven gericht, waarin deze mededeeling doet van het ernstig ongeluk dat een Bergeijksch jongmensch ook in dienst eenigen tijd geleden getroffen heeft.

3690

Langs het kamp te Bergeijk loopt de electricische draad en wetend dat aanraking der draden doodelijk was, wilde de soldaat toch dit zelf onderzoeken. Eenige dagen geleden volbracht hij zijn besluit.

3695

Hij klom er bij en greep met de hand naar den draad. Een licht doorflitste het kamp. Toen zijn makkers naar de plaats des onheils snelden, vonden zij den ongelukkige met brandende kleeren bewusteloos liggen. Zij trokken hem de brandende kleeren van zijn lijf en brachten hem naar een hospitaal. De toestand van den soldaat is thans treurig. Een arm, welke deerlijk verbrand en lam was, is afgezet, terwijl hij daarbij nog volkomen blind is.

3700

29 september 1915 **Uit Esschen.**

ESSCHEN, 28 Sept. (Van onzen correspondent). Opmerkelijk is, dat de Duitschers bij tegenslag hunner krijgsoperaties de grens steeds hermetisch afsluiten. De laatste dagen was deze weer niet te overschrijden; zelfs de geneesheeren mochten de limiet niet over, om aan de Hollandsche grenszoom hun patiënten te bezoeken.

3705

Hedenmorgen is de grens weer opengesteld. In de gemeenten binnen de electricische draadversperring zijn vele militairen gearriveerd, zoodat de ingezetenen ruimschoots bedeed zijn met inkwartiering. De Deutsche soldaten zijn meestal strijders, die rust behoeven.

3710

5 oktober 1915 **OOSTBURG, 5 Oct.**

Twee Nederlandsche soldaten van de grenswacht komende kwamen te St. Kruis in aanraking met den electricischen draad en werden onmiddellijk gedood.

Beide slachtoffers, van wie een is gehuwd, zijn afkomstig uit Friesland.

3715

5 oktober 1915 **Langs de grens.**

Een paar buitenlandsche correspondenten en eenige medewerkers van de "Tel." hebben een zwerftocht langs de grens gemaakt. In dat blad lezen we er o. a. van, nadat melding is gemaakt van de militaire maatregelen aan de grens:

3720

Nu kan er zeker wel geen handvol smokkelwaar voorbij.

Maar... wat beteekenen al die zwaargeladen wagens op de baan?... Op sommige plaatsen is 't als een legerproviand-transport, een rij wagens en karren van allen aard en vorm, zoo ver het oog reikt.

3725 Wat al die wagens vervoeren is gemakkelijk te zien. In mooie klare letters staat bet op ieder kistje:

Margarine.

En mag al die margarine voorbij? vragen we een schildwacht.

— O ja, natuurlijk, meneer. De uitvoer van margarine is immers niet verboden?

3730 — Als ze niet uit N. O. T.-artikelen vervaardigd is; , juist. Maar, hoe wordt dat gecontroleerd?

— Wel meneer, dat gaat zoo: De fabrikanten van margarine, die uitvoeren willen, moeten bij de N. O. T. een zware borgsom storten. Van wat ze uitvoeren, wordt aan de grens een monster genomen. Blijkt nu, hij chemisch onder zoek van dit monster, dat het artikelen bevat, die door de N. O. T. zijn ingevoerd, dan verbeurt de fabrikant zijn borgsom.

3735 — Dan moet het wel 'n reuzenwerk zijn, dachten we zoo, dat nemen van monsters daar aan de grens; want vanaf het station van Bergen-op-Zoom tot aan Ossendrecht, waren we reeds niet minder dan 28 zware wagens vol margarine voorbijgesnord, mitsgaders nog twee hondenkarren nauwkeurig door onzen Engelschen collega opgeteld, terwijl wij dachten, dat bij een dutje deed.

Hoe groot was dus niet onze verbazing, als we, te Patten aangekomen, vóór het douanekantoor aldaar juist... één kar met margarine zagen staan!

3745 Het duurde echter niet lang, of we hadden iemand gevonden, die snor ons zijn licht over dit raadsel schijnen liet, en dat was dan — men mag het gelooven — het licht van iemand, die het kan weten.

— Wat u daar voor het douanekantoor ziet staan, zei de man, is margarine, daar kunt gerust op aan, en de monsters die dan genomen worden, zullen ook wel in orde worden bevonden.

3750 — U bedoelt dat de vrachten, die hier niet voorbijkomen, ook wel margarine hééten, maar geen margarine zijn.

— Juist. Zoiets bedoel ik. Ik zou niet veroordeeld willen zijn om op m'n boterham te smeren, wat hier als margarine uitgevoerd wordt. Maar... die uitvoer gebeurt niet over den grooten weg, en zeker niet onder den neus der kommiezen door.

—Langs waar dan wel?

3755 — Och meneer, dat weet u net zoo goed als ik, lachte de man.

Eigenlijk vermoedden we 't maar, doch een nader onderzoek heeft dit vermoeden volkomen bevestigd.

Ziehier in 't kort wat dit onderzoek uitgewezen heeft:

3760 Van al de groote margarinefabrikanten — en ook wel van de kleine — hebben sedert eenigen tijd vertegenwoordigers hun kwartier te Bergen-op-Zoom opgeslagen, en verkoopen daar bij ontzaggelijke hoeveelheden van een zekere stof, die zij margarine heeten, aan allerhande lui, die per fiets uit de grensstreek komen, voor 't meerendeel zelfs uit België. Deze handel gebeurt voor 't station en in een koffiehuis

3765 in de buurt. Tweemaal daags ziet het plein voor 't station er als 'n beurs uit. Van 11 tot 12 en van 3 tot 5. Dan komen er heele treinen met margarine aan, die in minder dan géén tijd verkocht, op wagens en karren geladen en... op weg naar de grens zijn! Zooals we reeds zeiden, heeft deze koopwaar van margarine alleen maar den naam. De

3770 veronderstelling is geoorloofd, dat het een mengsel is van olie en vetten — hoofdzakelijk nog wel N. O. T.-artikelen — die zonder moeite weer door de Duitschers óm te smelten en tot militaire doeleinden aan te wenden zijn.

De verpakking van dit raadselachtige artikel is gewoon schitterend. In de mooie withouten kistjes zitten de blokjes... margarine gewikkeld in zilverpapier net als reepen chocolade.

Fijn goed!

3775 Iemand, die er zijn werk van gemaakt heeft heeft berekend, dat er elke dag te Bergen-op-Zoom alléén honderd ton, zegge 100,000 kilo margarine aankomen en verhandeld worden!

3780 Natuurlijk is daar wel echte margarine onder en die wordt, zooals ik reeds zei, ook trouw aan het tolonderzoek onderworpen, maar op dié manier juist worden de kommiezen in Putte alle dagen voor een berg werk geplaatst, die hoog genoég is, opdat zij er met den besten wil van de wereld niet meer overheen zouden kunnen kijken naar links en naar rechts van den grooten weg.

3785 En zoo gebeurt hel thans dat op sommige plaatsen, midden in de hei en in de bosschen, bij vollen dag, heele ladingen margarine de grens overtrekken, zonder het minste onderzoek vanwege de douanen. Voornamelijk gebeurt dat bij den dijk tusschen het gehucht der Belgische gemeente Santvliet, genaamd "de Platluis", en het station van

de stoomtram: de "Kabeljauw", waar de Duitschers zoo welwillend geweest zijn, een opening in hun draadversperring te maken.
Als daar, en op menige andere plaats nog bij vollen zonneschijn gansche karrevrachten van die z.g.n. margarine zonder eenige controle het land verlaten kunnen, dan mag men zich afvragen, wat het dan wel hij nacht moet zijn!"

5 oktober 1915 **Twee Nederlandsche soldaten gedood.**

Men meldt ons uit Oostburg:

Hedenocht kwamen twee Nederlandsche soldaten van de grenswacht te St. Kruis door onbekende oorzaak in aanraking met de elektrische draadversperring en werden onmiddellijk gedood.

Beide slachtoffers zijn afkomstig uit Friesland; een hunner is gehuwd.

[NRC] Nader meldt men ons:

De beide gedooide militairen zijn de 27-jarige J. de Jong, van Heerenveen, die een jonge weduw achterlaat, en de 24-jarige F[red]. Reitsma, van Sexbierum. De verslagenheid onder hun kameraden was groot.

Hedenocht werden de lijken van den draad verwijderd en naar Oostburg overgebracht.

Aan de grens. Een korrespondent in Brabant verneemt, dat sedert Zaterdagochtend geen elektrische stroom door de grensversperring gaat. Men vermoedt, dat het smokkelaars ergens gelukt is, de draad af te snijden. Vanuit Baarle-Nassau, waar vele Belgen vertoeven, was het nieuws spoedig in de Belgische grensgemeenten bekend gemaakt en vele Belgen maakten 's nachts van de gelegenheid gebruik om naar Holland te komen.

6 oktober 1915 **[Volkskrant 16 januari 2009]**

Van Vooren gaf enkele gedetailleerde voorbeelden van zowel slachtoffers als overwinnaars van 'de draad', zoals de versperring in de volksmond werd genoemd. Over een van de ongelukkigen: 'Op woensdag 6 oktober 1915 werd een Duitse grenswacht tussen Sas en Assenede door de elektrische draad getroffen. Hoewel niet gedood, werd hij in zeer bedenkelijke toestand weggedragen. De man had juist van de veldpost een brief ontvangen met een portret van zijn vrouw en kinderen en brieven van zijn twee broers aan het front in Rusland. In zijn blijdschap wilde hij het portret aan de Nederlandse grenswacht laten zien en stak hij de enveloppe op de punt van zijn bajonet. Ongelukkigerwijze kwam de bajonet met de draad in aanraking en de man stortte tegen de grond.'

6 oktober 1915 **TWEE SOLDATEN GEDOOD.**

Wij vernemen nader uit Oostburg, d.d. 5 October:

Hedenocht zijn hier de lijken van twee soldaten, afkomstig uit de provincie Friesland, aangebracht. Zij behoorden tot de grenswacht van het twee uren gaans van hier gelegen gehucht St. Kruis. Zij waren in een donkeren nacht verdwaald, onder de draadversperring op Belgisch gebied doorgekropen, doch door den geladen draad onmiddellijk gedood.

Zij waren op Belgisch grondgebied. De Duitse schildwacht zag de beide mannen vallen, rapporteerde 't aan zijne wacht, waarop eenige manschappen onder bevel van den wachtcommandant tot de versperring naderden. Onze grenswacht werd door de Duitse gewaarschuwd.

Nadat de grensdraad en de dubbele afzetting was ontladen, werd de toestand der twee Nederlandsche soldaten opgenomen. Het bleek dat zij op slag waren gedood.

De lijken moesten tot aan den ochtend op de plaats van het onheil blijven, er werd een Duitse post bij geplaatst.

Vanmorgen werd aan eenige van onze officieren vergund op Belgisch terrein te komen.

Een Duitse commissie van hoofd- en subalterne officieren heeft, in het bijzijn van eenige Nederlandsche officieren de oorzaak van den dood vastgesteld.

Vergund werd dat de lijken op ons gebied werden overgebracht. Ze zijn daar op naar Oostburg vervoerd in afwachting van de beslissing der familie omtrent de plaats der begrafenis. Namens den opperbevelhebber van zee- en landmacht is telegrafisch een rapport over het gebeurde opgevraagd.

6 oktober 1915 **De elektrische grensdraad afgesneden?**

3850 Sedert Zaterdagochtend gaat geen elektrische stroom door de grensversperring. Men vermoedt, dat het smokkelaars gelukt is, de draad af te snijden. Vanuit Baarle-Nassau, waar vele Belgen vertoeven, was het nieuws spoedig in de Belgische grensgemeenten bekend gemaakt en vele Belgen maakten 's nachts van de gelegenheid gebruik naar Holland te komen.

3855 6 oktober 1915 **GRENSVERSERRING.**

Men schrijft ons uit Goirle:
Hedenmorgen zijn de Duitschers begonnen met het spannen van elektrische draden langs de grens tegenover Huize Dennenoord, nabij Hotel du Golf.

3860 6 oktober 1915 **MOEILIJKHEDEN.**

— Men schrijft ons van de Belgische grens: De elektrische grensafsluiting heeft aan de landbouwers aan de grenzen, zoowel op Nederlandsche als op Belgisch gebied, nog grooter moeilijkheden gebracht, dan er voor het bestaan van dien "draad" reeds bestonden. Toen kon men op sommige plaatsen en op bepaalde tijden toch nog
3865 toestemming krijgen, om de producten die gewonnen waren aan de andere zijde der grens, naar huis te voeren. Die toestemming kan men thans nog krijgen, doch... nu staat de elektrische dradenheg er tusschen, en die geeft slechts op enkele plaatsen doortocht, n.l. daar, waar de groote wegen den draad kruisen, als bij Baarle-Nassau-
3870 Grens, Poppel, Minderhout, enz. Daar gaan de draden de hoogte in, zoodat het vervoer er onder door kan plaats hebben. Wil men nu zijn akkerproducten aan de andere zijde van den draad balen dan laten de Duitschers dit veelal toe, doch men moet dan die enkele doortochtplaatsen volgen. Wij kennen boeren, die slechts een boogschuit van hun akkers wonen, doch om die te bereiken en omweg moeten maken van vele uren. Op die
3875 wijze is het binnenhalen onmogelijk. Velen hebben dan ook aan hun burens aan de overzijde der grens verzocht, zich maar over die akkers te ontfermen. Later kan dan wel op de eene of andere wijze afgerekend worden.

7 oktober 1915 **In Memoriam.** [het betreft Jelle de Jong]

3880 7 oktober 1915 **Op 't kantje af.**

In de buurt van Roosendaal werden volgens de Grw. per branchard aangebracht twee uit

België ontvluchte personen, waarvan de één een schot in den arm, de ander een schot in het been gekregen had. In het Gasthuis alhier opgenomen, waren wij in de gelegenheid het volgende hieromtrent te vernemen:

- 3885 De kellner J. C. en de chef-machinist L. D., lieden uit Antwerpen, waren besloten de grens over te gaan. Van de eene plaats naar de andere trekkend, kwamen zij nabij Nieuwmoer aan de Hollandsche grens. Tegen den avond meenden ze de kans te moeten waarnemen en wisten onder den electricischen draad door te kruipen, door dezen met een porceleinen haak op te lichten. Bij het passeeren van den daarachter gespannen pin-
- 3890 draad werden ze door de Duitsche patrouille ontdekt en werden op hen een tiental schoten gelost, waarvan er echter gelukkig geen enkel doel trof. Nu waren ze op Hollandsch gebied, maar de schrik zat er zoo in, dat ze besloten den morgen af te wachten, te meer omdat zij in de vaste overtuiging waren, dat zij, ook op het Hollandsch gebied, eerst over een prikkeldraadversperring moesten klimmen. Van 9 uur
- 3895 tot 's morgenns stonden ze daar zonder een vin te durven beroeren, terwijl de regen voortdurend met stroomen naar beneden goot. Tegen half vijf, bij de eerste schemering kropen ze uit hun schuilhoek en bleven tot ongeveer 6 uur aan een boschkant liggen. Nu het dag geworden was, wilden ze verder op zoek naar de Hollandsche grens, toen ze, op een paar honderd Meter afstand, een wachthuis met de Hollandsche vlag opmerkten.
- 3900 Juist wilden ze daar heen loopen, toen een soldaat met 'n grijze capuchon op, hen aanriep te blijven staan. Beiden meenden, dat het een Duitsche schildwacht was en zetten het nu op een loopen naar het Hollandsche wachthuisje. Plotseling klonken daarop een viertal schoten, waarbij de kellner J. C. op den grond viel en ook z'n vriend merkte, dat hij geraakt was.
- 3905 De geheele wacht schoot nu ter hulp en nu bleek, dat de beide Belgen door een Hollandschen schildwacht waren aangeropen en dat deze, toen zij niet bleven staan, maar op den loop gingen, had geschoten. Zooals wij reeds schreven, was de kellner J. C. geraakt in het been en de machinist L. D. in de arm; beide verwondingen waren gelukkig niet gevaarlijk. Van daar werden ze naar het Gasthuis alhier overgebracht.
- 3910 De getroffene L. D. is reeds als genezen ontslagen en naar Rotterdam vertrokken; de kellner J. C. zal echter nog een 14 dagen ter verpleging moeten achterblijven.

9 oktober 1915 **De draad des doods!**

- 3915 Nabij den weg van Oostburg naar St. Margriete heeft gistermiddag een Belg aan de electricische draadversperring den dood gevonden. N. Ct.

11 oktober 1915 **Slachtoffers der electricische draadversperring!**

- 3920 Vrijdagmorgen werd het stoffelijk Overschot der zoo jammerlijk als slachtoffers van den grensdraad omgekomen miliciens De Jong en Reitsma uit het St. Anthoniusgesticht te Oostburg overgebracht naar de tram om vervoerd te worden naar de respectievelijke voormalige woonplaatsen.
- Door een inzameling, gehouden onder de militairen en de burgerij onder welke ook algemeene deelneming heerscht met het droevige einde dezer twee jonge mannen is men in staat gesteld de hoge kosten van vervoer enz. te dekken
- 3925 Door de 250 manschappen der compagnie is besloten om gedurende den heelen duur der mobilisatie 4 centen per week te laten vallen voor de ongelukkige weduwe van den gehuwde der slachtoffers, den soldaat De Jong, uit Heerenveen. Midd. Ct.

- 3930 11 oktober 1915 **G e d o o d. Te Stroobrugge, nabij Eede (Zeeland)** is Zaterdagmiddag een vrouw, die haar kippen van den electricischen draad wilde verjagen, daar zelf mede in aanraking gekomen en onmiddellijk gedood.

11 oktober 1915 **De elektrische grensversperring.**

- 3935 Men meldt ons uit Aardenburg:
De elektrische grens eischt maar steeds slachtoffers. Zaterdagmorgen had een vrouw in Ede het ongeluk door het jagen achter hare kippen te dicht bij den draad te komen. De ongelukkige struikelde en viel tegen den draad, waardoor zij onmiddellijk dood was. [te Stroobrugge, nabij Eede]
- 3940 Bij Middelburg in België is een Belgische vrouw, Ritsaert genaamd, door de draadversperring gedood.
- De gedooide soldaten.** Als blijk van kameraadschap tegenover hun zoo noodlottig aan de elektrische grensversperring om 't leven gekomen makker Jelle de Jong - die Zaterdag te Heerenveen is begraven - is onder verschillende militairen in het Zuiden eene
- 3945 kollekte gehouden, waarmee de kosten van 't lijk en het maken der kist, pl.m. f100 beloopend, gedekt kunnen worden.

- 13 oktober 1915 **[V a n d e g r e n s .**
 3950 Gisternacht heeft de Nederlandsche grenswacht te Vroenhoven op een man uit Vlijtingen (België), die te Maastricht werkte en met een zakje meel over de grens wilde, geschoten. De man werd levensgevaarlijk verwond; hij is naar Maastricht overgebracht.]
 Een man uit Hasselt, die bij Vroenhoven over de grens wilde, is gisternacht aan den
 3955 electrischen draad blijven hangen en gedood.
- 13 oktober 1915 **Door electriciteit gedood.**
 Gisternacht vond een Nederlandsch soldaat, die op wacht stond te Terneuzen, nabij het Belgische station Clinge, den dood door aanraking met een electrischen draad. Het slachtoffer is een Fries. O. genaamd. [genaamd Oberman, vader van twee kinderen]
 3960
- 14 oktober 1915 **De afd. Heerenveen regelde de winterkampagne.**
 Voor het "Friesch Volksblad" zal de noodige aktie worden gevoerd. De voorzitter herdacht het overlijden van ons lid Jelle de Jong aan den elektrischen grensdraad.
 3965
- 15 oktober 1915 **AAN DE GRENS.**
 Het heeft er allen schijn, van, dat ook hier op eenige kilometers zich bevindende draadversperring van electrische stroom zal voorzien worden. Alle voorbereidselen worden gemaakt en zelfs maatregelen getroffen en installaties aangebracht om de hindernis electrisch te verlichten. 's Morgens van 7 tot 9 uur kan men van
 3970 weerszijden den draad naderen, waar dan alle mogelijke handel geschiedt en mondelinge berichten worden overgebracht.
- 15 oktober 1915 **Een Duitsch soldaat gedood door electrische draadversperring.**
 VAN DE GRENS, 14 Oct. (Eigen bericht). Donderdagmorgen had er aan de grens, op
 3975 ongeveer 500 M. van de bekende "drie grenssteenen" weder een ongeluk plaats, veroorzaakt door de electrische grensversperring.
 Een landstormsoldaat, afkomstig uit een dorp in de omgeving van Frankfort, behoorende bij een pionierscompagnie, had het ongeluk, terwijl hij bezig was, om een draad aan een geleidepaal te bevestigen, met dien draad aan de hoofdleiding te komen, met het
 3980 gevolg, dat hij onmiddellijk dood was. Ruim een uur heeft het lijk nog aan bedoelde paal gehangen, voorzien van gordel en klimsporen. Duim en vingers van de linkerhand waren totaal weggebrand. Het gerecht uit Aken stelde een onderzoek in.
- 15 oktober 1915 **DE ACHELSE KLUIS.**
 3985 **VALKENSWAARD.** Naar wij vernemen, zullen de Eerw. Pater trappisten zeer binnenkort weder naar de Achelsche Kluis terugkeeren. De woning in de nabijheid bewoond door den arbeider J. S. zal ingericht worden als wachthuis voor de Duitschers. In de onmiddellijke nabijheid zal ook de beruchte draadversperring worden aangebracht.
- 21 oktober 1915 **VAN DE GRENS.**
 - Aan de grens treden de Duitschers zeer streng op. Weinig passen worden verleend. Desondanks laten de smokkelaars zich niet afschrikken en weten op alle mogelijke manieren over de grens te komen tot zelfs van achter de draadversperring.
 3990
- 21 oktober 1915 **DE ACHELSE KLUIS.**
 Zondag 17 Oct. was het een jaar geleden dat de Achelsche Kluis door de Duitschers werd ingenomen en steeds hebben zij onafgebroken een wacht bestaande uit 15 à 20 manschappen aldaar geplaatst.
 Naar men verneemt zullen zij indien de onderhandelingen goed van stapel loopen, binnenkort het klooster verlaten en zich terugtrekken tot aan de hooischoor langs den
 4000 weg van het klooster naar 't station en indien de draadversperring zal zijn aangebracht zullen de Eerw. Fraters zoals wij reeds meldden het klooster weder betrekken.
- 22 oktober 1915 **AAN DE GRENS.**
 Het heeft er allen schijn, van, dat ook hier op eenige kilometers zich bevindende draadversperring van electrische stroom zal voorzien worden. Alle voorbereidselen worden gemaakt en zelfs maatregelen getroffen en installaties aangebracht om de hindernis electrisch te verlichten. 's Morgens van 7 tot 9 uur kan men van
 4010 weerszijden den draad naderen, waar dan alle mogelijke handel geschiedt en mondelings berichten worden overgebracht.

22 oktober 1915 **De gevaren der electriciteit.**

- We kennen de voordeelen van electriciteit als licht en beweegkracht.
- 4015 't Is goed, ook op de gevaren te wijzen, meent het hygiënisch weekblad "Moleschott". De elektrische draadversperring op de Belgisch-Nederlandsche grens heeft reeds menig slachtoffer gevraagd. Maar buiten het directe gevaar om moet ook gewezen worden op den schadelijken invloed op onze gezondheid van het toenemend gebruik van de electriciteit op schier elk gebied. Het is mogelijk, dat nadeel voor onze gezondheid ontstaat wanneer, over
- 4020 geruimen tijd verdeeld, herhaaldelijk kleine hoeveelheden electriciteit op ons lichaam overgaan. Jellinck beweert, dat bij werklieden in electriciteits-bedrijven veelvuldig sterke bloedvaatverkalking voorkomt.
- 4025 Maar voor elektrische ongevallen hebben we toch het meest op onze hoede te zijn. Dergelijk ongeval kan ontstaan als iemand in den stroom ingeschakeld wordt. Dit heeft b.v. plaats als bij de beide einden van een onderbroken lichtleiding vast grijpt, of als een monteur, die een eind der onderbroken leiding bewerkt, aan het lichaam of aan een in de andere hand gehouden metalen buis getroffen wordt door het los
- 4030 neerbengelende eind. Bij zeer hoge spanning kan de electriciteit ook zonder directe aanraking op ons lichaam overgaan n.l. door het overspringen van een vonk. Daarvoor is het gevaar in laboratoria, waar met stroomen van 50 à 60 c.M. vonk Lengte gewerkt wordt, grooter dan in de industrie, waar de grootste vonk Lengte 4 à 5 c.M. bedraagt.
- 4035 Onderzoekers zijn deels tot de conclusie gekomen, dat de dood door electriciteit optreedt door verlamming van het centraal zenuwstelsel; anderen echter schrijven den dood toe aan hartverlamming. Prévost en Batalli hebben aangetoond, dat, afhankelijk van een aantal omstandigheden, zoowel het eene als het andere voorkomen kan.
- 4040 Wordt men getroffen door een sterken stroom, dan begint, zoodra het contact verbroken is, het hart weer te kloppen, maar de dood treedt in door verstikking. Met toepassing van kunstmatige ademhaling is er nog kans op levensbehoud. Zwakke stroomen, zooals die voor telefoon en telegraaf gebruikt worden, zijn niet levensgevaarlijk.
- 4045 De menschelijke weerstand voor electriciteit is zeer afhankelijk van den toestand van de huid. Een natte huid, een kinderhand, een zweethand heeft veel minder weerstand dan een droge, vereelte werkmanshand. Ook door sterker haargroei vermeerderd de weerstand ter plaatse. Van groote beteekenis zijn ook de kleeding en het schoeisel. Droge schoenen hebben
- 4050 menig fatale aardsluiting voorkomen, een spijker, die dwars door de zool geslagen was, heeft menig ongeval slecht doen afloopen. De vochtigheidsgraad van den bodem is evenzeer van groote beteekenis.

23 oktober 1915 **De Belgische grensversperring.**

- 4055 **MAASTRICHT, 21 October. (Part.)** Een Duitsche grenswacht-patrouille vond heden te Tournai St. Martin (in België) de lijken van een achttal Duitsche deserteurs. Het waren slachtoffers van de elektrische draadversperring.

25 oktober 1915 **Een eigenaardig tooneel.**

- 4060 Eigenaardige tooneelen spelen zich aan de Belgisch-Zeeuwsche grens af. Dat er over de draadversperring rekeningen worden vereffend, dat men er handel drijft, dat ouders er hun kinderen komen bezoeken, och, dat alles is er al "gewoonte" geworden. Kinderen, die met moeder in België wonen, brengen 's Zaterdags aan vader, die in Nederland werkt, 't Zondags goed en de gepoetste schoenen en nemen alles 's Maandags weer in ontvangst, met het zoo zuur gewonnen loon.
- 4065 Eenige dagen geleden werd er bij de versperring een acte geteekend, volgens "de Tel." Een Belg had zijn land verlaten en werkte in Nederland. Intusschen was zijn moeder gestorven. De broeders en zusters mochten zonder toestemming van den afwezige den boedel niet verdelen. En de meesten konden de erfenis in dezen duren tijd zoo goed gebruiken. Raad gehouden, alles besproken en een beslissing genomen. De "afwezige" kreeg in Nederland bericht van den toestand. Hij moest "op dien dag", "op dat uur", "daar" aan de versperring komen. En de man kwam. Aan de andere zijde stond de notaris tusschen twee Duitsche soldaten. Hij had een stuk bij zich, dat de uitgewekene
- 4070 slechts teekenen moest om aldus de zaken te laten vereffenen. Een Duitscher opende het hek, bleef op België staan en hield het papier in de hand. De Belg verliet het Nederlandsche grondgebied niet, maar boog zich wat voorover en boven eigen grond teekende hij de acte. De notaris en de Duitschers verdwenen weer, de Belg keerde naar
- 4075

zijn arbeid terug.

4080

27 oktober 1915 **Krankzinnig geworden.**

Men meldt ons van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens:

4085

De Deutsche grenswacht, die voor eenige weken te Boeschoten met den electricischen draad in aanraking kwam, toen hij een Hollandsch militair een van zijn familie ontvangen portret wilde laten zien heeft thans het hospitaal te Assenede verlaten, doch is ten gevolge van den schok krankzinnig geworden.

27 oktober 1915 **De elektrische grensdraad.**

4090

Maandagavond zijn nabij Overslag in Zeeuwsch-Vlaanderen twee soldaten der grenswacht, afkomstig uit Hengelo, zijnde Smit, gehuwd en vader van twee kinderen, en Seesinck, met den elektrischen draad in aanraking gekomen en gedood. Zij zijn vermoedelijk door de duisternis misleid. Waarschijnlijk heeft de een, tegen den beschuttenden draad staande en dreigende te vallen, den gevaarlijken draad gegrepen en is de ander, zijn kameraad willende redden, eveneens door den sterken stroom gedood.

4095

28 oktober 1915 **[Hoog Militair Gerechtshof. De smokkelgeschiedenis.**

4100

Voor het Hoog Militair Gerechtshof werd behandeld de strafzaak tegen J. B., oud 35 jaar, geboren te Echt en H. P., oud 32 j., geboren te Roggel, beiden landweerplichtige soldaten der Landweer Infanterie [...] op 17 April 1915 des namiddags te ongeveer 9 uur te Broeksittard, [...] Getuige C. was schildwacht bij paal 303; beklagde P. vroeg hem, of hij bij de draadversperring mocht staan om met de Deutsche post te spreken; [...]

4105

29 oktober 1915 **WEHL.**

- Dinsdag is de 22-jarige milicien Seesinck uit Achter-Wehl door een ongelukkig toeval in Zeeuwsch-Vlaanderen met de electricische draadversperring in aanraking gekomen en onmiddellijk gedood.

De ongelukkige is heden (Vrijdagmorgen) alhier plechtig ter aarde besteld.

4110

29 oktober 1915 **Ontvlucht uit België.**

4115

VAN DE GRENS, 28 October. (Tel.) Heden zijn ongeveer 125 vluchtelingen uit Antwerpen en omstreken over de grens gekomen, voor het meerendeel oud-soldaten, die zich niet bij de Deutsche overheid wilden aanmelden. Uit Brussel zijn eergisteren 1500 oud-soldaten van het Belgische leger weggevoerd. Onder de Fransche soldaten waren er, die aan den strijd bij Maubeuge en Doornik hadden deelgenomen. Langer dan een jaar hadden zij zich in België schuil kunnen houden, maar de personen, die hen hielpen, durfden dat niet langer doen, daar zij het gevaar zouden loopen te worden gefusilleerd.

4120

Ik heb vandaag treurige ontmoetingen gehad met dergelijke soldaten, die meer dan een jaar lang zonder nieuws van vrouw en kinderen waren geweest, die een ellendig leven achter zich hadden, gekwetst in schuren hadden gelegen en opgejaagd waren als dieren, maar ten slotte toch Nederland hadden kunnen bereiken.

4125

Vele anderen zijn den Duitschers in handen gevallen; enkelen werden het slachtoffer van de electricische draadversperring. Er zijn ook veel burgers over de grens gekomen, die zich bij de Deutsche overheid hadden moeten aanmelden. Ik heb vaders van huisgezinnen gesproken, die met tranen in de oogen over hun familie vertelden, waarvan zij zoo plotseling waren gescheiden.

4130

2 november 1915 **In de Tijd schrijft de heer A. Beekman,**

electr.-ingenieur, een artikel over de electricische draad aan de Nederlandsch-Belgische grens. Hij acht het, in verband met de telkens voorkomende ongevallen, gewenscht voorbehoedmiddelen te treffen en schrijft o. m. :

4135

Onderwijzers op de scholen kunnen de kinderen waarschuwen; doktoren bij hun ziekenbezoek op 't gevaar wijzen, terwijl, al zal 't wellicht groote moeilijkheden meebrengen, een beschermende versperring op eenigen afstand van de onder spanning gehouden leiding kan worden aangebracht en waarschuwingsschilden in grooten getale kunnen worden geplaatst. De dagbladen zouden eveneens goede diensten bewijzen, door 't publiek in korte stukjes te onderrichten en de reeds voorgekomen ongelukken in herinnering te brengen. In café's en soldatentehuizen, in scholen en kerkportalen moeten waarschuwingsschilden worden opgehangen.

4140

3 november 1915 **- De draad des doods!**

Aan de electricische draadversperring aan den Heikant onder St. Jansteen is het lijk gevonden van den daar vertoevende Belgischen vluchteling B.

De man is afkomstig van Stekene en schijnt bij het aannemen van een of ander voorwerp

4145 van een zijner familieleden op Belgisch gebied, met den electricchen draad in aanraking te zijn gekomen en gedood.

15 november 1915 **AAN EN OVER ONZE BELGISCHE GRENS.**

4150 Men meldt ons uit Zunder: Gisteren zijn de Duitschers aan de grens vertrokken in goede orde. De poort over den steenweg Breda-Antwerpen was opengezet, maar op den electricchen draad was nog hoogspanning ingeschakeld. Naar de Duitschers ons verzeckerden hadden er in den nacht van 12 op 13 November tusschen Hoogstraten en Zundert nog drie personen aan den draad den dood gevonden. Vluchtelingen zijn langs hier niet gekomen en worden ook niet meer verwacht. De Belgen uit de grensgemeenten 4155 willen naar Nederland komen, maar worden zonder goede papieren door onze soldaten niet toegelaten. Enkele beginnen reeds hun zaken bijeen te garen om spoedig naar huis te kunnen terugkeeren.

22 november 1915 **Gedeserteerd uit België.**

4160 Wij ontvingen heden bezoek van een Duitschen soldaat, die, de ellende op het oorlogsveld moede, zijn wapens had weggeworpen en in veilig Nederland een toevlucht had gezocht. Van zijn oorlogsavonturen deelde hij ons het volgende mede: [...] Deze brief, welken de man ons liet lezen is een aangrijpende jammerklacht over de ellende, welke de vrouwen der soldaten te velde, in het vaderland hebben te 4165 doorstaan. [...]

"Deze brief - vertelde de man verder - deed mij de maat overloopen. Ik lijd honger en ellende hier, mijn vrouw en kinderen verhongeren thuis en reeds had ik aanzegging gekregen dat ik 1 December weer naar 't front zou moeten - naar het front, waar mijn 4170 broeder en mijn zwager al waren gevallen. Wat moest er van de mijnen worden als ik daar ook gedood werd? Het viel mij zwaar te moeten deserteeren, maar de gedachte aan vrouw en kinderen liet mij geen rust. Holland was zoo dicht bij, ik kon het voor mij zien liggen als ik op wacht stond, daar zou ik misschien werk kunnen krijgen en vrouw en kinderen zouden dan geen honger meer lijden.

4175 En op een nacht ben ik weggelopen. Mijn wapens liet ik achter en in mijn uniform sloop ik naar de grens. Daar stonden bij alle doorgangen in de grensafsluiting, schildwachten maar die letten weinig op, wij deden allen onzen dienst lusteloos en waren door de slechte behandeling te uitgeput om veel acht te geven op hetgeen er om ons heen gebeurde. De electricche draad is een paar voeten boven den grond gespannen en daarboven is het prikkeldraad.

4180 Met mijn handen groef ik een gat onder de versperring en kroop daardoor. Zoo bereikte ik het Nederlandsch gebied, zonder dat de schildwacht, die niet ver van mij af stond er iets van gezien had. Misschien heeft hij het ook niet willen zien.

De eerste plaats, waar onze vluchteling aankwam, was Sluis. Hier verkocht hij alles wat hij aan uniformkleeding bij zich had kocht een burgerjasje en ging naar 4185 Rotterdam, waar hij thans hoopt werkt te zullen vinden.

- Lui ben ik niet - zei hij ten slotte - ik wil alles aanpakken, in mijn vak als timmerman of wat anders, dat is mij om 't even, als ik vrouw en kinderen maar van den honger kan bevrijden.

4190 23 november 1915 **Men meldt uit IJzendijke aan de Midd. Crt.:**

Zondagmorgen is bij Oudemanspolder een Duitse schildwacht, die een haas van den electricchen draad wilde halen, door den stroom gedood.

4195 25 november 1915 **Te Phillippi[n]e sloeg een paard op hol**
in de richting van de versperring, waaraan het dood bleef hangen.

29 november 1915 **Een Duitsch deserteur.**

In Deventer is een Duitse deserteur aangetroffen die gaarne wilde worden voortgeholpen naar de woonplaats zijner zuster, die gehuwd is met een Nederlander. 4200 Naar de Duitser, een 24 à 25-jarige boekhouder uit Keulen, die vrijwillig dienst had genomen, mededeelde, was hij afkomstig uit een gezin, waarvan niet minder dan elf broeders ten oorlog zijn getrokken. Van die elf waren er zes in België en drie aan het Oostelijk front gesneuveld. Zijn laatste broeder stond nog in het veld. Hijzelf was eenige malen gewond geweest, den laatsten keer bij den strijd om Warschau. 4205 Vandaar is hij getransporteerd naar een lazereth in België, het laatst had hij nabij Antwerpen gestaan.

Met vier anderen is hij toen gevlucht naar Nederland. Van de vijf zijn er evenwel vier door den elektrischen stroom aan de grens gedood. Hij was de eenige die het veilige Nederland bereikte. Hij deelde mede dat de Duitschers niet alleen een 4210 elektrischen draad langs de grens gespannen hebben, doch ook met elektriciteit

geladen metalen platen onder het gras hebben verborgen. De vier kameraads waren met zoo'n plaat in aanraking gekomen.

30 november 1915 - **In den nacht van zaterdag op Zondag is in de z.g.n.**

4215 Hellestraat onder de gemeente Stekene, een militair van de Duitse grensbezetting door de elektrische draadversperring gedood. Men vermoedt dat hij met zijn geweer met den draad in aanraking is gekomen, en alzoo gedood.

3 december 1915 - **De draad des doods!**

4220 In den nacht is onder Stekene, een militair van de Duitse grensbezetting door de elektrische draadversperring gedood.

7 december 1915 **Toestanden in Nieuw-Namen.**

Mijnheer de Redacteur.

4225 We leven in 'n tijd, dat er veel gezien en gadegeslagen wordt, waar anders niet aan gedacht wordt. Ik wil nu het een en ander bespreken, aangaande dorpstoestanden hier in het grensplaatsje Nieuw-Namen.

4230 In de eerst plaats, hoe het met de uitoefening der geneeskunde gesteld is. Het plaatsje telt ongeveer een duizend zielen, waarvoor geen dokter is. Schik niet, wanneer zeg, dat, als hier plotseling iets voorvalt, de naastbijzijnde dokter uit Hulst moet komen, dat ongeveer twee uur ver van Nieuw-Namen verwijderd ligt. En dan spreek ik nog niet eens over de menschen uit de polders, die ook tot de gemeente behooren, waaronder er zijn die vier uur van Hulst afwonen.

4235 We zien nu het volgende gebeuren: Elke week houdt er een dokter uit het Belgische plaatsje Kieldrecht consult aan den elektrischen draad en geeft dan zijn wijze raadgevingen en medicijnen aan zijn patiënten, zonder deze gezien of onderzocht te hebben. Ik zeg, onderzocht te hebben, daar deze dokter in vreedstijd al als volgt te werk gaat: Hij komt bij een kraamvrouw met de pijp in den mond: het verlossen is voor hem routinewerk. Vervolgens komt hij er bij een, die pijn in de borst heeft en die,

4240 ofschoon onder de wol, nog de noodige kleeren aan heeft. "Awel, madammeke, ga maor eens rechtzitten (de dokter blaast groote rookwolken van zwarte tabak, de ziekenkamer in), vervolgens houdt hij zijn pijp wat achteruit en legt zijn oor op den rug van de patiënte en zegt dan zeer geruststellend: "Aan de longe is het nie". Ik zal je een fleske geven. Daarop verlaat hij de ziekenkamer, die hij intusschen met rook verpest heeft.

4245 Ik zou zoo voort kunnen gaan met vertellen, maar intusschen is het een feit, dat hier de menschen zich op zoo'n manier moeten behelpen, met den ouderwetschen Belgischen platteland geneesheer, die nog mosterd- en andere voor-historische geneesmiddelen voorschrijft. Had men vóórde grensafsluiting nog zulke menschen, waar men zijn
4250 toevlucht tot kon nemen; thans echter is dat zelfs ook nog uitgesloten. De dokter uit Hulst zegt op zijn beurt: wat kan mij Nieuw-Namen schelen, want wanneer de grens weer voor het personenverkeer geopend wordt, loopen ze toch weer allen naar Kieldrecht. En daarbij komt nog, dat het meerendeel der bevolking het niet bekostigen kan, om den dokter uit Hulst te laten komen; die natuurlijk zijn visitekosten daarnaar regelt.

4255 Genoeg nu over deze ellende.

Met den toestand van de wegen is het ook al niet rooskleurig. Men moet hier voortdurend loopen met baggerlaarzen en met een goed gepunten Alpenstok; dat te begrijpen is wanneer men weet, dat de hoofdstraat ongeveer twintig meter breed is en daar midden over een weg van drie meter loopt. Hetgeen hier links of rechts van ligt
4260 is modder en restanten uit de keukens, zoodat je steeds uit moet kijken of er hier of daar niets naar buiten gekeild wordt.

Wat de verlichting aangaat, is het ook al niet veel bijzonders. Er zijn enkele gloeiende spijkerkoppen, die in den loop van den voornacht bij gebrek aan levenssap, uitgaan. Ofschoon hier nog al zakenmenschen wonen en al jaren geprobeerd is, om hier
4265 een publieke telefooncel te krijgen, beschouwt de burgervader deze nog steeds als een luxe artikel.

Zoals u ziet, is het hier geen eldorado. Er zijn hier nog menschen, die in hun opvattingen, enz. nog honderden jaren achter zijn; aan spoken geloven, de kwade hand en oog enz.

4270 Het doel van dit ingezonden stuk is, om te gtrachten er de aandacht van de hoogere autoriteiten op te vestigen mogelijk krijgen we hier dan meer vooruitstrevende menschen aan het roer en bijgevolg zal Nieuw-Namen, evenals zoovele andere kleine dorpen, aan de eischen des tijds voldoen, wat geneeskundige hulp, wegen, verlichting, enz., aangaat.

4275 U dankend voor de verleende plaatsruimte, teeken ik BART.

11 december 1915 **Aan de elektrische draadversperring.**

4280 VAN DE GRENS, 10 Dec. (pari.) Vandaag heeft een Belgisch burger het leven gelaten aan de elektrische draadversperring. Hij had geen enkel papier bij zich, zoodat zijn identiteit niet kan worden vastgesteld. Het is een jongeman, die 20 á 22 jaar oud kan zijn. Hij had reeds eenige dagen langs die afsluiting gezworven, met het doel om op Hollandsch gebied te geraken.

18 december 1915 **Langs de elektrische draadversperring.**

4285 In het Hbld. schrijft de heer J. Feltgen een reeks feulletons over de elektrische draadversperring aan onze grens. Wij ontleenen er het volgende aan:
 Het dramatische verhaal van den elektrischen draad zal wel nooit geschreven worden, — ik bedoel van al de slachtoffers, die er mee in doodelijke aanraking kwamen. O! zij zijn talloos! 't Zijn er ontelbaar veel meer dan de enkele berichten in de

4290 krant zouden doen veronderstellen. Aan onzen kant der draad-versperring vernemen wij zoo nu-en-dan zoo'n tragische tijding: "door electriciteit gedood", meestal van soldaten onzer grenswacht, die met den draad in aanraking kwamen, en de ellendige electrocuties van onze mede-burgers uit de zuidelijke provincies worden nog minder bekend gemaakt; hun eenzame dorpjes liggen zoo ver van ons af, dat zulke

4295 doodsberichten uit het zuiden opklinkende als uit een achterland, nauwelijks de rivieren bereiken, zeker niet verder doordringen. Maar het doods-cijfer aan den Belgischen kant van de elektrische draden zou, indien men betrouwbare opgaven kon verzamelen, ons doen ontstellen! Het is zelfs de vraag, of de Deutsche militaire autoriteiten aanteekening houden van al deze stille

4300 terechtstellingen, met identificering der lijken; hoe dan ook, het met den dag stijgende getal der door hun helse draad versperring vermorzelde slachtoffers zal wel nooit aan het daglicht komen. Overall kreeg ik daar de verhalen te hooren van den dood door den draad. De draad! de onheils-draad! zooals dat ding de lieden schijnt te lokken, met een

4305 magnetische kracht trekt, te hypnotiseeren weet! En zooals ze meteen getroffen worden met de kracht van een bliksemstraal, maar geheimzinniger, geluidloozter, bijna ongemerkt, zonder verblindende licht-ontploffing, zonder ratelenden donderslag, zooals bij een onweer! Dus vindt men de ongelukkigen pas later terug, na angstig

4310 zoeken, vermoedend wel aanstonds een onheil, maar niet wetende waar te zoeken de eindelooze versperring langs. Men weet ook niet, of ze geleden hebben, of hun dood even plotseling als geweldig was, of ze nog van pijn geroepen hebben bij den schroeienden brand, die hun door het lichaam sloeg, hoe ze daar stuiptrekkend

4315 gehangen hebben gedurende den langen nacht. Dan dreigt het nieuwe gevaar! Bij het naderen van het ineengeschroepelde lijk, dat meestal onherkenbaar is geworden door het woeste verstuipten en vertrekken van alle spieren, terwijl ook het vleesch verkoold is tot op het been, bedreigt ook de anderen het elektrische gevaar! De doode die daar tegen den draad geklemd hangt, vormt zelf een nieuw gevaar, even

4320 onheilspellend als de draden zelf, die hem vasthouden, met hun stille inwendige kracht. En het zijn de Deutsche grenssoldaten, die nu ter hulp moeten worden geroepen, om den duizenden volts sterken stroom af te sluiten, eer men zoo'n van electriciteit verzadigd lijk durft aanraken, om het weg te sleepen van de draden, die dan even haar kracht verloren schijnen te hebben en loslaten wat ze vast hielden. Hier is het een stiekum strooptertje, dat met zijn stok een tusschen de draden

4325 verstrikt haasje meende los te peuteren, doch wien met spijkers beslagen stok den stroom naar hem toevoerde; daar is het een boer, die zijn radeloos loeiende koe, woest-trekkende tusschen het gewirwar der draden, verlossen wil de en bij het aanraken van z'n dier als met één pletter-slag gedood werd; weer ergens anders waren het nieuwsgierige kinderen, die hun spelletje wilden spelen juist bij de geheimzinnige draden; of een patrouille loopend paar soldaten is het, — de een raakt

4330 met z'n bajonet den draad, tuimelt achteruit, en zijn kameraad wil hem opvangen, maar krijgt tegelijk den vollen stroom door zich heen. Wie aan gindsche zijde van de versperring ellendig het leven laten, dat weten de menschen in ons Brabant en Zeeland niet te vertellen; maar ze weten toch van vluchtelingen, uitwijkende naar ons land, van geen gevaar ontziende briefdragers, van

4335 jonge Belgen, die over London naar het gevechtfront hopen te komen, ook van deserteerende Deutsche soldaten, die in wanhoop voor al de doorgestane oorlogsellende de vlucht naar ons land nemen. Maar de draad verspert hun den uitweg. Hij houdt hen meedoogenloos tegen. Willen ze het doodsgevaar der hoog-spanning toch trotseeren, met oneindige moeiten tusschen de schildwachten doorsluipen, dan vangt de elektrische

4340 barrière hen toch wel. Dadelijk als dan weer zoon slachtoffer aan de draden hangt, flinkert bij de naaste Deutsche wachtpost een elektrisch gloeilampje zijn rood lichtje op; de Deutsche

grenswacht weet dan, of zij naar rechts of links de versperring heeft af te zoeken. De soldaten nemen haken mee, de porceleinen handvatten met caoutchouc omwoeld, en een draagt er een schop. Als ze de plaats gevonden hebben, waar de geëlectrocuteerde als een misvormde kluwen tegen de draden hangt, dan rukken ze met hun haken het verkoolde lichaam voorzichtig los van de versperring; intusschen heeft de soldaat met de schop een kuil gegraven. En op de plaats zelve, zonder eenige formaliteit, wordt dat jammerlijke menschelijke overschot, hetzij onschuldig slachtoffer, spieder, vluchteling, of deserteur, daar in de aarde weg-gestopt.

Toch, ja, tóch wagen ze het onophoudelijk weer, door de draadversperring te komen! En ook dit dramatische verhaal van den Doods-draad zal wel nimmer geschreven worden, met al zijn wanhopige emoties, zijn dollen overmoed, zijn woeste begeerte naar ontsnappen. Wie er zich bewust wagen bij de draden, die weten zeker, dat het nu gaat om leven of dood. Het door den vijand bezette land hebben zij bijna achter zich, voor de overal rond-gaande patrouilles wisten zij onopgemerkt te blijven, de laatste rij schildwachten zijn ze voorbij geslopen. Nu nog slechts de draad-versperring, en het onzijdige land aan den overkant is bereikt!

Ik heb ook naar de grens-bewoners geluisterd, zooals ze me vertelden van al de verschillende manieren, door de oversluipers bedacht en aangewend, om het doodelijke gevaar der draden te overwinnen.

Sommigen waagden roekeloos den doodssprong met hun polsstok, met één gedurfd sprong over de meer dan twee meter breede versperring en bijna anderhalven meter hoog over de midden-draden; weer anderen wachtten bij donkeren, mistigen nacht tot de naaste schild wacht de hielen gelicht had, dan vouwden ze op den tast, in het ondoordringbare duister, een dubbel-laddertje over het vijftal draden; voor sommige oversluipers was een middel van ontsnapping geweest een bodemloos vat dat tusschen twee der draden ingeschoven werd, waardoor dan de vluchteling voorzichtig moest kruipen; en danweer anderen waren er doorgekomen, nadat ze door een met gummi omwoelde flets-velg de draden vaneen hadden weten te wijken, om dan zelf, onder een aarzelande beweging, door de ronde opening der velg te stappen; en zelfs ving ik het verhaal op, dat met stille bewondering door het grensvolk wordt naverteld, van een zoo'n stoutmoedigen kerel, die zich aan de Puttensche boschgrens door een rioolbuis onder de versperring had weten door te wroeten... Ja! toch wagen ze het nog onophoudelijk uit hun ongelukkige Belgische land te ontsnappen! De geheime complotten helpen de vluchtelingen op het goede spoor, brengen ze, gedeeltelijk met eigen levensgevaar wegens het verrichten van spionnenwerk, aan de noordelijke grens van België; hier krijgen ze de verzekering, dat aan den anderen kant van dat schijnbaar nietige, doch levensgevaarlijke draadgelijndinkje het onzijdige Nederland gelegen is.

't Is dus de vrijheid, die daar onweerstaanbaar lokt; slechts wat luttele, simpele draden scheiden ze daarvan!

En dan, al kennen ze het straffe gevaar, van den hoogspanningsstroom, al weten ze, dat het de morselende dood is, waarmee de draad-versperring hen beloert, - toch kruipen ze op de laatste afscheiding toe, wagen in dit ééne begeerde oogenblik de kans tusschen dood en leven.

21 december 1915 **Hulpkerk.**
Men schrijft ons uit Castelré:
Sinds eeuwen behoort het peervormige Castelré, een deel der gemeente Baarle-Nassau, tot de Belgische parochie Minderhout. De Duitsche bezetting bracht echter andere toestanden: Minderhout was tengevolge der electriche draad versperring en strenge grensbewaking niet meer te bereiken. Wij waren toen genoodzaakt onze godsdienstplichten te gaan vervullen in Ulicoten of Baarle-Nassau, op 2 of 2½ uur afstand. Dit duurde echter slechts kort, want een Belgisch priester vestigde zich hier, en een kamer bij een de bewoners werd ingericht als "kerk". Daarmee hebben we ons tot nog toe beholpen. Waar evenwel ongeveer 600 parochianen deel uitmaken van de kerkje, zal iedereen begrijpen, dat de toestand zoo niet kon blijven. Wij vernemen thans met groote vreugde, dat door het steuncomité een houten hulpkerk kan worden gebouwd van voldoende afmetingen. De plannen daartoe zijn reeds ter goedkeuring naar Den Haag opgezonden.

22 december 1915 **Men schrijft uit Baarle-Nassau:**
Gistermiddag wilde zekere Van den Heuvel alhier zich naar den electriche draad begeven, om daar te spreken met twee zijner dochters, die in het aangrenzende Zondereigen als dienstmeid wonen, en van deze het verdiende huurloon te ontvangen. De draad staat hier een 500 M van de grens.
Plotseling kwam een Duitsch soldaat te voorschijn, waarop v. d. H., het op een loopen zette. Naar men ons mededeelt, riep de Duitscher vier maal, dat de man zou halt

4410 houden doch deze liep, wat hij kon, om de Nederlandsche grens te bereiken. Daar klonk een schot. V. d. H. strompelde nog een vijftig pas verder en viel daar neer. Hollandsche grenssoldaten raaptten hem op en brachten hem naar Baarle-Nassau, waar de men voorloopig werd verbonden. Het schot had hem in de lenden getroffen en de kogel was dwars door het lichaam gegaan. De wonde is niet doodelijk naar men ons mededeelt. De man is ter verdere behandeling naar Breda gebracht.

4415 22 december 1915 **Begrafenis aan de grens.**

Te Koewacht zou zekere B. begraven worden. De kerk staat op Belgisch gebied. De wachtcommandant weigerde bij de draadversperring het lijk te laten doorvoeren en wilde de kist zelfs laten openbreken om zich te vergewissen van den inhoud.

4420 Natuurlijk verzette de familie zich daar tegen met hand en tand. Nadat de pastoor herhaaldelijk had getelefoneerd, kon het lijk, na meer dan een halfuur wachts, worden vervoerd. Men zal voortaan de lijkdiensten in een nabijzijnd Hollandsch klooster doen geschieden. V a d.

4425 28 december 1915 **In den vorigen nacht zijn aan de Belgisch-Zeeuwsche grens** twee Duitsche militairen, die wilde deserteeren, met de electricch draad in aanraking gekomen en gedood. [aan de Bouchautschehaven]

4430 29 december 1915 **Men meldt ons uit Terneuzen :**

Een dertienjarige jongen uit de Belgische gemeente Wachtebeke is in de Moerpuipolder in aanraking gekomen met de electriche draad aan de grens en onmiddellijk dood neergevallen.

4435 30 december 1915 **S p e e l s c h e i d.**

Zekere V., een jongen van circa 12 jaar, was bij Overslag Dinsdagnamiddag aan de Belgische zijde van den draad bezig met loof (rapen) uit te trekken. Uit speelschheid sloeg hij met een raap tegen den electricchen draad, met het ongelukkige gevolg, dat hij dood ter aarde stortte.

4440 31 december 1915 http://www.zeit.de/1998/17/Der_grosse_Zaun

Von den deutschen Truppen ist das stark bewaldete und sumpfige Grenzgebiet zwischen Schelde und Maas kaum zu überwachen. Auch der florierende Schmuggel zwischen Holland und Belgien und die zunehmende Spionage können nicht verhindert werden. Dies sind die Gründe, warum deutsche Militärs über eine effektivere Methode der Grenzsicherung nachdenken. Es ist die Geburtsstunde des "Todeszauns".

4445 Die Idee stammt von einem ehemaligen Hauptmann namens Schütte, Hilfsoffizier in einem Nachrichtenbataillon. Das Generalgouvernement in Brüssel nimmt den Vorschlag Anfang 1915 auf, und bereits kurz darauf beginnen die Arbeiten entlang der Grenze.

4450 Quittungen und Rechnungen sind die einzigen Zeugen der Bauphase zum Beispiel ein Zahlungsbeleg aus dem Gemeindecarchiv Neerpelt in der Provinz Limburg im Nordwesten des Landes, ausgestellt von der Gemeinde über die Lieferung von 1300 Pfählen zum Bau eines Grenzzauns: Dem Forstarbeiter Peter Oeyen wird bestätigt, daß er aus der Gemeindecasse "123 franken 38 centiemen" erhält - auf Anweisung der deutschen

4455 Autoritäten". Es gehört zur bitteren Erfahrung des besetzten Landes, daß die Belgier Material und Arbeiter zum Bau der neuen Grenzsicherung zur Verfügung stellen müssen. Sie werden gezwungen, ihr eigenes Gefängnis zu bauen. Zwar erhalten sie für ihre Arbeit Lohn, doch nicht von den Deutschen, sondern aus den Gemeindecassen.

4460 Die Arbeiten ziehen sich über Frühjahr und Sommer hin. Im Herbst erst steht der Zaun auf der gesamten Länge unter Strom - das heißt, der Zaun besteht genaugenommen aus drei Zäunen: Zwei sind ganz gewöhnliche "Kuhwiesenzäune", ohne Strom. Sie dienen dem deutschen Landser als Schutz vor einer versehentlichen Berührung des "eentlichen", etwa zwei Meter hohen elektrischen Zauns, der zwischen den beiden verläuft. Dazu Alarmdrähte und Suchscheinwerfer.

4465 Die für damalige Verhältnisse ungeheure Menge Energie bezieht das Sperrwerk entweder aus Fabriken in der näheren Umgebung oder aber von Petroleumgeneratoren in Schalthäusern, die im Abstand von einigen hundert Metern entlang des Zaunes errichtet werden. Dort sitzen auch die Wachmannschaften. Zu Fuß oder auf Fahrrädern patrouillieren die Grenzposten die drei bis vier Meter breiten Wegen entlang. Alex

4470 Vanneste, Dekan der Universität Antwerpen, kennt die alten Trampelpfade. Beim gezielten Spaziergang findet er auch heute noch Reste zerbrochener Keramik-Isolatoren, Drahtstücke und die zertrümmerten Dachschindeln der Schalthäuser.

1 januari 1916 <http://www.forumeerstewereldoerlog.nl/viewtopic.php?t=916&start=100>

- 4475 Der elektrische Zaun Längs des Zauns waren Lätewerke aufgestellt, die in Tätigkeit traten, sobald der Zaun berührt wurde. Ein Grenzbeamter prüft mit isoliertem Material das richtige Funktionieren der Lätewerke.
- 4480 4 januari 1916 **O n d e r d e n "d r a a d" d o o r.**
Twee Belgen van omstreeks 20 jaar zijn in den Nieuwjaarsnacht in de omgeving van het grensstation Baarle-Nassau-Grens onder den electricischen draad door op ons grondgebied gekomen. Zij hadden bij zich een gebogen hout, bekleed met rubber. Dit drukten zij tegen den ondersten draad en kropen er onder door. Naar hun zeggen, begaven zij zich naar Engeland en verder naar het front. Op dien dag waren in Baarle-Nassau ook vrouwen en kinderen, die met hun hebben en houden naar ons land waren gekomen.
- 4485 4 januari 1916 **De aanhoudingen aan de grens.**
Van de Belgische grens wordt ons d.d. 3 Januari geschreven:
Na de eerste geruchten, die liepen omtrent het wegvoeren van mannen en vrouwen van het zoogen. neutrale terrein de Platluis, zijn we ter plaatse eens een kijkje gaan nemen. De toestand is daar sedert ons laatste bezoek veel gewijzigd, de drukke smokkelhandel heeft althans over dag geheel opgehouden. De bewoners van de "Platluis" konden wekelijks eenmaal hunne levensmiddelen op Hollandsch grondgebied komen halen, zij waren daarover zeer tevreden. En ziet, op 4490 eens in het vroege morgenuur, terwijl allen nog in diepe rust lagen, klonk opeens een signaal. De Duitschers hadden de neutrale strook, die gelegen was tusschen den electricischen draad en de ijzerdraadversperring op Hollandsch grondgebied bezet, alle huizen werden doorzocht, de bewoners, zoowel mannen, w. o. grijsaards, als vrouwen, werden gevankelijk mede genomen.
- 4495 Wij troffen er o.a. eene moeder aan, wier zoon op het slagveld was gesneuveld. Thans werden haar drie knapen ontnomen, de troost van haar gezin. Zij, die couranten uit den vreerode in hunne woningen hadden, werden geboeid. Een zekere van K., die zich verscholen had in eene graangroeve, werd allesbehalve malsch voortgedreven.
- 4500 Zoo ging, nadat alles was afgezocht, ten ongeveer 4 uur 's morgens de treurige stoet, omringd door Deutsche soldaten in de richting van Santvliet. Aan de vrouwen werd spoedig vergund huiswaarts te keeren. Het afscheid was echter voor velen eene marteling.
- 4505 De oorzaak van deze arrestatie is gelegen in het vermoeden, dat zich Belgische soldaten onder de bewoners bevonden. Drie jonge mannen is het gelukt te ontkomen. Zij hadden zich verborgen op den zolder en hadden, toen de kans schoon was, den sprong van het dak gewaagd en, gedekt door de mastbosschen, een veilig heenkomen gevonden naar Nederland. De Duitschers gaan voort met versterkingen langs de grens aan te leggen.
- 4510 8 januari 1916 **De elektrische draad.**
De draadversperring die onder Achel pas twee dagen geleden onder elektrischen stroom is gebracht, heeft hedennacht zijn eerste slachtoffer geëischt. Een 23-jarige Belg uit Turnhout is door den draad gedood.
- 4515 10 januari 1916 **DE ELECTRICISCHE DRAADVERSERRING.**
De draadversperring aan de Belgische grens bij Uden Borkel en Schaft naar Maaseyk is gisteren voor de eerste maal onder hoogspanning gebracht.
- 4520 11 januari 1916 **De electricische draadversperring.**
De draadversperring die onder Achel pas twee dagen geleden onder electricischen stroom is gebracht, heeft hedennacht zijn eerste slachtoffer geëischt. Een 23 jarige Belg uit Turnhout is door den draad gedood.
- 4525 12 januari 1916 **Weer een.**
Duitsche soldaten op wacht langs de grens te Stekene (tegenover Hulst) hoorden in den stillen nacht plots angstig geschrei. En eenige oogenblikken later vonden ze aan de electricische draadversperring 't lijk van een makker.
- 4530 Had deze willen deserteeren?
De Duitschers beweerden den volgenden dag dat de ongelukkige met 't geweer den doodenden draad aangeraakt had. Maar men kent die verklaringen. Een in burger gekleed Duitsch deserteur die bij Ede eens aan den draad bleef, werd door de grenswacht voor een Franschen vluchteling aangezien, zoo ten minste deden ze 't volk gelooven.
- 4535 De militairen, die er in slagen Nederland te bereiken, beweren eenstemmig, dat die
- 4540

versperring er vooral voor hen staat.

Dezer dagen wist weer een voortvluchtig soldaat ze ongedeerd te passeeren. Den volgenden morgen was hij al ijverig beetwortelen aan 't laden. "Ik vluchtte voor mijn vrouw en drie kinderen", verklaarde hij. Hij kwam van 't Yserfront.

4545

12 januari 1916? **NOG JUIST BIJTIJDS.**

Bijna het geheele personeel van de tram Eecloo-Watervliet (grens bij IJzendijke) is door de Duitschers gevangengenomen. Een der machinisten kon nog juist bijtijds ontsnappen.

4550

Toen hij met zijn tram te Eecloo aankwam, vernam hij, dat Duitse soldaten zich naar zijn woning hadden begeven.

De tram moest nog het laatste traject afleggen: Eecloo-grens.

De machinist werd in 't vertrek niet gehinderd. Met welke gevoelens hij dezen tocht deed, laat zich begrijpen. Toen de tram juist aan de grens stopte, stonden daar officieren en militairen, die onmiddellijk op den conducteur toe vlogen.

4555

De grenswacht had de poort in de draadversperring geopend, om twee wagons visch, welke op Nederlandsch gebied stonden en naar België moesten, door te laten.

De machinist sprong snel van de locomotief en rende de poort door. Hij was vrij.

4560

Een Duitse Feldwebel riep hem bijna smeekend toe: "J... kom terug, zal geen kwaad geschieden en ik word anders gestraft."

De gevluchte gaf natuurlijk aan deze uitnoodiging geen gehoor.

Over de reden der andere aanhoudingen is tot nu toe nog niets met zekerheid bekend.

15 januari 1916 **De Duitschers in België.**

4565

AARDENBURG, 14 Jan. (V. D.) Langs de Belgische grens zal van Duitse zijde nog een tweede elektrische draad worden geplaatst en wel ongeveer 100 M. binnenwaarts. Alle gebouwen die zich binnen de 100 M. bevinden moeten ontruimd worden. De order schijnt gegeven te zijn, dat allen die binnen de ruimte der draden worden aangetroffen, door de Duitschers neergeschoten worden.

4570

15 januari 1916 **Uit Zeeuwsch-Vlaanderen W. D.**

- Men meldt ons uit Sluis:

Even over de grens op de hofstede van De Keijzer-Van de Vijver is bij ongeluk door een daar in kwartier zijnd Duitsch militair, bij het schoonmaken van zijn vuurwapen, het eenig kind in het hoofd getroffen met doodelijken afloop.

4575

De ouders zijn troosteloos en de onvrijwillige dader wanhopig. Dit bericht ontving de familie Van de Vijver, alhier over de draadversperring heen.

15 januari 1916 **de BURBURE de WESEMBEK Ferdinand Ludovicus Philippus Josephus**

4580

Maria, (Joseph de BURBURE de WESEMBEK), né le 29 septembre 1897 à Wezembeek-Oppem, Vlaams-Brabant, Belgique, assassiné par les huns le 15 janvier 1916 à Sint-Huibrechts-Lille, Neerpelt, Limburg, Belgique, à l'âge de 19 ans. Volontaire, fusillé alors qu'il passait en Hollande pour rejoindre l'armée.

[van Geert Stevens geertstevens@skynet.be]

4585

16 januari 1916 **Men meldt uit Aardenburg aan de Middelb. Ct.:**

Langs de Belgische grens zal van Duitse zijde nog een tweede elektrische draad worden gespannen en zulks pl.m. 100 M. binnenwaarts. Alle gebouwen die zich binnen de 100 M. bevinden, moeten ontruimd worden, terwijl die gebouwen waar ze in den weg staan opgeruimd zullen worden.

4590

Deze maatregel strekt om te voorkomen, dat nog personen over de grens gaan. Allen die binnen de draden aangetroffen worden, zullen neergeschoten worden. Deze draad heeft onder de Belgen weer veel verbittering veroorzaakt.

4595

18 januari 1916 **LANDSTURM (Aalst)**

<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/feldztglandsturm1915bis1916/0046>

Guter Fang. - In der Nacht vom 17. zum 18. Januar 1916 stand der Wehrmann Kaufung der 2. Kompagnie 8. Landsturm-Infanterie-Bataillons Muenster auf Posten. Gegen 2.30 Uhr vorm. sah er 2 Personen dem Hochspannungsdrahtzaun sich naehern in der Absicht, durch denselben nach Holland zu gelangen. Kaufung verharrete solange in gedeckter Stellung, bis die Personen moeglichst nahe an den Draht herangekommen waren. In diesem Augenblick stand Kaufung mit fertiggemachtem Gewehr vor ihnen, so dass eine Gegenwehr oder ein Entkommen nicht mehr moeglich war. Einer der Festgenommenen versuchte durch Bestechung wieder freizukommen, indem er 50 Frank hierfuer bot, was Kaufung jedoch entschieden ablehnte. Beschlagnahmte wurden 2 Saecke mit Briefen (ueber

4605

1000 Stueck), ein isolierter Radreifen zum Durchkriechen durch den Draht, eine Anzahl Kupferdraehte mit Riemen und 92,26 Mark bares Geld.

25 januari 1916 **Aan de "Telegraaf" wordt meegedeeld:**

4610 "Het onlangs aan de bewoners van de Noordgrens van Vlaanderen gegeven bevel de huizen binnen een afstand van honderd meter van de draadversperring te ontruimen, is heden streng uitgevoerd. In veel gehuchten langs de Zeeuwsch-Vlaamsche grens was het een algemeene verhuizing en zag men droevige optochten van allerlei lieden met karren en voertuigen, waarop het huisraad was geladen.

4615 In enkele plaatsen moesten hedennamiddag om vier uur alle woningen ontruimd zijn. Achter de tegenwoordige draadversperring komt een tweede draad."

26 januari 1916 **Men schrijft uit Koewacht aan het Dbld. v. N.-Brab.**

dd. gisteren:

4620 Langs de Belgisch-Nederlandsche grens wordt door de Duitsche bezetting de draadversperring ongeveer 2 m verhoogd en wel met vlechtwerk, dat verbonden wordt met den geleidingsdraad. 't Doel is om te voorkomen, dat brieven of andere voorwerpen over den draad worden gegooid.

4625 Tevens is den bewoners langs de grens aangezegd hun woning te verlaten, omdat er een weg zal worden aangelegd van 20 meter breed.

26 januari 1916 **Slachtoffers van den draad.**

Gisternacht zijn te Vaals twee ontvluchte Russische krijgsgevangenen aan den draad dood gevonden. ("Hdbl.")

4630

26 januari 1916 **Gedwongen massa-verhuizing aan de grens.**

Duitsche plannen met de Noordergrens van Vlaanderen. - Terreur. VAN DE GRENS, 24 Jan. (Eigen bericht.)

4635 Er is vanmorgen al wat afgeschreeuwd, vertelde me meewarig een vrouw aan de grens. Hier acht gezinnen weg, daar tien, op Bouchautshaven 50! Er is gejammer en verdriet. En ja, daar over de draadversperring waren ze druk aan 't verhuizen, de Belgen, die op hoog bevel van de Duitsche overheid van de grens moeten verdwijnen.

4640 Op een strook van 100 meter breedte moeten alle bewoners weg. Eenigen tijd geleden werd dit bevel reeds gegeven; hier en daar kreeg 't een begin van uitvoering. Heden werd het streng doorgevoerd tusschen Selzaete en Watervliet, dus in 't Noorden van Oost-Vlaanderen

't Was een loopen en draven, sleuren en trekken. Deze laadde zijn schamel boeltje op een kruiwagen, die op een kar; elders moesten veel handen te pas komen om bij het een grooten boer have en vee elders te brengen.

4645 De smederij van 't Mollenkot bij IJzendijke stond al leeg; Duitsche soldaten namen er hun intrek; recht er over nestelden de vreemde militairen ook al in een verlaten herberg. Aan den grenspaal te Watervliet moest een 80-jarige grijsaard zich van zijn hoefje losscheuren en een schuilplaats bij vreemden vragen. [...]

4650 28 januari 1916 **Draadversperring.**

VAN DE GRENS, 27 Jan. Het maken van de tweede electriche draadversperring langs de Belgische grens, schijnt voor de Duitschers weer een aanleiding te zijn, buiten streng tegen de bevolking op tetreden. Enkele grensbewoners kregen, naar ons werd medegedeeld waardoor de betrokken landbouwers niet in de gelegenheid waren hunne bezittingen mede te nemen.

4655 Hollanders die op de bedoelde grondstrook wonen en niet genaturaliseerd zijn, mogen naar Holland vertrekken, doch moeten al hun huisraad levensmiddelen enz. achterlaten, wat de Duitschers verbeurd werd verklaard.

4660 29 januari 1916 **Van de Belgische grens.**

Een twintigtal personen uit de Belgische grensplaatsen bij Koewacht vluchtten een der laatste nachten naar Nederland door middel van een dubbele ladder over de electriche draadversperring, nadat een bekendmaking der Duitschers was ter kennis gebracht, dat allen op 28 Januari hun woningen moesten hebben ontruimd.

4665 De Duitschers brengen nu een tweede draadversperring aan op een kleine honderd meter afstand, en vaardigden een nieuwe bekendmaking uit, dat allen, die zich na 28 Januari tusschen deze draadversperringen mochten ophouden, onherroepelijk zullen worden neergeschoten.

De bevolking is zeer ontstemd, maar het zal weinig baten.

4670

1 februari 1916 **Langs de Belgisch-Nederlandsche grens**

4675 wordt door de Duitse bezetting de draadversperring ongeveer 2 meter verhoogd en wel met vlechtwerk, dat verbonden wordt met den electricchen geleidingsdraad, 't Doel is om te voorkomen, dat brieven of andere voorwerpen over den draad worden gegooid. Tevens is den bewoners langs de grens aangezegd hun woning te verlaten, omdat er een weg zal worden aangelegd van 20 meter breed.

1 februari 1916 **Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens, 1 Febr.**

4680 In verschillende grensgemeenten, zijn de werklozen door de Duitschers opgeroepen, om zich voor arbeid aan de tweede draadversperring aan te melden. Wie weigert zal van de gemeentelijke ondersteuning buitengesloten moeten worden.

4 februari 1916 **VAN OVER DE GRENS.**

4685 Op de Belgische grensplaatsen alhier zijn vele Duitse electriciëns aangekomen met het noodige materiaal om draadversperring met electricchen stroom aan te leggen vlak langs de grens. Of de thans op 1.5 uur van de grens bestaande draad dan vervallen zal kan nog niet met zekerheid worden gezegd. Vanaf heden worden ook geene passen meer verstrekt aan jongelieden, die nog niet den dienstplichtigen ouderdom bereikt hebben. Velen zijn daarom weder tot werkeloosheid gedoemd.

4690 Nader vernemen we dat de draad gespannen zal worden op 75 M. der grens en dat alles wat daar tusschen ligt, moet worden ontruimd.

4 februari 1916 **De tweede draad.**

4695 De Middelburgsche Courant schrijft: Omtrent den aanleg door de Duitschers van een tweeden afsluitingsdraad op c.a 100 M. afstand van den thans bestaanden, meldt men ons, althans wat Koewacht en omstreken betreft, dat alleen voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd. Hier en daar worden schuren en stallen, heggen en omheiningen afgebroken, greppels, sloten en diepten gevuld. Alle menschen binnen die strook wonende moeten verhuizen: in de kom van het dorp slechts zij, die vlak aan den

4700 electricchen draad wonen. Op sommige punten langs de grens wordt de bestaande afsluiting eenvoudig verlegd en zoo worden boerenerven, volkomen in overeenstemming met den wil der bewoners, maar tegen een tegemoetkoming van zooveel honderden marken als met de gegoedheid der betreffende bewoners is overeen te brengen, uitgeschakeld :

4705 Wat er met de nu ledig staande huizen binnen die strook gebeuren zal? Velen verdiepen zich ook in gissingen wat er op die vrijkomende strook gebeuren zal. Men praat van een model grensweg van, om vooral niet te weinig te noemen, 20 M. breedte voor automobielen; weer anderen beweren dat er ook een tramlijn zal aangelegd worden van Oostende naar Antwerpen. Maar geen enkel, zelfs geen Duitsch militair die iets

4710 definitiefs weet mede te deelen.

8 februari 1916 **Woensdagnamiddag arriveerden te Molenbeersel-grens**

4715 een 70 tal Duitschers om [de] draadversperring met electricchen [stro]om lang de Nederl. Belgische grens [aan] te brengen. De tram, die dien avond om 7.30 van ? naar Maaseijck zou vertrekken werd [bij] de grens niet doorgelaten en arriveerde om 8 30 weer alhier. Sedert is de [tram]lijn op het Belgisch gedeelte gear[rica]deerd met een hoop steenen en rijdt [de] tram alleen Weert-Stramproij v.v. Men vleit zich met de hoop, dat de [ver]binding zoodra de draadversperring ?ed is, weer zal tot stand komen.

4720

9 februari 1916 **De doodelijke draad.**

4725 Men schrijft ons van de Vlaamsche grens: Gisterochtend toen bij het zetten van telefoonpalen op de wijk de Valke, langs de elektrishe draadversperring, een dezer palen dreigde te vallen, en een Duitse soldaat hiervoor uit den weg sprong, kwam deze man met de doodelijke draad in aanraking en werd op slag gedood.

9 februari 1916 **De Duitschers in België.**

4730 VAN DE GRENS, 8 Febr. (V. D.) Sedert een paar dagen is de belgische grens weder geheel gesloten. Bijna niemand mag België verlaten. Zaterdag had de trein Antwerpen-Roosendaal één passagier. Het brood voor de grensgemeenten wordt doorgelaten, evenals de dagbladen. Het is ten strengste verboden, aan de grens een gesprek te voeren. Het kleinste pakje mag, zelfs niet na visitatie, worden overgegeven; de gemeenteraadsleden van Cappelen, die buiten de versperring wonen, mogen de

4735 vergaderingen van den gemeenteraad niet bijwonen; ook het lid van de Provinciale Staten voor Antwerpen, de heer Bastijns, kreeg geen vergunning om naar Antwerpen te

4740 gaan. Ook de smokkelhandel is nu tijdelijk stopgezet door... de Duitschers. De Belgische opkoopters durven niet meer inslaan, omdat zij niet weten, wanneer ze de waren achter de versperring zullen kunnen brengen. Aan de loopgraven is het werk plotseling gestaakt.

9 februari 1916 **de BURBURE de WESEMBEEK Ferdinand Ludovicus Philippus Josephus Maria**, (Joseph de BURBURE de WESEMBEEK), né le 29 septembre 1897 à Wezembeek-Oppem, Vlaams-Brabant, Belgique, assassiné par les huns le 15 janvier 1916 à Sint-Huibrechts-Lille, Neerpelt, Limburg, Belgique, à l'âge de 19 ans. Volontaire, fusillé alors qu'il passait en Hollande pour rejoindre l'armée.
[van Geert Stevens geertstevens@skynet.be]

10 februari 1916 **AAN DE GRENS.**

4750 Men meldt ons uit Hulst:

4755 Woensdagmorgen vertrokken met de (ram van 8 uur wederom een 35-tal vluchtelingen uit het Doorgangshuis voor Vluchtelingen te Hulst naar het vluchtoord Uden, in hoofdzaak bestaande uit vrouwen en kinderen aan wien thans door de Duitschers de gelegenheid was gegeven om hunne woningen, welke binnen de strook van 100 M. langs de elektrische grensversperring vielen, te verlaten en in Nederland een onderdak te zoeken. Er worden er nog veel meer verwacht.

4760 Wat men met den aanleg van een tweede draadversperring op 't oog heeft is een raadsel, doch alles wat binnen voornoemden afstand gelegen is wordt uit den weg geruimd en met den grond gelijk gemaakt. Alle bosschen en struikgewas, boomen enz binnen, voormelde zone slaande, worden afgekapt en weggeruimd. Vandaag kwamen alle binnen voormelde strook onder de gemeente Stekene wonenden over de grens, terwijl daarna Kemseke, en zoo vervolgens de Clinge, Meerdonck en Kieldrecht aan de beurt komen. Alle personenverkeer, zoowel van als naar België is, wellicht als gevolg van een en ander, sinds eenige dagen totaal stop gezet.

4765 10 februari 1916 **Varken aan den elektrischen draad.**

4770 Gistermorgen wilden de Duitse grenswachten te St. Marguerite een varken slachten, doch het dier wist weg te loopen en kwam in aanraking met den elektrischen draad. Het beest was onmiddellijk dood.

11 februari 1916 **Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens.**

4775 Op de wijk de Valke dreigde bij het plaatsen van telefoonpalen nabij de grensversperring, een paal om te vallen. Een der met dit werk bezig zijnde Duitse soldaten sprong op zij, kwam met de elektrische draad in aanraking en werd op slag gedood.

11 februari 1916 **Grensverkeer.**

Men schrijft ons uit Limburg:

4780 De oorlog heeft ook dit over ons, grensbewoners, gebracht: we mogen onze boschwandelingen niet meer zóó ver uitstrekken, dat we dichterbij tot een afstand van ongeveer duizend meter de grens naderen. Wie niet krachtens zijn ambt op deze terreinstrook moet zijn, dient zich, alvorens hij er een stap op zet te voorzien van een bewijs van den plaatselijken militairen commandant, die dit slechts afgeeft op een verklaring van den burgemeester van de plaats, dat de aanvrager, hetzij ten behoeve van den land- of boschbouw, hetzij om andere bijzonderheden redenen er werkelijk tijdelijk moet vertoeven.

4790 In het boschrijke terrein is deze onvrije grensstreek aangegeven door hoge palen met een wit vlaggetje aan den top. Een bordje, aan den paal bevestigd, draagt het opschrift: "Verboden toegang ingevolge verordening Militair Gezag".

Ook deze maatregel heeft natuurlijk ten doel, om op meer afdoende wijze te kunnen optreden tegen de smokkelaars en de met dezen samenwerkende terreinverkenner. Het wandelverbod heeft ons echter beroofd van een soort "prikkelidylle". Zoo'n grenswandeling toch gaf sedert de oorlog uitbrak, altijd een bijzondere gewaarwording. Men gevoelde er zich in nauwere aanraking met de werkelijke

4795 oorlogssfeer. Aan gindsche zijde van de grens werd immers wachtdienst gedaan door Feldgrauen, van wie de meesten alreeds verscheiden loopgraafmaanden achter den rug hadden. En aan deze zijde raadde men in de dichte boschhoeken overal de glurende o van in observatie liggende beamtten. Maar bovendien was er altijd het gevaar, dat men met die tallooze paden en wegen het spoor bijster kon raken en op het meest onverwachte oogenblik belanden in de armen van een Duitschen grenswachter.
4800 Thans geven alleen nog de heirbanen, daar waar zij het Hollandsch gebied verlaten, gelegenheid voor een kijkje in het Duitse land. En opvallend is het, zooveel

wandelaars als zich daar nu komen opstellen aan de Hollandsche draadversperring voor het douanekantoor om het levendige voetgangersverkeer en de wat minder drukke rijtuigpassage met al de bereddering van passeninzage en bagagevisitatie gade te slaan.

Het spoorwegverkeer met het buitenland is voor reizigers in deze provincie nog steeds beperkt tot het noordelijke Gennep en het zuidelijke Simpelveld. Bewoners van Venlo en Roermond, twee drukke handelsplaatsen, zijn dus aangewezen op een grooten omweg of op een voetreis naar het naastbij gelegen Duitsche spoorwegstation. In Venlo verkiest men het laatste en vooral op Zondagmiddag heeft de groote uittocht plaats van allen, die, of voor een week of voor enkele dagen, voor hun zaken het buitenland gaan bereizen. de arbeiders, die nog bij de week in Duitschland werken, vertrekken gewoonlijk 's Maandagsmorgens en keeren 's Zaterdagmiddags terug. Maar reizigers zoowel als arbeiders, allen zijn ruim voorzien van leeftocht. Vijf kilogram brood en twee kilogram margarine, vet of spek zijn de geoorloofde hoeveelheden voor een week afwezigheid. Enkelen nemen bovendien wat cacao of thee mede.

In het grenskantoor heeft de dienstdoende beambte de handen vol met het afstempelen der passen, het visiteeren van koffertjes en tassen en het wegen van brooden en pakjes margarine. Want van al hetgeen medegenomen wordt, moet nauwkeurig aantekening worden gehouden, om te kunnen controleeren, of de uitgaande personen, die voor een week leeftocht medenemen, ook werkelijk een week uitblijven.

't Is een typische toestand, dien de oorlog op onze Oostgrens heeft geschapen. En als men er in medeleeft, denkt men onwillekeurig terug aan het reizen van onze voorouders in de achttiende eeuw.

12 februari 1916 **Van de grens.**

Volgens geruchten zouden de Duitschers voornemens zijn, na het aanbrengen der tweede electriche draadversperring, een strook van een paar kilometers langs de grens, geheel door de Belgen te laten ontruimen.

Dit vooruitzicht vooral is de oorzaak waarom honderden Belgische grensbewoners naar Holland uitwijken. Waren zij wat verder dan de nu ontruimde 500 M. langs de grens, in België gaan wonen, dan was er elk oogenblik kans geweest, verdreven te worden.

SAS VAN GENT. Als gevolg van uittocht van honderden gezinnen uit grensstrook in België, is het hier overstroomd met deze Belgische vluchtelingen. In de meeste woningen huizen drie of vier gezinnen, tot kelders en zolders toe zijn als woning in gebruik genomen.

15 februari 1916 **AAN DE GRENS.**

Men bericht aan de Tijd van de Nederlandsch-Belgische grens: De Duitsche bezetting is bezig de draadversperring te verhoogen met een vlechtwerk van twee meter, dat met den electriche geleiddraad wordt verbonden. Men hoopt daardoor te voorkomen dat brieven en pakjes over den draad worden geworpen. De grensbewoners moeten hunne woningen verlaten, wijl er een weg zal worden aangelegd van 20 meter breed.

15 februari 1916 **Aankomst van Belgische vluchtelingen.**

Men meldt uit Sas van Gent: Als gevolg van den uittocht van honderden gezinnen uit de grensstreek in België, is het hier overstroomd met deze Belgische vluchtelingen. In de meeste woningen huizen drie of vier gezinnen. Tot kelders en zolders toe, zijn als woning in gebruik genomen.

Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens wordt gemeld: Volgens geruchten zouden de Duitschers voornemens zijn na het aanbrengen der tweede electriche draadversperring, een strook van een paar kilometers langs de grens, geheel door de Belgen te laten ontruimen. Dit vooruitzicht vooral is de oorzaak, waarom honderden Belgische grensbewoners naar Holland uitwijken.

15 februari 1916 **De Belgische grens gesloten tot 't eind der maand.**

- hoog bezoek. - Zand en grint naar 't front. - In België opgenomen Nederlanders.

Onze correspondent aan de grens schrijft ons: De grens gesloten... En nooit heb ik ze zoo doodsch en verlaten gezien als thans. Een week lang reeds zag men bij Eede, St. Laurens of bij Westkappelle, Knokke een de Duitsche soldaat, die lusteloos in de natte, modderige velden patrouilleert. Te Middelburg in Vlaanderen verscheen een hooge overste met tal van officieren, om de grens te inspecteeren... Men beweert zelfs, dat het de hertog van Württemberg was. Welke plannen de Duitschers voor hebben, men weet het nog niet.

Aan het Westelijk deel mocht niemand naar Nederland wijken. Te Selzate was men

- 4870 milder. Allen, ouder dan 35 jaar, mochten naar Nederland gaan, onder voorwaarde, gedurende den oorlog weg te blijven. En velen hebben van die gunst gebruik gemaakt. En sedert is selzate ook als uitgestorven. Niemand komt te Sas van Gent aan, noch te voet, noch per trein. Alleen schepen varen België buiten, maar 't zijn meestal Duitsche.
- 4875 Van een sleepboot werden kapitein en dekknecht tot 15 jaar gevangenisstraf veroordeeld, om getracht te hebben een Belg op hun vaartuig naar Nederland te smokkelen. Sommige Nederlanders, die een paspoort hadden om naar België te gaan en terug te keeren, worden al meer dan een week te Gent opgehouden. Die grenssluiting duurt nog minstens tot 't eind van de maand! Dat is officieus gemeld.
- 4880 Die Duitsche schepen voeren rusteloos zand en grint aan... Voor 't eene contract van 300.000 ton uitgevoerd is, wordt al een nieuw gesloten. Te Port-Arthus, een haven van Gent, laadt men 't zand en 't grint over in lichters, die de vrachten naar Wervik, Meenen, Kortrijk (aan de Leie) en Brugge, Ostende (kanaal van Gent) voeren, dus naar plaatsen achter 't gansche front Armentières-Yperen-Dixmuiden-de zee.
- 4885 En de meeste woningen achter de draadversperring staan nu leeg voor de Duitschers; sommige werden zelfs afgebroken. Struiken en boomen worden gerooid. En 't zou ons niet verwonderen, als we weldra 't aanleggen van versterkingen zien, want... die Engländer... de Duitsche schildwachten beginnen er altijd dadelijk over. 's Avonds en 's nachts is de gansche versperring door carbidlampen verlicht. Hier en daar speelt 't schijnsel van zoeklichten.
- 4890 Verleden week vond weer een Duitsch soldaat den dood aan die helsche draden. Door een verkeerde beweging viel hij er op... Weer een in de steeds langer wordende rij. En België ligt daar als de triestige gevangenis, verlaten, doodsch... alsof er niemand meer woont...
- 4895 En heden klonk dof in den regen 't geschut van 't Vlaamsche front.
- 22 februari 1916 **BELGISCHE GRENS, 22 Febr. (Per Tel.)**
Heden zijn de Duitschers te Selzaete begonnen met den aanleg van de tweede electricische draadversperring. De Duitsche bezetting van Selzaete, de Wijck en Assenede gaat morgen naar 't front. Er zijn vele oudere mannen bij.
- 4900 27 februari 1916 **Men meldt ons uit Maastricht:**
Te Maeseyck hebben de Duitschers een groote partij draad aangevoerd, welke dienst doet tot afsluiting van den grens. Nabij Molenbeersel is daarmee reeds een begin gemaakt. De commandatur te Maeseyck heeft thans de verordening uitgevaardigd, waarbij is bepaald, dat ieder, die zich op een terrein van 100 meter bij de grens bevindt zonder geldigen pas, wordt veroordeeld tot een boete van 300 mark.
- 4905 27 februari 1916 **De Verboden zone**
In februari van 1916 werd in Stekene een voetweg langs de draad aangelegd en al gauw kwam het bericht op 27 februari dat alle hagen, hekkens, oude en bouwvallige huizen in een breedte van 80 m van de grens moesten verdwijnen. De Duitsers hadden dan ook op 80 m van de draad landinwaarts nog een draad gespannen. Wie zich in die verboden zone ophield werd zonder genade doodgeschoten.
- 4915 Ook moesten de mensen die in die verboden zone (in 1918 200 m) woonden, verhuizen naar barakken of plaggenhutten. In totaal werden in Stekene 39 woningen langs de grens beschadigd of afgebroken, niet enkel omdat ze op het traject van de draad stonden, maar ook tegen spionage. De draad liep in Doel zelfs een heel deel door de Schelde, maar niet tot aan de overkant.
- 4920 28 februari 1916 Er werd bekend gemaakt dat op 28 februari 1916, door de plaatsing van de tweede draad, in Koewacht een deel van de dorpingen hun woning moesten ontruimen. Toen zijn in de nacht van 25 op 26 februari een twintigtal personen naar Nederland gevlucht met behulp van een dubbele ladder die ze over de draad hadden geplaatst.
- 4925 29 februari 1916 **Uit Budel schrijft men aan de Meijerijische Crt.:**
De gestrengheid der Duitschers hier op de grensdorpen is van dien aard, dat sommige gezinnen, zoo mogelijk, over de grens vluchten, om maar niet aan de algemeene armoede te zijn blootgesteld. Bij de heerschende ellende komt nog het gemis van de vrijheid. Vooral op de gesprekken is men zeer streng. Bij een verkeerd woord wordt dadelijk een geldboete toegepast en het minste vergrijp heeft overbrenging naar Maeseijk tengevolge. Behoudens de berichten van eenige waaghalzen, die nog door de mazen weten te sluipen, is elke nieuwstijding van en naar beide

4935 kanten onmogelijk. Vroeger konden de Belgen nog al eens tot aan de grens komen, al
was het dan ook met militaire escorte, thans is zulk ook verboden. Van de sluiting
der grens af, op 3 Febr., is door de meeste Belgische zink-fabriekarbeiders geen cent
kunnen verdiend worden. Daarbij komt nog, dat bijna alle landbouwproducten, alsook
4940 paarden, runderen, geiten door de Duitschers worden opgeëischt, zoodat mocht dit zoo
nog eenigen tijd doorgaan, de ellende ter plaatse ten top zal zijn gestegen. Met de
afrastering zijn de Duitschers gevorderd tot aan de Zuidwillemsvaart, ter plaatse
genaamd de Kempen. De versperring is aangelegd op ongeveer tien meter van de
Nederlandsche grens en met den draad evenwijdig loopend is een weg gemaakt van tien
4945 meter breedte, welke reeds dagelijks door automobielen bereden worden. Ook worden of
zijn er geplaatste telefoon- en telegraafpalen, doch tot nog toe is geen elektrische
stroom aangebracht. Eerstdaags verwachten wij het werk te zien voortgezet aan deze
zijde der Zuidwillemsvaart. Op particulier eigendom wordt geen acht geslagen, doch
afgekapte bosschen zijn wel vergoed geworden. Er wordt aan slechts twee schepen per
dag vergund de grens te passeeren. Het aantal in de Zuidwillemsvaart groeit daardoor
4950 met den dag aan. Mej. v. B. te Hamont, ook aan deze zijde der grens welbekend, moet
een dezer nachten wegens spionage en brievensmokkelarij door de Duitschers gevangen
genomen zijn.

1 maart 1916 **De koopman P. uit Clinge, die met paard en kar**
4955 in den Prosperpolder op het buiten de draadversperring gelegen gebied bij de boeren
boter en eieren opkocht, werd door Duitse militairen aangehouden en voor den
commandant te Kieldrecht gebracht.
Thans is aan de landbouwers op die strook aangezegd hoegenaamd niets van hun
producten naar Holland te verkoopen

4960 2 maart 1916 **Uittocht uit Belgisch Putte.**
De vorige week, doch vooral gisteren, kwamen zeer vele huisgezinnen, meerendeels
vrouwen en kinderen, door den draad gekropen, die Nederlandsch Putte van hen
scheidde. Het was een treurige aanblik deze menschen op het Marktpllein uit de oude
4965 open of met een huif afgedekte wagens te zien komen [...]

3 maart 1916 - **Thans is te Hamont aangekomen het noodige materiaal**
voor draadversperring, zoodat deze binnen afzienbaren tijd te verwachten is. Ook zijn
de Duitschers druk bezig met het opbreken der spoorrails lijn Hamont-Antwerpen.
4970 Vooral het uitgebreide stationsamplacment te Hamont moet het ontgelden.

3 maart 1916 **GEBREK IN BELGIE**
Uit Budel aan de Meierijsche Crt.:
Dat het broodsgebrek nijpend is in de naburige Belgische gemeenten, blijkt weL uit
4975 het volgende. Aan de grens heeft nog dagelijks de aflevering plaats van witte brood,
hetwelk door den Budelschen bakker wordt doorgebracht en door de gekende ezelskar
wordt afgehaald. Op dat tijdstip kan men daar aantreffen troepen kinderen en vrouwen,
biddend en smeekend, om een broodje, niet bedelend, maar met de centen in de hand.
Evenwel wordt dit geweigerd, eenerzijds door de bevoegde autoriteit van het
4980 internationaal steuncomité, anderzijds door de Duitschers zoodat de gansche vracht in
het aangewezen verkooplocaal terecht komt, om dan verder te worden verdeeld ad 37.5
cent per brood, hetwelk hier een kwartje kost.
Ook met de andere consumptieartikelen is het treurig gesteld. Slachten mag niet meer
4985 gebeuren en de meeste dagelijksche benodigdheden zijn niet meer te bekomen, in een
woord, de toestand is ellendig.

8 maart 1916 **UIT BELGIE**
De Tel.- correspondent aan de grens schrijft ons d.d. 6 Maart:
Als de Christen een kerk bouwt, dan bouwt de duivel er een kapelle e nevens, zegt men
4990 in Vlaanderen. En dat blijkt ook weer te Koewacht, aan de Zeeuwsch-Belgische grens
bij Axel.
Er is een Hollandsch en een Belgisch Koewacht, zooals er ook een Hollandsch en
Belgisch Putten, Clinge, Overslag bestaat.
Hollandsch en Belgisch Koewacht hadden maar één kerk, die op Belgische gebied en nu
4995 achter de draadversperring staat. Reeds geruimen tijd schijnen de belangen van 't
groote Duitse leger en de bekende veiligheid in den rug het niet meer mogelijk te
maken, dat de Hollandsche Koewachtenaars de Belgische kerk bezoeken.
Pas na allerlei gesukkel besloot de Hollandsche geestelijkheid dan maar een kerk op
eigen gebied te bouwen. Door den storm stortte ze in. Men ving 't werk weer opnieuw
5000 aan. Maar even druk, ja nog drukker, wordt er om de kerk gearbeid. En natuurlijk zijn

het meest herbergwinkels, die men opricht. Men speculeert reeds op 't herbergbezoek na de mis, bij begrafenissen, bij doopsbedieningen, kortom bij alle kerkelijke plechtigheden, want Hollandsch Koewacht volgt de Vlaamsche gewoonten na. En ook de Duitschers weren zich. Ze hebben na 100 meter grensstrook vrij gemaakt en leggen dien grond blijkbaar als bouwgrond klaar. Misschien zullen er foto's van gemaakt worden. Feldgrauen an Friedesarbeit. Maar het verdrijven der bewoners uit de huizen, de trieste optochten dezer laatste verbannen, dat zal me wel niet in beeld brengen. 't Is dus alles in actie aan de grens.

5005 De pastoor van Koewacht woont op Hollandsch gebied. Belgisch Koewacht is dus van zijn herder beroofd; elken Zondag komt een geestelijke uit Moerbeke dienst doen. Te Overslag staat de kerk eveneens op België. De Hollanders houden kerk in de school en daarvoor komt een geestelijke uit Axel, want hier woont de eigenlijke pastoor in België. Eigenaardig is het, dat men op Hollandsch Overslag nog steeds de Belgische tijdsaanwijzing volgt.

5010 Gewoonlijk nam men in die Hollandsche grensdorpen zijn toevlucht tot Belgische dokters: Nieuw-Namen riep de hulp in van den geneesheer te Kieldrecht. Koewacht en Overslag die van den dokter uit Moerbeke. Philippine uit Bouchaute. Na de afsluiting werd dikwijls consult gehouden "aan den draad". Nu moeten de Nederlanders zich tot een Hollandschen arts wenden, die soms twee uren van de plaats woont. Ook notarissen moeten meermalen zaken doen "aan den draad": acten werden getekend boven de

5020 "scheiding", onder oppertoezicht van een Duitsch schildwacht. Te IJzendijke had nu verpachting van landerijen aan den draad plaats. Belgische boeren, die grond hebben liggen op Nederlandsch gebied, verhuurden de akkers aan Nederlanders. In dezen tijd blijkt het hoe gelukkig het is, dat in gewone tijden de grens een

5025 denkbeeldige lijn is.

10 maart 1916 **De Duitschers in België.**

VAN DE GRENS, 10 Maart. (V. D.) In de laatste dagen is door de Deutsche soldaten hard gewerkt tot gelijkmaking van den bodem tusschen den eersten en tweeden Belgische grensdraad, die thans geheel voltooid is. Alles wat in den weg stond, werd opgeruimd; schuren en stallen werden afgebroken, boomen omgehakt, slooten en greppels gevuld, waarna de grond geheel werd omgeploegd. Op die wijze heeft men een open terrein gekregen, waardoor gemakkelijk toezicht gehouden kan worden op allen, die de grens willen overkomen of naar Holland willen trekken, alsmede op het overgeven van brieven en pakketten.

5030

5035

13 maart 1916 **Een dorp tusschen de draden des doods.**

Te Overslag is de electricische draadversperring zoodanig verplaatst, dat ook het geheele Belgische dorpsgedeelte van België is afgesloten. Heden verhuist de Deutsche wacht naar de andere zijde van "den draad". Door de Nederl. militairen zal thans een draadafsluiting worden gemaakt, waardoor de gemeenschap tusschen Nederl. en Belgisch Overslag zal worden verhinderd. De Belgische ingezetenen zullen echter hun levensmiddelen ontvangen van Nederl. zijde.

5040

5045 N. v. s.

16 maart 1916 **Men meldt ons:**

Naar wij vernemen, nadert de dubbele Deutsche grensversperring over de geheele Nederlandsch-Belgische grens haar voltooiing. Bericht werd, dat de ruimte tusschen de beide draden overal 200 meter is. In afwijking daarvan hebben de Duitschers over de grenslijn Stabroek-Esschen dezen afstand verbreed tot 500 meter. Een boer aldaar werd de keuze gelaten den draad vlak langs zijn huis te doen spannen en Belgisch onderdaan te blijven óf zijn hoeve te verlaten en deze tusschen de grenslijn te stellen. Hij koos 't eerste.

5050

5055

17 maart 1916 **Te Roosendaal is gisteren een Deutsche onderofficier**

aangekomen, die te Baarle-Nassau over de grens was gegaan. Twee anderen waren, volgens hem, door den electricischen draad gedood; een vierde was doodgeschoten door de wacht. De deserteur vertelde, reeds aan het Oost- en Westfront gestreden te hebben en eenige malen gewond te zijn geweest; thans moest hij naar Konstantinopel, doch hij had er genoeg van en was te Turnhout gedeserteerd. Daar hij niet in uniform was, is hij niet geïnterneerd. Onder Wouw is gisteren een Deutsche grenswacht geïnterneerd.

5060

5065 17 maart 1916 **GEISOLEERD MEERLE.**
Men schrijft ons uit Ulicoten:

5070 Ruim vijf weken is de Belgische gemeente Meerle door de sluiting van den electricchen draad geheel geïsoleerd geweest. Er liep geen tram, er kwam geen post, er mocht geen mensch door. Maandag werd de post voor de eerste maal weer doorgelaten; niet minder dan drie volle balen poststukken lagen te Hoogstraten opgehoopt. Ook rijdt de tram weer een enkele maal, doch alleen met één goederenwagen. Door de Duitschers is de prijs der Boter gebracht van 5 op 6.50 fr. per kg.

5075 17 maart 1916 **Gevlucht.**
Bij Baarle-Nassau trachtten 4 Duitschers over de grens te komen. Een werd doodgeschoten, twee door den elektrischen draad gedood. Een heeft Nederland bereikt. Deze persoon, een Beier, had zoowel aan het Oost- als het Westfront gestreden, was 9 maal gewond en nu weer genezen zijnde moest hij naar Konstantinopel, doch zeide, er thans genoeg van te hebben.

5080 17 maart 1916 **Onder Wouw is nog een Duitscher geïnterneerd.**
Deze was in uniform [langs de Duitse grenswacht geslopen]. Door de Duitse grenswacht te Esschen is de heer Ameels, o? en groothandelaar uit België, doch te Roozendaal verblijvende, over de grens gelokt, gevangen genomen en 5085 direct naar Antwerpen vervoerd. De aanleiding hiervan is niet bekend.

23 maart 1916 **Iemand die een tocht deed langs de Belgische grens**
en wel langs den electricchen draad van Eede naar Moershoofden, schrijft ons:
5090 Wat mij in Eede terstond opviel, was, dat er weer nieuwe troepen lagen, ditmaal kurassiers. Bij den draad was een groot zoeklicht aangebracht en eene inrichting om den stroom tijdelijk af te sluiten. Telkens wanneer iets met den draad in aanraking komt, wordt hierdoor een lichtje ontstoken en kan er worden nagegaan wat er gebeurd is. Zoo langs den draad in de richting van den oosthoek wandelende, viel het mij op, 5095 dat door de Duitschers al het houtgewas was gehakt en dat daar vee, land onbewerkt ligt. Menschen, die anders een goed stuk brood konden verdienen, mogen nu dat land niet bebouwen, daar het in de verboden strook ligt. Wie dit gebied betreedt, wordt zonder waarschuwing neergeschoten. Men deelde mij mede, dat de Duitse overheid het land nu zelf zal bebouwen met lage gewassen, waarin zich geen vluchtelingen kunnen 5100 verbergen. Van de vijf draden der versperring is alleen de onderste niet geladen; de beide bovenste zijn prikkeldraden. Dezer dagen is aan de palen op een hoogte van ongeveer 8 M. een hoepel van ijzer gemaakt, die weer door draden aan de hoofddraad is verbonden. Dit is geschied omdat men ladders tegen de palen plaatste en zoo beproefde den overkant te bereiken. Op bepaalde afstanden stonden Duitse schildwachten, 5105 mannen tusschen de 40 en 50, maar ook jongeren van 18 tot 20 jaar. Alle huizen langs den weg waren ledig. De bewoners hadden ze moeten verlaten om naar Holland of aan den andere kant van het Leopoldskanaal een wijkplaats te zoeken. Bij den Oosthoek, een gehucht van het Belgische St. Laureyns, was de draad verplaatst tot langs het kanaal, op verzoek der bewoners, nadat deze daarvoor aan de Duitse overheid 4000 mark hadden betaald.

5110 Ze hadden er nu dit bij gewonnen, dat ze hun land, gelegen langs de grens in Holland, konden bewerken. Toch bevonden deze menschen zich in een moeilijke positie, want voedsel uit België kunnen zij niet krijgen en uit Holland mag het niet worden ingevoerd. Smokkelen is het eenige.
5115 Ook bij Moershoofde was de draad naar het kanaal verplaatst. Een groot deel van het eigenlijke dorp St. Laureyns is daardoor vrijgekomen. Van ingezetenen van het Belgische gedeelte vernam ik dat de prachtige bomen die langs het kanaal stonden, voor een groot deel gekapt zijn. Het aardig gelegen dorp heeft daardoor veel van zijn bekoring verloren. Ook hier was bij de houten noodbrug een groot zoeklicht geplaatst. Men deelde mij nog mede dat ook Middelburg (België) zal vrijgemaakt worden en dat ook 5120 daar de draad tot tegen het kanaal zal worden teruggetrokken. Mits deze gemeente en de kerk daarvoor 8000 mark betalen.

26 maart 1916 [...] **de heer Ausels [Ameels],**
5125 die met bovengenoemden koopman in handelsbetrekking stond, in kennis gesteld, daar de koopman hem wilde spreken aan den draad op de grens op een bepaald uur in den namiddag. Toen de heer A. aan deze uitnoodiging gehoor gaf en aan den draad verscheen, vond hij echter inplaats van den Brusselschen koopman een Duitsch militair, die de heer A. mededeelde, dat zijn Brusselsche vriend op het station in arrest zat en voorloopig niet vrij kwam, maar dat hij verzocht had met hem even per 5130 telefoon te mogen spreken, waarvoor de Duitser hem gelegenheid wenschte te geven op het passensbureau, even over de grens aan den grooten weg gelegen. De heer A?, dezen uitleg geloovende, had de onvoorzichtigheid over de grens naar het passensbureau te

gaan; sindsdien is hij niet teruggekeerd.

5135 28 maart 1916 **De bewoners van de landstrook tusschen de Nederlandsche grens**
en de electricische draad, door De Duitschers in de buurt van Bouchautsche Haven
gespannen, kunnen geen levensmiddelen meer uit Nederland krijgen en van de Belgische
zijde worden zij door de Duitschers niet verstrekt. Om aan dezen onhoudbare toestand
5140 een einde te maken, hebben de bewoners zich tot de Commissie ter bevoorrading van de
Belgische grens-gemeenten gewend, met verzoek levensmiddelen te willen zenden.

29 maart 1916 **Van de Belgische grens.**
Men schrijft ons van de Belgische grens:
Wij vernemen, dat de Duitschers alle beschikbare krachten bijeenzamelen met
5145 bestemming voor 't oostelijk front. Benoorden den draad zijn reeds ongeveer allen
vertrokken. In Meerle moet slechts een viertal zijn achtergebleven. Personen uit
Weelde vertelden te Baarle-Nassau, dat in hun dorp allen met onbekende bestemming
waren vertrokken. Uit het groote aantal Belgen, dat zich vandaag te Baarle-Nassau
bevond, bleek althans dat er van Duitschen kant weinig toezicht wordt uitgeoefend.
5150 Van uit Weelde moet een 15-tal Duitschers zich over onze grenzen begeven hebben.

30 maart 1916 http://www.zeit.de/1998/17/Der_grosse_Zaun
Dennoch reißen die Versuche nicht ab, über die Grenze in die Niederlande zu gelangen.
Einer, der es versucht, ist Pierre Wolgarten, ein junger Mann aus dem
5155 deutschsprachigen Welkenraedt, nahe der deutschen Grenze. An einem Abend im Frühjahr
1916 stirbt er am Zaun. Ob er am Draht verbrannte? Ob er erschossen wurde? Niemand
kann das mehr sagen - namenlos verscharrt wurde er im Aachener Stadtteil Laurensberg.
Von seinem Tod haben die Wolgartens erst nach dem Krieg erfahren. Zehn Tage zuvor war
seinem Bruder die Flucht gelungen, gemeinsam mit einem Freund. Sie gelangten nach
5160 Frankreich und meldeten sich dort als Kriegsfreiwillige.
An die Geschichte dieses Grenzanges kann sich sein Sohn Franz gut erinnern:
Belgische Landwirte hatten Löcher und Durchgänge in Hecken geschnitten, hatten "rein
zufällig" auf den Wiesen nahe dem Zaun alte Fässer liegengelassen, in denen Boden und
Deckel fehlten. Die Patrouillengänge der Deutschen galt es genau abzapfen, dann
5165 steckten sie binnen Sekunden das Faß durch die Drähte - und hindurch ging es auf die
andere Seite.

31 maart 1916 **BRIEVENSOKKELAARS.**
Omtrent het drama aan de grens, waarbij twee personen door den elektrischen draad
5170 werden gedood, meldt men aan het D. v. N.B. nader uit Baarle Nassau:
In den nacht van Dinsdag op Woensdag l.l. hebben vier personen getracht brieven te
brengen uit België naar deze gemeente.
In de nabijheid van de Baarlebrug en der deze gemeente zijn zij achterhaald, op het
grondgebied van Wortel, door Duitse soldaten met het gevolg, dat één is gevallen in
5175 handen der Duitschers, één is ontkomen en twee tegen den draad zijn gelopen met het
noodlottig gevolg dat zij hedenmorgen verkoold daaraan hingen.
Van ander zijde men ons:
Tusschen Castelré en Baarle-Brug [stonden hedenmorgen twee personen dood tegen den
5180 electricischen draad]. De aldaar gestationeerde Duitse post beweerde, dat zij den
vorigen avond vier personen daar ter plaatse hadden gezien. Waarschijnlijk hebben
deze gedurende den nacht beproefd aan de andere zijde te komen, wat aan twee het
leven kostte. De doden stonden nog recht op en raakten met het hoofd den draad aan.
Toen op den dag de draden neutraal waren gemaakt, zijn de lijken door de Duitschers
5185 weggevoerd. Men meent, dat de getroffen personen uit Turnhout zijn.

[1 april 1916] **Uit bezet België.**
Den bewoners van de overzijde der Nederlandsch Belgische grens bij Koewacht is
bekendgemaakt, dat zij op 28 Januari hun woning moesten hebben verlaten. [...]

5190 7 april 1916 **De dodelijke draad.**
Men schrijft ons:
Nog slechts eenige maanden zijn de Belgische gemeenten Brabant en Limburg door een
hoogspanningsdraad van Nederland gescheiden. Gisteravond zijn onder Weelde wederom
5195 twee personen door den draad gedood, waarmede het getal 25 bereikt is. Ook een groot
aantal honden en andere dieren is door den stroom gedood.

14 april 1916 **Op de oorlogstoneelen**
is ongeveer niets van betekenis geschied. Maar ook als er "niets" gebeurt, vallen

er dooden.

5200 Van de grens wordt aan de *Tel.* geschreven:

Vier Duitse deserteurs, infanteristen, zijn er in geslaagd van het front bij Yperen te vluchten. Na hun uniformen begraven en burgerkleeren aangetrokken te hebben, begaven zij zich op weg en in drie dagen bereikten zij de grensversperring.

5205 Een van hen bekleedde in het burgerlijk leven een vrij gewichtige betrekking. Hij sprak op grievende wijze over het tegenwoordig leven van de Duitse soldaten, maar ook met liefde over zijn land. Wat hij meedeelde is merkwaardig en bevestigt het Engelsche communiqué van 12 April, hetwelk meldde, dat de Duitschers verleden week bij Yperen zware verliezen hebben geleden.

5210 Ware er geen versperring en strenge surveillance in Vlaanderen, de deserteurs kwamen niet bij honderden, maar bij duizenden, vertelde hij, en de anderen stemden het toe.

De strijd om St. Eloi bij Yperen was in den laatsten tijd geweldig. Van een groep van 482 manschappen, waartoe zij behoorden, zijn er juist geteld 19 overgebleven.

5215 De anderen waren gesneuveld of zwaar gewond, meest op Maandag van de vorige week. Het blijft er een wanhopige strijd. De Engelschman is een dapper tegenstander. De oorlog is hem als een sport. De Britten staan voor niets en de Duitschers weten nu wel, hoe deerlijk zij bedrogen werden, toen men hen het Engelsche leger als minderwaardig afschilderde.

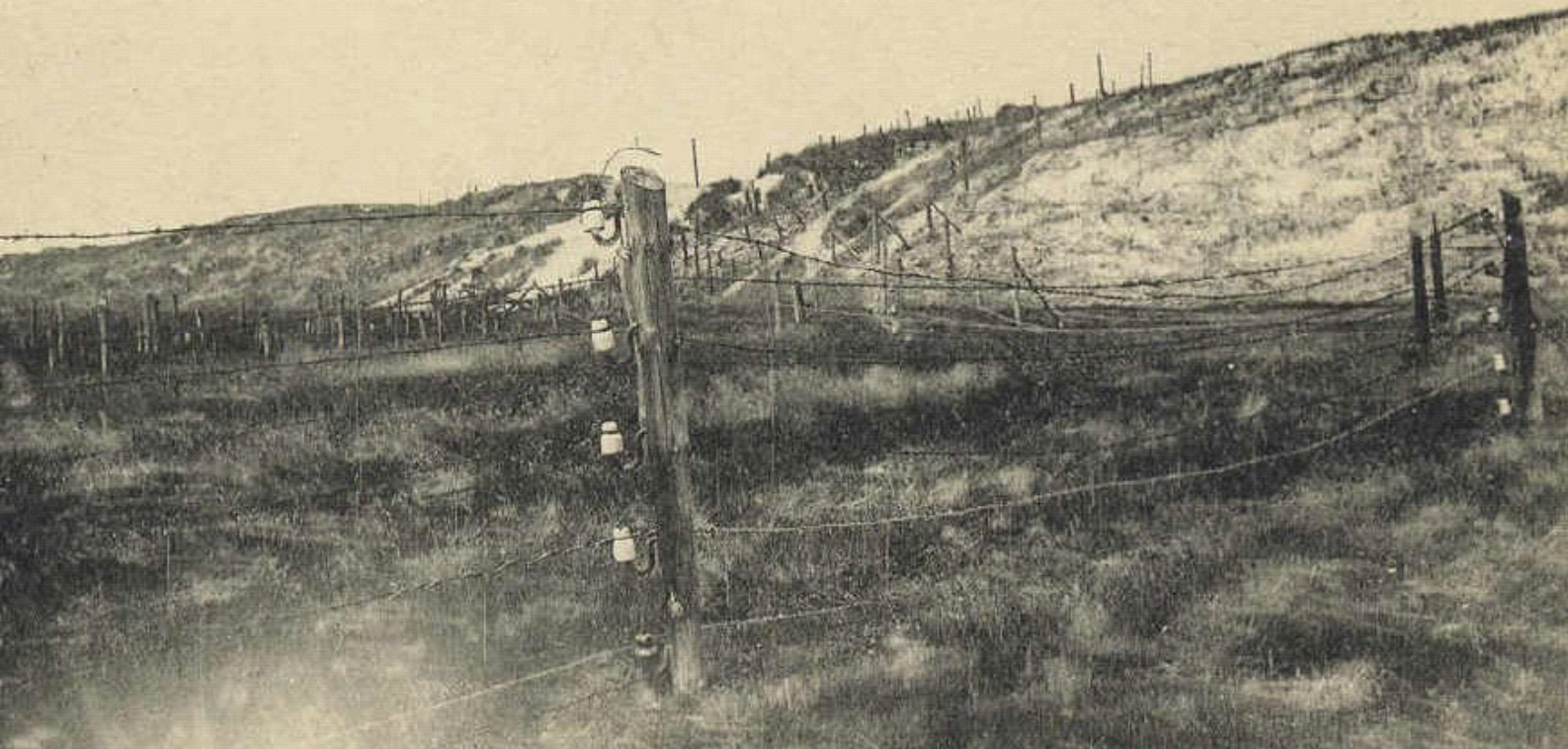
5220 Ze klaagden erg over het voedsel en de harde behandeling.

20 april 1916 **Maastricht.**

Terwijl een Duitsch soldaat trachtte onder den electricischen draad te Smeermaes bij Maastricht te kruipen, om, naar men vermoedt, te deserteeren, raakte hij den draad aan; hij was terstond een lijk.

5225

9 ZWYN-ZOUTE - FRONTIÈRES HOLLANDAIGES - FIL BARBELÉ ET FIL PORTANT LE COURANT ÉLECTRIQUE
HOLLAND FRONTIER - BARBED AND ELECTRIC WIRE

- 30 april 1916 **Men meldt ons aan de Vlaamsche grens:**
 5230 't Is hier stil, kalm, rustig. De zenuwachtigheid, die er zich voor een paar weken van de boeren had meester gemaakt, heeft plaats gemaakt voor het volste vertrouwen. Daartoe hebben medegewerkt de militaire maatregelen, zoo krachtdadig getroffen door de regeering. Langs de Belgische grensstreek is weinig of geen beweging te bespeuren. Boven Knocke hangt een groote worst, de observatieballon; bij het Zwin staan Duitsche
 5235 zoeklichten. Het smokkelen neemt af met den dag en is bijna onmogelijk geworden. Tabak en sigaren mogen met toestemming van de Nederlandsche overheid de grens over. De Zeeuwsch-Vlamingen leven totaal afgescheiden van de West- en Oost-Vlamingen. Tusschen de Belgische en Nederlandsche grenzen heeft de "duiveldraad" mijlen gelegd. Die draad maakt niet meer zooveel slachtoffers als in den beginne. De landman heeft geleerd hem te schuwen. Af en toe vindt men er nog een ongelukkig haasje aan hangen...
 5240 Het koolzaad staat prachtig in bloei. Als de zon er op schijnt, liggen daar reusachtige gouden velden. Dit jaar zal echter de Staats-Vlaming zich bijzonder toeleggen op de bietenteelt, speculerend op de schaarschte van suiker. Dezer dagen zal een schip met aardappelen Sluis verlaten, met Brugge als bestemming.
 5245 Zoo zullen honderden zakken in België komen, waar het gebrek aan aardappelen groot is. De eerste maal in het dat dergelijke uitvoer is toegestaan. Het schip zal worden gesleept tot aan de Belgische grens, waar de Duitschers de aardappelen tegen klinkende munt zullen overnemen.
- 5 mei 1916 **De draadversperring.**
 VAN DE GRENS, 4 Mei. (Eigen bericht.) De Duitschers voltooiën langs de geheele Noord-Brabantsch-Belgische grens de electricische draadversperring. Bij Loozen, langs de Zuid-Willemsvaart, is thans de hooge afrastering tot stand gebracht.
 In Hamont zijn de gearresteerde burgemeester, dienszoon en anderen uit den omtrek,
 5255 uit de Deutsche gevangenschap teruggekeerd, na het stellen van een aanzienlijken borgtocht in contanten. De Duitschers arresteerden de Belgen bij honderdtallen; na enkele dagen laat men allen gaan tegen betaling van een "losprijs" van 100 tot 1000 francs.
- 6 mei 1916 - **De draad des doods!**
 De werkman F. v. P., uit Clinge (Zeeland), die voor de Deutsche bezetting in België bezig was de langs de electricische grensversperring groeiende boomen af te kappen en op te ruimen, wilde een tak die op den electricischen draad was terecht gekomen, wegnemen. De ongelukkige kwam hierdoor in aanraking met den electricischen stroom en
 5265 was op slag dood. Het slachtoffer was ongehuwd, doch de kostwinner zijner bejaarde ouders.
- 10 mei 1916 **Men meldt ons uit Eindhoven:**
 Nabij Arendonck 500 meter van de Nederlandsche grens, hebben de Duitschers de electricische draadversperring voltooid, zoodat niemand meer over de grens kan.
 5270
- 10 mei 1916 **Ontsnapte krijgsgevangenen.**
 Gistermiddag zijn twee Russische krijgsgevangenen, die in België gewerkt hadden, bij Overslag op Hollandsch grondgebied gekomen. Zij hadden met de handen een gat gegraven
 5275 onder de electricische draadversperring.
- 18 mei 1916 **WEER UHLANEN**
 In de Kempen en Brabant zijn weder uhlanen aangekomen, welke voor ongeveer acht maanden hier plotseling verdwenen, om op het Balkan-front te opereeren, zooals zij
 5280 zelf zeiden. Eenige zwakke afdeelingen zijn thans weer ingekwartierd. Men verzekert, dat in het Beverlo-kamp over enkele dagen drieduizend van deze uhlanen zullen aankomen. Van de gelegenheid gebruik makende hebben twee strijdlustige uhlanen, die met het toezicht aan den electricischen draad belast waren, paard en uitrusting in den steek
 5285 gelaten, om naar Nederland uit te wijken.
- 21 mei 1916 **LANDSTURM (Aalst)**
Bestechungsversuch. Zwei hollaendische Soldaten versuchten den Landsturmmann Niederdraeing (Ldst. Batl. Muenster) zu bestechen, zwei belgische Zivilpersonen durch
 5290 den Drahtzaun bei Loenhout hindurch zu lassen. N. sagte zu in der Hoffnung, zwei Spione abfassen zu koennen, und meldete die Sache dem Wachhabenden. Am anderen Tag warfen die Hollaender dem N. ein Stueck Speck mit 40 M in Papiergeld ueber den Zaun zu und verabredeten mit ihm eine bestimmte Stunde. Wirklich erschienen auch zur festgesetzten Zeit, zwischen 11-12 Uhr nachts, zwei Personen, von denen allerdings

- 5295 nur einer festgehalten werden konnte, waehrend es dem andern, durch die ausserordentliche Dunkelheit beguenstigt, gelang zu entkommen. Dagegen wurden die vier Pakete mit etwas 4000 Briefen, die sie ueber die Grenze schmuggeln wollten und bei der Flucht weggeworfen hatten, aufgefunden.
- 5300 24 mei 1916 **DE DUITSCHERS AAN DE GRENS.**
 BUDEL, Thans is men druk bezig aan de draadversperring en is dit werk al vergevorderd. Zoover men zien kan zijn, behalve de hooge palen, nog drie rijen palen geplaatst, waarvan op de middelste rij de isolateurs zijn aangebracht, waaruit men kan opmaken dat daarop zes of vijf electricische draden gespannen worden op een
- 5305 onderlinge afstand van ongeveer 25 c. M.
 Langs de buitenste palenrij wordt gewonen puntdraad getrokken. Een en ander levert een aardig gezicht op en men zou van verre zeggen, dat een nieuwe spoorlijn wordt aangelegd. Overigens zijn de Duitschers tegenwoordig hier niet erg streng, zoodat er wel iets aan te doen is om met goede reden in Hamont te komen, mits Hollander zijnde
- 5310 en onder geleide van een Duitsch soldaat. Ook wat meebrengen is niet slecht want ze hebben zoowat van alles te kort.
- 25 mei 1916 **Het eerste slachtoffer.**
 Men deelt ons mede uit Stramproij:
- 5315 Dinsdagnacht wilden een paar personen, die zich op Belgisch gebied bevonden, over de grens begeven op Nederlandsch gebied, waartoe zij de electricisch geladen draadversperring moesten passeeren. De eerste, waarschijnlijk willende onderzoeken of niet wetende, dat de electricische stroom er op staat, kwam met den draad in aanraking en was onmiddellijk dood.
- 5320 De kameraad, was door dit ongeval zoodanig getroffen, dat hij direct zich ging melden bij de Deutsche wacht, die daarna het lijk haalden en naar de hoeve van den heer Wauters brachten.
 Naar de Duitsche wachtcommandant mededeelde, was de persoon uit Verviers herkomstig, en waren zij met 7 kameraden. De 5 andere zijn nog niet aangehouden. Zij worden door
- 5325 de Duitschers voor spionnen aangezien.
- 26 mei 1916 **Kessenich, Sint-Martinusparochie**
 "De electricie draad omsloot het grootste deel van de parochie, ten Oosten, Noorden en N. Westen dreigde het doodsgevaar. Negen personen zijn aan den draad gebleven, drie Belgen, drie Hollanders, twee Duitschers en één Rus. (...)
 Mevrouw Van den Inde werd, als zij wilde vluchten, er door bedwelmd, en zoo door de vervolgers opgenomen en gevangen".
- 5330 **Molenbeersel, Sint-Leonardusparochie**
 "De grensversperring werd geplaatst op 12 km in de parochie in 't jaar 1916 (Februari tot Juni). Algemeene hulp van alle inwoners om de menschen over den draad te helpen, dus algemeene dienstvaardigheid. Geene plichtverzakingen.
 Negen lijken van doodgeblevenen aan de draadversperring werden alhier op bevel der Duitschers begraven. Zij wilden geene inlichtingen over de dooden geven, als volgende:
- 5340 (dag der begrafenis)
 1) burger - Grave Dieu Donné 26 Mei 1916
 2) burger - Schilder 16 Juni 1916
 3) Rus - soldaat 15 Augustus 1916
 4) Rus - soldaat? (in burger gekleed) 29 September 1916
- 5345 5) Rus - soldaat? (in burger gekleed) 8 Juni 1917
 6) Spoorwegbediende van Luik 13 Juni 1917
 7) Rus soldaat (in burger gekleed) 11 Juli 1917
 8) Jean Engelen - Bree 24 Juli 1917
 9) Gelis Neeroeteren 7 September 1917
- 5350 Deze laatste werd later vervoerd naar Neeroeteren."
- 30 mei 1916 **Men schrijft ons uit Koewacht:**
 De Duitschers maken het den Belgen aan de grens hoe langer hoe moeilijker. Eerst werd een electricische grensdraad aangelegd, om het verkeer met Nederland te beletten, later
- 5355 werd op 50 M. afstand een tweede draad gespannen, om den Belgen geen gelegenheid te geven met de Nederlanders te spreken, nu zijn ze bezig op alle wegen, die naar de grens leiden, en voor alle huizen, die in de nabijheid der grens staan, een 2 meter hooge schutsel te plaatsen, zoo dicht, dat niemand er kan doorkijken. Die schutsels zijn gemaakt van gevlochten roggestroo, zeer netjes afgewerkt en zoo dicht als de zitting van een stoel. Daardoor wordt het den Belgen belet van verre een blik te
- 5360

werpen of met de hand te wuiven naar bloedverwanten, vrienden en kennissen, die aan de andere zijde van de grens staan.

31 mei 1916

5365 **Ophoven, Sint-Servatiusparochie**

"In mei 1916 werd hier langs de Maas de grensversperring aangelegd bij middel van draad: drie rijen, waarvan de middelste geelektriseerd was. Twee inwoners werden aan de grens van Molenbeersel geelectrocuteerd: de zoon en dochter van Jozef Brouns; deze dochter was gehuwd en woonachtig te Brussel, doch kwam van tijd tot tijd voor spionage bij haren vader te Ophoven logeeren. (...) Verscheidene personen van Ophoven hebben druk geholpen om lieden over de grens te brengen. De vaderlandsliefde kan bij sommigen daartoe aangespoord hebben, doch het geld heeft meerendeels de groote rol gespeeld."

5375 6 juni 1916 **Men meldt ons:**

Bij de Belgische gemeente Middelburg is weder een Duitsch soldaat aan de electriche draad blijven hangen; hij was onmiddellijk dood.

[Hij was afkomstig uit Keulen en pas met drie weken verlof geweest.]

5380 6 juni 1916 - **Bij het maaien van gras langs den electriche draad**

in (Belgisch) Middelburg, werd gisteren een Duitsch soldaat door den stroom getroffen en was onmiddellijk dood. Vermoed wordt dat de zeis met den draad in aanraking is gekomen. De man was juist 2 dagen vroeger van verlof uit Duitschland aangekomen alwaar hij eene vrouw met 3 kinderen heeft wonen.

5385 6 juni 1916 - Een rund van den landbouwer A. d. J. te Koewacht,

wiens erf aan de electriche versperring grenst, wist zich Maandag door den buitensten draad te werken en deed zich te goed aan het malsche gras dat nooit betreden wordt. Hel dier kwam ook nu en dan in aanraking met den electriche draad, waar blijkbaar geen stroom op was en bleef dus ongedeerd. De Duitse officier 5390 bemerkte toevallig het rund, dat op verboden terrein graasde, de electricien werd gewaarschuwd en het dier, dat van voldaanheid een oogenblik later met den staart tegen den draad sloeg, bleef toen op de plaats dood.

5395 8 juni 1916 **Een slachtoffer.**

Gisteravond is aan de grens bij Veldwezelt (?) de werkman Rooks, gehuwd en vader van vier kinderen, die te Maastricht bij een aannemer werkzaam was en aan zijn vrouw een pakje met levensmiddelen wilde overgooien op Belgisch grondgebied, voor den electriche draad door een Duitschen schildwacht doodgeschoten.

5400 10 juni 1916 **DRAMA OP DE GRENZEN.**

MAASTRICHT. Woensdagavond een Belg. in de nabijheid der elektricche draadversperring door een Duitse schildwacht doodgeschoten, 't Was een 35-jarige metselaar, Rooks geheeten, afkomstig uit het naburige Belgische dorpje Veldwezelt, die reeds geruimen tijd in Maastricht werkzaam was. De man was gehuwd en vader van vier kinderen. Een 5405 paar malen in de week ging hij de Bilzerbaan op tot aan de grensafsluiting en, wierp dan wat levensmiddelen over den draad, welke aan de andere zijde door zijn vrouw werden in ontvangst genomen. Soms werd dit door de Duitse schildwachten oogluikend toegelaten, maar andere smokkelaars van beroep, maakten daar meermalen misbruik van, zoodat dientengevolge strengere orders waren gegeven.

5410 Woensdagavond, na afloop van zijn werk, had hij wat koffie, spek en zeep in een bundeltje gebonden en zag van verre zijn zuster achter de afsluiting staan. Toen hij naderbij kwam, wenkte hem de schildwacht, terug te gaan. Ook een volgende schildwacht, die een paar honderd meter verder stond, wilde hem niet nader laten komen en beduidde hem door woord en gebaar, dat hij terug moest. Toen de man aan die 5415 herhaalde waarschuwingen geen gevolg gaf werd gevraagd, waarop R. doodelijk gewond neerzeeg.

5420 16 juni 1916 **AAN ONZE GRENS.**

Thans is de draad voor electriche stroomlevering op de hooge palen aangebracht tot juist over den grindweg Budel-Hamont richting vanuit Bocholt-Loozen naar Beverbeek. Men verwacht dat over ongeveer 14 dagen de electriche draadversperring tot volle gereedheid zal zijn gekomen.

De laatste dagen zag men er alleen Duitse soldaten aan het werk en geen burgers meer. Het werk vordert evenwel snel.

5425 **BORDEL EN SCHAFT.** Door de Duitschers wordt alhier aan de grens met koortsachtigen ijver gewerkt aan de draadversperring. Vanaf de richting de colonie is men gevorderd

5430 tot de wetering van mevrouw Ogez en de richting Hamont tot nabij de Abdij der Paters Trappisten. Jammer dat bij deze werken zooveel natuurschoon het moet ontgelden Aan de Abdij worden de boomen in de mooie laan voor 't klooster en de Hamontsche dreef omgehakt, de schans om den boomgaard alsmede de fruitboomen worden niet ontzien. Een groot vernielingswerk zal plaats hebben in de kunstmatig aangelegde vloeiveiden der Paters waardoor voor een paar K.M. de grens loopt van Schaft en Achel Door Belgische werklieden onder toezicht van Duitsche militairen wordt de versperring tot stand gebracht.

5435 De kerktoren van de kloosterkerk der Abdij welke in October 1914 door een granaat werd beschadigd is de vorige week afgebroken

20 juni 1916 **De gruwelkamer is bijna compleet.**

5440 De meesten van ons kennen ongetwijfeld de verschrikkelijke reeksen van »teekeningen: »Het toppunt dier beschaving, van Raemakers.

5445 Wij zagen daarin: de rottende lijken traag voortdrijvend in het geinundeerde »IJzer«-gebied; de soldaten, zich vreeselijk xrommend bij de doodelijke aanraking van den electricischen draad; de uiteengescheurde lichamen, hangend als flarden over de in wanorde geschoten prikkeldraad-velden; de afgrijselijke, den dood brengende vergiftige gaswolken en de vertwijfelde verstikkingskrampen in de hospitalen.

Menigeen zal vol onoverwinnelijke walging ook in onze verdedigingslinies al die moordtuigen, het prikkeldraad en de »Spaansche Ruiters,« gereed hebben gezien, maar daarbij toch met een zekere voldoening gedacht hebben. Aan vlammen-werpen, giftige gassen, electricische leidingen enz., zijn wij toch Goddank nog niet toe.

5450 »Toch wel roept triomphankelijk onze generale staf uit, en publiceert blijkbaar vol zelfvoldoening tot meerdere stichting en sterking van ons nationaleteitsgevoel officieël het een en ander over de »moderne uitrusting van ons leger.«

Gij dacht, dat wij in den Haag al onze tijd verleuterd hadden, dat al die honderden millioenen door de leger bureaucraten waren opgemaakt?

5455 Neen hoor! Wij hebben onze gruwelkamer prachtig aangevuld, zoodat zij zich met het beste op dat gebied meten kan.

Luister maar:

5460 »Er zijn zulke voorraden munitie aangemaakt, als bij een modernen oorlog past.« Dus alles is gereed voor een roffelvuur als in de hel van Verdun; voor het aan stukken schieten van loopgraven; voor het levend begraven van menschen; voor het krankzinnig maken van soldaten.

»De binnenlandsche munitieaanmaak kan ook in geval van oorlog tot groote hoogte worden opgevoerd.

Dus rustelooze afbeuling van onder de krijgswet staande arbeiders.

5465 »Gasmachines voor afweer-doeleinden« zijn in gereedheid.«

Voor afweer-doeleinden. Zelfs bij de opsomming van al die gruwelen blijft onze Hollandsche bourgeoisie huichelachtig braaf. Ze zal die gasmachines alleen gebruiken om aanvallen af te weren. De vuile bende, die te laf is om te zeggen: wij willen meedoen in den oorlog, en te laf om te zeggen: wij willen moorden met alle middelen, die de wetenschap ons verschaft.

5470 »Het aanmaken van stalen helmen wordt overwogen.«

De ten top gestegen beestachtigheid van de bestorming van het fort Vaux heeft immers geleerd, hoe goed men ze kan gebruiken, om als alle wapens verloren zijn, er den vijand de hersens mee in te beuken.«

5475 «Afdeelingen voor het doorknippen (voor het doorknippen alleen? Of ook soms voOr het aanleggen?) van electricisch geladen draad-versperringen worden gevormd.*

»Groote voorraden springstoffen zijn aanwezig.«

Dus mijntrechters met hier en daar bebloede stompen van ledematen, met verpieterde lijven en verbrijzelde balken dooreen.

5480 Alles is klaar (op de vlammenwerpers na, maar die komen nog wel). De hel in optima forma.

Toe Snijders, wanneer gaan wij dat alles eens probeeren? Wm.

24 juni 1916 [...] **Dezer dagen werd onder de Belgische gemeente Bouchaute**

5485 op de strook tusschen de beide draadversperringen een kind geboren. Wegens de draadversperring kon ter secretarie geen aangifte gedaan worden. Begeleid door Duitsche militairen begaf de ambtenaar van den burgerlijken stand zich naar de woning van den nieuwen wereldburger om hem daar in den burgerlijken stand op te nemen.

5490 25 juni 1916 **Desertie.**

VAN DE GRENS, 24 Juni. (Eigen ber.) Nog steeds hooren wij van pogingen tot desertie in het Duitsche leger. Zoo is er nu weer een deserteur tusschen Gent en de grens

aangehouden, terwijl bij St. Jansteen een ander bij de draadversperring werd neergeschoten, terwijl hij juist de grens wilde overgaan.

5495

26 juni 1916 **Aan den draad.**

Nabij Koewacht bleef een koe aan de elektrische draadversperring hangen. Het dier was onmiddellijk dood.

5500

6 juli 1916 **De draadversperring.**

VAN DE GRENS, 5 Juli. (Eigen bericht.) Aan de Noord-Belgische grens zijn gisteren 32 zeer zware dynamo's aangekomen, die voor de bijna volkomen gereed zijnde elektrische draadversperring gebruikt zullen worden.

5505

10 juli 1916 **SMOKKELAAR DOODGESCHOTEN.**

VAN DE GRENS, 8 Juli. Nabij Ommel hebben de Duitschers gisteren een Belgisch brievensmokkelaar doodgeschoten. Het lijk is naar Ommel vervoerd.

5510

14 juli 1916 **De versperring zag er niet overal het zelfde uit.**

In Stekene was er niet overal een beschermende versperring in de onmiddellijke nabijheid van de elektrische draad. Ook ten noorden van Lokeren had men slechts één draad tot 1916, dan kwam er een tweede en het duurde tot 1917 voor er een derde geplaatst werd. In Prosperpolder was de versperring slechts een soort van gaas of kippendraad.

5515

In het midden van juli 1916 kregen enkele bewoners van de Kerkstraat in Belgisch Koewacht te horen dat ze hun huis moesten verlaten voor het plaatsen van een tweede elektrische draad, die op 150 m van de eerste zou aangelegd worden.

5520

14 juli 1916 **Over de grens.**

Te Maastricht zijn gistermorgen twee Russische soldaten aangekomen, die zich met de handen al gravende onder de elektrischen draad aan de Belgische grens hadden doorgewerkt.

5525

15 juli 1916 **Thorn.** Donderdag-namiddag kwam in de Ohé aan de Maas, een jongen in aanraking met den elektrischen draad. Gelukkig was de stroom niet zoo sterk, dat hij er het leven bij inschoot. Met brandwonden aan hand, arm en been kwam de jongen vrij.

5530

17 juli 1916 **De doodelijke draad.**

Twee Russen zijn nabij Weert op Belgisch gebied aan den draad doodgebleven. De Duitschers hebben de lichamen begraven.

5535

17 juli 1916 **DRAMA AAN DE GRENS.**

De bewoners aan de grens te Molenbeersel werden in de nacht van Dinsdag op Woensdag opgeschrikt door het vallen van verschillende schoten. Doordat er bovendien een auto kwam aansnorren, en er wel een 50-tal Duitse soldaten patrouilleerden, begreep men aanstonds dat er iets buitengewoons aan de hand moest zijn, te meer daar tevens van alle kanten met zoeklichten gewerkt werd.

5540

Pas Woensdagochtend kwam men te hooren, dat er jacht was gemaakt op een paar spionnen, die tevens in het bezit waren van granaten. De een werd gevonden in een perceel rogge, terwijl de ander, die door de grensversperring had willen kruipen, den dood had gevonden aan den elektrischen draad. Beiden waren goed gekleed, van Schaarbeek afkomstig, en ruim voorzien van geld. Zij werden naar Maaseyck getransporteerd. Naar aanleiding van dit geval zijn strengere maatregelen genomen en is het toezicht verscherpt. Zelfs mogen personen niet meer met elkander spreken, ook niet in bijzijn van Duitse militairen, en zullen voortaan de per tram geladen goederen moeten overgeladen worden naar ons door het trampersoneel werd medegedeeld.

5545

5550

18 juli 1916 **OVER DE GRENS GEKOMEN.**

Te Belgisch Koewacht (dorp) staat een kerseboom op een erf, die zijn takken tot bijna over de draadversperring heen uitspreid. Hiervan wist een Duitsch soldaat gebruik te maken. Vrijdagnacht klom hij met behulp van een ladder in den boom, haalde deze toen naar zich toe, plaatste deze toen naar zich toe, plaatste ze over de afsluitingsdraden en en oogenblik later was de man, die zich te voren van burgerkleeding had voorzien, op Nederlandsch grondgebied. (M. Ct.)

5555

20 juli 1916 - **Ten einde herhaling van ontvluchting van soldaten**

door middel van een boom te voorkomen, hebben de Duitschers te Koewacht zooals verwacht werd, in der haast de weinige bommen, welke zich nog naast de

draadversperring bevonden, eenvoudig afgezaagd.

5560

22 juli 1916 **DOOR DEN ELECTRISCHEN DRAAD GEDOOD.**

Men meldt ons uit Oostburg 22 Juli: Te St. Kruis is gisterenavond een der militaire grenswachten vermoedelijk door onvoorzichtigheid met den electricischen draad in aanraking gekomen. In bewustloozen toestand werd hij opgenomen en ondanks de

5565

geneeskundige hulp is hij den afgelopen nacht overleden.

24 juli 1916 **Door de elektrische draad gedood.**

Bij de familie Melk te Zaandam, is telegrafisch bericht ontvangen dat haar zoon, die als milicien aan de grens is, te Aardenburg door de elektrische grensafsluiting is

5570

gedood.

27 juli 1916 **De abdij van Achel.**

De abdij der Paters Trappisten te Achel wordt door de haag van electricischen draad, die de grens verspert, nagenoeg ingesloten. De Pater en de broeder, die zich nog op Belgisch grondgebied bevonden, moesten dus vertrekken en namen met twee of drie andere paters hun intrek in een bijgebouw van het klooster, dat in den tuin, en dus op Nederlandsch grondgebied ligt. De Duitschers hebben den kerktoren afgebroken; hij dreigde in te storten sedert een kogel, bij de beschieting van het klooster, hem

5575

trof.

5580

28 juli 1916 **De tweede draadversperring.**

VAN DE GRENS, 27 Juli (Eigen bericht). Zooals wij reeds meldden, hebben eenige gezinnen op Belgisch gedeelte dezer gemeente hunne woningen moeten verlaten. Thans blijkt, dat dit geschied is; omdat de Duitschers een tweeden electricischen afsluitingsdraad gaan aanleggen op ongeveer 50 af. afstand van den eersten draad en tusschen deze twee draden mag natuurlijk niemand wonen. Het aanleggen van den tweeden draad dient om het deserteeren van Duitse soldaten zooveel mogelijk te beletten.

5585

31 juli 1916 **Landbezitters aan de Belgische grens.**

't Vorige jaar hebben de Duitse bezettingstroepen van het Belgische grensgebied het den Hollanders, die land in België in gebruik hadden, zeer lastig gemaakt met het oogsten van hunne producten en, wijs geworden door de toen opgedane ervaring, hebben voor dit oogstjaar vele Hollanders - althans in Limburg - ruilvereenkomsten aangegaan met de Belgische onderdanen, die landerijen op Nederlandsch gebied bezitten: de Belgen oogsten wat feitelijk op eigendommen van Hollanders is gegroeid en omgekeerd. Weliswaar komt op deze manier niet ieder precies tot zijn rechtmatig deel, en wanneer de toestand aan de grens gelijk gebleven was, zouden velen zich misschien nog eens bedacht hebben, eer ze tot ruiling overgingen, maar de electricische draadafsluiting, die langs de geheele Belgische grens doorloopt tot aan en langs de Maas, heeft de verschillende eigenaren genoodzaakt om zoodanige overeenkomsten aan te gaan, dat ieder in zijn eigen land kon blijven. Immers, niets hoegenaamd mag er over de vijfde dradenrij van ongeveer anderhalven meter hoog heen en evenmin mag iets daar onderdoor. Zoo angstvallig is men zelfs aan den Duitse kant, dat men in de beekjes, die over de grens van België naar Nederland stromen, tot op den bodem een dichtgevluchten rasterwerk heeft aangebracht, opdat pakjes met brieven of documenten, die eventueel op Belgisch gebied in t water zouden worden geworpen, geen gelegenheid zullen hebben om door den stroom mee te worden gevoerd naar den Hollandschen kant. Alleen bij de Nederlandsch-Limburgsche gemeente Thorn is de Duitse overheid wat toeschietelijker geweest dan op het overige deel van 't grensgebied. Daar toch, bij grenspaal 130, die op ongeveer 1½ K.M. afstand van den Maasoever staat, schiet de draadversperring in binnenwaartsche richting op de Maas aan, zoodat er nog een klein stukje België voor Hollanders toegankelijk is. De vrijgevigheid van de Duitschers ten opzichte van dat stukje België is te danken aan de omstandigheid, dat daarop toch geen enkel huis staat en dus geen enkele Belgische onderdaan woont, terwijl al het land dat er ligt in eigendom toebehoort aan of althans in gebruik is bij boeren uit Thorn en Wesse. Die boeren mogen daar ongestoord hun werk verrichten en ze trachten ook dikwijls een praatje met de Duitse posten aan te knopen, maar veel antwoord op hun nieuwsgierige vragen krijgen zo meestal niet. Want zelfs de oudste landstormers worden voor straf naar 't front gestuurd als ze er vaker dan eens op betrapt worden dat ze een gesprek met de Nederlandsche grensbewoners voeren en daar zijn ze zoo bang voor. nu 't er zoo geweldig te keer gaat aan de Somme.

5590

5595

5600

5605

5610

5615

5620

4 augustus 1916 **LANGS DEN DRAAD.**

ESSCHEN, 1 Aug. De eigenlijke Duitse grenswacht is sedert jl. Zaterdag opgeheven en

- 5625 20 militairen zijn naar elders vertrokken, echter kwamen daarvoor enkele dagen later 40 landstormers terug, ook het z. g. passenbureau is naar de overzijde verhuisd. Wat betreft de veiligheid aan de grens nu de Duitse grenswacht is verdwenen, men vergist zich wanneer men van meening is dat men nu maar vrij in en uit kan lopen.
- 5630 Langs de grens wordt streng gepatroilleerd en het zijn vooral de z.g. geheime patrouilles die in burgerkleeding surveilleeren en het stiekum over de grens sluipen nog veel gevaarlijker maken als voorheen. Toch zijn door de mindere waakzaamheid der Duitschers op tal van plaatsen langs de grens de draadversperringen vernield en kruipen de menschen, zoodra een patrouille gepasseerd is, langs gaten soms van bijna 1 M. middellijn over de grens. [...]
- 5635 5 augustus 1916 **Budel**
Nog steeds is er geen stroom op den draad, doch wel is er een dubbele poort geplaatst over den grooten weg Budel Hamont, zoodat men toch elk oogenblik electrischen stroom verwacht. De poort is weggenomen te Quatrebras op den weg van Neerpelt Hamont, zoodat
- 5640 het allen schijn ervan heeft, dat daar de gevaarlijke versperring zal worden afgebroken.
- 5 augustus 1916 **Slachtoffer van den electrischen draad.**
SAS VAN GENT, 5 Aug. Hedenmorgen werd een vrouw door den electrischen draad gedood.
- 5645 13 augustus 1916
Ook in onze streek kwamen mensen om het leven aan de draad. In Molenbeersel kwam zo op 13 augustus 1916 Peter Mathijs Leeters van *Keyershof* (Manestraat) door een noodlottig ongeval om het leven.
- 5650 14 augustus 1916 **DE ACHELSCHE KLUIS.**
Men schrijft aan de Meier. Crt.:
De draadversperring midden door het terrein van de Achelsche Kluis is thans geheel gereed gekomen. Drie rijen palen met stevig draadwerk zijn op afstanden van twee
- 5655 Meters parallel aangebracht. De middelste rij moet dienen voor den electrischen stroom. Zoo wordt dan ook hier de doodende stroom de aanstaande week ingevoerd. De Kluis is geheel van wege de Abdij verlaten. Het voorste gedeelte blijft bezet door de Duitschers. Deze hebben er een 12-tal Huzaren (vrijwilligers) uit Hannover gekantonneerd. Het torentje, dat in 1814 bij de beschieting door de Duitschers door
- 5660 de Paters uit voorzorg gesloopt, daar het reeds overhelde.
Bij de vroegere toegangswegen, die thans door het draadwerk alle zijn afgesloten, is door de Duitschers een waarschuwingbord geplaatst, waarop in groote zwarte letter vermeld staat "Lebensgefahr," "Danger de Mort", en "Levensgevaarlijk", (De Engelsche taal is hier natuurlijk vergeten).
- 5665 Op elke 2 K.M. afstand is langs de geheele draadversperring een transformator huisje geplaatst voor de in- en uitschakeling, die door de militairen streng bewaakt wordt. De kluis, die eertijds met zijn eenvoudige bewoners een vromen en heiligen aanblik bood, levert thans een verlaten aanzien.
- 5670 De paters en Broeders hebben zich in de onvermijdelijkheid moeten schikken, en doen hunne Belgische en Hollandsche eigendommen zooveel mogelijk door bedrijfsbazen beheeren. Schier allen zijn vertrokken naar eenzelfde inrichtingen te Diepenveen en Tegelen Overgebleven zijn 2 paters en 5 broeders, die zich op de boerderij en bijbouwen, staande geheel op Hollandsch grondgebied, hebben gevestigd. Hun godsdienstig en werkzaam leven wordt zooveel mogelijk voort gezet.
- 5675 Bergplaatsen en kippenhokken zijn verbouwd tot gastkamer, slaapvertrekken, huislocaliteiten enz. terwijl men is aangevangen met den bouw eener tijdelijke huiskapel.
De nieuwe gastkamer werd heden 10 Augustus opengesteld.
- 5680 Als altijd deden zich de Paters kenmerken door hun neutraliteit, immers aan de wanden dezer houten gastkamer onder plattendak prijken de landkaarten van Nederland, België en Duitschland.
De "nieuwe" Abdij trok reeds veel belangstelling uit de omgeving. De familie Snieders uit Dommelen had het voorrecht de eerste te zijn, tot teekening van het registers der bezoekers van de nieuwe kluisinrichting.
- 5685 De burgemeester van Borkel en Schaft op welks grondgebied de nieuwe inrichting is gelegen was heden mede te plaatse.
In aanmerking genomen de kostbare grensafsluiting op groote schaal, zoowel langs de Nederlandsch Belgische grens als langs de Belgisch Fransche-grens is het einde van den oorlog nog volstrekt niet te voorzien hetgeen tot medelijden stemt voor alle
- 5690 Europeesche volkeren.

- 15 augustus 1916 **Men schrijft ons uit Koewacht:**
 In de laatste dagen heerscht aan gene zijde van de grens groote bedrijvigheid. Tal van Duitse soldaten zijn van de dorpen en steden uit den omtrek naar de grens
 5695 gezonden tot het verrichten van allerlei veldarbeid. Thans is men bezig met het maaien van rogge, tusschen de eerste en tweede draadversperring. Dicht bij de grens staat een stormdorschmaschine die ook door Duitse soldaten bediend wordt. Zoodra zij hier met de werkzaamheden gereed zijn, trekken zij weer verder tot de geheele oogst binnen is.
- 5700 17 augustus 1916 **De doodelijke draad.**
 Te Thorn bleef de 56-jarige landbouwer Mathieu Leeters nabij grenspaal 156 aan den draad dood. Hij wilde met een zijner familieleden aan de overzijde spreken. Aan een
 5705 Duitsch militair, die de wacht hield, een boterham overreikende, kwam hij ongelukkigerwijs aan den draad met het bovenvermelde, noodlottig gevolg. Zijn dochter, die bij hem was, wilde den vader nog bevrijden, doch bekwam zoo hevige brandwonden aan hoofd en handen, dat men ook voor haar leven vreest. De Duitschers legden, daar het ongeluk op Belgisch grondgebied gebeurde, beslag op het lijk.
- 5710 18 augustus 1916 **DE DRAADVERSERRING**
 Sedert Zondag hebben de Duitschers stroom op de draadversperring gebracht, welke pas is gereedgekomen van de grens bij Hooge en Lage Mierde naar Reusel, Achel, Hamont, Maeseyk. De eerste twee slachtoffers zijn reeds aan Belgische zijde gevallen: de
 5715 lijken van een burger en een Rus heeft hen gevonden. De Duitschers hebben echter geheime punten in de uitgestrekte linie, waar het den Duitschen smokkelagenten vergund wordt naar België over te wippen. Deze vakken zijn ook in andere smokkelkringen bekend, zoodat het niet te voorzien is, dat de smokkelarij er beduidend door verminderen zal.
- DESERTIE.**
 5720 De desertie in Belgisch Limburg en Brabant houdt aan. De Duitschers hebben gisteravond nabij Lommel en Turnhout weder elf Duitse landstormmannen voor den doodelijken draad aangehouden.
- AAN DEN DRAAD.**
 5725 Drie Duitse deserteurs zijn aan den doodelijken draad, nabij Lommel gevonden. Er worden hier ook ontzettend veel honden, katten en andere dieren gedood.
- 19 augustus 1916 **Drie Duitse deserteurs aan den doodelijken draad.**
 Bij het grensplaatsje Lommel werden deze week drie Duitse soldaten, blijkbaar deserteurs, dood aan den electricischen draad gevonden.
- 5730 19 augustus 1916 **Gedood door den draad.**
Neeritter. Zondagavond had nabij onze gemeente een droevig ongeval plaats. De landbouwer Leeters, wonende op Belgisch gebied op de pachthoeve Keyershof, welke
 5735 draadversperring achter zijn hoeve met eenige familieleden spreken. Hij reikte een Duitsch soldaat een boterham toe, waarbij hij een draad aanraakte, met het gevolg, dat hij dood neerviel. Zijn dochter, die hem bevrijden wilde, bekwam brandwonden, doch kon door den Duitscher met den isoleerstok gered worden.
- Budel.** Thans zijn dan ook hier aan de grens de middelste versperringsdraden
 5740 met electricischen stroom geladen, getuige het groote aantal hazen, honden en katten, dat er reeds den dood heeft gevonden. Van wege den commandant van het veldleger werd reeds Zondag per publieke afkondiging gewaarschuwd en met het zelfde doel liepen ook deze week vele Duitschers langs de versperring.
- 5745 Als men nu hoort pochen op welke gemakkelijke manier er doorheen te komen is en hoe men weten kan of er stroom aanwezig is, dan kan het ons niet verwonderen als we spoedig van ongelukken hooren. Het gaat zelfs zoover zegt de M. C., dat er dezer dagen eene vrouw met een natten vinger ging voelen of er "stroem" opstond, hetgeen, gelukkig voor haar, niet het geval was.
- 5750 Men zij toch voorzichtig.
- 23 augustus 1916 **Gistermorgen is te Valkenswaard een Duitse deserteur**
 aangekomen. Volgens zijn verklaring was hij van de wacht Neerpelt (België). Hij moest op post aan de grens en daar hij wist, dat hij vandaag naar het front moest, was hij
 5755 over een muur van de wacht geklommen, alzoo den electricische draad mijddende. Hij had een hoed op en een burgerjas aan. Zijn uniformjas (tuniek) is hier aan de grens, waar

hij ze verborgen had, teruggehaald. Zijn wapens had hij aan de wacht gelaten.

5760 25 augustus 1916 **In den nacht van Dinsdag op Woensdag zijn,**
naar de Limb. Koer. meldt, bij Smeermaes twee Duitsche deserteurs over de grens
gekomen. Door middel van een plank hadden zij den electricischen draad voor een
oogenblik onschadelijk gemaakt.
Ook te Oostburg is gisteren een Duitsche deserteur, in burgerkleeren aangekomen.

5765 29 augustus 1916 **O v e r d e g r e n s g e k o m e n .**
Gisternacht is bij Assenede over de grens gekomen, door ondergraving van den draad,
een veldwebel van het 165ste Beiersche regiment, die door den honger gedreven, met 2
soldaten van het front bij Verdun is gedeserteerd. Hij schreef het gebrek aan
levensmiddelen toe aan het stuk geschoten zijn der wegen achter het front, waardoor
5770 aanvoer niet mogelijk is. Hij was uitgezonden met 2 soldaten voor verkenning der
Fransche stellingen, doch nam in plaats van aan dat bevel gevolg te geven, de wijk
naar Nederland. Na zestien dagen marcheeren, bereikten zij de grens.
De 2 soldaten kwamen met den draad in aanraking en werden gedood. Hij klaagde zeer
over het gebrek dat de soldaten lijdten en ook dat de legers der Bondsstaten,
5775 voornamelijk de Beieren, steeds in de vuurlinie worden gezonden, terwijl de
Pruisische regimenten gespaard worden. Hij zal trachten alhier werk te vinden.

29 augustus 1916 **De doodelijke draad.**
Eergisternacht kwamen 2 Duitsche soldaten over den electricischen draad tusschen
5780 Mollekot en IJzendijke. Het gelukte een er over te komen. De tweede raakte den draad
en was op slag dood.

30 augustus 1916 **DE ROMAN VAN EEN DUITSCHE DESERTEUR.**
PHILIPPINE, 27 Augustus. Hedennacht kwam hier weder een Duitsch deserteur over de
5785 grens, die een vreeselijk oogenblik had doorgemaakt. Hij was met nog twee anderen van
het front bij Verdun gevlucht en de 2 soldaten waren bij hun pogen om de grens over
te steken, met den electricischen draad in aanraking gekomen en gedood. Hunne lichamen
waren geheel zwart geworden. Toen is door hem een gang gegraven onder de versperring
5790 door; vier uren is hij met dat moeizame werk bezig geweest, met de lijken zijner
makkers in de onmiddellijke nabijheid en de kans dat ieder oogenblik een der
schildwachten hem ontdekken zou. De spanning, waarin hij door een en ander gekomen
was, was Zondagavond, toen wij hem spraken, nog merkbaar, daar hij in zeer
zenuwachtigen toestand verkeerde.
Het was een 20-jarige Beier, Feldwebel bij het 165e regiment infanterie; hij had 18
5795 maanden dienst en was steeds aan het front bij Verdun geweest. Viermaal werd hij
gewond en was ook begiftigd met het IJzeren Kruis. Den laatsten tijd was het zeer
treurig gesteld met het eten; de soldaten aan het front leden gebrek. In geen 14
dagen hadden zij warm eten ontvangen, doordat het terrein achter het front geheel
5800 stuk geschoten is, was aanvoer zoo goed als niet mogelijk. Hij meende dat er evenwel
voor de officieren veel beter gezorgd wordt en dat dezès steeds voldoende van voedsel
worden voorzien. Om aan den lust tot rooken te voldoen, rollen de soldaten gedroogde
boombladeren in stukken van couranten, tot een soort sigaretten. Het gebrek aan
voedsel deed hem het plan vormen uit de hel bij Verdun te vermeesteren. Voor ongeveer
5805 17 dagen werd hem gelast met 2 soldaten de stellingen der Franschen te verkennen en
van die gelegenheid maakte hij gebruik. In plaats van naar de stellingen der
Franschen, koos hij een Noordelijken weg in de richting van Nederland. Doordat zoowel
hij als de 2 soldaten gewapend waren, had niemand er op hun tocht gedurende 16 dagen
door België erg in, dat zij voornemens waren te deserteeren; zij werden aangezien
5810 voor eene patrouille, wat ze dan ook inderdaad waren; als hij was aangehouden, zouden
ook zijn papieren dat hebben uitgemaakt. Nabij de grens is het hem gelukt, zich van
burgerkleeren te voorzien; zijn IJzeren Kruis had hij verkocht.
Na 16 dagen waren zij bij de grens gekomen. Van de duisternis van den nacht wilden
zij gebruik maken er over te komen. Bij het zoeken naar de versperring zijn de 2
5815 soldaten met de electricischen draad in aanraking gekomen met het hierboven vermelde
voor hen zoo noodlottig gevolg. Op onze opmerking, dat hij toch veel gevaar had
gelopen, dat de schildwachten hem bij zijn graafwerk wouden hebben verrast, gaf hij
als zijn meening te kennen, dat die wel zullen hebben geslagen, maar bovendien was
hij ook gewapend en voornemens, zich desnoods met zijn revolver te verdedigen.
5820 Sedert 15 maanden had hij niets meer van thuis gehoord; een broeder van hem was ook
aan 't front gekomen, doch na 2 dagen den linkerarm en het linkerbeen afgeschoten.
Van de 1200 man zijner compagnie waren maar 25 meer over. De Beiersche regimenten
werden steeds in de vuurlinie geplaatst, de Pruisen steeds achteraan. Dit verwekte

wrevel en was ook de oorzaak, dat, toen men er eens kans toe zag, bij een aanval door Beieren zelf op een Pruisisch regiment werd geschoten.

5825 Naar hij vernomen had, was, het, voor wat het eten betreft, aan het Oostelijk front ook al niet veel beter. De jonge man was zéér blijde, dat hij nu buiten den oorlog was, al weet hij voor het oogenblik nog niet wat aan te vangen.

1 september 1916 **DE TOESTAND IN DUITSCHLAND**

5830 De Nieuwe Arnh. Ct. ontving van een Duitsch deserteur een in Duitschland verspreid strooibiljet, onder het opschrift "Honger" op rood papier gedrukt bij Schulze Nacht, te Stuttgart. Het luidt aldus:

5835 Wat komen moest, is er thans: de honger. Te Leipzig, Berlijn, Charlottenburg, Brunswijk, Maagdenburg, Koblenz en Osnabruck, op vele andere plaatsen, hadden opstootjes plaats van de hongerlijdende massa voor de winkels van levensmiddelen. [...]

5840 Het schijnt, dat dit vlugschrift op tamelijk groote schaal in Duitschland verspreid wordt en daar ook onder de soldaten nogal opgang maakt. Althans het Volk ontving ook een exemplaar van het stuk toegezonden met de mededeeling, dat het dezer dagen door een Duitsch soldaat, die van verlof terugkwam, bij de Hollandsch-Belgische grens over de draadversperring geworpen werd.

4 september 1916 **Aan den draad.**

5845 Tusschen Budel (N.-B.) en Hamont (België) is door de Duitschers aan de grens een draadversperring aangebracht. Het eerste slachtoffer was een Feldwebel, vermoedelijk een deserteur, dien men dood aan den draad vond hangen.

8 september 1916 **Nabij Poppel is een Duitse Feldwebel**

5850 door den electricischen draad gedood. De nieuwe draadversperring heeft in één maand tijds reeds zes slachtoffers gemaakt.

9 september 1916 **ALLERLEI.**

5855 Te Overslag is een Duitse deserteur over de grensdraad gekomen, nadat hij eerst een Belgische vrouw er over had geholpen, wier man reeds geruimen tijd in Nederland vertoeft. ('N. v.d. D.')

5860 Gisternacht kwamen, volgens de Tel. in de omgeving van Sluis twee Duitse deserteurs op Nederlandsch grondgebied, de één een onderofficier, de ander een soldaat van de infanterie. De onderofficier deelde mede, dat zij met een troep van 20 het voornemen hadden te deserteeren. Achttien zijn echter niet tot de grens gekomen, zij werden óf nog gegrepen, óf neergeschoten, of zijn aan den draad blijven hangen.

5865 Te Overslag hielp een Duitser een vrouw ontvluchten en kwam zelf ook naar Holland. Bij het gehucht de Valk bij Sas van Gent gelukte het twee Duitschers Nederland te bereiken. Zij waren in een versleten boerenpak, maar hadden geld bij zich en voorzagen zich te Sas van Gent van nieuwe kleren.

5870 Men schrijft ons uit Terneuzen: Donderdagnacht kwamen bij Overslag weer 8 Duitse soldaten in burgerkleeren de grens over. Naar het schijnt, beschouwt men van Duitse zijde het vrij Belgisch gebied aldaar als een gemakkelijke brug voor desertie en zijn maatregelen te verwachten die ook weer geen pretje zullen zijn voor de bewoners.

10 september 1916 **Weder een Belgische gemeente gestraft.**

5875 VAN DE GRENS, 9 September. (Eigen bericht). De gemeente Veldwezelt is door de Duitschers met 1000 Mark boete gestraft en de inwoners mogen zich tot nader bevel niet meer na 7 uur 's avonds op straat vertoonen, omdat op een morgen een oude emmer aan den electricischen draad hing.

11 september 1916 **DE DOODELIJKE DRAAD**

Men meldt ons uit Budel:

5880 De 26 jarige zoon van kleermaker Konings onder Lille St. Hubert is gedood door den electricischen afsluitingsdraad.

Een ander slachtoffer was nog zekere Berghs uit Hamont.

Men meldt ons uit Bergeijk:

5885 Aan den doodelijke draad is hier Donderdag een vijfjarig meisje verkoold gevonden. De moeder van de kleine kon nog juist het tweede meisje redden voor het aan den draad was gekomen.

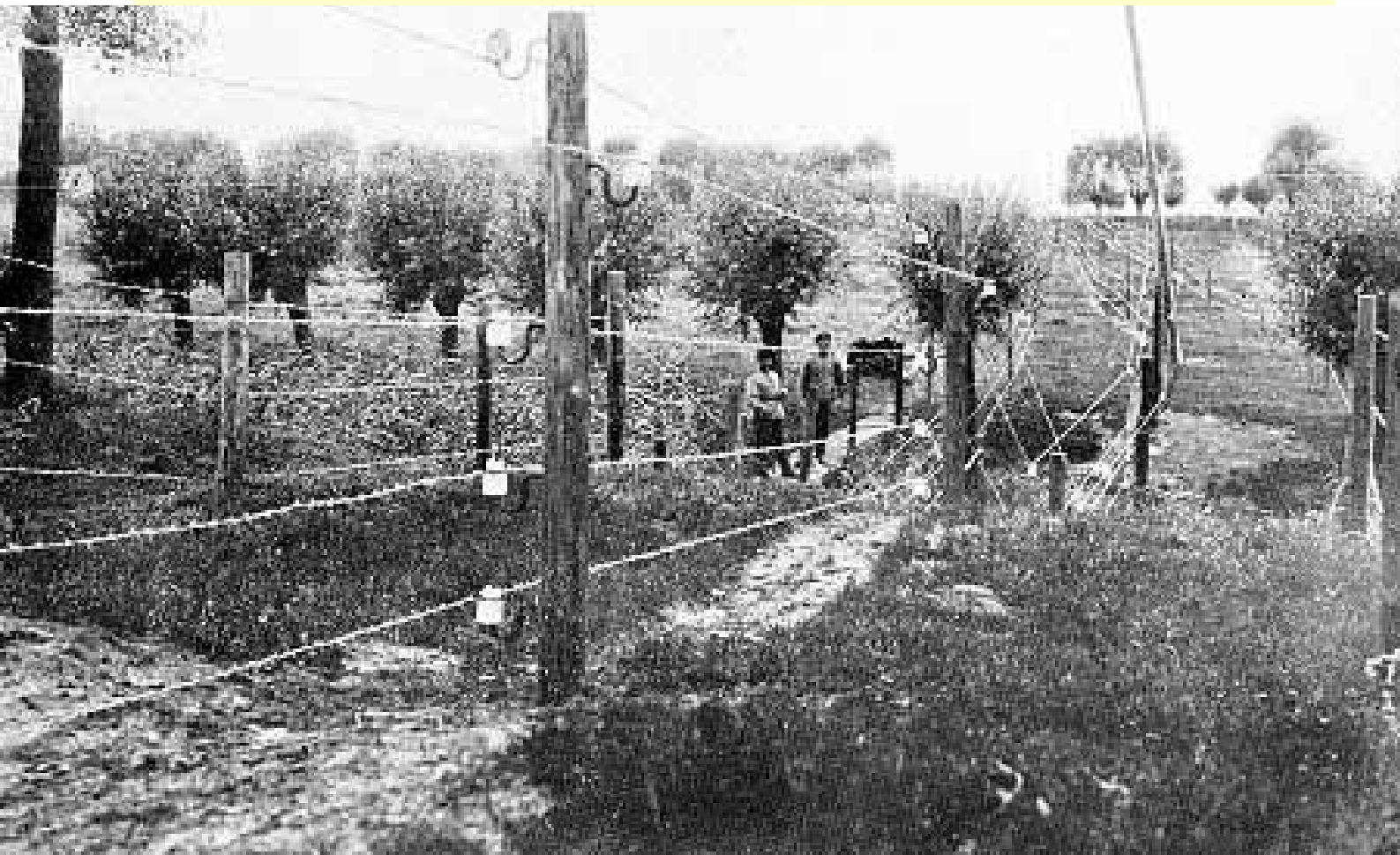
11 september 1916 **De grenswacht bij Putte ingetrokken.**

Men schrijft ons van de Belgische grens:

Het was heden eene verluchting in de Belgische grensgemeente Putte. Reeds gisteren

- 5890 bleek door aanhoudend heen en weer rijden van ruiters, auto's en rijtuigen, bereden of bezet met hooge militairen, dat er iets bijzonders gaande was. Ook het heenvoeren van hoornvee gaf aanleiding tot gesprekken. Ziehier nu de reden:
Sedert eenigen tijd werd er wacht nabij de grens aan den draad dagelijks bezet door andere manschappen uit het Duitsche garnizoen van Stabroek, en wel met het oog op de talrijke deserties van Duitsche soldaten. Heden zou de aflossing wederom plaats
- 5895 vinden, doch op het aangegeven uur was wel aanwezig de wacht, nieuwe manschappen kwamen echter niet tot hier. De commandant, een Feldwebel, nam afscheid van de eigenaresse, die tot op heden gedurende twee jaar haar huis moest beschikbaar stellen voor de Duitsche wacht, en zei, dat, wanneer niet binnen twee uur een andere wacht aankwam, het voor het laatst zou zijn, dat hier eene wacht werd geplaatst.
- 5900 Onder hilariteit van de weinigen, die van de zaak af wisten, werd de deur gesloten met medevoering door de Duitschers van alle papieren. De patrouilles, die zich even nadien kwamen melden, troffen hunne kameraden niet meer aan en de wacht gesloten. Tableau! Zij stompten nog met hunne geweerkolven op de deur, doch trokken ook weldra af.
- 5905 Een uur nadien kwam een Duitsche onderofficier met een soldaat om de telefoon af te breken en de Duitsche vlag, die aan onze grens steeds had gewapperd, neer te halen. Toen dit plaats vond, was er eene groote menigte aanwezig, die luid applaudisseerde. Men begrijpt de vreugde der bewoners van Belgisch Putte. Ten slotte kwam nog een wagen de schildwachthuisjes opladen en daarmee was alles
- 5910 afgeloopen.
De bewoners tusschen den electricischen draad, in wier buurt de Duitschers ter voorkoming van desertie hunner mannen deze maatregel namen, hebben het nu voor onze grenswacht niet gemakkelijker gemaakt, daar deze niet mag toelaten, dat de Puttesche bevolking, evenals vroeger, heen en weer kan gaan. O. i. is het echter onmogelijk,
- 5915 streng aan dezen maatregel de hand te houden, daar de dorpen aan elkander zijn gebouwd en er een middel moet worden gevonden, om deze menschen eenvoudig tijdelijk hun gebied als neutraal terrein te doen beschouwen.
- 12 september 1916 **De electricische draad.**
- 5920 Twee Duitsche deserteurs zijn te Vlissingen aangekomen. Zij zeggen met 20 man te zijn gedeserteerd. 12 Zouden aan den electricischen draad doodgebleven zijn. Aan den draad onder de gemeente Budel is een 20-jarige zoon van de Budelsche familie K. gedood.
- 5925 12 september 1916 **De elektrische draad.**
Te Bergeijk (N.-Br.) is bij grenspaal 187 het 5-jarig jongetje van den landbouwer J. Wuijts door den elektrischen draad gedood. De vader, die het ongeluk zag gebeuren, wilde het kind van den draad n, doch werd door eenige personen tegengehouden. Met behulp van een stok met gummie wonden werd het kind van den draad gehaald. Een
- 5930 armpje was reeds doorgebrand, zoodat het handje op den grond viel. De afrastering van den moordenden draad is stellig onvoldoende.
- 12 september 1916 **Broodvoorziening in België**
- 5935 Ten behoeve van de Belgische bevolking tusschen de draadversperring en de Nederlandsche grens is voorloopig weer brooduitvoer toegestaan op de consenten van de Commissie Fleskens.
- 12 september 1916 **[...] De vaartuigen van Philippine mogen nu niet meer naar Gent**
- 5940 varen. Dit is van heden af verboden. De mosselen moeten met den trein worden gezonden of aan de draadversperring worden overgegeven. De betrokkenen zullen trachten dezen maatregel gewijzigd te krijgen. [...]
- 13 september 1916 **DE ACHELSCHE KLUIS.**
- 5945 Men meldt uit Valkenswaard, d.d. 11 Sept.:
De kluis te Achel trekt tegenwoordig veel bezoekers, speciaal om de Duitsche wacht te zien, die de kluis heeft bezet.
De Commandant der Maréchaussées alhier geeft U met de meeste welwillendheid, indien hij U niet voor een smokkelaar aanziet, een bewijs om de grens te naderen.
Op het oogenblik vertoeven nog slechts 5 broeders en 1 pater op het Hollandsche
- 5950 grondgebied. Zij hebben een gebouwtje betrokken, hetwelk voorheen een prachtig kippenhok was. De andere gebouwen staan allen op Belgisch grondgebied. Gaat ge door de poort van den tuin dan wordt ge weldra begroet door een vriendelijken pater, die met de meeste welwillendheid met U rondgaat, in het gedeelte van de kluis, hetwelk nog door hen in gebruik is. Het is een prachtige tuin en een heerlijke boomgaard,

- 5955 welke doorkruist wordt door den electriche, hier voor 6 weken geplaatst en sedert 14
dagen geladen, en een eenvoudig kerkhof met schoone grot, waarin door beelden wordt
gesymboliseerd hoe het er in de hel zal uitzien. Een bezoek aan de kluis loont
werkelijk de moeite. Aan den hoofdingang staat een Duitse wacht, bestaande uit 2
5960 onder-officieren en 11 manschappen. Het zijn ferme kerels van diverse ouderdom
varieerende tussen 20-50 jaren.
Hun vooruitzichten zijn echter niet gunstig, daar zij binnen enkele dagen naar het
front zullen vertrekken.
Waarlijk, een reisje naar de Achelsche kluis heeft zijn eigenaardigheden en uit
geheel het land komen, blijkens een aangelegd register, vele personen om te
5965 bezichtigen het stukje grond, hetwelk alsnog door de paters en de broeders der kluis
te behouden.
('s-Hert. Crt.)
BUDEL. Men deelt ons mede dat in Hamont door de Duitschers
per affiche is kenbaar gemaakt dat 20 dezer de electriche draadversperring tusschen
5970 Bree Bocholt, Lille St. Hubert enz zal worden opengesteld, zoodat het verkeer met de
hier aangrenzende gemeenten en het Belgisch binnenland weder mogelijk is.
VAN DE GRENS.
ACHEL. Zondag j.l. was er wederom een heele beweging aan den draad langs den weg
Borkel-Achel.
5975 Zoowel Hollanders als Belgen kwamen daar hun kennissen bezoeken. Deze laatsten
echter, die op Belgisch grondgebied verblijven, moesten circa 300 meter van den draad
blijven.
Half Borkel en Schaft was vertegenwoordigd. De een moest goedkoope Achelsche klompen
hebben, de andere weer wat anders. - Allen hadden reeds maatstokjes bij zich om
5980 nieuwe bestellingen te doen.
Het viel allen echter tegen van hooger hand hebben de Duitschers bericht ontvangen
dat gedurende 3 dagen de Belgen de grens niet mochten naderen dan op een afstand als
hierboven aangegeven.

13 september 1916 **Aan den draad.**

Men schrijft ons uit Clinge: Aan den beruchten electriche draad is Maandag j.l. in
den "Hedwigpolder" een Duitse soldaat blijven "hangen", zooals men zegt. De

5990 ongelukkige werd aangetroffen met de beide beenen op den grond, het bovenlijf op de gewone afsluiting, die zonder gevaar is, en met de kin op de doodende geleiding. Hij had het geweer nog tusschen de armen, zoodat naar alle waarschijnlijkheid hij met de ellebogen op het paaltje naast hem heeft geleund, voorover er af is geschoven, en met de kin op den geladen draad is terecht gekomen.

5995 "Der Krieg" heeft weer een leven geëischt, maar nam het onverwacht, van een stillen grenswachter.

Hoeveel dooden sterft echter niet de officier, die dezer dagen van de grenswacht dezer streek naar het front moest vertrekken; de man heeft van af het ontvangen van het bericht tot aan zijn vertrek niets gedaan dan geweend! Letterlijk doorweekt van tranen lagen zijn zakdoeken op zijn tafel!

6000 De voeding der Duitsche soldaten, ten minste dergenen, die aan de grens zijn geplaatst, schijnt bij lange na niet voldoende te zijn.

6005 Deze grensmannen vragen tegenwoordig geregeld om vleesch, kaas, boter, vet, en willen deze levensmiddelen zeer duur betalen. Ze hebben geld genoeg, maar verklaren, dat ze aan gene zijde van den draad niets van het verlangde kunnen koopen, omdat het er niet te krijgen is

13 september 1916 **Elders noodig?**

De Duitsche grenswacht bij Putte (Noord-Brabant) is verwijderd.

6010 15 september 1916 **De elektrische draad.**

Men schrijft ons:

De Duitschers maken in de grensplaatsen bekend, dat de elektrische draadversperring aan de Noord-Belgische grens gedurende een paar weken buiten werking zal worden gesteld.

6015 18 september 1916 **D e s e r t e e r e n d e U h l a n e n .**

Van de grens:

6020 Zaterdagavond hebben 8 Uhlanen, die bericht hadden ontvangen, dat zij naar het front zouden moeten, Zondagmorgen getracht, naar Nederland uit te wijken. Slechts aan drie is dat gelukt; een vierde is aan den draad doodgebleven en de vier anderen werden gevangen genomen.

18 september 1916 **In september 1916 kregen ook de bewoners**

6025 van Belgisch Overslag, die tussen de beide draden zouden komen te wonen, het bevel hun woning te verlaten voor 18 september.

20 september 1916 **De dodelijke draad buiten werking?**

6030 De Duitschers maken, naar aan de "Telegraaf" wordt bericht, in de grensplaatsen bekend, dat de elektrische draadversperringen aan de Noord-Belgische grens gedurende een paar weken buiten werking zullen worden gesteld.

19 september 1916 **Doofstomme soldaten.**

6035 Geruimen tijd geleden meldden we de aankomst te Gent van een detachement stomme en doofstomme soldaten. Lang hoorden we niet meer van hen. Thans wordt echter bericht dat deze mannen nog in Vlaanderen zijn en gebruikt worden in de keukens te Gent, Brugge, Kortrijk en waarschijnlijk ook wel in andere plaatsen. De Duitschers sturen in den laatsten tijd zooveel mogelijk weerbare mannen naar 't front. Zoo kwamen er in den laatsten tijd schildwachten, die in de sneeuwvelden van Rusland allerlei kwalen hadden opgedaan en ongeschikt waren voor diensten aan 't front. Maar ze helpen nu den
6040 ketting vormen achter de draadversperring en moeten in den nacht druk patrouilleeren. Ook officieren met verminkingen of ziekten doen dienst.

21 september 1916 **Uit Zeeuwsch-Vlaanderen W. D.**

6045 - Nabij Sint-Marguerite bleef een rund aan den elektrischen draad hanhen. Het dier was onmiddellijk dood.

27 september 1916 **Een dorp zonder voedsel.**

6050 Een correspondent aan de grens schrijft dato 7 Augustus: Ten Zuiden van Axel ligt aan de grens het dubbel-dorp Overslag. De Belgische gemeente is buiten de draadversperring gelaten. We zijn er hedenmiddag geweest. Er heerscht hier een onmogelijke toestand. De bevolking is er zonder voedsel. Men kan uit Nederland 700 brooden per week betrekken voor 470 inwoners. Dat is alles. Geen boter, geen vleesch, geen koffie, rijst, suiker, enz. Op brood - en dan nog veel te weinig - en water moet men leven. Des avonds zit men er in 't donker. Geen gas, geen

- 6055 petroleum. Op Nederlandsch gebied mag men niets koopen. Een meisje haalde wat melk; een Nederlandsche beambte goot ze uit. Een ander kocht een zakje koekjes; men nam ze haar af. Mr. Depaepe – ik mag zijn naam noemen – haalde een kilogram boter voor zijn gezin van acht kinderen. De man staat te goed bekend, om als smokkelaar verdacht te worden. Zijn boter werd in beslaggenomen en proces-verbaal opgemaakt. Mr. Depaepe
- 6060 werd bij verstek tot 3 dagen hechtenis veroordeeld. Hij stuurde een verzoekschrift naar de Koningin om genade. Met een praatje lokte men hem op Nederlandsch gebied en nam hem gevangen. Mr. Depaepe is te Middelburg in de gevangenis geweest. Veel menschen van Belgisch Overslag komen naar Nederland eten. Anderen verlaten hun huis. Vanwaar toch die onverbiddelijke strengheid? We kunnen op zooveel plaatsen de grens
- 6065 naderen – bijv. in 't voor smokkelarij beruchte Eede, te Bouchaute en ook hier – zonder ook maar één ambtenaar te ontmoeten. Waarom dat gebrek aan toezicht daar en die gestrengheid hier?
- Wie kan bevolen hebben Belgisch Overslag uit te hongeren? Belgisch en Hollandsch Overslag hebben nu gemeenschap door een poort; we zagen een rijksontvanger daar
- 6070 waken. Maar Belgisch en Hollandsch Overslag leven in vredestijd te samen, hebben dezelfde kerk, hetzelfde kerkhof, zijn aan elkaar verwant. Kunnen die 470 ongelukkigen, die door de Duitschers buiten België en dus ook buiten het reliefcomité gesloten worden, nu toch niet genieten van Hollands naastenliefde? Er gaat nog zoo veel naar Duitschland; men zendt brood naar veel Belgische steden; waarom die
- 6075 gestrengheid te Overslag? Wie geeft daartoe het bevel? Het zijn toch ongelukkigen van het zoo onschuldig, wreed geslagen volk. Er is daar gesmokkeid geworden, maar toch niet meer dan elders en veel door Hollandsche grensbewoners. Moeten die 470 menschen daarvoor boeten? En bovendien, deze gestrengheid zal juist het smokkelen bevorderen, want als de menschen er nu niet smokkelen, kunnen ze 't leven niet houden.
- 6080 Hetzelfde geldt ook voor een gehucht ten van Aardenburg, n.l. de Oosthoek. "Als we niet smokkelen, gaan we dood; van Holland krijgen we niets en van de Duitschers nog veel minder", bekende me daar ronduit een vrouw.
- Kom, die enkele honderden menschen geholpen! De belangen van kleinen zijn ook groot!
- 6085 29 september 1916 **DOOR DEN DRAAD GEDOOD.**
Gisteren werd een Belg uit Lommel, vader van vier kinderen, die onder Bergeijk brood voor zijn gezin had gekocht, bij zijn terugkeer (terwijl hij onder de draadversperring door kroop) doodelijk door de electriciteit getroffen.
- 6090 1 oktober 1916 **De Middelb. Ct. deelt mede,**
dat Vrijdag een man uit Hasselt tusschen de 40 en 50 jaar, bij Bergeyk door den electricischen draad is gedood. Het lijk was geheel verkoold.
- 2 oktober 1916 **De doodelijke draad.**
- 6095 Eenige landbouwers uit Oud-Vroenhoven vonden Donderdagmorgen het lijk van een jongen man aan de draden der electricische grensafscheiding hangen. Van de andere zijde enaderden eenige Duitschers, die, nadat de stroom was uitgeschakeld, het lijk met de noodige voorzichtigheid verwijderden. Het was een jonge Belg uit Antwerpen, die over Nederland zich naar het front had willen begeven.
- 6100 6 oktober 1916 **De electricische grensdraad afgesneden?**
Sedert Zaterdagochtend gaat geen electricische stroom door de grensversperring. Men vermoedt, dat het smokkelaars gelukt is, de draad af te snijden. Vanuit Baarle-Nassau, waar vele Belgen vertoeven, was het nieuws spoedig in de
- 6105 Belgische grensgemeenten bekend gemaakt en vele Belgen maakten 's nachts van de gelegenheid gebruik naar Holland te komen.
- 7 oktober 1916 **Slachtoffers van den draad.**
Men schrijft uit Valkenswaard:
- 6110 De electricische draadversperring, die slechts eenige weken onder stroom staat, heeft reeds, zooals uit betrouwbare bron gemeld wordt, aan Belgische en Hollandsche zijde 27 slachtoffers met doodelijken afloop gemaakt.
- 8 oktober 1916 **Deserteurs.**
- 6115 VAN DE GRENS, 7 Oct. (Eigen bericht). Vrijdag is er voorbij St. Anna Termuiden bij Sluis een Duitsch soldaat van de bezetting van Knokke, door den electricischen draad gedood. De ongeulckige moet zich naar Holland hebben willen begeven en was, naar de ligging van bet lijk te oordeelen, bijna veilig door de versperring geraakt. Tot op het laatste oogenblik de voet den draad aanraakte. Denzelfden nacht zijn drie
- 6120 Duitschers in dezelfde omgeving er in geslaagd Holland te bereiken. Meer Oostelijk,

- ten Noorden van Wachtebeke zijn twee soldaten door den draad doodgebleven. Om het deserteeren te bemoeilijken zijn in de laatstgenoemde grensstrook burgers opgeroepen om 200 meter achter de eerste draadversperring er een tweede aan te brengen. Voor hetzelfde doel wordt in de omgeving van IJzendijke de draadversperring verhoogd. Hoe ongelooflijk het moge klinken, toch is het waar, dat hier en daar 's nachts in de grensschilderhuizen door de Duitschers stroopoppen worden geplaatst, om vrees aan te jagen, wat wel wijst op het toenemend gebrek van de noodige manschappen voor de bewaking.
- 6125
- 6130 11 oktober 1916 **DOOR DEN DRAAD GEDOOD.**
Heden ontvangen wij hier het bericht, dat nabij het gehucht Casterla twee vrouwen aan den electricischen draad geraakt zijn en op slag werden gedood.
Nadere bijzonderheden ontbreken nog.
BUDEL-SCHOOT. De landbouwer H. alhier wierp eergisterenavond een ham over de draadversperring en werd hierbij op heeterdaad betrappt door de soldaat-commiezen. Deze smokkeldaad zou voor H. wel eens ernstige gevolgen kunnen hebben.
- 6135
- 12 oktober 1916 **Duitsch vliegtuig geland.**
VAN DE GRENS. 12 October. Weer is er een vliegtuig in Zeeuwsch-Vlaanderen geland, ditmaal een Duitsch. Hét kwam gisteravond neer bij het gehucht Barakken. Dit gehucht ligt vlak aan de Belgische grens tusschen Oostburg en Sint Kruis, tegenover het Belgische dorp Sint Margeriet. Gisteravond dus zag men een aeroplaan boven de Belgische grenszone. Er werd door de grenswacht niet op geschoten, dus moest het een Duitsch zijn. 't Had zeer te kampen met den hevigen storm. Weldra kwam het boven Hollandsch gebied en landde er dicht bij de draadversperring. Het was bemand door twee jonge vliegers.
Hollandsche militairen van de grenswacht waren onmiddellijk ter plaatse. De Duitschers worden geïnterneerd. Ze behoorden tot een vliegersstation aan de Somme en na zwaren arbeid aldaar tijdens de laatste gevechten, konden ze in rust gaan naar Gent.
Gisteren waren ze van het bekende kamp St. Denis bij Gent opgestegen, om een tochtje boven Vlaanderen te doen. De Duitschers beweren, toen verdwaald te zijn en de landing uitgevoerd te hebben om zich te oriënteren. Volgens hun verklaring wisten ze niet, dat ze op Nederlandsch gebied terecht kwamen.
Het vliegtuig is onbeschadigd, ook de benzine-voorraad was nog voldoende. Deze landing is van denzelfden aard als maanden geleden bij Aardenburg, toen bij dezelfde weersgesteldheid twee Duitse aviateurs zich in hun onbeschadigd vliegtuig ook nabij de grens neerzetten.
De beide vliegeniers vertrokken hedenmorgen onder geleide van een officier met de boot van 8.20 u. van Breskens naar Vlissingen en verder Holland in.
- 6140
- 6145
- 6150
- 6155
- 6160
- 13 oktober 1916 - **Aan de grens bij Castelné zijn twee meisjes**
(zusters) aan den electricischen draad blijven hangen; ze waren op slag dood.
- 6165
- 26 oktober 1916 **Over den draad.**
ROERMOND, 25 Oct. Gistermorgen zijn twee jonge mannen uit Maaseyck er in geslaagd met behulp van een dubbele ladder in de nabijheid van het Hollandsche grensdorp Stramproy over de electricische draadversperring te komen. Een hunner had het ongeluk met zijn voet even een der draden aan te raken, waardoor de voet deerlijk verbrand werd. Toch gelukte het hem nog op Hollandsch gebied te komen.
- 6170
- 26 oktober 1916 **Over den draad.**
In den nacht van Zondag op Maandag hebben drie Maaseijker jongelingen de grens bij Molenbeersel weten te passeeren, welke ontvluchting over den electricischen draad zich, naar de "L. K." bericht, volgender wijze heeft toegedragen:
De jongens, die wellicht naar het front willen, wisten Zondagavond door de duisternis begunstigd, hunne reis voort te zetten tot in een bosch nabij de grens, waarbij ze zeker hier of daar een trapladder hadden weten te bemachtigen. Om de 150 meter wandelt langs de grens een Duitse wacht en zoo hebben ze tusschen twee wachten in op het gunstige oogenblik in op het gunstige oogenblik in haast de trapladder over den draad gezet om er over te wippen. Toen de eerste de trap besteeg, zakte deze zoo diep in den grond, dat te met den electricischen draad in contact kwam. Zijn kamaraad, de vonk bemerkende, trok den jongeling spoedig terug, waardoor hij wel 10 meter achterwaarts werd geworpen, terwijl de trapbestijger de voeten verbrand werden zoodat hij zich in het St. Jans Gasthuis te Weert moest doen opnemen. Toch wisten alle drie met behulp hunner trap over den draad te ontkomen.
- 6175
- 6180
- 6185

6190 Zoodra deze ontvluchting de Duitse Overheid ter oore was gekomen, werd besloten een streng onderzoek in te stellen. Maandag begaf zich de Kreischef, benevens de twee wachten tusschen een patrouille naar de plaats der ontvluchting, alwaar alles nauwkeurig werd nagegaan en opgeteekend. Zelfs werd de trav weer over den draad geplaatst en moest een Duitsch militair er over heen om te zien in hoeveel tijd alles kon geschied zijn. Een en ander had van den Hollandschen kant veel bekijks, te meer daar de ontvluchten op Hollandsch gebied in de cafés hun gevaarlijken tocht al verteld hadden.

6195 28 oktober 1916 **Thorn.**
Vrijdag kwam hier aan de grens zekere J. B. in aanraking met den electriche draad. Nog levend werd hij door de Duitschers er onder vandaan gehaald en naar het hospitaal te Maeseijck vervoerd.

6200 [23 december 1916] [...] **In den nacht van 29 op 30 Oct. zijn niet minder** dan 160 mannen in Oost-Vlaanderen bij Nieuw-Namen, 's avonds tusschen tien en twaalf over de grens gekomen. Anderen drongen door de versperring meer Westelijk. Men trotseert den kogel van de grenswacht of het gevaar van de draadversperring liever dan slavenwerk te verrichten. De Duitschers hebben de bewaking aan de grens thans zeer verscherpt.

6205 31 oktober 1916 - **Uit IJzendijke:**
Dezer dagen waren de Duitschers bezig herstellingen te doen aan den draad. Dit werd opgemerkt door twee Belgische jongens van 11 à 12 jaar, die aardappelen raapten op het door de Duitschers afgesloten land. De gedachte kwam bij hen op om "Holland" in te trekken. Het gelukte hun over de versperring heen te komen, te laat opgemerkt door den Duitschen schildwacht. Deze, een zware straf vreezende (naar het front!), vroeg den Hollandschen schildwacht dringend de jongens terug te sturen. Onze wacht kon en mocht dit natuurlijk niet doen en het gebeurde ook niet.

31 oktober 1916 - **Te Thorn is Vrijdagnacht de smokkelaar J. B.** met den electriche draad in aanraking gekomen en gedood.

6220 31 oktober 1916 **Stramproij.**
Dezer dagen kwamen hier over den draad twee personen uit Maaseijck, Donys en Schepers. Met een dubbele ladder klommen ze er over. Toen de draad aan de ladder raakte verbrandde een zijn voet, zoodat hij op het oogenblik te Weert in het St. Jans Gasthuis verpleegd wordt; de andere vertrekt via Engeland naar 't front.

6225 2 november 1916 **Een reis met hindernissen.**
Dinsdagmorgen kwamen te Middelburg twee Russische krijgsgevangenen aan, een 37-jarige artillerist, afkomstig uit Warschau en een 25-jarige marinier, afkomstig uit Kief. Volgens hunne mededeelingen werden zij door de Duitschers verplicht om aan het westelijk front loopgraven te maken, des nachts werden zij opgesloten in een gevangenis, het eten was slecht, brood met vleesch zagen zij nooit, wel kregen zij soep getrokken van maïs. Als het werk niet vlug genoeg, ging, werden zij aan den lijve gestraft. Alles bij elkaar genomen deed hen met nog een Rus besluiten te vluchten dit gelukte hun door een gat in den muur van de gevangenis, terwijl zij 6235 buiten gekomen onder door een electriche draad moesten zwemmen door een kanaal en dit met al hunne kleeren aan. Toen zijn zij van Arras, waar zij gevangen zaten langs Doornik en Gent door Noord-Frankrijk en België naar de Nederlandsche grens gegaan op een oorlogskaart, die een hunner had. Des nachts zetten zij hun weg voort en overdag verborgen zij zich. Toen zij eindelijk de grens bereikten, voelde hun kameraad aan 6240 den electriche draad of er stroom op was en dit bleek maar al te waar te zijn, hij was op slag dood. De beide thans te Middelburg gekomen mannen, die hun verhaal in een mengsel van Duitsch, Russisch, NederlandflWi én Engelsch deden, wachtten toen nog vijf dagen voor het hun gelukte ons grondgebied te betreden. Thans zijn zij naar Vlissingen gebracht en van daar gaan zij onder geleide naar Rotterdam.

6245 3 november 1916 **S m o k k e l a a r s.**
Woensdagnacht zijn aan de Belgische grens twee smokkelaars doodgeschoten, die trachtten onder den electriche draad door te ontsnappen.

6250 4 november 1916 **Over de grens.**
Uit de Belgische gemeenten in de buurt van Clinge komen in de laatste nachten herhaaldelijk jongemannen met levensgevaar door slijk en water op Hollandsch gebied,

niettegenstaande de draadversperring daar ter plaatse zoover in de Schelde is gespannen dat zij slechts bij laag getij niet in het water staat.

6255

8 november 1916 **Nadat drie inwoners van Stekene in de nacht**

van woensdag 8 op donderdag 9 november 1916 een kuil hadden gegraven onder de dodendraad en Sint-Janssteen hadden bereikt, werd in de dorpskom van Koewacht de sperring met enkele draden uitgebreid, en werd er een elektrische draad onder de grond gestoken.

6260

Alsof de mensen nog niet genoeg afgesloten waren van hun noorderburen zetten de Duitsers op sommige plaatsen nog rietschermen, zodat ook het zicht werd ontnomen. Zo werden te Koewacht op alle wegen die naar de grens leidden en voor alle huizen in de nabijheid van de grens stonden 2 m hoge schuttingen, gevlochten uit roggestro, geplaatst.

6265

9 november 1916 **DUIZENDEN BELGISCHE BURGERS WEGGEVOERD.**

[...] Nabij Putte zijn j.l. Dinsdag drie jonge mannen tegelijk aan den electricischen draad blijven hangen; zij werden op slag gedood. Men verwacht bij 't vervoer per tram ernstigen tegenstand, [...]

6270

9 november 1916 **VIJFDUIZEND BURGERS UIT ANTWERPEN WEGGEVOERD.**

[...] Vijftien slaagden er in Nederlandsch grondgebied te bereiken. Enkele jongelieden werden aan den electricischen draad gedood.

6275

9 november 1916 **VAN DE GRENS.**

De Meijerijische Crt. deelt van de Belgische grens mee:

De smokkelaars v. L. en K. te Weelde in België woonachtig, zijn met den electricischen draad in aanraking gekomen en op slag gedood.

6280

11 november 1916 **G e v l u c h t.**

In Sluis is een Duitse deserteur aangekomen van het front aan de Somme.

Daar hij het in de loopgraven niet meer kon uithouden had hij zijn post verlaten en werd veroordeeld gefusilleerd te worden. Hierop is hij gevlucht en na een tocht van 10 dagen in Sluis aangekomen. Als een bijzonderheid mag wel vermeld worden, dat hij niet wist, dat door den draad aan de grens een electricische stroom gaat. Wél had hij gehoord, dat er velen aan dien draad den dood hadden gevonden, maar hij had dit toegeschreven aan de kogels van de grensbewakers. Onbekend met het groote gevaar was hij onder den draad doorgekropen, waaraan hij even met zijn handen raakte, die dan ook brandwonden kregen, terwijl hij zelf tegen den grond sloop. Maar wonder boven wonder kwam hij met den grooten schrik - hij begreep er niets van wat met hem gebeurde - en met wat pijnen door zijn geheele lichaam vrij. Eén kans uit duizend.

6285

6290

15 november 1916 **De doodelijke draad. Men schrijft ons uit Weert:**

In de afgelopen week zijn, naar ik uit goede bron verneem, van Hilvarenbeek tot Maeseijck acht personen door den electricischen draad gedood. In dezelfde week zijn 17 Duitse militairen naar Nederland ontsnapt.

6295

16 november 1916 - **Van de Belgische grens wordt gemeld dat Maandagavond**

twee slachtoffers hun roekeloosheid met de electricische draadversperring weder met den dood hebben bekocht.

De smokkelaar V. L. uit Turnhout en vrouw H. uit Loenhout zijn dood aan den draad gevonden.

6300

16 november 1916 - **Onder Clinge is een soldaat der grenswacht,**

gehuwd en vader van 2 kinderen, door den electricischen draad gedood.

6305

17 november 1916 **BRIEVENSOKKELAAR AANGEHOUDEN.**

VAN DE GRENS, 14 Nov. De smokkelaar van O. te Bree is door de Duitschers voor de draadversperring aangehouden terwijl een honderdtal brieven en knipsels uit dagbladen op hem zijn gevonden.

Hij is gevangen gehouden en zal een zware straf oploopen. Die Duitschers hebben op deze overtreding van de verordeningen van het generaal-gouvernement een straf van ten hoogste vijf jaren gevangenis gesteld.

6310

DE DOODELIJK DRAAD.

Men schrijft ons uit Weert:

In de afgelopen week zijn, naar ik uit goede bron verneem, van Hilvarenbeek tot Maeseijck acht personen door den electr. draad gedood. In dezelfde week zijn 17

6315

- Duitsche militairen naar Nederland ontsnapt.
- 6320 Men meldt ons uit Budel, d.d. 14 Nov Hedenmorgen vond men aan den electricischen draad het ontzielde, deerlijk verbrande lichaam van H. v. d. L., ouf 55 jaar, ongehuwd, metselaar alhier.
- 18 november 1916 **Vluchtelingen uit België.**
- 6325 Eindhoven. 17 Nov. (Eigen ber.) Reeds meer dan een week komen langs de geheele, Belgische grens, maar toch voornamelijk over de Kempische heidegronden, tientallen Belgen gevlucht naar Nederland, om aan de vervolging van de Duitschers te ontkomen. Zij komen alle uit gemeenten, waar de Duitschers de wegvoering tegen twee dagen hebben aangekondigd.
- 6330 Aan de electricische draadversperring hebben reeds meer dan tien dezer vluchtelingen de laatste zes dagen het leven verloren. Meer dan 100 zijn in handen der wachten gevallen. Men verzekert, dat nog meer honderdtallen in de eerste dagen zullen trachten naar Nederland te vluchten.
- 6335 19 november 1916 http://www.trouw.nl/krantenarchief/1994/06/25/2640354/Een_moorddadig_draad_volstrekt_vergeten.html?part=2
- Hoe streng echter ook de grensblokkade, de Duitse troepen kunnen niet verhinderen dat vele duizenden vluchtelingen toch het neutrale en daardoor vrije Nederland weten te bereiken. De van oorsprong Ierse pater O'Kelly - jezuïet in een Luiks klooster, die
- 6340 veelvuldig rondreist in de Voerstreek om plaatselijke parochies bij te staan - heeft in de oorlogsjaren een dagboek bijgehouden. Herhaaldelijk is daarin sprake van massale doorbraakpogingen. Zo schrijft hij op 19 november 1916 dat het is gelukt om 4000 brieven over de Nederlandse grens te brengen. Om onduidelijke redenen blijken de Duitsers de stroom bij een stuk hek enige tijd te hebben uitgeschakeld. Ook ontkomen
- 6345 er die dag rond de 120 mensen naar Nederland.
- 21 november 1916 **De Duitschers zullen ook ten noorden van Turnhout** en Hoogstraten 'n tweeden electricischen draad aanleggen. Dit staat waarschijnlijk in verband met het groot aantal ontvluchtingen, die in den
- 6350 laatsten tijd voorkomen.
Meier. Ct.
- 23 november 1916 **Ontvluchte Belgen.**
- Te Putte (N.-Br.) zijn Maandag 2 jongens uit Capelle (België) over de grens gekomen. Na een uur in een waterloop te hebben vertoefd, zijn zij onder den electricischen draad
- 6355 doorgeslagen. Uitgeput kwamen zij op Nederlandsch gebied.
- 23 november 1916 **Aan de grens.**
- Het "Eindh. Dagblad" meldt uit Arendonck:
- 6360 Naar wij gemeld hebben, zijn de Duitschers aan de grenzen weggetrokken tot aan de overzijde van het breede kanaal. Op dezen vaartdijk doen de Duitschers druk dienst. Sommigen beweren, dat alle vijftig Meter een dubbele post staat. En dan worden er nog verscheiden losse posten aangetroffen. Op dezen dijk staan geen schilderhuisjes.
- 6365 Driehonderd meter langs beide zijden van het kanaal is alles weggenomen. Alle boomen zijn neergeveld. Zoo ver het oog reikt, ontwaart men hier niets dan den verren gezichtseinder.
- Op den anderen oever van het kanaal is de draadversperring aangelegd, die België van Holland afsluit.
- Als iemand zich van België naar Nederland of omgekeerd wil begeven, dan moet hij
- 6370 eerst het geluk hebben, niet door de Duitse soldaten opgemerkt te worden en na er met veel moeite in geslaagd te zijn het breede kanaal over te steken, wacht hem het grootste gevaar, de doodende draad.
- Aan brug 5 hebben thans de Duitschers eèn pas-contrôle opgericht. Burger noch soldaat mag over de brug.
- 6375 Enkele dagen geleden heeft zich hier een treurig ongeval voorgedaan. Men zag om 6 uur in den vroegen morgen, een gansche groep Duitse soldaten bezig met lange houten in het kanaal te visschen.
- Eindelijk haalde men een verdronken Duitsch soldaat boven. Een in haast toegesnelde wagen van het Roode Kruis nam het lijk mede.
- 6380 Gisteren heeft tezelfder plaatse een smartelijk ongeluk plaats gehad. De ongeveer zestigjarige Mathilda Ruts, wonende in een der huizen, een paar honderd meter van het kanaal, heeft door onbekende oorzaak den dood aan de electricische draadversperring gevonden. Een stroom van 5000 volt doodde haar. Om 7 uur 's morgens vond men het zwart verkoelde lijk der ongelukkige vrouw.

6385

24 november 1916 - **Geslaagde list!**

Maandagavond kwam de tram van Moerbeke naar Roode Sluis, (bij Koewacht) om bieten voor de beetwortelsuikerfabriek, welke tot hier per trein uit de richting Axel worden aangebracht. De trein uit Moerbeke bleef natuurlijk steeds aan het hek in de

6390

versperring staan. Ditmaal echter niet. De machine reed met kracht het hek in de versperring stuk en de trein stond op Nederl. grondgebied en daar was het den machinist en den stoker juist om te doen geweest: de list was geslaagd. Zij, en nog een derde persoon, die zich onder de kolen op de tender verborgen had, verlieten den trein en waren op deze wijze uit hun vaderland gevlucht.

6395

25 november 1916 Bij het eigen land.

(Van Vlaamsche zijde).

Twee executies. - Aan de versperring. - Een Rus aan den draad. - Duitse torpedobooten aan den horizont.

6400

- We zullen de zon vandage ook niet zien! ropet een vrouw hier aan de grens een gebuur toe.

Neen, de zon komt niet. Laag en donkergrijs hangt de lucht boven Vlaanderen. Een motregen valt. Langs den draad wordt de grond steeds slijkeriger. De bladeren aan hagen en boomen wisselen al van kleur. Och ja, de herfst is reeds begonnen.

6405

Wat zal alles weer spoedig kaal zijn! De winter, dien men zoo huiverend vreest, nadert onverbiddelijk.

Een landstormer, diep in zijn jas gehuld, stapt troosteloos heen en weer. Een nieuwe, lange dag van verveling. Begeerig staart hij Holland in. Daar is brood en vleesch, daar zijn aardappelen en andere levensmiddelen. Was 't eerst uit Duitschland zelf, dat de klachten over ontbering rezen, nu stijgen zeeook in de garnizoensplaatsen op. Ginds treedt een jonger soldaat uit 't wachthuis. Hij is vijfmaal gewond geweest, mist twee vingers aan de rechterhand. Belgische verminkten kunnen zich al een goed ingerichte vakschool op 't verder vreedzaam leven voorbereiden.

6410

[...]

6415

De officier is weg... De landstormer stapt weer in den regen heen en weer. Wat zou hij nu over 't militarisme denken? Moest ge 't hem vragen, wellicht zou hij niet antwoorden, want al is 't gemoed vol, spreken mag hij niet. Soms zijn er naïeve, die vol belangstelling zich tot een grenswacht richten, meenend van hem een juist oordeel over den duur van den oorlog te vernemen of de waarheid over den stand der zaken!

6420

Maar niet alleen soldaten, doch ook officieren zijn happig op een Hollandsche krant. Die landstormer en al zijn makkers zitten zelf in een kooi.

Niet ver van de draadversperring, maar meer naar de kust op, werken Russen. We hebben reeds eens over die paria's te Knokke aan Zee gesproken. In 't begin dezer week hing er een aan den draad... Zoo noemt het volk dien dood en 't is wat ruw, maar zoo waar gezegd. - En de uitdrukking ontsiert niet het volk, maar hem, die zulk een helsche versperring uitvond, 't Was een nog jonge kerel. Hij was eenige schreden van het vrijland. Daar was hij uit de hel verlost, van den zwaren arbeid en het hongerlijden en treurig wachten op uitkomst. En in den avond was hij door den wijden polder geslopen, waar we in vredestijd de kaasfabriek van 't Hazegras, Sisha's wafel

6430

bakkerij en 't gehucht van 't Kalf bezochten, waar in andere jaren in deze maand nog de lichte zomertoiletten van vroolijke badgasten blekten en de boeren hun aardappelen rooiden... Hij was ver, zeer ver van Rusland af, van het huis met de steenen kachel, van vader en moeder en den pope. Maar in Holland zou hij toch vrij man zgn. Wie weet, welk middel hij wilde toepassen om over den draad te vluchten. Helaas, 't faalde en de dood nam ontijdig dit kloeke leven.

6435

't Avondt nu. - De regen heeft opgehouden, maar 't weer is buiig en dan heeft men hier gewoonlijk een ver, helder gezicht. De zon is onder wolken verborgen, maar haar gouden schijn ligt toch ginds tegen den einder op zee. Rookpluimen trekken er voorbij en we zien zeven Duitse torpedobooten, die snel naar Zeebrugge stoomen. Worden ze achtervolgd en zullen we 't rollend geschut hooren. Neen, 't blijft stil. De torpedobooten hebben dus klaarblijkelijk gepatrouilleerd en misschien keeren ze van Schouwenbank terug. Zoo voeren ze ook, toen ze de Brussels geleidden, met den ongelukkigen kapitein Fryatt, die van zee uit 't laatst Vlaandrens kust zag... de kust, nu een verblijf van piraten. Want tegen alle recht in, hebben de Duitschers zich van ons duin en strand en onze haven meester gemaakt en sleuren ze er nu en dan - o, zoo weinig - een prijs binnen.

6440

6445

't Grand Hotel van Knokke steekt als een burcht boven 't duin uit en het blekken de daken van villa's, tot waar Duinbergen's watertoren oprijst. Recht loopt Zeebrugge's pier in zee en daarachter rijst Blankenberge's hooge toren op. We kennen er elk

6450

hoekje en toch moeten we er lang naar staren. Nu voelt men de liefde voor eigen

- gewest. We zien een groot deel der kust, waar, als konijnen, de Duitschers in kamers onder 't duin verborgen zitten en ze wachten ook, nu de Yser een onoverkomelijke barrière is. Aan die kust wordt de nood nijpend. Heyst, Blankenberge, zijn geheel van 't binnenland afgesloten. We vernamen zoo juist bijzonderheden over 't leven aldaar.
- 6455 Maar, oen, waarom het herhalen 't is de oude klacht van een verdrukt, uitgemergeld volk!
- De torpedobooten zijn binnen. De schemer valt. Weer is een dag voorbij. 't Is alles stil in Vlaanderen. Zelfs 't kanon zwijgt. Vreemden heerschen daar, toch voelt ge aan 't eigen harte, dat ge uw eigen land aanschouwt... Voor de derde maal zien we in
- 6460 dezen oorlog de bladeren van boomen en hagen in Vlaanderen en aan de grens verwelken ... Toch wordt België weer eens in de volle beteekenis het eigen land. Dat is ook de vaste, heilige overtuiging, die daar over den draad onder het volk leeft. (Tel.) A. HANS.
- 6465 25 november 1916 **Ontsnappingen over den electricischen draad.**
Hoe streng ook het toezicht van Duitscho zijde ia langs de Nederlandsch-Belgische grens, waarlangs de zwaar geladen electricische draad een bijna onoverkomelijke barrière vormt, toch gelukt het nu en dan nog enkelen waaghalzen om uit het land der verdrukking naar het vrije Nederland te vluchten. Zoo kwamen voor eenigen tijd een
- 6470 paar jongelingen uit Maeseijk in de buurt van Kramproij met behulp van een trapladder, die ze over de doodendraad heen plaatsten, van 't eene land naar 't andere. Een van het tweetal, die toch nog even met de geleiding in contact kwam, deed daarbij enkele brandwonden op, waarvoor hij gedurende eenigen tijd in een ziekenhuis ie Weert verpleeg werd.
- 6475 De Deutsche schildwachten, die op zeer korten onderlingen afstand de posten bezetten in de buurt van de plek waar de Maeseijkers hun onderneming vraagden, zullen waarschijnlijk een heel onsmakelijke pijp gerookt hebben. Althans een paar dagen na het gebeurde kon men, onder groote belangstelling van Hollandschen kant, de
- 6480 Duitschers bezig zien om óók met een trapladder over den draad te klimmen, waarbij een officier precies toezag hoeveel tijd er noodig was voor het volvoeren van de onderneming.
- Ofschoon daarna van Deutsche zijde het toezicht weer verscherpt werd en iedere schildwacht nauwgezet telkens binnen den gestelden tijd de strook, die hem ter
- 6485 bewaking word aangewezen, afliep, lukte het dezer dagen toch weer een Maeseijcker om in dezelfde buurt heelhuids het Nederlandsche gebied te bereiken Deze waaghals bediende zich voor zijn onderneming van een plank, welke hij legde over de prikkeldraadversperringen waarmee aan weerskanten de electricische geleiding is afgemaakt, zoodat nu de Duitschers, willen ze een herhaling voorkomen, òf de prikkeldraadversperring lager òf wel den met electriciteit geladen draad hooger
- 6490 moeten gaan aanbrengen.
- 25 november 1916 **Te Maastricht zijn Donderdagavond 2 ontvluchte Russen**
en gistermorgen nog één Rus aangekomen, die bij Itteren over de grens waren gekomen.
- 6495 26 november 1916 http://www.trouw.nl/krantenarchief/1994/06/25/2640354/Een_moorddadig_draad_volstrekt_vergeten.html?part=2
Een week later, schrijft de pater, weten 64 mensen door het stroomhek te kruipen. Dat gebeurt in de buurt van Teuven. Bij gevechten daarbij sneuvelen zeven Duitsers en twee Fransen.
- 6500 29 november 1916 **Te Maastricht zijn gistermorgen 3 ontvluchte Russen**
aangekomen, die in de buurt van Eijsden over de grens gekomen waren. Volgens hun zeggen, hadden zij den electricischen draad doorgeknipt.
- 6505 29 november 1916 **Men meldt ons uit Hilvarenbeek: De Belgische smokkelaar**
v. d. L. uit de gemeente Merxplas is door de electricische draadversperring gedood. Dit was in de afgelopen week over een afstand van 6 uur gaans weder het 8e. slachtoffer.
- 30 november 1916 **Ontvlucht.**
- 6510 Bij Eijsden kwamen Zaterdagnacht een 70-tal jonge Belgen de grens over. Onderweg hadden zij nog 14 ontvluchte Russen meegenomen.
Een knipte met een isoleertang de vijf electricische draden door. De Deutsche posten schoten; de vluchtelingen schoten met revolvers terug. Een Duitsch officier en twee soldaten zijn volgens de geruchten neergeschoten.
- 6515 Denzelfden nacht zwommen te zuiden van Lanaeken 25 jonge Belgen over de Maas. De meesten gaan naar het Belgische leger.

1 december 1916 - **Bij Oud-Vroenhoven zijn 10 Belgen**

6520 ? Tongeren over de grens gekomen. Zeker Moors, uit Kessenich, bleef dood aan den
electrischen draad hangen.
- De Belgische smokkelaar V. d. L. uit Merxplas, is bij Hilvarenbeek door de
electrische draadversperring gedood.
Dit was in de afgelopen week over een afstand van 6 uur gaans het 8ste slachtoffer.
N w s.

6525 5 december 1916 **Gevaarlijk terrein.**

6530 VAN DE GRENS, 5 Dec. (Eigen bericht). Wij kunnen oningewijden, die bij de grens
verkeeren, niet genoeg waarschuwen voor "gevaarlijk terrein". De draadversperring,
die gewoonlijk als grensbaken beschouwd wordt, volgt niet altijd de grenslijn. Soms
blijft ze er een K.M. of meer van af. Het aldus vrijgelaten terrein is natuurlijk
6535 toch Belgisch, waar de Duitschers meester zijn. Wie er zich waagt, stelt zich aan
gevangenneming bloot. Dit ondervond weer een Belgisch burger. Hij was onlangs uit
België ontsnapt, wilde iemand van zijn dorp spreken, betrad het vrijgelaten terrein
in de buurt van IJzendijke, werd door eenige eensklaps opduikende Duitse soldaten
6540 gearresteerd en kreeg, om te beginnen, wat klappen. Dan werd bij over den draad
gevoerd. 't Is niet de eerste arrestatie van dezen aard. 't Zelfde kan u overkomen,
wanneer men vrijgelaten Belgische dorpen als Overslag, Putten, Esschen en andere aan
de Brabantsche of Limburgsche grens bezoekt, zelfs al staat een Duitsch schildwacht u
toe naar binnen te stappen.

6540 6 december 1916 **De wegvoering der Belgen.**

6545 VAN DE GRENS, 5 Dec. (V.D.) Er zijn nog altijd veel Belgen, die aan de vervolging van
de Duitschers zich door de vlucht willen onttrekken. Van ambtelijke Belgische zijde
uit Turnhout vernemen wij, dat de Duitschers van Donderdag tot Zondagavond nabij de
6550 grens in een strook van 3 K.M. - verboden voor ieder die er niet woont - in de Kempen
650 mannen hebben aangehouden. Aan den draad hebben meer dan 20 personen den dood
gevonden op de vlucht.

6550 10 december 1916 [http://www.trouw.nl/krantenarchief/1994/06/25/2640354/
Een_moorddadig_draad_volstrekt_vergeten.html?part=2](http://www.trouw.nl/krantenarchief/1994/06/25/2640354/Een_moorddadig_draad_volstrekt_vergeten.html?part=2)

6555 Op dinsdag 10 december dat jaar proberen liefst 200 tot 300 mannen en vier vrouwen
bij Moelingen, eveneens in de Voerstreek, het elektrische gordijn te nemen. Meer dan
honderd mensen slagen daarin. Maar tijdens twee uur durende gevechten vallen er vier
doden, onder wie een van de vier vrouwen. Zes mensen raken gewond. Nog eens 36 worden
6560 door de Duitsers gevangengenomen. De rest ontkomt.
De vluchtelingen komen zo'n beetje overal vandaan, schrijft O'Kelly die dag. "De
pogingen gaan door. We weten niet het aantal Geallieerden dat wordt gedood. De
overleden passanten worden ter plekke begraven, zonder enige plechtigheid. Dertig
gevangen zijn ter dood veroordeeld, hun straf is in levenslang omgezet, vier tot
6565 vijftien jaar, drie tenminste door het militaire tribunaal van Luik", aldus de
jezuïet in zijn niet altijd even duidelijk dagboekstijl.

6565 14 december 1916 **Uit Esschen wordt dd. 12 Dec. aan de Grondwet gemeld:**

6570 De Duitschers schijnen den laatsten tijd wat makker. Men hoort van geen aanhoudingen
meer, evenmin van deportaties naar Duitschland.

6575 Wat ze wel doen is den smokkelhandel van uit Nederland ten zeerste begunstigen, wie
of wat er overkomt, het komt er niet op aan, alles is welkom. Sedert een paar dagen
is de toevloed van gesmokkelde buk, olie, boter, meel en andere levensmiddelen sterk
toegenomen, maar jammer genoeg zien wij, bewoners van Esschen, daar al bedroefd
6580 weinig van. Het grootste gedeelte pikken de Duitschers zelf in en de rest wordt door
de heeren smokkelaar vastgehouden en tegen zeer hoge prijzen aan de bewoners achter
den draad verkocht.

6575 Met de bewoners achter den draad, onze burens van Calmpthout, Wildert, Wuestwesel,
Cappelle, enz., is het nl. nog slechter gesteld dan hier, daar kost alles nog 100
procent duurder dan hier vlak aan de grens. Dat komt omdat die van alle verkeer met
de grens zijn afgesneden.

6580 Gister had ik het geluk een goeden kennis van me te ontmoeten, die ik sinds den
oorlog nog maar eenmaal, gedurende den grooten trek in Augustus 1914, gezien had. Hij
woont thans te Brages, ten zuiden van Brussel bij Hal, had nu een pas voor Nederland
en wist me nogal een en ander interessants uit die streek te vertellen. Het meest
natuurlijk over het wegvoeren van Belgen naar Duitschland; dat moet in die streek nog
al raak geweest zijn. Zoo wist hij zeker dat alle weerbare mannen, werklozen of

- 6585 niet, tot 65 jaar uit de dorpen La Hulpe, Waterloo, Braine l'Alleud, Wanthieuz-Braine Ophain, Lillois, Clabeeq, Ittie, Virginal, dorpen waar hij dikwijls kwam, naar Duitschland waren weggevoerd. Daarentegen was de bevolking in zijn dorp en den omtrek in het geheel niet lastig gevallen. Enkele dagen nadien kwamen er een 100-tal terug, meest beambten bij de post, belasting en uitdeeling van levensmiddelen.
- 6590 Ook wist mijn zegsman uit goede bron, dat sinds eenigen tijd duizenden krijgsgevangenen langs den spoorweg van Doornik-Keuze-Ath-Brussel reusachtige versterkingen aanleggen waarbij ook honderden Belgische werklieden gedwongen zijn mede te arbeiden. Langs deze geheele linie worden bovendien nog een smalspoor aangelegd en beton-blokhuisen gebouwd.
- 6595 Sinds de vorige week was het gedonder van het zware geschut niet van de lucht en was de doorvoer van Duitsche troepen weer zoo enorm, dat elk ander verkeer daarvoor dagen aaneen was stopgezet. Over het algemeen waren het jonge mannen van omstreeks 18 jaar. Over de noodtoestand van de bevolking wist mijn vriend nog heel wat pakkends te vertellen; toch wordt er den laatsten tijd door de Duitschers onder de bevolking veel
- 6600 voedsel verdeeld, o.a. elken dag groote hoeveelheden soldatenbrood, dat niet smakelijk, maar toch wel te eten is. Van 't een op 't ander, zoo juist vernam ik, dat dezer dagen bij Elshout, even ten Oosten van Brasschaet, een ongeluk is voorgekomen, dat misschien de arme bevolking nog heel wat angstige oogenblikken kan bezorgen. Een luitenant van een landstorm-
- 6605 detachement was daar aan 't jagen en nu heeft men hem met een schot in 't hoofd dood langs den weg gevonden. Men vermoedt, dat hij zelfmoord heeft gepleegd, maar wee, als dit niet het geval is, dan zal het er weer duchtig spannen en zou ik er niet graag wonen.
- 6610 17 december 1916 **Uit Budel wordt aan het E** **h. Dagbl. gemeld:** Langs de geheele grens van Budel tot Reusen de deserties aan van Duitsche infanteristen, die op wacht staan. Gisteren zijn weer drie militairen, onder wie een sergeant, ontsnapt. Zij hadden eerst den draad stroomvrij gemaakt.
- 6615 20 december 1916 - **Aan den electricischen grensdraad tusschen Putte** en Santvliet zijn verschillende burgers om het leven gekomen, die de wegvoering naar Duitschland wilden ontvluchten. Velen hebben echter het Nederlandsch grondgebied weten te bereiken.
- 6620 22 december 1916 - **In Noord-Brabant is een 40-tal Belgen door een onder** de draadversperring gegraven tunnel in ons land gekomen.
- 23 december 1916 **De deserties van Duitsche militairen naar Nederland** hebben vooral de laatste 10 dagen zeer menigvuldig plaats gehad. Aan den draad hebben
- 6625 weer eenige dezer mannen den dood gevonden; een 20-tal slachtoffers is onder de Belgische vluchtende mannen gemaakt. Uit Roermond meldt men ons: Aan de grens nabij Hamont werd Donderdagavond een vreeselijke ontploffing, komende uit zuidelijke richting, gehoord. Volgens mededeeling der Duitsche grenswacht is door
- 6630 Duitsche artillerie bij Poperinghe een Engelsch munitie-depôt opgeblazen. In de gemeente Lommel zijn Donderdagavond door patrouilleerende uhlanen 48 jonge Belgen aangehouden die over den draad naar Holland trachtten te vluchten. Duitsche landstormmannen aan de grens deelden mede, dat Kerstdag in het kamp van
- 6635 Beverlo een tienduizendtal Duitsche militairen zullen bijeenkomen, ter viering van het Kerstfeest. In een de afgeloopen nachten werden bij Budel ruim 900 schapen België binnengedreven. De Duitschers verleenden daarbij de noodige faciliteiten. In verband hiermede hebben reeds een paar arrestaties te Weert plaats gehad.
- 6640 28 december 1916 **Waar er geweend wordt.** Hier aan de grens zijt ge in voeling met den Duitschen geest, schrijft A. Hans in de Telegraaf. 't Lijkt er zoo doodch, zoo verlaten. Een vreemdeling kan er dagen loopen zonder iets anders te zien, dan den vlijtigen arbeider op het land, den zich vervelenden grenswachter, een voorbijganger, die niet weet van wat er achter den
- 6645 draad gebeurt. Maar wie er maanden en maanden woonde, voelt er den geest van 't Duitsche leger, de mentaliteit, den toestand. [...]
- Toen ik de laatste maal bij den draad was, hing er een dikke mist. België was

6650 onzichtbaar. 't Lag daar verborgen en doodsch, een groot kerkhof gelijk. En de mist drupte van de takken, als bekende tranen. Toen bekwam mij wer pijnlijk 't medelijden, de deernis met het volk, dat zijn plicht deed, zijn hoogen, zwaren plicht en nog lijdt en bloedt en nog vertrappt wordt door hem, die nu 't meegevoel van de wereld vraagt!

6655 Daar in België worden oprechte tranen geweend, al kunnen de bewoners, slechts elkander fluisterend hun nood klagen, en niet in de wereldpers.

28 december 1916 **De doodelijke draad.**

6660 WEERT. Zekere K. alhier heeft ter plaatse "Ceresa" den dood gevonden aan de electriche draadversperring der Duitschers. De man struikelde terwijl hij een zak smokkelwaren wilde werpen over dien draad. Duitse deserteurs.

REUSEL, 27 Dec. Hedennacht kwamen weer zes Duitse deserteurs over de grens, een zevende werd door den draad gewond.

6665 VAN DE GRENS, 27 Dec. Heden kwamen drie deserteurs over de grens. Twee werden te Sint Anna ter Muiden aangetroffen, 't Was avond toen ze er verschenen. Ze verklaarden, brood te komen koopen, maar toen ze aangehouden werden, gaven ze 't verlangen te kennen, toch maar in Nederland te blijven. Na een flink maal, gingen ze met hun begeleiders mee.

6670 VAN DE ZUID-GRENS, Een Duitsch militair is in gezelschap van een Belgisch meisje naar ons land gevlucht. Hij liet daarbij een hek openstaan, waardoor de weg vrij was. Het hek bleef een paar uur open, maar dit werd niet opgemerkt, anders zouden zeker velen er gebruik van hebben gemaakt om weg te komen uit het bezette gebied.

6675 28 december 1916 **Den Heldentod fürs Vaterland**
starb am 28. Dezember 1916 infolge eines Unglückfalles am Hochspannungszaune an der holländischen Grenze

Herr Johann Zahlauer,

6680 Mechaniker u. Installateur in Hengersberg, Landsturmmann im Landsturm-Inf.-Batl. Schwerin, 2. Kompagnie, in einem Alter von 41 Jahren. Ruhe in Frieden!

Wir bitten um stilles Gedenken im Gebete.
Druck von J. N. Hutterer, Hengersberg.

6685 29 december 1916 **ZUNDERT, 28 Dec. (Part.) Gisteren arriveerden alhier** wederom 20 Belgen die door de draadversperring met levensgevaar over de grens kwamen. Allen hadden plan om bij de eerste gelegenheid naar het front te vertrekken.

6690 29 december 1916 **E e n N e d e r l a n d s c h K o r p o r a a l g e d o o d.** Men meldt ons van de grens:

Gistermiddag raakte een Ned. Korporaal ongelukkigerwijze een electriche draad aan bij Middelburg onder Vlaanderen. Hij werd op slag gedood. De overledene was gehuwd en zou morgen met verlof gaan.

6695 **O v e r d e g r e n s.** Te Neeritter (L.) kwamen 4 Russen met een plan[k?] over de electriche draad. Twee en twintig dagen lang hadden ze zich met koolrapen gevoed.

30 december 1916 **Weert.** Naast men mededeelt, zou het thans vaststaan, dat de alhier sedert Zaterdagavond vermiste W. Kortooms aan de electriche draadversperring aan de grens den dood gevonden heeft en zou hij reeds in Bocholtz ter aarde besteld zijn.

6700 31 december 1916 **Gisternacht zijn, naar de Dordt. Ct. meldt,** aan de grens 45 Belgische mannen over den draad gekomen. Zij hebben zich aan het consulaat te Bergen op Zoom aangemeld om naar het front te vertrekken. Eén is aan den draad blijven hangen.

- 6710 2 januari 1917 **Valkenswaard.** Heden is aan den electricchen draad nabij Achel met smokkelen den jongeling W. v. Asten alhier dood gebleven. Zijn lijk is door de Duitschers van den draad verwijderd en in een huisje gelegd.
- 6715 2 januari 1917 **Door den draad gedood.** De kafeehouder Cornelis te Asseneede, wonende direkt aan de grens, vader van zeven kinderen, is gisterochtend door den elektrischen draad gedood.
- 6720 2 januari 1917 **Over de grens!** Uit vrees voor de wegvoeringen hebben te Polstel niet minder dan 80 bewoners, die achter de electricche draadversperring wonen, de vlucht genomen.
- 6725 3 januari 1917 **Nederlandsch graan door Duitschers ingerekend.** De Duitschers hebben te Neeritter in den avond van 27 op 28 Dec. j.l. de graanmijten, staande op Nederlandsch grondgebied, vlak aan de draadversperring, weggehaald, na eerst den stroom van den draad te hebben afgezet en den draad te hebben doorgeknipt. De mijten bevatten ruim 6 zware karren rogge en evenveel haver. Het graan, geteeld is op Nederlandsch grondgebied, behoorde toe aan A. Abels te Molenboenel, Nederlander van geboorte (Tel.).
- 6730 3 januari 1917 **Gisternacht is aan de grens bij Sas v. Gent een Belg,** die zich te kort bij de electricche draadversperring waagde, door den stroom gedood. De ongelukkige, die gehuwd en vader van zeven kinderen was, wilde een pakje over de draadversperring werpen.
- 3 januari 1917 **De doodelijke draad.**
- Een Belg, die aan zijn vrouw een partijtje levensmiddelen wilden toewerpen, kwam

- 6735 met de electriche grensafsluiting in aanraking. Hij werd door den stroom achteruit geworpen en viel levensloos op Hollandsch grondgebied. De man is gehuwd en vader van 7 jeugdige kinderen.
- 4 januari 1917 **G e d o o d.**
 6740 Nieuwjaarsdag is de werkmán A., op een fabriek te Sas van Gent, die vermoedelijk zijn familie aan de andere zijde van de grens wilde spreken, met den electriche draad in aanraking gekomen en gedood. Het 54-jarige slachtoffer is vader van een groot gezin.
- 5 januari 1917 **Niet de Duitschers. Men schrijft ons:**
 6745 Niet de Duitschers, maar de landbouwer Ant. Abels heeft de mijten graan, welke vlak naast de electr. draad op Belgisch grondgebied stonden, weggehaald en in zijn schuur opgeborgen. Daar men de schoven graan over de draad heeft gegooid, was de draad doorknippen onnoodig.
- 12 januari 1917 **De electriche draad.**
 6750 Uit Thorn (Limburg) wordt aan de Tel. geschreven: De Duitschers zijn thans bezig de electriche draadversperring één meter hooger te maken. IJzeren palen worden hier toe reeds langs de versperring door hen aangebracht. Deze palen zullen aan de middelste rij, die, waarlangs de electriche draden loopen,
 6755 worden aangebracht, om haar zoodoende te verhoogen. De draadversperring zal dan ruim 2½ meter hoog worden. Het is uit vrees, dat er te veel Belgen, zoowel als Duitse militairen ontvluchten, dat deze verhooging wordt aangebracht.
- 13 januari 1917 **Slachtoffers aan den draad.**
 6760 Van de grens meldt men ons: van Hilvarenbeek tot Budel, waarover onze inlichtingen strekken, wordt de smokkelarij nog druk beoefend. Deze smokkelarij heeft sedert Zondag 7 Januari weder drie
 6765 slachtoffers van de electriche draadafsluiting gemaakt, nl. de 38-jarige vrouw v. L. uit Lommel, hare 15-jarige dochter en de 23-jarige boerenknecht v. d. Z. uit Dessche. Voor de grens bij Hooge Mierde vonden ook twee Russen den dood aan den draad.
- 15 januari 1917 **De doodelijke draad.**
 6770 Een Duitse deserteur en een Belgische smokkelaarster, hebben in den afgeloopen nacht den dood gevonden aan de elektricse draadafsluiting voor de Rytsche heide. **Over de grens.** Heden kwamen 5 Russen van de zee kust aan Zeeuwsch-Vlaamsche grens over de draadversperring. Een ervan bleef aan den draad hangen en werd in deerniswekkenden toestand door de Nederlandsche wacht opgenomen. Zij verblijven nog aan de haven te Cadzand.
- 16 januari 1917 **[De elektricse draad heeft wederom vijf slachtoffers geeischt.**
 6780 Tusschen Hilvarenbeek en Budel vonden een 38-jarige vrouw uit Lommel, haar 15-jarige dochter en een 23-jarige boerenknecht uit Dessche, bij Hooge Mierde twee Russen den dood aan den draad. ("N. v. d. D.")]
- 25 januari 1917 **Uit Esschen meldt men aan de Grondwet,**
 6785 dat eerstdaags de electriche draadversperring weer verlegd zal worden, zoodat de vrije zone tusschen de Hollandsche grens en het afgezette gebied aanmerkelijk kleiner zal worden.
- 26 januari 1917 **Aan den draad.**
 De afgeloopen week heeft op het vak Hilvarenbeek-Weert weder elf slachtoffers bezorgd van de electriche draadversperring aan de grens. Voor zoover bekend is, werden drie smokkelaars door het moordend lood van de grenswachten der Duitschers getroffen.
- 30 januari 1917 **Borkel en Schaft.**
 6795 Het was in den nacht van Vrijdag op Zaterdag dat een clubje van 6 a 7 personen met zwaar beladen vrachten alhier grens waarts togen om hunne smokkelwaar in klinkende specie aan de Duitschers om te zetten. Nog eenige honderden meters hadden zij af te leggen en dan konden zij zich in eene groote winst verheugen, hadden niet onze wakkere militaire hulpkomiezen hen den weg versperd. Zakken met smokkelwaar rolden over den grond en een ieder nam ijlings in de duisternis de vlucht; doch een tweetal een Belg en een Duitser werd gearresteerd en alhier voorloopig in den amigo gestopt. De smokkelwaar, bestaande uit een groote

- 6800 partij kaarsen, zeep, plantenvet en margarine, werd in beslag genomen. De smokkelhandel wordt alhier nog op niet geringe schaal voortgezet waarmede zooveel geld is te verdienen dat het de sterksten zoude doen wankelen.
- 31 januari 1917 http://www.trouw.nl/krantenarchief/1994/06/25/2640354/Een_moorddadig_draad_volstrekt_vergeten.html?part=3
- 6805 In januari 1917 vindt er tenslotte een spectaculaire uitbraak plaats bij Visée, over de Maas. Ondanks Duitse beschietingen vanaf de wal zien 107 vluchtelingen met hun boot, de Atlas V, kans de elektrische draad over de rivier stuk te varen en het vrije Nederland te bereiken.
- 6810 31 januari 1917 **Over de grens!**
In Zeeuwsch-Vlaanderen zijn twee Duitse deserteurs, behorende tot de marine-bezettingstroepen te Knocke, aangekomen. Met behulp van een ladder waren zij over de elektrische draadversperring gekomen.
- 6815 8 februari 1917 **Zeeuwsch-Vlaanderen afgesneden [...]**
In de normale tijden, en zooals in den winter van 1891, bleef voor Zeeuwsch-Vlaanderen nog een weg open te land, over België. Thans echter sluit de elektrische draad alles af en zitten we hier ten opzichte van het overig deel van Nederland op
- 6820 een eiland, evengoed als de bewoners der Noordelijke eilanden en die in de Zuiderzee. De kolenvoorraden zijn bij de handelaars uitgeput. De vorige week werd door het beschikbaar stellen van een deel van fabrieksvoorraden getracht in beperkten zin aan de behoefte der klanten te voldoen.
- 6825 10 februari 1917 **De elektrische draad.**
De Meijerijische Crt. meldt uit Budel:
De Duitschers hebben nog twee elektrische draden boven de zes reeds bestaande geplaatst, zoodat de versperring thans 80 c.M. hooger wordt. Het overklimmen is hierdoor wel bijna onmogelijk gemaakt en ook het verbuigen der draden zal moeilijk
- 6830 meer gaan, daar de draden onderling met ijzeren spullen verbonden zijn. Met dit werk was men Zaterdag gevorderd tot aan den provincialen weg Budel-Hamont, richting Bocholt-Achelsche kluis.
Ook zegt men, dat onder den grond nog een elektrische geleiding is aangebracht.
- 6835 22 februari 1917 **G e v a a r l i j k e o n t v l u c h t i n g.**
Van de Grens. Zes Duitse deserteurs, twee Russen en één Engelschman, hebben den dood gevonden aan de elektrische draadversperring of in het bijna ontdooide Kempen kanaal. Deze telling loopt over drie dagen.
- 6840 27 februari 1917 **Over de draad.**
Dezer dagen kwamen drie Franschen over de Belgische grens, die, voorzien van gummihandschoenen en gummipantoffels, kans gezien hebben om zonder letsel te bekomen, de elektrisch geladen draadversperring in die buurt over te klimmen.
- 6845 6 maart 1917 **Weer zijn vier Belgen,** die kans gezien hadden van een verhooging af met behulp van een polsstok over den elektrisch geladen draad te springen, in ons land aangekomen. Volgens hunne verklaring is alles in het door de Duitschers bezette deel van België zóó schrikkelijk duur, dat het voor menschen van niet zeer groote draagkracht niet meer uit te houden is.
- 6850 6 maart 1917 **[Over de grens kwamen bij Zevenaar vier, bij Winterswijk twee, bij Oldenzaal drie Duitse deserteurs, bij Zevenaar zes Polen en] aan de Zuidergrens over den elektrischen draad vier Belgen.**
- 6855 8 maart 1917 **De doodelijke draad.**
VAN DE GRENS, 7 Maart.
De doodelijke draad blijft slachtoffers eischen. Er zijn, naar van ambtelijke zijde wordt meegedeeld, de laatste drie weken niet minder dan elf deserteurs en drie burgers aan den draad blijven hangen. De arrestaties vóór den draad zijn menigvuldig.
- 6860 8 maart 1917 **Een prins op bezoek.**
Uit IJzendijke wordt aan de Middelb. Ct. gemeldt:
Donderdag jl. heeft de prins van Wurtemberg een bezoek gebracht aan de Belgische grensgemeente Waterland-Onderman. [...] Hij heeft ook een oogenblik aan de
- 6865 draadversperring vertoefd aan Goed Leven, behorende tot deze gemeente en heeft aan

de Hollandsche militaire wacht een open briefje met het adres onzer Koningin overhandigd, [...]

13 maart 1917 **Valkenswaard.**

6870 Aan de grens is het lijk gevonden van een circa 40-jarigen Feldwebel, die door den electricischen draad was gedood. Het lijk was geheel verkoold.

14 maart 1917 **Van de Belgische grens wordt gemeld,**

6875 dat de zestiende vrouw uit Turnhout haar leven aan den doodelijken draad gelaten heeft. Het was de 27-jarige ongehuwde vrouw v. d. Z., de dochter van een daglooner. Men seint ons uit Roosendaal:

6880 De stationschef te Esschen is gistermiddag [door een Hauptmann] te Antwerpen gearresteerd. Hij bevindt zich thans te Esschen in hechtenis. Wij vernemen dat dit in verband staat met smokkelarij. Hij zou in Esschen pakketten over den draad de grens hebben laten passeeren, naa[r de] plaatsen in België.

14 maart 1917 **Een Duitsch vliegtuig.**

6885 Naar men ons uit Zeeuwsch-Vlaanderen meldt, vloog er gisternamiddag een Duitsch vliegtuig over Sluis. Bij Terhofstede, onder Retranchement, werd het beschoten door Nederlandsche militairen. De vlieger werd gewond en daalde op Nederlandsch grondgebied, doch had nog de kracht, weer op te stijgen. Hij daalde 300 meter over den draad op Belgisch grondgebied. Duitsche militairen snelden onmiddellijk toe en even daarna verscheen het Roode Kruis met een ladder en bossen stroo, waarop de gewonde werd weggedragen.

20 maart 1917 **DE DOODELIJKE DRAAD.**

6890 Men meldt ons van de grens: Vrijdagnacht is van Achel tot Maeseijck in een tijdsverloop van nauwelijks 3 maanden het honderdste slachtoffer gevallen. Het was ditmaal een 18-jarig meisje uit Peer.

21 maart 1917 **Van de grens.**

6900 Door de Deutsche overheid is de landbouwer Rijckaerd uit de Belgische gemeente Watervliet veroordeeld tot 5 jaar en zijn knecht tot 3 jaar gevangenisstraf in Duitschland. Zij werden beschuldigd met een ladder geholpen te hebben om eenige Belgen over de grens te doen komen. Men meldt ons uit Philippine: Vele Belgen, die vroeger op bevel der Deutsche overheid hun woningen langs de grens moesten ontruimen om naar Nederland uitgeweken, zijn, hebben thans bevel gekregen om hun achterstallige belasting in België te komen betalen aan de draadversperring.

31 maart 1917 **Kessenich:**

6905 Twee Moffen hadden ook hier in de omstreken een paar lichtekooien weten te bekoren en zijn er nu mede de grens over getrokken. Soort zoekt soort!

3 april 1917 **RECHTZAKEN.**

6910 Kras! – Voor het Hoog Militair Gerechtshof stonden in hooger beroep terecht G. G., 21 jaar, geboren te Rotterdam, D. v. d. B., 21 jaar, geboren te Overschie, en K. K. D. B., 22 jaar, geboren te Rotterdam, miliciens der infanterie, die door den Bosschen krijgsraad ieder zijn veroordeeld tot 1½ jaar gevangenisstraf, ter zake dat zij, 6915 terwijl ze deel uitmaakten van de militaire grenswacht te Putte, in den nacht van 1 op 2 Oct. 1916 uit eene weide hebben weggenomen een vaars en dat dier van uit Nederland naar België hebben uitgevoerd.

6920 Beklaagden bekenden, onder den invloed van sterken drank verkeerende en terwijl zij waren aangewezen tot bewaking van den smokkelhandel, een vaars aan een Duitsch officier te hebben verkocht voor 325 Mark. Wanneer men aan de grens is, aldus beklagden, vragen de Duitschers aanhoudend: "Kan je dit of dat niet brengen?" Het geld hebben de drie beklagden verdeeld. Twee hunner begroeven het, doch konden het later niet meer vinden. De Duitschers hebben de koe later aan den eigenaar teruggegeven, zoodat zij de schade hebben geleden.

6925 De advocaat-fiscaal, die het feit, evenals de voorzitter, buitengewoon ernstig noemde, requireerde bevestiging van het vonnis a quo. Het Hof zal later uitspraak doen.

7 april 1917 **De doodelijke draad.**

6930 Een Belgische burger is aan de grens bij Lommel aan de elektrische draadversperring blijven hangen. Zijn lijk is verkoold gevonden. De man, v. S. genaamd, is vader van 8

kinderen.

12 april 1917 **Slachtoffers van den draad.**

- 6935 Budel. Het is niet raadzaam, wanneer men in de richting der grens wandelt, een geliefkoosd hondje mede te laten loopen. Dit ondervonden weder Zondagmiddag eenige dames en heeren, die zich van zoo'n huisdier vergezeld deden gaan. Het beestje kwam even in aanraking met den electricischen draad en was op slag dood. Alvorens het dier kon worden weggenomen, was een poot reeds totaal afgebrand.
- 6940 Nog een slachtoffer, maar thans treuriger. De 21-jarige sigarenmaker K. uit Bree heeft in den nacht van Maandag op Dinsdag den dood gevonden aan den electricischen draad. Met een goed woord en een sigaar konden we Dinsdagmorgen op de plaats des onheils komen tot op 3 a 4 Meter afstand van het lijk. De ongelukkige lag plat achterover met de pet op het aangezicht, de armen vanaf de ellebogen recht omhoog met
- 6945 gebalde vuisten. Op verzoek nam een Duitsche soldaat de pet even weg. Het gelaat was eenigszins verwrongen en blauwachtig. Aan de linkerzijde waren de kleeren erg verbrand en ook het lichaam tot in den hals. Een plank van ongeveer 3½ M. lag naast hem en een polsstok. Volgens de spraakzame Duitschers zou hij de plank op de buitensche draden
- 6950 gelegd hebben, tusschen den electricischen draad door, om alzoo met den polsstok over den ongeveer 80 cM. hooger geplaatsten gevaarlijken draad te springen. De Duitschers, die iets merkten, hebben hem aangeropen, waarop hij wellicht van schrik, schijnt gevallen te zijn en aldus in aanraking gekomen met den doodelijken draad, met het bekende noodlottig gevolg. Het ongeluk had plaats tusschen Budel-Schoot en Hamont. Er
- 6955 was niet geschoten.

14 april 1917 **VAN DE GRENS.**

- 6960 Om de grens meer volkomen af te sluiten wordt een 50-tal meter achter den electricischen draad, die thans de Belgische grens afsluit, nog een tweede, eveneens {en toen hield het op!]

17 april 1917 **RECHTZAKEN.**

- 6965 **Hoog militair gerechtshof.** -- Het hoog militair gerechtshof heeft behandeld de strafzaak tegen C. J. M., oud 24 jaren, geb. te Dongen, P. E., oud 21 jaren, geb. te Oosterhout, J. F., oud 21 jaren, geb. te Gilse, en C. A. L., oud 20 jaren, geb. te Ginneken, allen milicien-soldaat der infanterie, die voor den krijgsraad te 's Hertogenbosch hadden terecht gestaan ter zake dat zij in den nacht van 20 op 21 Mei 1916 te Putte, terwijl zij deel uitmaakten van de grenswacht aldaar, van eenige personen geld hebben aangenomen en daarvoor die personen in strijd met hun plicht
- 6970 over de grens hebben laten gaan. De krijgsraad had beklagde F. veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf en de drie overige beklagden vrijgesproken. Beklaagden bekenden: zij hadden uit medelijden de smokkelaars, die vertelden geen werk en geen eten thuis te hebben, maar laten doorgaan.
- 6975 De advocaat-fiscaal vroeg veroordeeling van ieder der beklagden tot drie maanden gevangenisstraf. Mr. Duijzings riep de clementie in van het Hof.

- 6980 17 april 1917 - **Nabij Budel is een 22-jarige sigarenmaker, bij zijn pogingen om de wijk naar Nederland te nemen, door den elektrischen draad gedood**

[21 april 1917 **Een onnoodig protest.**

- 6985 Hot bericht over de lijkverbranding achter het Duitsche front, door Reuter verspreid en sedert van Duitsche zijde beslist tegengesproken, is ook in Engelsch-Indië bekend geworden, en heeft den Maharajah van Bikanir aanleiding gegeven tot een krachtig protest wegens de "onwaardige behandeling der lijken van Indische strijders door de Duitschers, een wreedheid die in Indië nooit zal worden vergeten."
- 6990 Daar het geheele verhaal onjuist is en op een klaarblijkelijk verkeerde opvatting berust, wijl het wel voor dierlijken, maar niet voor menschlijken geldt, had de Maharaja zijn verontwaardiging wel voor een betere gelegenheid kunnen bewaren.]

[24 april 1917 **Londen, 19 April 1917.**

(Vertaling van het "Bat. Nwsbl.")

- 6995 Reeds maanden lang is bekend, dat de Duitschers hun gesneuvelden verbranden. Thans is uitgelekt, dat deze lijkverbranding zich ontwikkeld heeft tot een geregelde industrie voor de onttrekking van vetten aan de lijken, welke lijken daarna fijngemalen, gebruikt worden als varkensvoer!

- 7000 In het Rijnland is een fabriek opgericht, waar de lijken bij honderden worden
aangebracht. Mannen gewapend met lange stokken, werpen de lijken in een grooten
ketel, waar ze acht uren in gekookt worden en machinaal langzaam worden om geroerd.
Aldus krijgt men een vet van geelachtig bruin, dat in kleine vaten verzonden wordt.
De werklieden in de fabriek zijn allen soldaten, die gekleed zijn in oliepakken en
maskers dragen.
- 7005 (Later). Er is sensatie verwekt door de publicatie van eenige bizonderneden over de
wijze, waarop de Duitschers hun gesneuvelde soldaten behandelen door de omzetting
hunner lijken in varkensvoer en mest.
- 7010 De correspondent van de *Lokal Anzeiger* aan het Westfront zegt in een beschrijving van
de stad Evergnicourt: "Er hangt een onaangename lucht hier, alsof men bezig is lijm
te verbranden. Wij passeeren een groot etablissement tot lijken-exploitatie van deze
legergroep."
- 7015 Een volledige beschrijving van het monsterachtig proces wordt gegeven door het te
Leiden verschijnend dagblad *La Belgique*. Daarin leest men: "De Duitsche wetenschap is
verantwoorde)ijk voor het denkbeeld der vorming van de gepatenteerde vennootschap tot
nuttige aanwending van "uitschot", een dividend najagende maatschappij met een
kapitaal van een kwart millioen. De hoofdfabriek staat de St. Vith en dient speciaal
voor de verwerking van de dooden op het Westelijk front.
- 7020 Als de uitkomsten zoo gunstig zullen blijken als de maatschappij hoopt, zal een
tweede fabriek opgericht worden aan het Oostelijk front.
- 7025 De fabriek is van den spoorweg uit onzichtbaar. Zij is gebouwd diep in een bosch op
een plek, waar het geboomte zeer dik staat. Verder is de geheele fabriek afgesloten
door een electricischen draadversperring. In den Noord-Westelijken hoek worden de
treinen uitgeladen. Die treinen komen aan vol met naakte lijken en worden gelost door
werklieden, die in de fabriek leven en gekleed gaan in olie pakken; voor het gezicht
dragen rij maskers met oogstukken van mica. Ze zijn uitgerust met lange haakstokken,
waarmede ze de bundels lijken uit de wagens trekken op een ketting zonder einde,
waarin om de twee voet haken zijn bevestigd, die de lijken grijpen. Op die wijze
komen de lijken in een lange, nauwe kamer, waar ze in een desinfecteerend bad komen;
daaruit gaan ze naar een droogkamer, om ten slotte te belanden in een grooten ketel,
nadat ze machinaal van den ketting zijn losgemaakt. De lijken blijven vier tot zes
7030 uren in den ketel, waar ze door middel van stoom tot pap worden gestoofd; het
omroeren heeft machinaal plaats.
- 7035 Het aldus verkregen product bestaat uit vetten, welke in den stearinekaarsvorm worden
gegoten en die een herdestillatie noodig hebben alvorens ze voor het gebruik gereed
zijn. Die redestillatie heeft plaats door het opkoken der vetten met carbonaat van
soda en eenige bijproducten welke bij de vervaardiging van zeep gebruikt worden. De
olie-distilleerderij en de raffinaderij liggen in den Zuid-Oostelijken hoek der
7040 fabriek. De geraffineerde olie wordt in kleine vaten weggezonden en heeft een geheel
bruine kleur. De dampen die tijdens het proces opstijgen worden uit de fabriek
gedreven door electricische waaiers en opgezogen in een groote pijp naar den Noord-
Oostelijken hoek waar ze gecondenseerd worden en afgeleid in een riool. Daar is het
laboratorium. De hoofd-chemicus beschikt over twee assistenten en 78 man, allen
soldaten van het achtste legerkorps. Nabij de fabriek staat een sanatorium. Niemand
krijgt ooit vergunning buiten de fabriek te komen; de menschen worden bewaakt als
7045 gevangenen."]
- 30 april 1917 **Over de grens.**
In het grensplaatsje Castelre is een Duitsch militair over de grens gekomen, die
belast was met het repareren der draadversperring.
- 7050 30 april 1917 **Molenbeersel:**
Langs de grenzen tegen de draadversperring hebben menige huisgezinnen hunne woningen
moeten verlaten, zooals bij Frinsen. De Mof ziet daarin een maatregel om het
overloopen te beletten.
- 7055 8 mei 1917 **De doodelijke draad.** De 17-jarige zoon
van den gemeenteveldwachter J., te Thorn, is gisternacht aan de grens te Kessenich
met den electricischen draad in aanraking gekomen en gedood.
- 7060 10 mei 1917 **Valkenswaard.**
Gisteren zijn wederom verschillende Belgen alhier aangekomen. Op de vraag hoe zij er
door zijn gekomen antwoorden zij dat ze niemand verraden.

- 18 mei 1917 - **Dinsdagavond werd op het Belgische grondgebied**
 7065 tusschen Moerhoofd en Vuilput, op vijftig meter afstand der electriche grensdraad, een vluchteling, Belg of Duitscher, doodgeschoten. Woensdag lag het lijk nog ter plaatse toegedekt en bewaakt.
- 19 mei 1917 **Over de grens.**
 7070 Van af Dinsdag tot Donderdag zijn in de nabijheid van Koewacht (dorp) een 9-tal Belgen afkomstig van de naburige Belgische gemeente Moerbeke over de grens gekomen. Eenigen hadden zich door de draadversperring welen heen te werken op het oogenblik dat daaraan gearbeid werd en het hun dus bekend kon zijn dat er geen stroom op was; anderen hadden door over een kreek te zwemmen den Nederlandschen bodem weten te bereiken.
- 7075 Allen beweerden, dat zij bevreesd waren naar Duitschland te worden gedeporteerd, daar zij aan de beurt waren, bovendien is volgens die personen de toestand in België, dat is dan streek waar zij verblijf hielden, dat de toestand elders hun totaal onbekend is, verre van gunstig te noemen.
- 7080 21 mei 1917 **Twee Belgische jongelingen trachtten hedenmorgen bij Koewacht** over de grens te komen. Eén slaagde; de andere, 22 jaar oud, werd door de elektrische grensdraad onmiddellijk gedood.
- 7085 21 mei 1917 **Bij Neeritter is Zaterdag een Duitse soldaat** bij een poging tot desertie aan den electriche draad dood gebleven.
- 22 mei 1917 **KOEWACHT, 21 Mei.**
 7090 Twee Belgische jongelingen trachtten hedenmorgen over de grens te komen. Eén slaagde, de andere 22 jaar, werd door de electriche grensdraad onmiddellijk gedood.
- 26 mei 1917 **De doodelijke draad.**
 7095 Men schrijft aan de "Tel." uit Maastricht: Door de grensbewoners van de Rijksche heide is gisternacht een uiterst droevig jubilé gevierd. Aan de overzijde van de grens werd namelijk het honderdste lijk van den draad gehaald. Het was zekere v. Z., 21 jaar, uit Hechtel.
- 29 mei 1917 **Borkel en Schaft.**
 7100 Een tegenvallertje was het voorzeker voor een tweetal militairen van de grenswacht aan de Abdij, die in den vroegen Zaterdagmorgen op de kloosterhoeve ongevraagd zich een partijtje spek toeëigenden met het doel hetzelfde aan de Duitse wachten te verkoopen. Hunne beraamde plannen vielen in duigen toen de wachtcommandant hen arresteerde, zoodat een welverdiende straf hun te wachten staat.
- 7105 - Vooral 's Zondags heerscht hier aan de uitgangspoort der draadversperring 'n gezellig verkeer; men ziet daar vrienden en kennissen, bloedverwanten, ouders en kinderen hun wederzijdsche groeten overbrengen. De Duitschers zijn in deze zeer genaakbaar, zoowel voor Belgen als Hollanders. Een Duitse commandant, goed de Hollandsche-Vlaamsche taal machtig, luistert de gesprekken af, zoodat meestal maar door twee personen mag gesproken worden, overigens zijn ze zeer vriendelijk.
- 7110 - Kunnen wij geloof hechten aan een Belgisch briefschrijver uit het naburig Neerpelt, dan is de toestand aldaar niet rooskleurig. Volgens schrijver liepen personen weenend langs de straten van honger en als de toestand binnenkort niet verandert, was de hongersnood dicht nabij. Moge de goede God toch spoedig een reddende uitkomst verleen.
- 7115 30 mei 1917 **Aan den draad.**
 REUSEL, 29 Mei.
 Maandagnacht is een Duitse landstormer aan de electriche draadversperring om het leven gekomen. - (V. D.)
- 7120 31 mei 1917 **Over de grens. Maandagmiddag zijn te Sluis vijf Belgische** jongemannen over de draad gekomen. Bezig zijnde met grasmaaien, sloeg een hunner met zijn zeis tegen een der draden aan, en bemerkte, dat er geen stroom op stond. Bij onderzoek bleek, dat door geen der draden de stroom ging. Oogenblikkelijk zijn wij 7125 toen gezamenlijk er overheen gewipt. De Duitse wachtposten begonnen dadelijk op hen te schieten, maar zij wierpen zich op den grond en kropen toen verder de grens een goed eind over.

- 31 mei 1917 **Kessenich:**
 De Wwe Van Mierloo die op Breukskenshof (aan 't kasteel) woonde, werd beticht,
 7130 brieven overgegeven te hebben aan inwoners van Neeritter. Natuurlijk kon de Mof er
 geen bewijs van geven en niettemin moest de geheele familie Van Mierloo met gansch
 den inboedel de hofstede verlaten en in een huis van den burgemeester in het
 dorp haar intrek nemen.
- 1 juni 1917 **Te Maastricht** zijn gisterenmorgen een Duitsche deserteur
 7135 en een ontvluchte Rus aangekomen. De Rus was bij Mesch onder den draad gekropen en
 had 4 weken geloopt.
 In Zeeuwsch-Vlaanderen zijn Woensdag 5 Belgen over de grens gekomen. Het waren
 inwoners van Lisseweghe, die voor de Duitschers hadden moeten werken.
- 6 juni 1917 **Om de draadversperring.**
 7140 Onze Antwerpsche correspondent schrijft ons dd. 3 Juli l.l.:
 Nog schijnen de maatregelen, door de Duitschers genomen om te beletten dat de Belgen
 hun land verlaten, niet voldoende. Althans volgende verordening te Antwerpen
 7145 aangeplakt meldt ons dat zij er weer nieuwe bedacht hebben:
 "Tot het vermijden der ongeoorloofde grensoverschrijding, is van beide zijden der met
 electricische stroom geladen afsluiting, een streek afgesperd van eene gezamentlijke
 breedte van 60 M. waarvan het betreden hiermede verboden wordt.
 Civilpersonen, welke binnen de afsperring aangetroffen worden, worden aan het gerecht
 7150 overgeleverd. Geld, waarden en waren worden onteigend.
 De wachtposten hebben het bevel te schieten op elkeen, die niet dadelijk blijft staan
 op hunnen roep.
 De gouverneur, VON ZWEHL, Generaal der Infanterie."
- 7 juni 1917 **Over de grens**
 7155 De directeur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen te Breda heeft
 bepaald, dat de zandweg loopende langs "De Sterre" tusschen de grenspalen no. 303 en
 304 en de steenweg loopende langs het kantoor Oudenburgsche Sluis bij gerspaal no.
 304, zijn aangewezen als wegen waarlangs op werkdagen tusschen sonsop- en ondergang
 7160 de grens mag worden overschreden door hen, die hetzij hun in het buiten de
 electricische draadversperring liggende land in België, hetzij hun in Nederland liggend
 land wenschen te bebouwen.
- 8 juni 1917 **De doodelijken draad.**
 7165 Een Duitsch soldaat, die bij Koewacht over de grens wilde komen, werd door aanraking
 met den elektrischen grensdraad gedood.
- 11 juni 1917 **De doodelijke draad.**
 7170 STEIN, 9 Juni. Een gehuwde vrouw uit Cathen (B.), genaamd v. d. Pas, kwam tegenover
 Meers-Elsloo in aanraking met de electricische draden langs de Maas en werd op slag
 gedood. het kind van de ongelukkige was dien zelfden morgen gestorven. Haar man was
 hier te lande geïnterneerd. Zij schijnt van plan geweest te zijn naar Nederland te
 vluchten.
- 13 juni 1917 **Van de grens.**
 7175 Bij het grensgehucht de Posthoren onder de Belgische gemeente Bouchaute kwam
 Dinsdagmorgen jl. een Duitsche soldaat in aanraking met de electricische
 draadversperring. De ongelukkige werd onmiddellijk gedood.
- 13 juni 1917 **Doodelijke draad.**
 7180 - men meldt ons uit Budel aan de grens: Aan de grens alhier heeft de 20-jarige
 Belgische student R. v. d. Berg uit Brussel, den dood gevonden aan de electricische
 draadversperring. een vriend van den getroffene, zekere P. Menten 19 jaar student van
 St. Truijden, is het gelukt over de draadversperring heen te komen.
- 13 juni 1917 **Een drama aan de grens.**
 7185 Men schrijft ons van de grens:
 Twee Belgische studenten Robert van de Berg, oud 20 jaar, uit Brussel en zijn neef
 Pierre Menten, 19 jaar, uit St. Truyden, besloten naar Nederland uit te wijken om
 7190 vandaar naar het front door te gaan.
 Nabij de Nederlandsche grensplaats Budel, kwamen zij aan de electricische
 draadversperring. Met houten ramen werd gepoogd de draden te spannen maar het
 imslukte. Door een ongelukkig toeval schoot een weggetrokken draad los en trof Robert

- 7195 v. d. Berg tegen de borst met het gevolg, dat hij op slag werd gedood. De draad
scheen ook Menten geraakt te hebben, want deze viel in een bezwijming, waaruit hij
eerst na langen tijd ontwaakte. De draad was losgesprongen toen M. zich op een
primitieven ladder bevond boven den draad. Zijn val bracht hem op Hollandsch
grondgebied terwijl het lijk van v. d. B. aan gene zijde van den draad lag. Menten
werd, toen hij tot bewustzijn was teruggekeerd opgemerkt door een Duitsche wacht, die
7200 nog eenige schoten op hem loste, terwijl hij verder over Nederlandsch gebied
vluchtte.
In Budel werd de jonge man, die zeer onder den indruk is van den dood van zijn neef,
liefderijk ontvangen. Hij is heden naar den consul te 's Bosch doorgegaan.
- 7205 14 juni 1917 **TE ZEEBRUGGE.**
[...] Achter de haven staan twee fabrieken. Een is de elektrische centrale, die o.m.
ook stroom voor de draadversperring levert. 't Ander gebouw is geheel leeggeplunderd.
- 7210 20 juni 1917 **Brutale diefstal.**
SLUIS, 19 Juni. Verleden nacht werd uit een weide te Heille (Sluis), vlak bij de
electrische draadversperring gelegen, een aantal prachtige runderen gestolen. Van de
daders of de dieren geen spoor. Het onderzoek zal moeilijk zijn, daar men het niet
over de grens voortzetten kan. Voor de landbouwers, die akkers of weiden bij den
draad hebben, zal 't een ware verlossing zijn als dat helsche ding opgeruimd is en de
7215 Duitsche schildwachten verdwenen zijn.
- 21 juni 1917 - **Te Aardenburg is een Duitsch officier aangekomen,**
die bij Ede over de draadversperring gekomen is.
- 7220 21 juni 1917 **Van de grens.**
Woensdagmiddag viel de 20-jarige De M. bij het smokkelen van zeep, op de elektrische
draadversperring bij St. Anna-ter-Muiden. De ongelukkige was onmiddellijk dood en de
draden schroeyden diepe groeven in zijn lichaam. Zijn lijk is naar Sluis gebracht om
aldaar begraven te worden.
- 7225 22 juni 1917 **De bij de Duitschers verdwenen koeien.**
SLUIS, 21 Juni. Aan de grens beleeft men zonderlinge voorvallen. Uit een
Nederlandsche weide vlak aan de draadversperring bij Heille (Sluis) gelegen, waren
vier koeien en een paard verdwenen. De eigenaar vermoedde wel, dat ze op de eene of
7230 andere manier bij de Duitschers terecht waren gekomen. Van Hollandsche zijde werd een
onderzoek ingesteld en ja, de dieren bleken te Middelburg, in Vlaanderen te zijn. De
Duitschers beweerden, dat het vee van den Hollandschen kant over den draad was
gejaagd. Zonderling is 't echter, dat die draad dan juist zonder stroom was. Te
Middelburg heerscht geen overvloed en de Duitschers hadden al vast een der runderen
7235 geslacht. De boer heeft nu zijn paard en drie koeien teruggekregen, terwijl hij voor
't geslacht rund 200 Mark ontving.
Van Hollandsche zijde is er hier flink opgetreden geworden.
- 7240 23 juni 1917 **De Duitschers verschalkt.**
Nu kunnen we openlijk vertellen [- schrijft de corr. "aan de grens" van de Telegraaf,
-] hoe de Duitschers verschalkt werden. 't Is een anecdote, die op de eigenaardige
toestanden aan de grens wijst.
Een hengst, hij moge 8000, 9000 of 10.000 gulden waard zijn, is een paard. En een
7245 "pferd" is voor de nimmer vermoeide rekwireerende Duitschers ongeveer 2000 franc
waard. Vandaar dat hengsten voor een bagatel van 2000 mark aangeslagen worden.
Zo kreeg de heer Van D. te Overslag eveneens bevel zijn prijshengst in te leveren.
Ook moest hij zijn kostbaar vlas afstaan. Allerlei plagerijen waren hieraan
voorafgegaan en de heer Van D. wilde gaarne met hebben en houden naar Nederland
trekken.
- 7250 Overslag heeft nu een eigenaardige ligging. Door een gewone, ofschoon hooge
versperring is het van Nederland gescheiden en achter 't dorp loopt de bewaakte
electrische versperring.
De hoeve van v. D. ligt tusschen die beide draden, maar toch vlak bij de elektrische
versperringen van den wachtpost, zoodat 't een roekeloos plan was, dat de landbouwer
7255 koesterde, toen hij in één nacht in 't geheim wilde verhuizen. Hij huurde dertig
Belgen, die in Nederland verblijven. Ieder zou 50 franc krijgen. Op Belgisch Overslag
mocht men niets van het plan weten.
Eindelijk brak de bepaalde nacht aan. 't Was stikdonker. Op 't dorp lag ieder in de
rust. De schildwachten stonden te mijmeren.

- 7260 De draadversperring aan de Hollandsche grens werd op een geschikt punt doorgeknipt. En nu liepen onophoudelijk de dertig mannen heen en weer. Niemand maakte gerucht. En toen het licht werd, zag men op Hollandsch gebied een eigenaardig tooneel. Daar stonden koeien, de prijshengst, stonden meubelen, tot zelfs een brandkast en piano, lag beddegoed, linnen, een reusachtige stapel vlas; kortom de gansche hoeve
- 7265 was ontruimd en Duitschers noch Belgen te Overslag hadden iets van die verhuizing bemerkt. Verbazing in 't dorp, verbazing en woede bij de Duitschers. Twee officieren kwamen kijken. Een der oversten zag den slimmen landbouwer en riep nijdig: "Dort steht er!" 't Is onmogelijk, dat hij dat alleen gedaan heeft. 't Heele dorp moet meegeholpen hebben!...
- 7270 Maar de burgerij had rustig geslapen, wist van niets, en de Duitschers moesten 't elkaar toegeven, dat ze deerlijk verschalkt waren geworden. Ze plaatsten een bord op de leege hoeve, met de leege hoeve, met de waarschuwing, dat ieder burger welke op 't erf komt, neergeschoten mag worden. Zij plunderden wat v. D.
- 7275 niet had willen meenemen.
- 23 juni 1917 **De doodelijke draad.**
- Een Duitsch soldaat, werkzaam in de versperring in den tuin van de bekende abdij te Achel (B.), die onvoorzichtig den draad aanraakte, moest het met den dood bekoopen.
- 7280 - Onder Reusel (B.), werd bij den draad gevonden het lijk van een 20-jarig Belgische jongeling, wiens identiteit niet kon worden vastgesteld.
- 30 juni 1917 **Molenbeersel:**
Twee zonen van den heer T., het alom geacht gemeenteraadslid, zijn ook gelukkig over den moordenden draad geraakt; weldra zullen ze hun drie dappere broeders op het front komen vervoegen. Vijf broeders, die naast malkander voor Koning en Vaderland tegen den snooden overweldiger strijden, wat prachtig voorbeeld! Deze laatste ontvluchting beet den Mof bitter in den neus; L.V.E. en de dienstdoende burgemeester werd te Maeseyck des aangaande voor den krijgsraad gedagvaard, doch kwamen er met den schrik van af.
- 7290 **Ophoven-Geistingen:** Lambert I. en Pieter S., vierde zoon van baas S., wiens drie andere zonen reeds op 't front zijn, gelukten erin de draadversperring te overschrijden. Hulde aan die twee kloeke vaderlanders.

2 juli 1917 **De draad des doods.**

7300 Toen de elektrische draadversperring pas gereed was, werd bij onweer de stroom afgesloten. De Duitse soldaten en ook de Belgen wisten dit spoedig en maakten daarom bij onweer er dikwijls gebruik van om over de grens te koemn. Thans ziet men bij onweer op korten afstand van de grens toestellen, welke met een staaldraad aan den grond bevestigd zijn. De stroom blijft nu op den draad. Slaat de bliksem in, dan raakt hij doorgaans het ballonvormige toestel. Nu en dan knapt er zoo'n staaldraad af en drijft de ballon weg. Te Oostburg werd er de vorige week een door den bliksem getroffen. In Aardenburg kwamen er twee neer, waarop vermeld stond, dat er twee mark belooning gegeven werd voor het terugbezorgen aan de grens. Te Ede viel er ook een neer, doch een stuk draad bleef toe op de versperring hangen. een kind, dat de ballon aanraakte, werd tegen den grond geslagen en bekwm ernstige brandwonden. N w s.

7310 5 juli 1917 **Bij Kessenich** is gisteren de landbouwer A. K. uit Thoon, aan den elektrischen draad dood gebleven.

5 juli 1917 **Thorn.**

7315 Gisterenmorgen circa half elf kwam zekere A. Keijaerts van hier in aanraking met den elektrischen draad met gevolg, dat hij direct dood was.

5 juli 1917 **Belgen ontvlucht.**

7320 ROERMOND, 5 Juli. Hedenmorgen vertrokken van hier met den trein van 9 uur 46 naar 't consulaat te Maastricht een vijftiental jonge Belgen, die hedennacht de draadversperring hadden geforceerd en zodoende België waren ontvlucht. Ze vertelden ontzettende tafereelen over België's bangen nood onder den harden Duitschen druk.

12 juli 1917 **De dodelijke draad.**

7325 Men schrijft aan de "'s-H. Ct.": Van zes Belgische mannen, die zich over elektrische grensafsluiting wilden begeven, zijn onder de gemeente Ommel in aanraking met den draad gekomen en op slag gedood.

- 12 juli 1917 **De doodelijke draad.**
 7330 MAASTRICHT, 11 Juli. Een zekere Jean Lenkens uit het naburige Lanaeken had Zondagmiddag de onvoorzichtigheid een glas bier over te reiken aan een kennis, die aan de overzijde van de electricische grensafsluiting stond. Hoewel hij maar even den daad met de elleboog aanraakte, werd hij op slag gedood.
 Ter hoogte van de gemeente Lommel (B.) zijn drie menschen met de draden in aanraking gekomen, ze moesten het met den dood bekoopen, terwijl eenige kilometers verder zich
 7335 zes Belgische mannen over den draad wilden begeven, waarvan er drie door de doodelijke draden zijn getroffen.
- 13 juli 1917 **Doodelijke draad.**
 Men meldt ons:
 7340 Op de Poppelsche heide heeft men het lijk van eene Belgische vrouw en een kind gevonden, die Dinsdagnacht aan den draad het leven hebben verloren.
 Deze draad heeft hiermede sedert Aug. 1916 reeds meer dan 150 slachtoffers gemaakt.
 Men meldt ons uit Eindhoven:
 7345 De 250e deserteur is hier ingeschreven. Dagelijks komen er andere ontsnaptten bij.
- 14 juli 1917 **De doodelijke draad.**
 De laatste dagen hebben drie personen getracht over de grens te komen. Een Rus en een Belg zijn aan den elektrischen draad dood blijven hangen. Een Duitse deserteur gelukte het veilig Nederlandsch grondgebied te bereiken.
 7350
- 17 juli 1917 **Aan den draad des doods.**
 De Aardenburgsche korrespondent van de "N. Crt." schrijft:
 De wereld hoort er niet meer van. Maar altijd door maakt de elektrische grensversperring zijn stille slachtoffers, in den nacht.
 7355 Een Russische krijgsgevangene kwam Maandag na eindelooze omzwervingen en gevaren behouden aan de grens. Behouden? Nog was daar de draad. De twee andere, ook scherp bewaakte grensafsluitingen was hij gelukkig overgekomen. Maar ook de derde vreesde hij niet meer. In zijn pelsjas gehuld, met de hooge kaplaarzen der kozakken, sloop hij nader in den duisteren nacht, met gummi handschoen en schaar gewapend. Hij knipte
 7360 en knipte, twee, drie draden knipten af met een "pang". Maar de eene draad, op den grond liggend, zag hij niet. De baan was vrij geworden. Nu haastig Holland in! Daar raakte zijn voet de verborgen bliksem, als een adder loerend in het hooge gras... en met een gil, doordringend tot de Nederlandsche grensbewoners, strekt hij zijn armen hoog en valt.
 7365 Menschen komen geloopt. En in den valen morgenstond ligt daar de hooge gestalte. de Duitschers fotografeeren. Een afschrik voor de tienduizenden andere krijgsgevangenen, die daar ginds werken in Vlaanderen en aan zee. Zóó vergaat het den vluchteling. Doch de Belgische grensbewoners, in de vrijgelaten grensstrook, spreken bewonderend:
 7370 "Hij lag daar zoo schoone, meniere, in zijn mooie pels, en met zijn leerzen, een knappe jonge man!"
 "Wie vertelt ooit zijn moeder, zijn vrouw, zijn liefste ginds in het verre Rusland, dat hij hier in het zomersche bloeiende Vlaanderen, op den drempel der bevrijding, gestorven is?"
- 18 juli 1917 **Paarden aan den draad. Van de grens meldt men ons:**
 7375 De Duitse paarden sloegen gisteren nabij de grens op hol. Drie paarden liepen tegen den draad op en werden oogenblikkelijk gedood.
- 18 juli 1917 **Over de grens.**
 7380 Te Cadzand zijn twee Duitse deserteurs over de grens gekomen. Bij St. Kruis zijn 6 Duitse soldaten er in geslaagd over den electricischen draad te komen.
- 18 juli 1917 **De doodelijke draad.**
 7385 Op de Poppelsche heide heeft men de lijken gevonden van een Belgische vrouw en haar kind, die in den nacht van Dinsdag op Woensdag aan den doodelijken draad het leven hebben verloren. Sedert Augustus 1916 heeft de electricische afsluiting hier in de omstreken der Brabantsche heide reeds meer dan 150 slachtoffers gemaakt.
- 19 juli 1917 **Borkel en Schaft.**
 7390 Een slachtoffer van den draad. Deze week is alhier aan de grens in den loop van dit jaar het derde slachtoffer gevallen door den doodelijken draad, vermoedelijk een Belg die naar Holland wilde oversteken. Een pak inhoudende eenige kleederen had hij vooraf

over de versperring geworpen waarna hij schijnt gestruikeld te zijn, daar hij met zijn hoofd tegen den draad was gevallen. Het hoofd was geheel verkoold.

7395

19 juli 1917 **Borkel en Schaft.**

De doodelijke draad. Wederom heeft de draadversperring alhier nabij de Barrière een drietal slachtoffers geëischt, zijnde een man, vrouw en kind. 't Is zeer treurig als men bedenkt, dat deze personen met betere vooruitzichten naar Holland wilde reizen om alzo op den drempel van een beter tehuis het leven te moeten laten.

7400

24 juli 1917 **Gisteren is te Ierseke een Oostenrijker**

aangekomen die opgaf uit het Duitse leger in België gevlucht te zijn. Hij was bij een onweersbui over den draad gekomen. Hoewel nog maar 21 jaar oud had hij reeds 2 jaar in den Balkan en een jaar aan de Yser gevochten.

7405

30 juli 1917 **Gevluchte Belgische burgers.**

Zaterdagmorgen in de vroege wisten een dertigtal jonge Belgische mannen de elektrische draadversperring nabij een Limburgsch grensdorp te verbreken en zonder ongevallen ons land binnen te komen.

7410

31 juli 1917 **Kessenich:**

De twintigjarige zoon van den veldwachter te Thorn is op een smokkeltochtje tegen den sperdraad gelopen en bleef op den slag dood.

7415

Hij ligt alhier op het kerkhof begraven. Een laffe handelwijze te meer van de Mof: het was door hen reeds sedert een geruimen tijd toegestaan dat de menschen met hunne hollandsche geburen van over den pikdraad een praatje mochten houden. Nu een dezer dagen en zonder op voorhand de bewoners eenig verbod te hebben opgelegd, werden plotseling al de personen die van deeszijde van den draad stonden te praten aangehouden en meegevoerd of weer vrij gelaten na eene zware geldelijke boete. 't Is er hem maar om te doen geld te slaan.

7420

Molenbeersel: We zijn er fier over weer 1000 mark boete gekregen te hebben.

Jos. B... en Jaak M..., beiden broeders van twee onzer dappere mannen van op de vuurlijn, trokken den sperdraad over en zijn op weg om u een handje toe te steken den Pruis te "zwaarsen". Daar gaan er hem zooveel loopen, dat de Mof er van vervaard wordt, daarom is hij nu bezig langs de gansche grens den sperdraad nog een goede meter te verhoogen. Allemaal niets gekort, Mofje lief! Eenige personen stonden hier aan den draad te praten met de bewoners van den overkant, iets wat de Pruis tot dan toe toegelaten had, toen eenklaps een paar pinhelmen te voorschijn sprongen en alle gevankelijk meenamen. Zeker weer kwestie om de lui wat geld af te troggelen. Zulke vuige plannetjes vindt alleen een Mof uit.

7425

7430

9 augustus 1917 **De doodelijke draad.** Nabij het Nederlandsche grensplaatsje Bergeyk is een Belgische dame met kind door de elektrische draadafsluiting gedood.

7435

9 augustus 1917 **Overstroming.**

Uit Gestel schrijft men aan de 's Hertog. Crt.:

In Gestel c.a. en omgeving staan de akkers in de buurt van Dommel en Tongelreep op sommige plaatsen wel pl.m. ½ M onder water. We hebben gisteren den geheelen dag gezocht naar de oorzaak, die deze ramp veroorzaakt heeft. We zijn gereden van Gestel tot aan de Belgische grens, zooveel mogelijk den Dommel volgende, en eerst bij den doodelijken draad hebben we het "lek" gevonden. De Duitse officier van wachtpost 6 Neerpelt deelde ons het volgende mede:

7440

Ge weet, zoo begon hij, de reden, waarvoor wij de versperring hier langs de geheele grens gemaakt hebben, (n.l. om Belgische burgers en deserteurs tegen te houden). Door den kolossalen was der rivieren in België, was het water zóó hoog gestegen, dat de derde draad der versperring onder water stond, waardoor het mogelijk werd, dat menschen zonder ongeluk onder den draad door gingen; uit oorlogsnoodzaak werd hier een dijk doorgestoken, dicht bij het kanaal, waardoor een massa water in zes uren is verplaatst (en aan Nederland een kolosale schade berokkende, dacht ik).

7450

Wordt het gewenschte doel nog niet bereikt, zoo zijn we bereid ook een tweeden dijk door te steken.

[9 augustus 1917] **Een drama aan de grens.**

7455

Men schrijft ons van de grens:

Twee Belgische studenten Robert van den Berg, oud 20 jaar, uit Brussel en zijn neef Pierre Menten, 19 jaar, uit St. Tryuden, besloten naar Nederland uit te wijken om vandaar naar het front door te gaan.

7460 Nabij de Nederlandsche grensplaats Budel, kwamen zij aan de elektrische draadversperring. Met houten ramen werd gepoogd de draden te spannen, maar het mislukte, door een ongelukkig toeval schoot een weggetrokken draad los en trof Robert v. d. Berg tegen de borst met het gevolg, dat hij op slag werd gedood. De draad scheen ook Menten geraakt te hebben, want deze viel in een bezwijming waaruit hij eerst na langen tijd ontwaakte. De draad was losgesprongen toen M. zich op de 7465 primitieve ladder bevond boven den draad. Zijn val bracht hem op Hollandsch grondgebied, terwijl het lijk van v. d. B. aan gene zijde van den draad lag. Menten werd, toen hij tot bewustzijn was teruggekeerd, opgemerkt door een Duitse wacht, die nog eenige schoten op hem loste, terwijl hij verder over Nederlandsch gebied vluchtte.

7470 In Budel werd de jonge man, die zeer onder den indruk is van den dood van zijn neef, liefderijk ontvangen. Hij is naar den consul te 's Bosch doorgestaan.

10 augustus 1917 **De doodelijke draad.**

7475 - Nabij het grensplaatsje Bergeyk is een Belgische dame met kind door de elektrische draadafsluiting gedood.

10 augustus 1917 **Een voor Nederland hoogst hinderlijke Duitse maatregel.**

Men schrijft ons uit Eindhoven:

7480 In de omstreken van de stad en te Eindhoven zelf in de lager gelegen deelen heerscht sedert eenige dagen een ongekeerde waterplaag. Gender, Kleine Dommel, Tongelreep en Run, die om en in Eindhoven op de Dommel hun water loozen, zijn alle even hoog, eensdeels omdat ze hun water niet kunnen kwijt worden door den hoogen stand der Dommel, en anderzijds voor wat de Dommel zelf betreft, doordat er bij Neerpelt ontzaglijke hoeveelheden water uit het Kampensche Kanaal in de rivier stroomen.

7485 De Duitschers hebben n.l. den kanaaldijk bij de Nederlandsche grens om "strategische redenen" moeten doorsteken. Men zegt, dat het kanaalwater tot den draad stond in deze neutraliseerde, aldus het deserteeren in de hand werkende. Hoe het zij, de Dommel, die even ten zuiden van Neerpelt bij Peer ontspringt, is daar zeer smal en kan al het water niet verwerken. Tot Eindhoven toe is het water zeer hoog en kan niet vrij

7490 afvloeien tengevolge van watermolens met doorlaten en sluizen. Gestel en Stratum hebben dan ook den meesten last en daar staan landerijen en tuinen onder. Te Eindhoven zelf heeft men meer last van den Gender en de Stadsvest, die niet kunnen loozen en beneden Eindhoven, te Woensel, Tongelré en Son is het wel wat beter, maar wordt de toestand toch ook erger. Boxtel en Sint-Oedenrode moeten mede al veel last

7495 hebben en rondom Den Bosch waar Dommel en A in de Dieze komen, zagen we de weilanden al onder staan, vooral naar den kant van Rosmalen en Michiels-Gestel.[...]

14 augustus 1917 **Uitgeschakeld.**

7500 Wegens het hevig onweer dat gisteren boven Vlaanderen woedde, werd de stroom van den elektrischen draad uitgeschakeld. Drie Duitschers maakten van de gelegenheid gebruik en ontsnapten. Zij werden in Sluis in militaire bewaking gesteld.

15 augustus 1917 **Te Zeebrugge.**

7505 [...] Achter de haven staan twee fabrieken. Een is de elektrische centrale, die o.m. ook stroom voor de draadversperring levert. 't Ander gebouw is geheel leeggeplunderd.

17 augustus 1917 **Over den draad.**

7510 In den afgelopen nacht wist een 19-tal Belgische burgers te Oostburg over den draad te komen. [Zij waren afkomstig uit verschillende Belgische gemeenten.]

28 augustus 1917 **De elektrische draad.**

7515 Nabij Philippine brak van een boom langs de grens door den hevigen wind de top en bleef op den elektrischen draad hangen. Een werkmán, zekere A. Kammeloo uit de Belgische gemeente Bouchoute wilde het hout naar zich toe trekken, doch werd onmiddellijk gedood.

28 augustus 1917 **Gistermorgen zijn 72 dienstplichtige Belgen**

7520 over de grens gekomen. Met isoleertangen hadden zij den elektrischen draad doorgeknipt. Met hen zijn ook zes Belgische vrouwen over de grens gekomen.

28 augustus 1917 **78 Belgen ontvlucht.**

Maandagmorgen om 5 uur kwamen ergens in de buurt een 78-tal Belgen onder wie zes dames, over de grens. Met een isoleertang hadden zij den elektrischen draad weten

7525 door te knippen.
 Het grootste gedeelte dezer vluchtelingen bestond uit dienstplichtige jongelui van 18 to 20 jaar, afkomstig uit Brussel en omgeving. Zij hadden het oogenblik waarop de grensbewaking van nacht- op dagsterkte overging, waardoor er slechts korten tijd zoo goed als geen wachtposten zijn, weten te benutten, om den draad te bereiken, dezen
 7530 do2or te knippen en aan den haal te gaan. Het zeer ruwe weer zal ongetwijfeld ook wel het zijne hebben bijgedragen tot welslagen dezer gewaagde onderneming.
 Allen kwamen behouden hier met de tram van 9 uur aan; slechts een hunner had door lichte aanraking met den draad een brandwonde aan het hoofd. Vier in België
 7535 vertoevende Fransche krijgsgevangenen, alsmede een Duitsche deserteur wisten van deze gelegenheid ook gebruik te maken en te ontsnappen.

28 augustus 1917 **Eigenaardige bliksemafleiders.**

Bij onweer ziet men hier en daar aan de electriche draadversperring zonderlinge toestellen in de lucht, schrijft de corr. van de Tel. aan de Belgische grens. Zij
 7540 gelijken op de bekende vliegers, bestaande uit een balkvormig raam met linnen beplakt. Door een staaldraad zijn ze aan den grond bevestigd, een 50tal meters van de versperring. 't Zijn bliksemafleiders. Bij onweer sneed men vroeger den stroom af en
 7545 Duitsche soldaten maakten gebruik van die gelegenheid om te vluchten. Nu kan men den stroom op de draden laten. Slaat de bliksem, dan treft hij doorgaans die ballons en
 7550 draden en wordt hij dus afgeleid. Nu en dan knapt een draad af en eenige malen dreef zoo'n ballon naar Zeeuwsch-Vlaanderen. Te Oostburg werd er Maandag een door den bliksem in brand geslagen. Te Sluis haalde men er een uit een boom. Bij Eede viel er een zóó, dat het stuk draad, dat er nog aan hing, op de versperring viel. Een kind, dat den ballon wilde opnemen, werd tegen den grond geslagen en liep ernstige
 brandwonden op.

31 augustus 1917 **Kessenich:**

Een flinke boerenknecht had den moed den doodenden draad over te wippen om het leger van Koning Albert te gaan vervoegen. Gevolg: Eene zware boete en een maand lang de
 7555 huizen 's avonds om 8 ure gesloten. Wel wat vervelend in deze heerlijke zomeravonden, maar we dragen fier en gelaten ons lot.

Molenbeersel: Geen week gaat er voorbij of er komen in ons dorp vluchtelingen aan uit alle hoeken van 't overweldigd vaderland, die dan meestal gelukkig de grenzen overgeraken. Helaas, allen gelukt het niet den doodenden sperdraad met goed gevolg te
 7560 overschrijden: zoo bleef er den 13 Juni een reeds bejaarde heer uit Luik aan dood. Dienzelfden dag, werden vijf jongelingen bij de grens door de Moffen aangehouden en meegevoerd. De Moffen, zoowel "veldezels" als stumpers van soldaten, die hier langs de grens rondloopen, zijn echte "armoedspensen": zij leven hoofdzakelijk van wat hun de hollandsche smokkelaars, na voorafbetaling over den draad werpen. De officieren
 7565 vertoonen zich als het ware broed van die ikzuchtige vermetele Pruisische Kultur: een hoop verwaande zotten, kale praalhanzen, stijve domkoppen, die zelfs hun eigen soldaten erger behandelen dan slachtvee. Ook trekken deze met gansche benden de grens over: van den 15 Juni tot den 8 Juli kozen er niet minder dan 25 het hazenpad en van achter komen er nog!

7570 **Neeroeteren:** Hendrika Vandebroek, echtgenoot van H. Loos die over eenigen tijd te Kinroy aan den draad gesnapt werd, heeft drie weken te Maeseyck in het gevang doorgebracht: ze werd dan tot zes maanden opsluiting veroordeeld en door de Moffen naar eene tot heden onbekende plaats weggevoerd.

7575 4 september 1917 **Aan den draad.** Bij Andel heeft de elektrishe afsluitdraad weer een slachtoffer geeischt. De man, een zwerper, was onmiddellijk dood.

6 september 1917 **A a n d e d r a a d.**

7580 Te IJzendijke bleef een zekere Wouters, een gebrekkig man, die een zijner kippen van den electriche draad wilde verwijderen, hier zelf aan hangen, met het treurig gevolg dat vier zijner vingers van de rechterhand afbrandden en ook zijn rechterarm, onder zijn oksel, zwaar gebrand werd. Doordat juist de stroom van 5000 volts
 7585 uitgeschakeld was, met het oog op herstellingen, ontsnapte hij aan een wissel dood. Bij het van den draad vallen, liep hij nog een beduidende hoofdwonde op.

18 september 1917 **De doodelijke draad.**

7590 - Nabij Kessenich (B.) is Zondag een krijgsgevangen Rus, die uit België de vlucht naar ons land wilde nemen, aan den electriche draad dood gebleven.

23 september 1917 **Le Pélerin (Frans tijdschrift)**

<http://sites.google.com/site/leveninzeltate/prentkaarten-17>

7595 Naar informatie die ons vanuit Rotterdam bereikt, is een groep van 150 Belgen er in geslaagd om de grens over te steken. De omstandigheden zijn ongewoon. De Duitse militaire overheden hadden besloten de bommen te verwijderen die het uitzicht van de wachtposten langs de prikkeldraad versperring hinderden. Ze eisten 150 inwoners van Zelzate op om dit werk uit te voeren.

7600 Maar de houthakkers tegen wil en dank, lieten de boomstammen op de draden van de afsluiting neer vallen. Zo ontstond een grote opening in de afsluiting. Nu de poort van hun gevangenis open was, kozen de gevangenen het hazepad, samen met vijf van hun bewakers. Die haastten zich om hun wapens en bagage in het aangrenzende veld te gooien.

27 september 1917 http://www.grevenbroekmuseum.be/NL/wol_dendraad.shtml

7605 De draad heeft natuurlijk slachtoffers geëist: op 27 september 1917 te 2 u 's nachts, verloor de zesentwintigjarige Eugène Cox het leven aan de draad te Achel, bij het overbrengen van vluchtelingen. Een verrader had zich tussen hen kunnen inwerken. Hetzelfde jaar werd de Duitse soldaat Adriaan Beckmann het slachtoffer. Hij werd op het Achels Kerkhof begraven.

7610 Het ging immers vaak hard tegen hard: passeurs wierpen een draad die met een pin in de grond vastgestoken was over de versperring, en dit aan weerskanten van de plaats waar men wilde overgaan. Een toegelopen soldaat liep dan in de duisternis fataal tegen deze ook geladen draad...

7615 Een tragisch slachtoffer was de jonge ambtenaar Goemare uit Brussel die, alhoewel laatste van een passerende groep, toch nog in onhandige zenuwachtigheid een draad vastnam...

7620 Ook bijzonder tragisch was het geval van de jonge vrouw, die samen met haar kind, haar man, die aan het front was, wilde vervoegen. Alle draden had men voor haar doorgeknipt, met uitzondering van de bovenste. Toen ze met haar kind op de arm door de draad kroop, nam dit spelenderwijze de bovenste draad vast, de geladen draad... ! Beiden vielen dood neer.

28 september 1917 **De elektrische draad.**

7625 Onder Valkenswaard (N.-B.) is de Belgische smokkelaar v. B. uit Peer (B.) aan den elektrischen draad gedood.

30 september 1917 **Kessenich:**

7630 Zekere K., van Thorn, die den draad wilde overschrijden, is er aan blijven hangen: hij werd alhier op het kerkhof begraven.

1 oktober 1917 **Gisteren is zekere M. uit Maastricht**

7635 bij het smokkelen aan den elektrischen draad in Oud Vroenhoven blijven handen en gedood.

1 oktober 1917 **De doodelijke draad.**

7640 - Nabij Borkel werden drie personen uit België, vader, moeder en kind, die naar Holland wilden vluchten, door de elektrische grensafsluiting gedood. Deserteurs. - In 2 dagen kwamen 5 Duitse deserteurs uit België in Westel. Zeeuwsch Vlaanderen aan. Ook een officier slaagde er in, in burgerkleding over den draad te ontsnappen.

2 oktober 1917 **Drie slachtoffers aan den draad.**

7645 Nabij de barrière te Borkel N.Br. zijn drie personen, man, vrouw en kind, door de elektrische draadafsluiting ge- [toen hield het op]

2 oktober 1917 **De elektrische draad.**

7650 Gistermiddag heeft onder Oud-Vroenhoven de 19-jarige M. van Maastricht, bij het overwerpen van goederen aan de Hollandsche zijde, aan den elektrischen draad den dood gevonden. Dit slachtoffer van oorlogsellende, zou eerstdaags voor smokkelarij achter de z.g. waterlinie worden opgeborgen. Helaas voor hem te laat.

Nabij de barrier te Borkel (N.-B.) zijn drie personen, man vrouw en kind, door de elektrische draadafsluiting gedood.

3 oktober 1917 **De doodelijke draad.**

7655 - Gisternacht kwam zekere M. uit Maastricht tusschen Welder en Caberg in aanraking met de elektrische grensafscheiding. Hij was onmiddellijk dood.

- De 19-jarige van K. te Bergeyck, een bekend smokkelaar, is door de elektrische draadversperring gedood.

- 7660 4 oktober 1917 **DE DOODELIJKE DRAAD.**
Men meldt ons uit Vakenswaard. De slachtoffers der draadversperring vallen dicht. In 14 dagen zijn, voor zoover bekend is, zeven personen gedood. Eergisteren is het lijk van den jongeling H. uit Bergeijk gevonden en gisteren is een knaap uit Achel in de Wetering der Paters van de Abdij dood gevonden.
- 7665 4 oktober 1917 **Bij Baarle-Nassau wist een Duitse deserteur**
afkomstig van Antwerpen een aangewezen om naar front te vertrekken, onder den elektrischen draad door de kruipen.
- 7670 8 oktober 1917 **Door den elektrischen draad gedood.**
SAS VAN GENT, 6 Oct. Hedennacht heeft de elektrische draadversperring hier weer een slachtoffer geëischt. Een jonge man uit België was er in geslaagd door middel van caoutchouc-handschoenen twee der elektrische draden door te knippen. De derde onzichtbare draad heeft hem bij het doorsluipen van het gemaakte gat gedood.
- 7675 9 oktober 1917 **Gisterenmorgen vroeg is te Aardenburg een Nederlandsche**
militair bij het smokkelen door den elektrischen draad gedood.
- 7680 9 oktober 1917 **De doodelijke draad.**
Men meldt uit Valkenswaard:
De slachtoffers der draadversperring vallen dicht. In 14 dagen zijn voor zoover bekend is, zeven personen gedood. Eergisteren is het lijk van den jongeling H., uit Bergeijk gevonden en gisteren is een knaap uit Achel in de wetering der Paters van de Abdij dood gevonden.
- 7685 18 oktober 1917 **Borkel en Schaft. Brievensmokkelaar gedood.** Meldden wij voor een paar weken dat een persoon uit Achel het leven had gelaten aan de grens aan den doodelijken draad; nader verneemt men dat Jean C. uit Achel, laatstelijk woonachtig te Geldrop, het slachtoffer is geweest. C. wist zich door den draad te werken en maakte alzoo de reis van Holland naar België. Daar hij op zijne terugreis niet luisterde naar de waarschuwing der Duitse schildwachten werd hij doodgeschoten. Vele brieven werden op het lijk gevonden en in verband hiermede is de heele familie C. te Achel, behalve de moeder en een klein kind gevangen genomen en weggevoerd.
- 7690 18 oktober 1917 **De brievensmokkelaar Jean C. uit Achel**
is op zijn vlucht voor de Duitschers aan den draad gedood. Veel brieven zijn op hem gevonden. In verband hiermede hebben de Duitschers de familie C. te Achel gearresteerd en weggevoerd, uitgenomen de moeder en het jongste kind. (N. v. d. D.)
- 7700 19 oktober 1917 **De draad des doods.**
Gisteren tegen den avond stond een Duitser - een Feldwebel - tusschen de twee draden met iemand op Hollandsch gebied te praten. Hij struikelde, viel met den mond op de elektrische draad en was terstond dood.
- 7705 23 oktober 1917 - **Gisteren vervoegden zich alhier 3 personen**
in de barak der Belgische geïnterneerden, verklarende dat zij door den elektrischen draad uit België gekomen waren. Natuurlijk hadden zij trek in eenige versterkende levensmiddelen, welke hun uit vaderlandsliefde werden verstrekt. Nadat hun verschillende vragen werden gesteld over den toestand in België, kwam men tot de ontdekking dat zij niet uit België kwamen doch uit het vluchtelingenkamp te Uden en het plan hadden gehad om naar België terug te keeren. Begrijpelijkerwijze zal men hier scherpere maatregelen nemen.
- 7710 **Borkel en Schaft.** Drama aan de grens. Hedennacht heeft zich wederom alhier aan de grens een vreeselijk drama afgespeeld. Een tiental vluchtelingen, allen van jeugdigen leeftijd, wilde door de versperring de reis van België naar Holland aanvaarden, waarbij vier personen het leven hebben gelaten. Drie lagen aan Hollandsche en een aan Belgische zijde van den draad. Nader verneemt men nog dat een Duitse schildwacht vermoord op zijn post is gevonden, mogelijk in verband met dit feit zijn ook zooveel menschenlevens hedennacht alhier aan de grens nabij de Bariere te betreuren, want te
- 7720 groote spoed is zelden goed.

24 oktober 1917 **Een drama aan de grens.**

Onze correspondent meldt omtrent het drama aan onze grens in de nabijheid van de Bergeijksche barriër het volgende:

- 7725 Volgens verklaringen van ontsnapte Belgen waren in totaal 17 Belgen bij elkaar en 2 Fransche vluchtelingen. Het meerendeel slaagde er in door het knippen van de draden de doodelijke versperring door te komen. Terwijl drie Belgen reeds aan deze zijde van den draad waren nabij de barriër, werden pogingen aangewend om een kameraad aan de andere zijde der grens alsnog te redden. Maar hierbij sloegen twee doorgeknipte
- 7730 draden zonder stroom tegen den eigenlijk doodelijken draad. Alle vier de mannen, die elkander bij de hand vasthielden, werden daarop op slag gedood. Niet bevestigd wordt het bericht, dat de Belgen een Duitschen grenswachter vermoord ouden hebben terwille van een gunstige ontvluchting.

7735 24 oktober 1917 **Aan den draad. - Nabij Bergeijk (N.-Br.) trachtte**

een aantal Belgen en Franschen over den electricischen draad naar Nederland te ontkomen.

Bij deze poging werden vier personen (drie Belgen en een Franschman) gedood. Drie lijken hingen aan Nederlandsche zijde en een aan Belgische zijde, aan den

7740 doodendraad.

26 oktober 1917 **De doodelijke draad. Men meldt ons uit Eindhoven:**

De lijken der zoo ongelukkig omgekomen Fransch en Belg zijn nog niet ter aarde besteld, of gisteren verspreidde zich alweer de droeve mare dat een Juffrouw van Brussel aan den electricischen draad is gedood.

- 7745 Omtrent dit ongeval vernemen wij het volgende: De Belgische vluchteling U. v. D. uit Bergeijk had met drie dames uit Brussel afgesproken om hen den 22den dezer des avonds omstreeks 9 uur door den doodende draad te helpen. Door een tweede persoon bijgestaan had C. alles in orde gebracht, toen de dames aan de draad kwamen. Aanstonds werd aan
- 7750 deze uitgelegd hoe alles moest gebeuren, doch de eerste persoon was zoo zenuwachtig, dat deze niet luisterde naar den gegeven raad, juist boven de aangewezen plaats met het lichaam door de draden gleeed en op slag werd gedood. C. beproefde haar terug te duwen, doch op hetzelfde oogenblik raakte hij, niet wetende hoe, aan de draad en sloeg, buiten zich zelf, tegen de langs deze zijden geplaatste versperring. Toen hij
- 7755 tot bewustzijn kwam, bemerkte men dat de middenvinger der linkerhand bijna was door gebrand en hij voorts hevige brandwonde aan rechterbeen en aangezicht bekomen had. Het lijk der juffrouw is in Duitsche handen.

31 oktober 1917 **Kessenich:**

- 7760 De gemeente heeft eene straf opgelopen omdat de knecht van Stakenborg over de grens getrokken is. Gedurende 11 dagen moesten de herbergen gesloten zijn, en om 8 u. 's avonds de bewoners binnen zijn en blijven:

Nu staat haar nog eene te wachten voor de vlucht van den knecht van den dokter, die weg is naar ?... (Een zekere Pieters Martinus van Diepenbeek.)

7765 **Kinrooi: Mathieu Cr..., die bij tijds het hazenpad koos**

en zich nu in Engeland bevindt, heeft het bij den Mof leelijk misdaan: Zij beschuldigen hem van niet minder dan spioen voor 't Belgisch leger. Eere aan Mathieu! De Mof heeft nu zijn huis en inboedel verbeurt verklaard en alles gaat openbaar verkocht worden.

7770 **Molenbeersel:** Een Pruis die 't leven moe was -

en hoeveel zijn er zoo niet? - dacht een werkdadig middel uit om zich van dien last te ontdoen. Hij ging met het hoofd op den geëlektriseerden draad liggen; dit hielp, want toen men hem vond was zijn schedel gansch doorgebrand en zijn zwijnsoogen hingen hem tot onder zijn kinnebakken.

- 7775 De genaamde Eng... van **Bree**, die alhier in 't **Broek** aan den draad dood bleef, stond aan 't hoofd eener geduchte dievenbende. De gemeente Bree had zijn hoofd op prijs gesteld en 1000 fr. uitgelooft aan wien hem dood of levend overleverde. De Duitschers hadden hunne grenswachten last gegeven hem bij de eerste gelegenheid neer te schieten. Eng... hield zich vooral in de bosschen schuil en rande onmeedogend alle
- 7780 voorbijgangers aan.

31 oktober 1917 **De doodelijke draad.**

STAMPROIJ (L.), 30 Oct. Gistermiddag kwam aan de grenzen alhier een Duitsche grensbewaker met een vinger aan den draad om aan te toonen dat deze niet geladen was.

7785 Dit was echter wel het geval; hij viel dood neer voor de voeten der omstaanders.

- 6 november 1917 **Smokkelaar gedood**
Men schrijft uit Valkenswaard:
De brievenmokkelaar v. d. G. uit Turnhout, een vader van tien kinderen, waarvan zes
7790 in Holland verblijven, is aan de electriche draadversperring gedood.
- 14 november 1917 **Nieuwe versperring.**
(Van onzen correspondent).
VAN DE GRENS, 10 Nov.
7795 Tusschen Knokke en het Zwin, nabij de Vlaamsche kust, wordt op eenige afstand van de grens een tweede draadversperring aangebracht. Over het kanaal Sluis-Brugge ligt nu dicht bij de Nederlandsche grens een nieuwe brug.
- 16 november 1917 **De draad des doods.**
7800 Onder Cadzand wilde een meisje, dat over den draad was gekomen, ook haar hondje er over trekken. Het diertje raakte den draad aan en zoowel het meisje als de hond waren helaas onmiddellijk dood.
- 18 november 1917 **MAASTRICHT. In de laatste 14 dagen hebben zich alhier**
7805 aan de hoofdwacht en bij de politie aangemeld 12 Duitsche deserteurs, 9 Russen en 14 dienstplichtige Belgen, benevens twee Fransche krijgsgevangenen. Deze laatsten waren met hun drieën gevlucht en achter de Belgische gemeente Kessel, bij Oud-Vroenhoven, hadden zij met behulp van gummi handschoenen en een isoleertang de electriche draden doorgeknipt. Twee waren reeds door de opening gekropen, toen de derde Franschman
7810 ongelukkig op één der niet doorgeknipte draden traptte, met het gevolg dat hij, als door den bliksem getroffen, dood neerviel.
- 30 november 1917 **Kessenich:**
7815 Zekere Luism... sprak met twee Duitsche soldaten in de nabijheid van den draad toen er plotseling een gewerschot weerklonk en hij den kogel nevens de ooren hoorde fluiten.
Daarop kwamen de Duitsche gendarmen af en werden Luysm... en de twee feldgrauen met den kraag gepakt; "gerade aus" ging het naar het "pensionnaat" van Maeseyck. Gelukkig is er Luysm... met 20 mark van af gekomen.
- 7820 **Molenbeersel:** Onlangs trokken op 'nen viezen keer 12 feldgrauen met eens de grens over en zopen zich te **Stramproy** bijna te bersten van plezier de spuigaten uit te zijn. Konden ze dat maar allemaal klaar spelen!
- 7 december 1917 **D e g r e n s d r a a d. Men meldt ons:**
7825 De Duitschers zijn reeds over een grooten afstand bezig de zuidelijke grensdraden te verleggen. De versperring zal n.l. op de meeste punten meer dan een kilometer op Belgische gebied gebracht worden.
Nabij de vennen achter Luijkgestel is een Belgische vrouw met kind aan den draad
7830 gedood.
- 11 december 1917 **Aan den draad.**
- Nabij Santvliet bleef een Belgische vrouw des avonds dood aan de electriche draadversperring.
- 7835 31 december 1917 **Kessenich:**
Naar men ons meldt zouden er te Kessenich een vijftiental personen aangehouden zijn onder voorwendsel dat ze zich te dicht bij den draad bevonden, en ze verdacht waren brieven over te willen brengen. Wat een boete zal dat grapke aan onze gemeente weer kosten? Vier Moffen, die hier op schildwacht stonden, waren van gedacht, dat het in
7840 Thorn aangenamer was en stapten het af. Hun feldwebel staat nog altijd op hunne terugkomst te wachten: hij zal nog lang mogen staan.
Een erg droeve gebeurtenis heeft onze vreedzame gemeente in verslagenheid gedompeld. Vrouw Jan Vandeninde (Petrus Jan) was over den doodenden ijzerdraad geraakt en bevond zich reeds aan den overkant, op Hollandsch grondgebied, toen ze plotseling
7845 schreeuwend ineenzakte. Of ze den draad geraakt had of getroffen werd door kogels, die de Duitschers op haar afvuurden, is onbekend; altijd is het dat de Duitschers onder den draad doorkropen, ze op Belgisch grondgebied terugtrokken en stervend naar 't gasthuis van Maeseyck overbrachten. Jan Vandeninde is aangehouden.
- 7850 **Molenbeersel:** Niettegenstaande de strenge grensbewaking, trekken nog gedurig Mofsche wegloopers naar Holland. Een duitisch officier, die eene ronde deed langs de grens in 't Broek, zocht te vergeefs naar een post van 13 man door een "Veldezel" - leest feldwebel - aangevoerd; zelfs zijn schreeuwen als een speenvarken, zijn "gesakker"

- 7855 als een helle duivel, of zijn uren lang teuren door den verrekijsker brachten hem niets verder: zijn mannen hadden het naar Stramproy afgestapt. De tramlijn Maeseyck-Weert is terug in bedrijf. Volgens men ons schrijft loopt de tram van Maeseyck tot aan de grens, waar de reizigers moeten overstappen op den tram die hun van daar naar Weert brengt. Uiterst strenge maatregelen worden toegepast; zo b.v.b. is het de garden van den eenen tram onder de zwaarste bedreigingen verboden te spreken tot die van den anderen tram.
- 7860 **Neeroeteren:** Zekeren heer Lecocq, die zoo menigen brief voor onze jongens van Maes- en Kempenland over gesmokkeld heeft, heeft over eenige weken aan den electricen draad nabij Molenbeersel eene droevige dood gevonden. Hij was er in gelukt eenige vrouwen en kinderen de grens over te helpen, doch bij zijne laatste poging om den draad over te klauteren brak zijn toestel en hij werd op den slag gedood.
- 7865 **Ophoven-Geistingen:** De Moffen kwamen af om een onzer medeburgers aan te houden: deze had lont gerooken en toen de gasten aankwamen was 't kot leeg en onze wakkere vriend reeds den draad over.
- 7870 2 januari 1918 **Een Engelsch vliegtuig.** Op Oudejaarsdag is in den Clarapolder, onder de gemeente Biervliet, omstreeks 30 meter van den electricen draad aan de grens, en Engelsch vliegtuig neergekomen. De inzittende was half verstijfd van de koude; hij werd dadelijk onder dokters handen gesteld en geïnterneerd.
- 7875 7 januari 1918 **Zaterdag zijn 19 dienstplichtige Belgen** de Limburgsch-Belgische grens overgekomen. Zij hadden met een isoleertang den electricen draad weten door te knippen.
- 7880 7 januari 1918 **DE DOODELIJKE DRAAD.** Twee vrouwen uit Turnhout vrouw v. L. en Juffr. v.d. H. zijn aan de electriche draadversperring gedood.
- 7885 13 januari 1918 **Gisteren is iemand uit St. Jansteen** bij het smokkelen [xxxx] van boonen, door den electricen grensdraad gedood. Nabij Neeritter is gisteren de dochter van den smid B. uit Ophoven aan den electricen draad doodgebleven.
- 7890 14 januari 1918 **De doodende draad.** Te Hulst is weder een smokkelaar aan den draad dood gebleven.
- 7895 15 januari 1918 **Aan den draad.** Zaterdagnacht ontdekten kommiezen een aantal smokkelaars in de buurt van Heikant, gemeente Sint Jansteen, die boonen in zakken naar de grens droegen. Zij maakten er jacht op, waarop de meesten met achterlating van hun vracht wisten te ontsnappen. Zekere Th., militair, met verlof thuis, nam blijkbaar een verkeerde richting, kwam met den draad in aanraking en werd door den stroom gedood.
- 7900 16 januari 1918 **[S m o k k e l e n .** Zaterdagnacht ontdekten commiezen een aantal smokkelaars in de buurt van Hijkant, gemeente St. Jan Steen, die boonen in zakken naar de grens droegen. Zij maakten er jacht op, waarop de meesten met achterlating van hun vracht wisten te ontsnappen. Een zekere Th. V., militair met verlof in huis, nam blijkbaar een verkeerde richting en kwam met den electricen draad in aanraking. Hij werd door den stroom gedood.] Voorts werden door de rijksambtenaren in deze buurt aangehouden 1000 K.G. boonen en
- 7905 een partij bokkingen, waarbij ruim 20 smokkelaars betrokken zijn. Een deel der smokkelaars wist door den electricen grensdraad, die blijkbaar ontladen was, op Belgisch gebied te vluchten.
- 7910 17 januari 1918 **Een zeer verrassend bericht komt uit België,** waaruit kan worden opgemaakt, dat er GEEN OFFENSIEF IN HET WESTEN door de Duitschers wordt voorbereid. Te Eindhoven zijn gisteren vijf Belgen aangekomen, die Zondagnacht zich zonder letsel over de electriche draadversperring hebben begeven naar Nederland. Ondervraagd naar de juistheid van enkele berichten in Nederlandsche bladen, dat de Duitschers in België buitengewone activiteit aan den dag leggen en blijkbaar maatregelen nemen voor een overweldigend offensief op een of meer punten van het Fransch-Engelsche Westerfront, verklaarden zij, deze berichten geenszins te kunnen bevestigen. [...]

26 januari 1918 **De doodelijke draad.**

7920 Bij de Bouchautesche haven nabij Philippine (Zeeland) is een 46-jarig Duitsch soldaat, die een haas van den elektrischen draad wilde verwijderen, zelf door den draad gedood. De ongelukkige laat een vrouw met zes kinderen achter.

7925 29 januari 1918 **Avontuurlijk bestaan.**

7930 Voor eenige dagen kwam er in Westdorpe in de buurt van Sas van Gent een meisje van een jaar of 17, dat gedurende een vijftal weken 'n echt zwerversleven geleid heeft. Zij was voor dien tijd in het Belgische dorp Wachtebeke woonachtig, doch wist zich al gravende onder den elektrischen draad door te werken. Alvorens haar dit gelukte, had zij aan den Belgischen kant 5 weken in een bosch doorgebracht, over dag in een hol verblijf houdende en 's nachts van de duisternis gebruik makende om rapen en rauwe bieten op te zoeken, waarmede zij zich gedurende haar verblijf in de bosschen moest voeden.

7935 Den laatsten tijd hadden de Duitschers lont geroken van haar verblijf en werden de bosschen zorgvuldig afgezocht. Doch zij zelf achtte het nu ook geraden de wijk te nemen.

7940 Bij stikdonkeren nacht gelukte het haar zich onder den draad door te graven en bereikte op deze wijze de boschjes van een dijk, die weliswaar op Belgisch grondgebied gelegen, doch niet afgezet is.

Door de Duitsche schildwachten werden haar bij haar vlucht door dit gebied nog een drietal schoten nagezonden, doch zonder resultaat.

7945 In deerlijk vervallen toestand en meer op een dier dan op een mensch gelijkend, kwam zij, naar de "Tel." meldt, te Westdorpe, waar zij thans bij een familie verpleegd wordt.

31 januari 1918 **Kessenich:**

7950 Zekere Juliette N..., van Antwerpen, die hier aan den draad met een onzer jongens die op 't Hollandsch zit kwam spreken is insgelijks aangehouden. Mathieu schrijf eens aan uwen broeder Henri, dat hij wat voorzigtiger moet zijn, en dat de pinnekensdraad toch slecht gekozen is om "rendez-vous" te geven.

7955 **Molenbeersel:** Hendrik H... (Pooten Riekske) is op 't bevel der moffen van uit zijn woonst aan de grens moeten opruimen, en heeft nog gelukkiglijk op de Smeetsstraat een onderkomen gevonden. Riekske kwam hun te kort bij den draad, zoo 't scheen. Een
7960 meisje uit de gemeente zou aan den draad verongelukt zijn. We hebben daarover geen verder nieuws vernomen; laat ons hopen dat dit treurig nieuws onwaar blijke! Kristaan Op 't R... (van 't smeedje) raakte gelukkiglijk over den doodenden sperdraad en bevindt zich thans in veiligheid op 't hollands grondgebied. We mogen hem voorzeker binnen kort verwachten.

3 februari 1918 **[Het Eindh. Dagbl. deelt mede, dat gewapende bandieten**
in den nacht van 19 op 20 Januari het huis van Remi Geens te Norderwijck (België) geplunderd en een som van 30,000 fr. ontvreemd hebben.]
7965 Uit Postel verneemt dit blad, dat alle hout, dat zich tusschen de Nederlandsche grens en den electricischen draad bevindt, uit den weg geruimd moet worden. Een 12-tal Duitschers zijn daarmede reeds bezig.

4 februari 1918 **Te Neeritter zijn Zaterdag twee Belgen over de grens gekomen.**
7970 Zij hadden met een isoleerstok de electricische draadafsluiting onschadelijk weten te maken.
Gisteren trachtte een Belg, geholpen door iemand uit Westdorpe, over de electricische draad tusschen Assenede en Sas van Gent te komen. Toen zij bijna daarin geslaagd waren, werden beiden door de Duitschers aangeschoten. In hopeloozen toestand is de Hollander naar Selzaete, de Belg naar Sas van Gent gevoerd.

8 februari 1918 **Liep bij nacht.**
7975 Dit duurde echter maar een oogenblik. Ik sprong op, had mijn wond weer opengescheurd, had een wond boven mijn oog en hinkte door dat ik mijn enkel verstuikt had doch lang kon ik mij niet beraden. De trein zou wel dadelijk tot staan gebracht worden en dan zou men trachten mij weer in banden te krijgen. Ik week dus uit in een bosch.
7980 Op dat oogenblik moest ik mij ongeveer onder Strassberg bevinden en besloot 's nachts te reizen en overdag in bosch of veld te slapen. Ik sliep 's nachts en liet mij alleen leiden door de sterren. Wegen en bewoonbare streken ontweek ik en een maand lang had ik niets aan dan mijn Britsche uniform. Later stal ik een burgerpak. Ik had
7985 niets te eten dan groenten, die ik in het veld plukte. Suikerbieten, knollen, en seldereij at ik ofschoon ik nooit veel liefde voor het vegetariërs leven gevoeld heb. Eens had ik een banket aan twee peren.

Menigmaal scheen het mij toe dat ik het maar liever moest opgeven. Veelmaal was ik vlak bij soldaten en een paar maal kostte het mij dagen, eer ik ze van mijn spoor had
7990 afgeleid. Natuurlijk zocht ik aldoor informatie. Niemand kan op die wijze door een land reizen of hij doet een hoop dingen op, die groote militaire waarde hebben en het nam de autoriteiten in Engeland juist zes dagen, om al die informatie neer te boeken.

Soms moest ik dagen omtrekken of over rivieren zwemmen en zoo kwam ik eindelijk den
7995 19en November voor de Maas. Ik sprong er in en zwom - de rivier scheen wel zoo breed als de Hudson - en bereikte de grens. Doch ik had niet gerekend met de draadversperring die 9 voet hoog gespannen is. Ik probeerde met dennentakken er een soort brug over te maken maar een sterke schok waarschuwde mij, dat er niet mee te spelen viel. Er bleef mij niets over dan er onder door te graven hetgeen ik met mijn
8000 handen moest doen. Dit werk nam mij een uur. Ik moest mij natuurlijk haasten daar de patrouilles op zekere tijden de ronde doen. Toen was ik in Holland. Als een ontvlucht gevangene liet men mij ongemoeid, en stelde ik mij in contact met den Britschen consul te Rotterdam.

Mijn begeerte was de heerlijke rust die ik op een bed als vrijman zou doorbrengen,
8005 ten volle te genieten, doch de slaap kwam niet in mijn oogen. Al de gevaren en ontberingen, die ik in dien tocht, 250 mijl door Duitsch grondgebied gemaakt had, gingen voor mij voorbij en de slaap week verre van mij. Ik had 50 pond in gewicht verloren.

Men mag denken, dat ik een dwaas was aldus te doen, doch wat zou er van mij
8010 overgebleven zijn, zoo ik eenige jaren lang in een Hun-gevangenis had moeten doorbrengen?

11 februari 1918 **Eergisteren zijn een aantal Belgen,**
8015 die den electricischen draad met een isoleertang hadden doorgeknijpt, over de grens gekomen.

- 8020 24 februari 1918 **Gisternacht zijn een twintig Belgen**
over de Nederlandsch-Belgische grens gekomen. Met een isoleertang hadden zij den
electrischen draad doorgeknipt.
- 8025 28 februari 1918 **Kessenich:**
Nooit zijn de Duitschers zoo streng geweest dan sedert de laatste maanden, alwie de
grens durft naderen hebben ze dadelijk vast. Zelfs de inwoners der gemeente, die zich
van 't eene huis naar 't andere willen begeven, moeten altijd hunnen passierschein
slachter, aangehouden omdat ze hunnen pas niet bij hadden toen ze 's morgens naar de
mis gingen: met drie dagen gevangen kwamen ze er van af.
- 8030 3 maart 1918 **Gisteren zijn tien Belgen,**
die met een isoleertang den electricischen draad wisten door te knippen, over de grens
gekomen in Limburg.
- 8035 9 maart 1918 [...] **Ze hielden zorgvuldig de werktuigen verborgen,**
waarmee ze zouden trachten den electricischen draad aan den grens door te knippen.
Reeds waren ze zoo ver, de draad was al afgeknipt. Terwijl de moedige vrouwen wilden
overwippen, werd hun plotseling den schrik aangejaagd door het roepen van den
grenswacht.
Naar hun passen gevraagd, wisten ze niet wat te antwoorden, doch eene "goed bij haar
stukken" nam een houding aan alsof zij en hare gezellinnen uit Holland waren
afgereisd en vroeg smeekend om doorgelaten te worden, want ze wilden hunne families
gaan bezoeken.
"Zonder passen? Terug!" was het kort bescheid.
Hals over kop haastte den saamgedrongen troep zich over de grens.
De tegenwoordigheid van geest der eene had de vrouwen door die benarde oogenblikken
heengeholpen en veilig hunne stoute onderneming doen slagen.
- 8045 12 maart 1918 **Nieuws uit België.**
De *Telegraaf* deelt mede dat de Duitschers een niet electricisch geladen draad-
versperring aanlegden op een afstand van 200 Meter achter de bestaande electricisch
geladen draadversperring, en wel langs de geheele grens van Vlaanderen en Zeeuwsch
Vlaanderen. De nieuwe draadversperring strekt zich uit tot aan de kust.
Alle bewoners van deze breede strook grond zijn naar elders weggevoerd. Het doel is
klaarblijkelijk, om België nog completer van de overige wereld af te sluiten, met bet
oog op de concentratie van reusachtige troepenmachten voor het groote offensief.
8055 Het *Alg. Hdhbl.* deelt mede, dat de Deutsche soldaten een grooten aanval aan de kust
verwachten.
- 8060 18 maart 1918 **Van de grens.**
BERGEN-OP-ZOOM, 18 Maart. Gistermorgen zijn een Rus en een Belg, die ter hoogte van
Putte over de grens wilden komen, gedood. De een door de electricische draad, de andere
door de Deutsche grenswacht.
De Belgen, die te Bergen-op-Zoom vertoeven en elken morgen naar de grens gaan om hun
familie te ontmoeten, mochten dit heden en gisteren niet doen.
- 8065 21 maart 1918 **De doodelijke draad.**
- Nabij Oud-Waenhoven werden twee Belgen doodgevonden in de nabijheid van den
electricischen draad.
- 8070 31 maart 1918 **Molenbeersel:**
Het is onder de zwaarste bedreigingen verboden van nader dan op een afstand van 200
m. bij den sperdraad te komen.
Ophoven-Geistingen: Vier onzer inwoners zijn er in gelukt
de grens over te trekken en maar juist op tijd: het zijn Jef Polet, een zoon van
Brouns, Deckers en de zwager van Jef Polet. Jef Polet heeft meer dan 3000
8075 vrijwilligers de grens over geholpen, de drie anderen waren van medeplichtigheid
beticht: de moffen kwamen om hen aan te houden maar onze Ophovenaren waren hen te
plat, ze hadden lont geroken en weinige uren nadien stonden ze den mof reeds van op
den overkant van de Maas ferm uit te lachen. Bravo voor die dappere mannen!
De 2 Oktober werden alhier aangehouden Mad. Deckers en hare dochter, beticht van
8080 medeplichtigheid in het overbrengen van vrijwilligers; 't is door Deutsche spioenen
dat ze in de val geraakten (...). De zoon Boonen werd insgelijks aangehouden om
dezelfde reden altijd als de vorigen. De dochter van den smid Broens (Betje van den

- 8085 Masterd) werd bij Neeritter langs de grens doodgevonden. Men denkt dat ze den elektrischen draad aangeraakt heeft; anderen nochtans beweren dat ze door de moffen neergeschoten werd. Een treurig einde voorwaar?
- 3 april 1918 **Duitsche deserteurs.** Te Vlissingen hebben een paar dagen vertoefd twee Duitsche vliegers, die gestationneerd zijn geweest te Zeebrugge bij den marinevliegdiens. Zij waren gestraft omdat zij omgang hadden met een Belgisch meisje. Hun straftijd brachten zij door te Heijst, maar daar wisten zij burgerkleeren te krijgen en trokken in de richting van de grens en wisten bij Cadzand, na den draad te hebben doorgeknijpt, den Nederlandschen bodem te bereiken. Een hunner, die o.a. reeds een paar maal naar Dover vloog, stamt uit een Nederlandsche familie. De andere heeft eens boven Vlissingen gevlogen. Beiden hoopten in Nederland werk te kunnen vinden. ("Hbld.")
- 8090 3 april 1918 **Onder Sluis is Maandagmiddag een soldaat** van het Nederlandsche leger aan den electrischen draad doodgebleven.
- 8100 3 april 1918 **DE DOODELIJKE DRAAD.** Aan den draad bij Borkel en Schaft zijn twee Duitsche militairen, welke poogden te vluchten, dood gebleven.
- 8105 5 april 1918 **Gevaarlijk goedje.** In de omgeving van Sluis kwam een Duitsch militair, die wilde deserteeren, aan de draadversperring. Met behulp van vier handgranaten, die hij liet ontspringen door middel van een krachtige ontplofbare stof, vernielde de Duitscher de versperring en op deze wijze kwam hij ongehinderd over grens. Aan een Nederlandsch soldaat gaf hij toen een busje, dat dezelfde springstof bevatte, als hij gebruikt had bij de vernieling van de versperring.
- 8110 Toen deze springstof, die weer iets nieuws schijnt te zijn, door een Nederlandsch officier werd onderzocht, ontplofte ze plotseling. Den officier werd hierdoor twee vingers en een duim afgerukt.
- 8115 6 april 1918 **De draad des dood.** Gisteren is aan den elektrischen draad, langs het kanaal van Sluis naar Brugge, een Hollandsche militair blijven hangen. Hij was onmiddellijk dood. De ongelukkige is afkomstig uit Arnhem en ongehuwd.
- 8120 14 april 1918 **In Limburg zijn gisteren tien Belgen** over de grens gekomen, die met een isoleering den draad wisten door te knippen.
- 8125 23 april 1918 **Men meldt ons: In den laatsten tijd werd uit het grensdorpje** Canne, waar de bewoners 600 gram brood per dag krijgen, veel brood over den draad op Nederlandsch grondgebied gebracht. Dit nam zulke afmetingen aan, dat de Duitsche overheid thans heeft laten aanplakken, dat op dit misbruik een boete van 200 mark gesteld is.
- 8130 30 april 1918 **Kessenich:** De grensbewaking is uiterst streng en op vele plaatsen patroeljeeren de vlegels dag en nacht, vergezeld van politiehonden die de arme, heldhaftige voortvluchtigen in grachten, bosschen tot in de kruinen der boomen opspeuren.
- 8135 **Molenbeersel:** De oude Moffen, die hier geruimen tijd legerden en de grens bewaakten zullen moeten optrekken naar 't front, hoe stijf en krom en bultig ze ook zijn: dat is "kanonenfleisch" eerste klas! Ze gaan vervangen worden door paardenvolk en voortaan zal het patroeljeeren langs heen den draad te paard geschieden. Ei, Mofje leef! Wie daar het meeste bij wint zal nog uit te maken zijn.
- 8140 **Ophoven-Geistingen:** Het getal Moffen, die hier ingekwartierd liggen groeit geweldig aan en wij tellen ze met honderden. De toestand wordter dagelijks des te benarder om en de grensbewaking buitenmate streng. Onze dorpsgenooten die zich wat te dicht bij den draad gewagen, worden woest vastgegrepen en boeten onvermijdelijk 3 dagen pot.
- 8145 31 mei 1918 **Molenbeersel:** Nabij **Stramproy** is een jongeling, die waarschijnlijk over de grens wilde vluchten, met den elektrieken draad in aanraking gekomen en bleef op den slag dood. Hij was van Brussel afkomstig en ongeveer 18 jaar oud. Zijn medegezel werd door de Duitsche grenswacht krijgsgevangen genomen. Dit bitter-treurig feit bewijst eens te meer den

- 8150 heldenmoed waarvan zoovele jonge Belgen getuigen, die het leger willen gaan
vervoegen.
- Ophoven-Geistingen:** Het is ons haast niet meer mogelijk
nog eenig nieuws over de grens te krijgen. Honderden graue schavuiten zijn hier
gelegerd en ge kunt geen voet verplaatsen of ge loopt er eenen te gemoet.
- 8155 5 juni 1918 **PILSEN. - Nabij Oud-Vroenhoeven werden de vorige week**
twee jongelingen, die naar Nederland poogden te ontsnappen, aan den elektrischen
grensdraad gedood.
- 8160 5 juni 1918 **Putte. - In de laatste dagen zijn de Duitschers gearresteerd**
en naar Antwerpen overgebracht. Een en ander brengt bij deze bewoners de schrik er
andermaal in, zoodat Zondag, toen als naar gewoonte velen zich naar den electricischen
draad wilden begeven, om daar bloedverwanten aan de Nederlandsche zijde van de grens
uit de verte te begroeten, zij dit eensdeels omdat de grenswacht dit niet toestond
8165 anderzijds uit vrees nalieten. Velen die een verre reis reis hadden gedaan, moesten
vruchteloos terugkeeren.
- Zondag vond andermaal een Rus den dood aan den electricischen draad toen hij ongeveer
11 uur v.m. met een Belg uit Stabroek naar de Nederlandsche grens wilde vluchten.
Zijn kameraad werd opgemerkt door den Duitsche grenswacht, die hem neerlegde met zijn
gewwer.
- 8170 12 juni 1916 **BUDEL. In verband met het passeeren der Duitsche treinen,**
is langs de spoorbaan, vanaf de grens tot station Hamont, door de Duitschers alles
opgeruimd. De afrasteringen langs de lijn of andere omheiningen, boomen tuinheggen,
enz. alles is weg. De bewoners der onmiddellijke nabijheid langs de spoorbaan,
8175 meoeten hun woningen ontruimen. Langs beide zijden wordt draad geplaatst met
electricischen stroom geladen, vanaf de grens tot voorbij station Hamont. Zij, die niet
direct in de nabijheid wonen en dus kunnen blijven, kunnen niet meer de stad
bereiken, dan langs 'n kolossalen omweg. Ook is de groote weg Bocholt-Loozen-Hamont
versperd. Sommigen moeten stukjes tuin of anderen grond afgeven om ruimte genoeg te
8180 hebben voor de gevaarlijke versperring. Wel gezellig, zoo'n doodelijken draada door
de tuin.
- 8185 17 juni 1918 **Vrijdagnacht zijn twee onder Westdorpe,**
bij de Zeeuwsch-Belgische grens, wonende oude lieden, wier bij den draad gelegen
woning veel door smokkelaars bezocht werd, door vier personen, die vermoedden, dat er
veel geld te vinden was, aangevallen. Een vreeselijke worsteling vond plaats. Op het
gillen van de menschen schoten Duitsche schildwachten hun geweren af, waarop de
onverlaten de vlucht namen. De aangevallenen hadden hun aanvallers herkend en hebben
8190 die bij de politie aangegeven. Drie ervan zijn reeds gearresteerd.
- 8195 18 juni 1918 **Te Horn (Limburg) is gistermorgen bij een boer een Belgisch**
jongetje aangekomen, dat beweerde ergens aan de grens over den draad gezet te zijn.
Het droeg een plaatje op de borst met het nummer 317, zijn naam is Albert Thomas,
geboren te Antwerpen, den 13den Augustus 1907.
- 8200 19 juni 1918 **KLEIN BELGIE AAN DE GRENS.**
(Van Vlaamsche zijde.)
Lang geleden heb ik er reeds over geschreven; klein België noemden we het toen. En
het is sedert klein België gebleven, dat hoekje ten Zuiden der Zeeuwsch-Vlaamsche
gemeenten Aardenburg en Sint Kruis, even over de Belgische grens. Alleen is het wat
8205 grooter geworden, eenige hectaren slechts, omdat het den heeren Duitschers behaagde
hun fameuze uitvinding "den electricischen draad", zooals 't volk zegt, wat verder
achteruit te brengen. Dit geschiedde natuurlijk niet uit belangstelling in de
bewoners, maar het was een scherper maatregel tegen vluchtelingen en deserteurs, en
8210 ook tegen al te spraakzame Duitsche soldaten.
Daar loopt in Noord-Vlaanderen het Leopoldskanaal. Het blijft een vijf à tien minuten
gaans van de grens en het terrein tusschen de vaart en de grens is vrij gegeven; het
ligt buiten de draadversperring, die hier gedeeltelijk den kanaaloever volgt. Die
strook is klein België, waar de bewoners, een zeventigtal huisgezinnen, zich in een
8215 zeer eigenaardigen toestand bevinden.
Het zijn Belgen, doch ze leven buiten de bezetting, al komen er geregeld Duitsche
officieren en vooral Duitsche detectieven. De Duitsche verordeningen worden er niet
aangeplakt en gelden er dan ook niet. Maar de bevolking is tevens afgesloten van het
Belgisch steuncomité. Hoe moet ze dan leven? Uit Nederland gaan er eenige waren heen,

- 8215 en een comité zorgt er voor de distributie. Dit is echter alleen voor enkele artikelen. Manufacturen, schoenen, koffie en veel andere levensbenodigdheden komen er niet... Die moet men eenvoudig smokkelen. Men koopt ze in Zeeland en dan is het de kunst ze over de grens te brengen. Kolen bezit men er evenmin. De Duitschers leveren er geen. Men stookt hout; verlichting is er thans onbekend. Nu met de lange dagen
- 8220 mist men ze niet, doch 's winters baart zulks veel zorg. Onlangs trouwde een paartje in klein-België. Het dorp ligt over 't kanaal en de bruid en bruidegom mochten er niet heen. Maar de burgemeester en de secretaris kregen verlof over te komen, om in de woning der bruid het huwelijk te sluiten onder den scherpen blik en het fijne oor van een Duitschen detective!
- 8225 Eens per week moeten alle inwoners boven den 14-jarigen leeftijd naar de brug gaan. De brug is bij het hek in de versperring. Dan wordt er door de Duitschers contrôle gehouden of de gansche bevolking aanwezig is, want niemand mag van klein-België in 't Belgische leger of in fabrieken der geallieerden dienst nemen. Bij die gelegenheid boekt men ook de geboorten en sterfgevallen. Wie, in vrij-België
- 8230 sterft, wordt op Nederlandschen bodem begraven, want 't eigen kerkhof is eveneens in afgesloten gebied. Geneeskundige en geestelijke hulp moet men insgelijks aan een der naburige Hollandsche dorpen ontleenen. De bevolking van klein-België kan haar graan, hooi, melk, eieren, enz. behouden. De Duitschers requireeren er in den regel niet, al hebben ze toch den koperen ketel van
- 8235 een brouwerij, die in dit hoekje staat, weggehaald. Wie er naar den zin der Duitschers niet volgzzaam is, wordt eenvoudig over den draad, dus in de kooi, gehaald. Dit hoekje toont dus veel overeenkomst met een andere vrijgelaten strook, namelijk het dorp Esschen en zijn omgeving, ten Zuiden van Rozendaal. Ook daar woont men buiten de grensversperring, doch deelt men mede van 't Relief-comité.
- 8240 Zoo vertoont de grens eigenaardige zones. Deze zijn tevens een vrijplaats voor tal van Nederlanders en Belgen, die vroeger in Zeeland of Brabant verbleven, maar om de eene of andere reden uit het gebied verbannen werden. In stede van zich over de Schelde te begeven, trokken ze een eindje over de grens, waar ze zoo goed mogelijk hun kost zoeken.
- 8245 Elders aan de grens loopt de versperring op de scheiding en de huizen moesten ontruimd worden. Vele dier woningen brokkelen af. En geen bommen of granaten leggen ze aldus in puin. 't Zijn Duitse handen, welke onbarmhartig Belgisch eigendom neerhalen.
- 8250 A. HANS.
- 30 juni 1918 **Juni 1918 Kessenich:**
Naar het schijnt gaan de moffen den elektrieken perdraad nog verhoogen. Vroeger waren er drie rijen pikdraad elk 1,50 m. hoog en op 1,50 m. afstand van elkander geplaatst. Daarna werd hij tot op 3 m. hoogte gespannen en nu zouden ze er nog een meter gaan
- 8255 bijvoegen. En toch niettegenstaande al hun draad en hun strenge bewaking zijn er nog die ontsnappen. Nimmer was de bewaking strenger, 't is genoeg wat te dicht bij den draad te komen om gevang en boete op te lopen.
- 8260 4 juli 1918 **De doodende draad.** In Oostenlijk Zeeuwsch-Vlaanderen, in de nabijheid van Selzate hadden Duitse soldaten aan den draad gewerkt. Er was geen elektrische stroom. Drie militairen wilden van die gelegenheid gebruik maken om te vluchten. Een hief een draad op, waaronder de twee makkers naar Holland kropen. Eensklaps was de stroomleiding hersteld en de derde deserteur bleef aan den draad,
- 8265 die hij nog in de hand hield, gedood. Het lichaam bleef eenigen tijd in staande houding, terwijl het hoofd opzij zakke. 't Lijk werd daarna weggenomen en 'n paar uur zonder bedekking langs de versperring neergelegd als een vreeselijke waarschuwing voor hen, die de neiging mochten hebben "Fahnfluchtig" te worden. ("Hbld.")
- 8270 10 juli 1918 **Doodgeschoten**
- Men meldt ons van de grenzen, dat in de buurt van Bergeyk een 2-tal Belgen door de Duitse grenswacht werden doodgeschoten. Een 6-tal andere Belgen wist den draad te bereiken en veilig Nederland te betreden.
- 8275 12 juli 1918 **HOE MEN OVER DE GRENS KOMT.**
Het is reeds bekend, dat verschillende Belgen, tegen betaling van 200 francs over de grens worden geholpen.
- 8280 **NIEUW REDMIDDEL.**
Men meldt ond van de grens:

Zekere specialiteiten (?) hebben een middeltje uitgevonden om personen gevaarloos over den doodelijken draad te helpen. Het toestel, indien het tenminste met dien naam mag worden bestempeld, bestaat uit een lang touw, waaraan aan de uiteinden een knop gemaakt is van een zekere stof (geheim van den uitvinder).

8285 Deze wordt over een afstand van circa 2 Meter over den draad gegooid, waardoor het zich tusschen de beide knopen bevindend gedeelte zou geïsoleerd zijn en dus de passeeren. De operatie kost 200 fr. (overigens wel waard om vrij te komen), echter in dit geval, waar toch nog risico blijft, wel wat te veel gewaagd.

8290 24 juli 1918 <http://www.grenzgeschichte.eu/archiv/Elektrozaun.pdf>
Auch auf dem kurzen deutsch-niederländischen Stück zwischen dem kleinen Zoll in Vaals bis zum heutigen Dreiländereck, kamen Menschen am 'Draht' zu Schaden. Elektrische Energie war damals noch nicht weit verbreitet und viele Bürger ahnten nichts von deren Gefahren. Am 24. Juli 1918 kam die 41-jährige Maria Bindels-Schoonbrod, die
8295 nahe der Grenze ein Café betrieb, bei dem Versuch, Verwandten durch den Zaun Lebensmittel zuzureichen, ums Leben. Ein Eduard Appelberg aus Vaals überschritt mit einem Freund den Zaun, in einem Moment als gerade der Strom abgeschaltet war. Bei ihrer Rückkehr wurde E. Appelberg getötet, sein Freund unverletzt von den Deutschen festgenommen. Einem kleinen Jungen, der mit dem Zaun in Berührung kam, musste der Arm
8300 amputiert werden.

29 juli 1918 **Aan den doodelijken draad.**

- Vrouw B. te Wolfhaag (Vaals) is blijkbaar bij eene poging tot smokkelen naar België aan den electrischen draad blijven hangen en gedood.

8305

31 juli 1918 **Juli 1918 Ophoven-Geistingen:**

In de laatste dagen zijn er verscheidene personen aan den draad doodgebleven: sommigen die de grens wilden over vluchten, verder een paar smokkelaars.

De grensbewaking is steeds even streng, zelfs worden de overtreders met doodstraf bedreigd. Toch wisten nog eenige mannen, die haar op de tanden hebben, den draad achter den rug van den schildwacht door te knippen en naar Holland te vluchten.

8310

1 augustus 1918 **De doodelijke draad.**

- Een arbeidersvrouw B. genaamd, welke te Vaals in het bosch bezig was met hout sprokkelen, is met de doodelijke grensdraad in aanraking gekomen en op slag gedood. De echtgenoot, die zijn vrouw ging zoeken, vond het geheel verkoelde lijk.

8315

7 augustus 1918 **[Men meldt ons uit Zundert dat tengevolge der**

tijdsomstandigheden bijna alle R.K. P.P. Lazaristen, alsook alle leerlingen, het Seminarie Wernhoutsburg zullen verlaten.]

8320

Het Trappistenklooster te Achel.

We vernamen verder, dat de doodelijke draad enkele honderd meters zuidelijker zal worden gelegd. Hierdoor komt, wordt tenminste de oude versperring opgeruimd, het Trappistenklooster geheel aan het vrij Hollandsche gedeelte te liggen.

8325

8 augustus 1918 **De draadversperring.**

Men schrijft uit Borkel en Schaft d. d. 6 Augustus aan de Msbde.:

Wederom zijn vier Belgen over de grens gekomen. Twee Duitsche cavalieristen, die eveneens onder den draad door poogden te komen, werden in hun poging door de Duitsche grenswacht verijdeld.

8330

De Duitschers zijn hier bezig de draadversperring te verplaatsen van het station Achel tot Hamont, zoodat het klooster der Trappisten geheel aan Nederlandschen kant, buiten den nieuwen draad komt te liggen.

Het slaat echter nog niet vast, of de oude draad zal komen te vervallen, dan wel, of hier een dubbele versperring in werking gesteld wordt.

8335

9 augustus 1918 **- Uit een weide nabij Thorn, op ongeveer 1000 Meter**

afstand van de grens, zijn in den nach vijf runderen, ter waarde van f1500, ontvreemd. De draadversperring was op een plaats doorgeknipt. De gemeenteveldwachter zag de runderen aan de andere zijde van den draad bij den Duitschen smokkel-luitenant binnendrijven.

8340

18 augustus 1918 **Gisternacht zijn twee ontvluchte Belgen over den draad**

gekomen. Met hun drieën hadden zij te voet de reis van Gent gemaakt. Een hunner was kort bij de grens door de Duitschers gevat.

8345

In de buurt van Stramproy is gisteren een Duitsche soldaat, die op wacht stond, aan

den electricischen draad doodgebleven.

19 augustus 1918 **Duitsche wacht gedeserteerd.**

8350 - Nabij Bergeijk is een geheele Duitse wacht in Nederland over de grens gekomen. De elektrische draadversperring hadden zij eerst stroomloos gemaakt.

21 augustus 1918 **DE ACHELSCHE KLUIS.**

8355 Deze dagen brachten we nog eene een bezoek aan de bekende Abdij van Achel, welke werkzame en vrome bewoners ook zoo zwaar door den oorlog werden getroffen.

Vriendelijk werden we door den Gastenmeester ontvangen en rondgeleid en we zagen, dat sinds verleden jaar weinig veranderingen waren aangebracht. Nog altijd moeten de paters en broeders zich behelpen met de houten huizing, die de fraaie kapel en de ruime kloostergebouwen moet vervangen.

8360 De arbeidzame Kluizenaars laten zich echter niet ontmoedigen en werken onvermoeid voort in het gezicht dergenen, die hen verdreven. Een zestiental Duitschers, die allen reeds drie of vier malen gewond waren, vormen de gansche bezetting.

8365 Het praatje, dat de elektrische draad verlegd is en achter de Kluis zou zijn aangebracht om het klooster zodoende vrij te maken, is beslist onwaar. Alles is nog precies zooals vroeger. Wel is men bezig met het maken van een nieuwen weg en bestaat de mogelijkheid, dat eerlang de doodende draad daar zal komen. Zekerheid daaromtrent bestaat echter niet en al zou de Kluis vrijkomen, dan nog zullen de Paters zich daardoor niet laten verleiden hun vroeger verblijf te betrekken. De gevaren daaraan verbonden zijn niet denkbeeldig gezien de handelingen ten opzichte van kloosterlingen elders.

8370 De stemming der Duitse bezetting was verre van opgewekt en uit alles was op te maken, dat de laatste tegenslagen moedeloosheid hadden verwekt. Volgens hen kon het do Duitse bevolking ook absoluut niet meer schelen hoe de afloop was, indien er maar een spoedig einde kwam. De oorlogsmoeheid was algemeen, wat ons volstrekt niet verwonderde.

Den 25 Augustus wordt de Belgische grens weer gesloten omdat er dan groote troepenverplaatsingen worden gehouden. De zestien bewakers der Kluis worden dan naar Frankrijk gezonden om politiediensten te verrichten.

8380 Naar we elders vernamen wordt er nog veel in die buurt gesmokkeld en trekken nu en dan Belgen met geheele zakken vol brieven over de grens, welk waagstuk zeer gevaarlijk is.

8385 Geregeld komen tal van bezoekers van heinde en verre toegestroomd om de Kluis te bezichtigen en den toestand daar op te nemen. Wij ontmoetten er o.m. Jhr. A. v. Tets, Kamerheer van H. M. de Koningin-Moeder, met gevolg. Uit het vreemdelingenboek, waarin handteekeningen der bezoekers voorkomen, bleek dat de eenvoudige plankenwoning meer voornamelijk gasten had geherbergd. Zoo zagen we namen uit den vreemde, zooals R. F. C. Baron Bentinck van Schoonheeten; S. v.d. Doos de Willebois en vele andere. Ook bekende namen uit onze streek troffen we er in aan.

8390 Het is een heel aardig uitstapje, doch men moet er van denken eerst een pas aan te vragen bij den Brigade-commandant te Valkenswaard, anders kan men zijn doel niet bereiken.

31 augustus 1918 **Augustus 1918 Kessenich:**

8395 Verscheidene menschen die op de grens woonden op minder dan 200 meter van den sperdraad hebben op Duitsch bevel hunne woning moeten verlaten. Renier Jegers heeft nu het huis betrokken van Thonard Deben, Pieter Raemakers moet eveneens naar elders gaan wonen, doch weet nog niet waar.

8400 **Ophoven-Geistingen:** De familie Bartels van Molshoven wier aanhouding we meldden wordt naar het schijnt beticht twee fransche officieren te hebben gehuisvest en daarna over den draad geholpen. Terzelfdertijd als de familie Bartels (vader moeder twee zonen en twee dochters) werd nog aangehouden Mejuffer Clementine Hendricks.

31 augustus 1918 **De doodelijke draad.**

8405 's HERTOGENBOSCH, 30 Aug. Bij Luykgestel is een vluchtende Rus door den electricischen draad gedood.

8 september 1918 **In den nacht van Donderdag op Vrijdag**

8410 is een Duitse marine-soldaat over de Zeeuwsch-Belgische grens aangekomen. [...] Gisteren zijn er zeven Belgen over de Limburgsch-Belgische grens gekomen. Met een isoleertang hadden zij den electricischen draad doorgeknipt.

- 13 september 1918 **De doodelijke draad.**
 8415 Gisternacht is een jongeman van ongeveer achttien jaar, afkomstig uit Tourcoing, te Eede bij Aardenburg aan den electricischen draad gedood.
- 13 september 1918 **Nabij Stramroy is gisteren de 18-jarige E. M.**
 uit Weert aan de electricische grensafsluiting d o o d gebleven.
- 8420 14 september 1918 **nabij Borkel kwamen gisteren een 13-tal personen**
 uit België over den doodelijken draad, w.o. 4 Franschen, en 2 vrouwen.
 [Deze luidjes, die uit de buurt van Yperen kwamen, konden geen goeds van de
 8425 Duitschers hooren. Zij beweerden, dat de militairen de dorpsbevolkingen verjoegen, om
 daarna zich alles wat van hunne gading is te kunnen toeigenen. Een 17-jarige
 jongeling, die dezen tocht naar Holland, die 2 maanden geduurd heeft, ook meemaakte,
 werd door de Duitse grenswacht in den schouder geschoten en daarna met een land
 gewond. Alle waren blij in het (volgens hun zeggen) gelukkige Holland te zijn.]
- 8430 16 september 1918 **Door den draad.**
 Aan de grens onder Weert, is een 18-jarig meisje door den electricischen draad gedood.
 Ze was van Weert naar de grens gegaan, om smokkelwaar te verkoopen.
- 8435 16 september 1918 **In den nacht van Vrijdag op Zaterdag**
 moet het aan de Belgisch-Limburgsche grens bij Mesch warm toegegaan zijn. Een groot
 aantal Belgen (men spreekt van 150) wilden de grens over en waren voorzien van tangen
 om den draad door te knippen. Reeds was hun dat ten deele gelukt, toen de alarmschel,
 die aan den draad aangebracht is, werkte, waardoor de Duitse grenswacht
 8440 gewaarschuwd werd. In den blinde werd er geschoten, zoodat de grensbewoners aan een
 gevecht dachten, 3 Belgen zijn aan den draad blijven hangen, terwijl de overigen op
 de vlucht sloegen. Het schijnt echter aan geen enkelen gelukt te zijn de grens te
 bereiken.
- 8445 24 september 1918 **HAMONT. — De vorige week hebben weeral een tweetal**
 Duitse krijgslieden, namelijk een feldwebel en een soldaat, kans gezien over de
 grens te wippen en ongehinderd de Nederlandsche gemeente Budel te bereiken. Ter
 vermindering van den doodelijken grensdraad hadden zij er een wachthuisje tegen gezet,
 waarna zij er opklommen, om van die hoogte over den draad te springen.
- 8450 30 september 1918 **Auf der belgischen Seite, hier im Grenzland,**
 fanden nicht nur junge belgische Patrioten, die über die Niederlande zur Front nach
 Flandern wollten, Schmuggler, Deserteure, Spione und Unvorsichtige den Tod, sondern
 auch eine größere Anzahl hier zur Arbeit verpflichteter russischer Kriegsgefangener.
 Allein für den Bereich der Gemeinde Gemmenich sind für die Zeit vom Januar 1916 bis
 8455 September 1918, 16 russische Gefangene bekannt, die dort im Zaun umkamen.
 Die Kinder aus dem deutschen Ort Vaalserquartier verfluchten insbesondere den
 fünfzackigen Militärdraht der Außenabspernung, an dem sie sich beim Spielen häufig
 verletzten.
- 8460 30 september 1918 **September 1918 Kessenich:**
 Onlangs is de pachthoeve van Mathys Coolen bij Lakerhof, dicht aan 't Kasteel,
 tot in den grond afgebrand.
 De kinderen waren maar alleen thuis; de vader werkte op 't veld. Hij kwam ijlings
 toegesnel en liep nog erge brandwonden op terwijl hij zijne meubelen zocht te redden
 (...). De mofsche wacht die er bij stond te zien antwoordde op den toeroep van de
 8465 bevolking die onmachtig van over den draad hun tot hulp aanzette, "**Das ist der
 Krieg!...**" en stapte het grijnslachend af.
Kinrooi: Mathieu Teuwen, die, beticht van Belgen
 over de grens geholpen te hebben, tot 10 jaren gevang veroordeeld was, is in
 gezelschap van een franschman uit zijn gevangenishol ontsnapt en veilig in Holland
 8470 aangekomen.
- [9 november 1918] **Assenede, 7 Oct. [?]**
 Ik ben in het Belgische dorpje Assenede geweest, dank zij de oogluikende vergunning
 van een paar soldaten, en heb mij daar gedurende een uur ongeveer bewogen tusschen
 8475 een compagnie Belgische infanteristen. Zij hebben in de oogen een tinteling van
 geluk, nu zij de eindbevrijding zóó nabij weten. [...]

Clinge 8 Oct.

8480 Ik had er de lucht van gekregen, dat er zich op Belgisch Clinge met den electricischen draad dingen afspeelden waarvan ik moest trachten het fijne te weten te komen, wat me dan ook gelukt is.

Ik schreef gister n.l. dat te Kieldrecht en omgeving de stroom gedurende enkele dagen was uitgeschakeld geweest en gister opnieuw in werking werd gebracht.

8485 Aanvankelijk stond de centrale die langs deze grensstrook den draad van electriciteit voor zag, te Moerbeke; doch scheen niet sterk genoeg om voldoende en zeer geweldigen stroom te produceeren.

Daarom hebben de Duitschers gister als tweede centrale in gebruik genomen de machines uit de machinale klompenfabriek van de firma Louwerijns op Belgisch Clinge.

9 oktober 1918 **Clinge 8 Oct**

8490 Ik had er de lucht van gekregen, dat er zich op Belgisch Clinge met den electricischen draad dingen afspeelden waarvan ik moest trachten het fijne te weten te komen, wat me dan ook gelukt is.

Ik schreef gister n.l. dat te Kieldrecht en omgeving de stroom gedurende enkele dagen was uitgeschakeld geweest en gister opnieuw in werking werd gebracht.

8495 Aanvankelijk stond de centrale die langs deze grensstrook door draad van electriciteit voor zag, te Moerbeke; doch scheen niet sterk genoeg om voldoende en zeer geweldigen stroom te produceeren. Daarom hebben de Duitschers gister als tweede centrale in gebruik genomen de machines uit de machinale klompenfabriek van de firma Louwerijns op Belgisch Clinge. De stroom is nu veel sterker en nieuwe geleidingen zijn aangebracht.

8500 Een Duitsch soldaat wien ik wees op het te elfder uur treffen van dezen maatregel, deelde mij mede - aanvankelijk zeer tot mijn verbazing -, dat die geweldige stroom er nu, volgens de militaire autoriteiten, meer dan ooit noodig was. Mijn oogen riepen een vraagteken uit, mijn zegsman zag het en vervolgde, dat de stroom nu niet, evenals gedurende de afgelopen oorlogsjaren, dienst moest doen om Belgische burgers te beletten de wijk naar Holland te nemen - en omgekeerd - doch om Deutsche soldaten te beletten in massa te deserteeren, want talloos velen schijnen er bij het Deutsche leger te zijn, die niets vuriger wenschen dan zich zoo gauw mogelijk uit de oorlogshel te verwijderen.

8505 Zij krijgen hier dus van 't zelfde laken een broek.
8510 Allerlei.

Een nieuw beroep.

- Zoowel aan deze aan gene zijde der Belgische grens zijn personen, die er hun beroep van maken vluchtelingen vanuit België bij het passeeren van den electricischen draad behulpzaam te zijn. Voorzien van gummi handschoenen en een scherpe tang stellen zij tegen eenige vergoeding de menschen in staat via den doodelijken draad Holland te bereiken. Deze helpers worden in België "passeurs" genoemd.

Over de grens.

- Nabij Bergeijk moet een voornaam gezelschap den doodelijken draad gepasseerd zijn. Onder hen bevonden zich 2 dames die geparenteerd zijn aan het koninklijk huis van België. De enkele Duitschers, die thans nog aan de grens vertoeven, lieten de passage oogluikend toe. Het gezelschap werd te Meerveldhoven bij een Belgische familie onder gebracht en zal via Den Haag naar Engeland oversteken.

10 oktober 1918 **Over de grens.**

8525 Te Valkenswaard kwamen 11 Belgen aan, die den doodelijken draad waren gepasseerd. Twee hunner moesten in België achterblijven, een vond de dood aan den draad, terwijl de andere in Deutsche handen viel.

11 oktober 1918 **Van de Grenzen.**

8530 Naar men van de grenzen meldt, is de electricische draad te Cadzand weggenomen.

12 oktober 1918 **Strengere grensbewaking.**

Men meldt ons uit Sas van Gent:

8535 Naar aanleiding van de berichten, dat op verschillende punten van de Vlaamsche grens de electricische draadversperring zou zijn weggenomen, kunnen we melden, dat daarvan nog geen sprake is. Integendeel, de grens wordt zeer streng door de Duitschers bewaakt.

Selzaete b.v. ligt vol Deutsche militairen en in en om Gent zal momenteel een leger van 200.000 man geconcentreerd zijn.

8540

12 oktober 1918 **Gistermorgen is nabij Retranchement een Deutsche militair,** die een haar [haas] van den electricische draad wilde verwijderen, terwijl de stroom

nog op den draad stond, gedood.

8545 12 oktober 1918 **De stroom begint.**

Berg-Eik, 12 October. Een 30-tal Belgen, o. w. veel vrouwen, trachtten over de draadversperring te koemn. Slechts aan vier mannen en één vrouw gelukte het veilig Nederland te bereiken. De overigen werden door een Duitschen soldaat opgemerkt, met het gevolg, dat allen werden gevangen genomen.

8550 14 oktober 1918 **Voorbij Nispen en vlak bij Esschen**

stiet ik op de Hollandsche grenswacht, die in een paar houten keeten verblijf houdt. [...] Ik hoorde daar verder, dat de elektrische draad en de Duitsche grenswacht in deze streken nog volkomen intact zijn.

8555 15 oktober 1918 [...] **Behouden en wel te Hulst aangekomen**

en ons aanstonds te voet naar Clinge begeven, waar een ongekende drukte heerschte. Het was als een onafgebroken bedevaart-gang naar "den draad" en de gekste verhalen deden de ronde. Een Duitscher zou met den aanstaanden vrede zóó in zijn nopjes zijn geweest, dat hij in zijn overgrootte vreugde per abuis tegen den electricischen draad aangelopen was en doodgebliksemd werd. [...]

8560 Verder is aan de bewoners der bezette grensgemeenten grootere vrijheid van beweging gegeven. Moesten zij vroeger tot op plm. 1 kilometer van den draad blijven, nu zagen we menschen, die zich op een 200 à 300 meters van Hollandsch gebied bevonden. [...]

8565 Ergens over den draad zagen we een eenvoudig zwartgeverfd houten kruisje het graf sieren van een slachtoffer van den oorlogs?, gestorven, ver van de zijnen en in dezen uitersten uithoek van België begraven op een plaats waarvan misschien nooit een enkele zijner bloedverwanten de ligging zal te weten komen en nimmer in stilte een traan kan komen wegpinken en Gode bidden bij 't graf van den dierbare.

8570 16 oktober 1918 **Vlissingen, 14 Oct.**

Alvoor de Zeeuwsche grens te verlaten en ons naar Vlissingen te begeven, brachten we van morgen nog een vluchtig bezoek aan "den draad", tusschen Koewacht en Sas van Gent.

8575 Een paar dagen hooren wij hier 's nachts onafgebroken sterke ontploffingen. Aanvankelijk dachten we aan bombardementen uit vliegtuigen, doch het geluid was zoo intens en aanhoudend, dat we een andere oplossing van den oorsprong daarvan moesten zoeken, waarin we geslaagd zijn door een gelukkig toeval, dat ons op den weg bracht van een vluchteling uit Beveren tusschen St. Nicolaas en Antwerpen, die van nacht den

8580 electricischen draad gepasseerd was, en nog wel, naar zijn bewering, met medewerking van een Duitsch soldaat, die hem vrij zijn gang liet gaan om door middel van een ladder over de doodende lijn te wippen.

8585 Als tegenprestatie moest de vluchteling hem (Duitscher) een Nederlandsche briefkaart brengen tijdens de volgende wacht: de soldaat wilde over Nederland enkele woorden naar huis schrijven en als de ontsnapte die kaart dan nog op de bus wilde brengen, dan was de zaak in orde. De vrijheid voor een briefkaart!

8590 Die vluchteling nu, vertelde ons dat de ontploffingen voor zoover hij het had kunnen nagaan, afkomstig waren van door de Duitschers opgeblazen redoutes, versterkingen, enz., die zij, een paar jaar geleden reeds, hadden opgeworpen in de omgeving der forten van Haesdock, Calloo, de Perel, Liefkenshoek, enz.

De weinige pionierstroepen die daar verblijven, schijnen voor dat werk een koortsachtige haast aan den dag te leggen, zoo hevig dat zelfs dat men zou gaan concludeeren, dat zij spoedig naar Duitschland zullen inrukken.

8595 De Duitsche soldaten zagen er, zoo mogelijk nog vroolijker uit dan gisteren. Zij praatten en lachten en deden zeer vriendelijk tegenover de Belgische bevolking, die weer tot op korten afstand van den draad mocht komen en een begeerigen blik wierpen naar het vrije en in hun oogen "vette" Holland. [...]

8600 17 oktober 1918 **Van de grens.**

- Men meldt ons, dat de Duitschers in de buurt van de z.g. Achelsche Kluis (klooster der Trappisten) overal den doodelijken draad aan 't opruimen zijn. De bezetting der Kluis bestaat nog slechts uit enkele manschappen.

8605 17 oktober 1918 **Hansweert, 17 October.**

Over den electricischen draad.

Wij zijn over den electricischen draad over een diepte van een paar kilometer in België geweest. We mochten belangrijk nieuws vernemen, onder meer, dat te Antwerpen alles wijst op een a.s. complete ontruiming. Het 6de legercorps is inderhaast te Brussel en

- 8610 omstreken ingekwartierd. Gewonde en verminkte soldaten worden bij tienduizenden geteld. Uitvoerige bijzonderheden volgen morgen.
- 18 oktober 1918 **Stramproy, 17 October.**
Een praatje aan de "poort".
 De Belgische grens bij Stamproy biedt weinig belangrijks
- 8615 't Is daar nog steeds hetzelfde, als gedurende den heelen duur van den oorlog. Hollandsche schildwachten aan deze zijde en Duitsche soldaten aan de andere zijde van de doodende afsluiting, liepen zich te vervelen en "kankeren" over den regen en den guren wind, welke het posten allesbehalve aangenaam maken.
- 8620 Bij Stamproy is een onderbreking van de electricische draadversperring, een zoogenaamde poort, waardoor de passage van voertuigen en persoonen plaats heeft. Hierdoor zullen ook de vluchtelingen, welke voor Weert bestemd zijn, ons land worden binnen gelaten. Achter de poort strekt zich de lange straatweg uit in de richting van Maaseyk. Verlaten, eenzaam ligt daar de lange weg in den neveligen morgen. Droevig beeld van den oorlog, die ook hier alle vertier heeft gedood.
- 8625 Op een tien meter afstand bij het met helle Duitsche kleuren geverfde schilderhuis staat de Duitsche schildwacht, een man met al grijzende haren, voor zich uit te staren. Als hij mij ziet komt hij naderbij blijkbaar verlangend iets te zullen vernemen. [...]
- 8630 Dit bleek mij toen ik een opmerking maakte, dat het onbegrijpelijk is tusschen posten, die op honderd meter van elkaar staan den draad over te komen. [...] Hoe het mogelijk is, al laten de Duitsche schildwachten het zelfs oogluikend toe, om over den electricischen draad te komen, was mij tot nu toe onbegrijpelijk. De vier zwaar geladen draden hebben een hoogte van 1,80 M. en de opening tusschen de 2 draden, welke 't meest geschikt zouden zijn om door te kruipen, zijn nog door
- 8635 vertikale draden, op een halven meter afstand van elkaar, verbonden. Onbegrijpelijk dus op het eerste gezicht hoe het mogelijk is dat nog Belgen of deserteurs er door komen. En toch, hier langs de grenzen weten nog velen ons land te bereiken.
- 8640 Er zijn eenige mannen, die er hun werk van maken om de menschen over den draad te helpen. Vier kerels, die voor geen klein geruchtje vervaard zijn, gaan er bij nacht en ontij op uit om op afgesproken tijden en plaatsen hun gevaarlijk werk te verrichten.
- 8645 Hebben degenen, die over willen, op Belgisch gebied, de Duitsche wachten weten te verschalken en zijn zij den draad genaderd, dan begint het werk, dat niet alleen vlugheid maar ook alle voorzichtigheid eischt. Een enkele misgreep in den donkeren nacht en de dood is onherroepelijk. Maar ze kennen hun handwerk, die grenszwerfers, die in België hun handlangers, ook onder de Duitsche posten, zooals men beweert, hebben, die hen inlichten en de personen, die over willen, met tijd en plaats bekend maken.
- 8650 Een kerel als een boom met de kracht van een stier, doet het werk, dat hem steeds in doodsgevaar brengt. Met de met gummi handschoenen overtrokken handen pakt hij onverschrokken de dood-dragende draden, spalkt ze met enorme krachtsinspanning van elkaar. Een der helpers kruipt erdoor, pakt de menschen op, die aan deze zijde worden aangepakt.
- 8655 Huivering alleen reeds brengt de gedachte, dat bij ook maar de kleinste weifeling, de geringste onzekerheid of onvastheid van hand de dood van allen, die dan elkaar vasthouden, op hetzelfde oogenblik volgt. Maar durf, onverschrokkenheid, behendigheid en nooit falende zekerheid laten de helpers nooit in den steek.
- 8660 Zóó is 't mogelijk, dat nog menigeen op het oogenblik het "vrije Holland" weet te bereiken.
- 19 oktober 1918 **Van de grens.**
 In tegenstelling met geruchten die gisteren te Vlissingen de ronde deden, vernemen wij uit de beste bron, dat er dien dag op de geheele Zeeuwsch-Vlaamsche grens geen spoor van vluchtelingen was te bekennen. Op de grens van Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen staat nog stroom op den draad, en zijn er nog Duitsche posten.
- 8670 Vrijdagmorgen kwamen te Sluis twee Duitsche militairen aan. Des namiddags zijn, de Duitschers van de grens vertrokken. In troepjes zag men ze langs 't voetpad langs de draadversperring wegtrekken. Omstreeks 6 uur 's avonds waren alle grenswachten weg. Een kleine roeiboot bracht hen van den Noordelijken naar den Zuidelijken oever van 't kanaal Sluis-Brugge, vlak bij de grens. Daar dit bootje slechts weinigen bevatten kon, moest de overtocht vele malen herhaald worden. Toen de laatsten overgezet waren, en in een groep van vijftig man, achter elkaar, langs het

- 8675 grenspad verdwenen waren, werd de boot door een paar achtergeblevenen door een twintigtal gewerschoten tot zinken gebracht. Later klonken aan de grens nog eenige gewerschoten van de Duitschers.
Velen gingen naar de grens om getuigen te wezen van het vertrek van hen, die daar vier jaren lang gestaan hebben.
- 8680 Aan de "N. R. Ct." meldt men uit dezelfde plaats:
Aan de grensposten te Sint Anna Termuiden bij Sluis verscheen om drie uur iemand van het "Hochspannungscommando", die glimlachend den telefoondraad doorknipte en het telefoonkastje wegnam. De honderden Belgen die zich achter de Nederlandsche wachtposten hadden verzameld, sloegen met begrijpelijke ontroering deze
- 8685 gebeurtenissen gade en toen de laatste mannen van de Duitsche wacht wegtrokken, ging er een donderend gejuich op, Aan deze zijde van het kanaal naar Brugge kwamen verschillende compagnieën Duitschers bijeen die bij bootjes vol tegelijk werden overgezet om dan in de richting van Eecloo af te marcheeren. De laatsten schoten eerst met eenige gewerschoten het veerbootje in den grond en nu wachten we op de
- 8690 komst van de eerste geallieerde soldaten aan de Zeeuwsch Vlaamsche grens.
De Belgische consul te Oostburg verspreidde communiqués, waarin hij zijn landgenooten aanraadt in deze opwindende dagen kalm te blijven.
- 19 oktober 1918 **Valkenswaard, 18 Oct. De draad te Achel.**
- 8695 Zoover ik hier kan nagaan, is van een verwijderen van den electricischen draad langs de grens geen sprake. Bedoeld schijnt de electricische afsluiting, welke loopt van het station Achel naar het kasteel Beverbeek. Naar verluidt, hebben de paters uit het tijdelijk klooster op Hollandsch gebied toestemming gekregen, om naar de Kluis van Achel op Belgisch gebied terug te keeren. Heden ga ik er heen en zal bevestiging zien te krijgen.
- 8700
- Achelsche Kluis, 19 Oct. De electricische afsluiting bij Achel.**
Mijn telegram van gisteren, samengesteld uit gegevens, mij te Valkenswaard verstrekt, over het wegnemen van den draad te Achel, behoeft, na een onderzoek ter plaatse, aanvulling en verbetering. Waar is, dat de Duitschers bezig zijn met het wegnemen van de electricische versperring, welke loopt midden door de tuinen van de Abdij. Het kabelhuis is sinds drie dagen weggebroken en voor October om is, zal de versperring hier weg zijn. De BELGISCH-HOLLANDSCHE GRENS bij de Kluis komt hierdoor echter niet vrij. Het is dan ook niet zoozeer een wegnemen, dan wel een verplaatsen van den
- 8710 draad.
De nieuwe draad zal loopen achter de oude kluis om, waardoor een stuk Belgisch gebied, waarop de abdij met een deel der bijbehorende tuinen en landerijen, vrij komt en *schijnbaar* onbezet zal zijn. Schijnbaar schrijven we, want de Duitschers schijnen niet van plan het *geheel* vrij te laten. Alles wijst er op, dat hun doel is dit stuk Belgisch gebied nog onder hun toezicht te houden. In de nieuwe versperring wordt ten minste een poort gemaakt, zoodat ze elk oogenblik een uitstapje op het door hen ontruimd Belgisch gebied kunnen maken en zoo feitelijk nog geheel de baas zijn. [...]
- 8715
- 8720 19 oktober 1918 **AAN DE NEDERLANDSCHE GRENS**
(Van onzen specialen correspondent)
SLUIS, 19 Oct.
De Duitsche legers, die in Augustus 1914 in groote grijze golven België binnenstroonden, zijn in aftocht en de wegen dreunen van de eindelooze vrachtcolones
- 8725 en den tred der marcheerende troepen.
Vannacht stond ik aan de grens bij Eede en in dien mysterieuzer maannacht, kwam het machtige geluid van het terugtrekkende leger tot mij over Onder het doffe knallen in de verte, trok die onzichtbare hordenreeks over de wegen. Commando's klonken en galmende kreten als van voerlieden die in grooten spoed hun paarden aandrijven. Niets
- 8730 was er te zien, want boomenreien onttrokken den grooten weg aan mijn gezicht, maar het gedreun van het leger in aftocht, vervulde de lucht en bleef den geheelen nacht aanohuden. Meer en meer stierf het landschap aan gene zijde van de grensscheiding. Lichten in wachthuizen werden gedood en de zwaar bepakte grijze gedaanten trokken weg.
- 8735 In de Hollandsche wacht te Eede was beweging gekomen Een deserteur meldde zich aan, een magere kerel, met een bleek gezicht, de kok van de wacht, die nog tond bij de grens-afscheiding te Eede. De man was zes-en-veertig jaar en had in zijn vlucht een zak kazen over den draad gesleept. De officier van de grenswacht kwam zich bij het hooge hek van de grensafscheiding vervoegen om te informeeren naar den deserteur.
- 8740 Donker stak zijn silhouet af tegen het licht-overgoten landschap tegen den

Hollandschen aanvoerder af. Hij zag, dat het niet mogelijk was den man terug te bekomen en noemde het onzin, dat de Engelschen al te Eecloo zouden staan. "Nein, Gott sei dank, es ist noch nicht so weit gekommen, dasz wir hinsleichen muessen". En steeds dreunde het vlak bij van de eindeloze rij kaonnnen en wagens. En niet lang
 8745 duurde het of het hooge woord kwam er uit. Ook wij gaan terug en alle posten zijn rokken. Waar zij heengingen? Op een nieuwe stelling terug. Allerlei houtwerk werd over de afscheidng geworpen, opdat er geen gebruik van gemaakt kon worden door de arme kerels, die onweerstaanbaar worden aangedreven tegen den doodelijken draad, maar
 8750 zelfs de kok met de kazen was er wel overheen gekomen en sommige schildwachten schijnen hun schilderhuis gebruikt te bobben, om den afstand tusschen een hel van vuur en het kalme neutrale landje te overbruggen. Vol spanning keken wij naar de lucht, of niet het geronk van motoren vliegers aankondigde; vliegers, dien in den heldere maannacht over de wegen zouden strijken met hun onerbarmelijke mitrailleurs, maar de lucht bleef stil en alleen de wolken
 8755 gingen hun gestadigen gang boven dit wereldgebeuren, waarvan wij niet de gestalten zagen, maar alleen den doffen, eentonigen dreun hoorden. Kleine groepjes burgers stonden op Hollandsch gebie dte luisteren en te wachten, te wachten of vlammen den hemel zouden open scheuren of niet een of ander hevig oorlogsgebeuren den stommen aftocht zou evrhinderen of bemoeilijken. De Deutsche
 8760 grenswachtofficier had versterkingen van de Hollandsche posten aangeraden en men verwachtte nog vannacht de geallieerde strijdkrachten te hooren naderen. Er gebeurde niets en alleen de dreun hield aan, diezelfde dreun dien we hoorden de eerste dagen van Augustus, de dagen van den opmarsen. Het vervult ons met een zoo groote vreugde, de vreugde die leeft onder allen hier, dat het kleine Belgische leger en die
 8765 verachtelijke Engelsche "huurtroepen" het ongedachte volbrengen, den genadeslag aan de roofnestbouwers van Zeebrugge, die de wereld hebben geterroriseerd en dan de vreugde om zooveel, dat door den snelle nopmarsch bleef gespaard, het droomerige, antieke Brugge, welks verwoesting met geen twintig Deutsche kathedralen zou zijn gerevancheerd.

8770 De bevolking heeft angstige dagen doorgemaakt, men vreesde een treffen vlak aan de Zeeuwsche grens en vanmiddag viel bij het luchtgevecht een regen van granaatscherven op Eede neer, zoodat de menschen angstig in de huizen vluchtten, maar alle vrees is hier voorbij. Straks rijzen de Belgisch elanciers op de wegen, waar nu nog de dreuning is van den verslagen vijand in aftocht.

8775 19 oktober 1918 - **Van de grens.**

Men meldt dat de Duitschers, in de buurt van de z.g. Achelse Kluis (Klooster der Trappisten) overal den doodelijken draad aan 't opruimen zijn. De bezetting der Kluis
 8780 bestaat nog slechts uit enkele manschappen.

[30 januari 1919] **Het einde van den draad.**

Weer op Belgischen bodem.

8785 **Sluis, 19 Oct, 4 uur nam.**

Sluis is een en al opwinding, want telkens komen ze nu aanzetten de Belgische menschen van den overkant en de saamgeschoolde bewoners van Sluis laten kreten van herkenning hooren, wanneer er weer een bekende komt aanstappen. En de draad, de doodelijke draad, die nu al jaren onmenselijke scheiding maakte tusschen vrienden

8790 en bloedverwanten aan dezen en den anderen kant, het bijkans onzichtbare monster, dat iedere week bijna zijn slachtoffers vergde, die draad is gevallen.

Vanmorgen stonden aan de grens een paar Vlamingen te turen naar hun land dat geheel verlaten scheen, al hoorde men van verre nog het geluid van ontploffingen. De kerels jeukten van verlangen, om die nog altijd overeindstaande barrière aan te tasten, er

8795 eindelijk een vastbesloten, onder het leidraad door koop. Met een paal probeerde hij de electricische draden; er kwamen geen vonken. En toen kwam de buigtang voor den dag.

Een voor een vielen de draden en achtereenvolgens stonden we allen op Belgischen bodem. De twee Vlamingen wandelden nu bedaard hun land in. Wij dwaalden wat rond de verlaten woningen, zagen een paar brandende of reeds verkoalde schilderhuizen, maar

8800 alles was stil en verlaten. Wij betraden een geheel afgedekte schuilplaats. De balken van het dakje droegen de sporen van da elkaar opvolgende Deutsche schildwachten, die hier, wie weet met welke gedachten, hebben staan turen over het plat geslagen

occupatiegebied. Hoeveel leven er nog van al die filosofen, waarvan er een 'n weinig geflatteerd portret van zijn oppersten krijgsheer geteekend heeft op een der witte

8805 kapsantjes? Wilhelm Arens heet de auteur van dit schoons en zijn kameraden Emil Petrich, Witmann, Kleinke of hoe deze zwaargepikt in aftocht zijnde Feldgrauen mogen heeten, hebben er in stuntelige hanepooten hun visitekaartje naast geschreven.

En nu is het wachten op de geallieerde voorhoede. We zijn neutraal. Er zijn overal bordjes geplaatst met Holland er op, maar er komt anders een gevoel over je, of

8810 straks alle klokken van Zeeuwsch-Vlaanderen in een gejubel zuilen uitbeieren, omdat de bevrijders komen.

Sluis, 19 Oct. 11 uur v.m.

Dat gevoel in België te zijn, weer op den eigen vrijen grond te staan, door dien hatelijken draad te kruipen en te weten, dat de verlossing gekomen is. Dat gevoel heb ik zoeven genoten. En wat er in ons gemoed omgaat, is niet te beschrijven, het is ons als een droom die bevrijding. Maar de menschen zeggen elkaar met stralende oogen dat het waarheid is en van over de grens komen ze ook in groepen. Bewoners van naburige dorpen, mannen in hun lakensen pak, vrouwen in hun besten bonten omslagdoek

8820 en sommigen met het korfje aan den arm, zooals ze vroeger boodschappen kwamen doen, vier jaar geleden, voor dezen oorlog.

De Engelschen en Belgen staan aan het Kanaal van Zeebrugge. De Duitschers hebben de bruggen van Zeebrugge en Dunzele laten springen, wat verder ook de bruggen aan het Sas van Heyst, maar dit zal opmarsch niet lang vertragen. Men moet er echter op zijn

8825 hoede zijn voor allerlei ondermijningen; herhaaldelijk hooren we ontploffingen.

De laatste Duitschers in dezen grens-sector verlieten het kanaal van Brugge om zeven uur; even te voren joegen ze de burger van het kanaal weg, want ze moesten de brug laten springen. Dit gebeurde met een hevigen knal en veel schade werd aangericht aan het nieuw en oud gemeentehuis, twee herbergen, die aan den hoek van den weg naar

8830 Westkappel staan. Ook bruggen over het Leopolds- en Schipdonkskanaal worden opgeblazen.

De weggevoerde burgers.

We vernamen van de teruggekeerden, waar hare mannen in deze dorpen gevlucht zijn. Ze kwamen van Exarde bij Lokeren. In het begin der week meldden we, dat zij daar opgesloten waren. Ze kwamen in een ellendigen toestand thuis. Wie de stoutmoedigheid niet had, om te vluchten, wordt door de Duitschers weggevoerd. Bij Lokeren over Gent duurt de aftocht ook voort en is de verwarring vreeselijk. Vluchtende Deutsche soldaten verkoopen er 'n koe voor tien frank en ander geroofd vee of materiaal naar

8840 rato Vluchtelingen dompelen er langs de straten

De rollen omgekeerd.

Zoeven zijn Deutsche vliegtuigen boven het Vlaamsche kustgebied geweest. Zij, de er zelf zoo bestookt waren, wierpen er nu op hun beurt bommen, waarvan we hier de slagen

8845 hooren. Bij Eecloo vuurde gisteren echter nog het Duitsch afweergeschut op Britsche vliegers en wel zoo dicht bij dat de scherven in het Nederlandsch dorpje Eede vielen. Zoo juist werd een groep Duitschers geïnterneerd van het eerste matrozenregiment, die tot het pionierspark van Dudzele hoorden. Deze hadden tot taak de bruggen te laten

springen.

8850 Behalve de reeds vermelde, zijn nog opgeblazen de zoogenaamde Siphon aan de kruising van de vaart Brugge-Sluis met de Leopold en Schipdonkkanalen, de ophaalbrug van Oostkerke en de brug van Damme. Aan de ontstaande huizen werd hierbij veel schade aangericht.

Ook werd nog geïnterneerd de Duitse veldprediker van Knocke, Duinbergen.

8855 De Belgische vlag wappert ook op der toren van Hoocke en aan de huizen van Westkapelle.

Zoeven kwam alhier de burgemeester van Houcke aan. Dit is het eerste Belgische dorp aan het kanaal naar Brugge. Hij en zijn vrouw werden ook hartelijk verwelkomd. Om twee uur hedennacht werden ze opgeklopt door een bende van twintig Duitschers, die nog eten eischten, tegen vijf uur lieten de Duitschers de brug over het kanaal springen. Hieruit blijkt dus, dat het deel tusschen dit kanaal en de kust opgegeven is.

21 oktober 1918 **Sluis, 19 October**

8865 In de omgeving van Sluis zijn verschillende Duitse wachtposten dieper België ingetrokken. Te St Anna-ten-Muiden is, naar men ons meedeelt de elektrische draad weggenomen. Toen de laatste Duitschers hier vertrokken, ging er een donderend gejuich op uit de Belgische en Hollandsche bevolking dezer streek. In een wip werden de palen, het prikkeldraad enz. neergehaald.

8870 Het verkeer van Esschen naar en van Holland gaat zeer gemakkelijk, van een electrischen draad is hier niets te zien, die ligt een 8 à 9 kilometer verder in de omgeving van het dorpje Wildert.

8875 Achelse Kluis [...] Als mij de inlichtingen over de draadversperring met de meeste bereidwilligheid waren gegeven, nam ik zeer graag de invitatie aan een rondwandeling te maken [...]

En mijn blikken richtend naar de statige oude abdij op een tien meter afstand achter de draad, voel ik wat mijn geleider zal zeggen. "Dikwijls verlangen we zoo naar onze oude abdij, vooral op feestdagen. Maar hoe zal ze er uit zien, na de vier jaar, welke ze ongebruikt heeft gestaan.

8880 "Alles hebben de Duitschers er weggehaald. Linnengoed, eetgerij en niet te vergeten het koperwerk, waarbij de koperen brouwketels voor het bier."

21 oktober 1918 **Men meldt ons uit Sluis: [...]**

8885 Niemandsland door, den electrischen draad langs. De eerste stappen op vrij Belgisch grondgebied... Wel waren we 's morgens reeds bewesten Eede over den draad gegaan en hadden den angst doorvoeld van de vraag of de stroom nog zijn doodelijken schok zou geven of niet. Nat gras op den ondersten draad, dat anders heftig vonkte, bleef dood liggen. Groene takken, die, als ze met kracht gesmeten werden, groote brommende vlammen ontlokten, sloegen nu met een dood geluid op de ijzerdraden.

8890 21 oktober 1918 **Over den draad.**

[...] Ten wij te Sluis waren gearriveerd, gingen wij allereerst naar de grens, om daar den staat van zaken na te gaan. De draad des doods was thans stroomloos en de Duitse wacht was den avond te voren afgetrokken.

8895 [...] Wij gingen vlug naar Sluis terug, om voorbereidingen voor den afgesproken tocht te maken. Van den burgemeester kregen wij een pas, om de verboden zone van 100 Meters naar den draad te kunnen betreden. Vervolgens moesten wij naar den militairen kommandant, om toestemming te vragen om het land te verlaten. De kommandant teekende op onzen pas het volgende aan: "Wordt vergund aan houder dezer kaart zich op eigen risico, naar België te begeven,

8900 De majoor, VERMEULEN

[...] Voor ik te Sluis op de tram stapte, om de reis naar Amsterdam te beginnen, ging ik nog even naar St. Anna-ter-Muiden, om te zien, of de Belgen al aan den draad stonden. Ja, zij waren des morgens om half acht van Westkapelle gekomen en werden aan de grens met gejuich verwelkomd door de talrijke Belgische vluchtelingen, die aan deze zijde van de grens in spanning op hen wachtten....

8905

21 oktober 1918 **EINDHOVEN, 21 Oct.**

8915 Bij een bezoek dat wij gisteren aan de grens brachten, merkten wij op, dat op verschillende plaatsen de doodelijke draad was opgeruimd. De Duitschers zijn tot vertrek gereed. Alle openbare gehouwen in Brabant zijn tot ontvangst der vluchtelingen in gereedheid gebracht. In Eindhoven is men druk bezig met de maatregelen der voedselvoorziening. Gisteravond omstreeks tien uur kwamen bij Ittersvoorde bij Weert ongeveer 3000 vluchtelingen over de grens. Meer dan de helft onder de vluchtelingen is ziek.

8920 [15 november 1918] **Uit de Mail (lopende tot 15 November 1918)**

BUITENLAND. Weer op Belgischen bodem.
De eerste Belgische patrouille bij Sluis.
Sluis, 20 Oct.

8925 Stortbuien hebben de wegen doorweekt en toen wij, zoo schrijft de *Tel.-corr.*, van avond de grens overschreden bij Sint Anna-ter-Muiden, lag het Belgische landschap verlaten en troosteloos onder den grauwen hemel. Wij passeerden de groote aftochtswegen, waarlangs gisteren de colonnes de richting Eecloo zijn gegaan. Ongehinderd liepen wij een paar kilometer langs de Belgische wegen waar gisteren nog de overweldiger stond; in enkele huisjes van Westcapelle scheen licht door de vensterluiken. Voor het eerst kunnen de burgers weer vrij ademen in hun eigen woning.

8930 Triest en verlaten zien de wegen er uit.
Wij ontmoetten burgers van Westcapelle en vernamen, hoe de laatste oogenblikken voor den aftocht geweest waren, oogenblikken van de hevigste spanning en van een diepe tragiek. In de verte donderden de kanonnen van de bevrijders, maar nog strekten zich de grijpvingers van den Boche naar de dierbare goederen. Alles, wat den geallieerden van nut kon zijn, werd weggevoerd, de weerbare mannen, de koeien, paarden, het tram-materiaal, maar vele mannen scholen weg en de boeren, die koeien uit de weiden moesten ophalen, joegen de beesten zoover mogelijk wegen gaven dan voor, ze niet te pakken te kunnen krijgen. De Duitschers konden niet langer wachten, want de geschiedenis gaat onverbiddeijk voort en de geschiedenis wilde, dat in October 1918 de laatste Hunnen zich met sleependen tred en op de borst gezakte hoofden zouden wegmaken uit het land, waar ze met zooveel geweld waren binnengetrokken.
Over dit gebeuren licht iets van een wereldgericht. Want nu we in den donkeren avond staan op Belgischen bodem, op de strook tusschen de aftrekkende Duitse legers en de voorwaarts rukkende geallieerde strijdmachten, hooren we geen enkel strijdgerucht, geen kanongebulder of mitrailleurgeknetter. Het is of ze weggevaagd werden uit dit leeggestolen land, alleen door de onzichtbare macht van het recht, en terwijl we voortwandelen langs de gesloten huizen van Westcapelle, stijgt in de richting van
8945 Hoecke een fel wit licht, dat een oogenblik als een ster aan den hemel staat en dan plotseling dooft. Maar wij weten nu: de geallieerden zijn daar.
Even voorbij Westcapelle stuiten wij op een Belgische patrouille. De eerste aanraking met de bevrijders.

8955 Ik ben niet in staat de ontroering te beschrijven, die zich van ons meester maakte. Het waren Vlaamsen sprekende soldaten. We hoorden onze eigen Nederlandsche taal en we waren vrienden, schoon militaire noodzaak ons terug moest wijzen. We hoorden van de intocht in Brugge. De Belgische kleuren wapperden van alle gevels en er ging een juiching door die oude Vlaamsche stad. Ook de lang onderdrukte haat, tegen hen, die met den Duitschman geheuld hebben, is losgebroken. De vrouwen, die zich vernederd hebben door omgang met de Duitschers, van wie sommige haar woning bevuild hebben gevonden, terwijl de hakken van den smadelijk afdruijpenden vijand nog op het plaveisel klonken, ondervinden de ellende van dat moreel verraad.
Maar een geestdrift stijgt op in het bevrijde gebied. Vlaanderen is vrij en herademt onder den Vlaamschen hemel.

8965 Als we terugkeeren naar Hollandsch gebied, passeerden we het ergerlijk symbool van de vervloekte overheersching, de draadversperring, die na één dag alle sporen vertoont van in aanraking te zijn geweest met woedende Belgen. De porseleinen isolatoren zijn kapotgeslagen en het ijzerdaad hangt neer op den grond.

8970 Uit alle feiten blijkt, dat de Duitschers door de manoeuvres der geallieerden verrast zijn. Kort voor de ontruiming van Brugge werden verschillende notabele burgers uit hun huizen gehaald. Een hevige ontroering maakte zich van hen meester, toen zij als een kudde voortgedreven werden, ver buiten Brugge en daar in een leeg schoolgebouw werden opgesloten. De onmetelijke ellende van een wegvoering naar Duitschland kwam hen voor den geest. Maar de verlossing kwam onverwacht, want de druk der

8975 opmarcheerende geallieerde legers bevrijdde hen en ze keerden terug naar Brugge. Ik schreef, dat alle onderdrukte haat losbreekt, nu de onderdrukkers den aftocht

8980 hebben geblazen, en van de Belgen vernemen wij eerst goed, welke knoeierige
 onderdrukking geheerscht heeft in dit arme land. Geen Heilige Mis mocht gehouden
 worden voor de gesneuvelde soldaten aan den Yser, wanneer niet van de Deutsche
 autoriteiten bericht was ingekomen. Een moeder, die een gesmokkelde brief, het
 overlijdensbericht van haar zoon, ontvangen had, en een heilige mis wilde laten
 opdragen, werd op de commarditur ontboden, waar haar medegedeeld werd, dat de zoon
 eerst gesneuveld was, wanneer de Duitschers dit mededeelden en eerder niet.
 8985 En het volk zeide: De Boches moeten de helft hebben van de mis-gelden. En hebt gij
 het verhaal gehoord van den duikbootadmiraal von Schroeder op zijn befaamd wit paard,
 die aan een adjudant bevel gaf een klein hondje dood te schieten, dat zich verstout
 had tegen zijn paard te keffen?
 Als straks de historie geschreven wordt van het gemartelde België, welk een klacht
 zal er dan opstijgen uit dit land en welk een beschaming zal die klacht veroorzaken
 8990 bij hen, die de gerechtigheid willen doen halt houden voor het eigen erf van den
 onderdrukker.

Bij onze Belgische soldaten. Van de grens, 20 Oct.
 "Halt!" Het werd vriendelijk geroepen en den schildwacht monkelde een lach op het
 8995 wezen. De jonge Vlaming in zijn nette khaki-uniform, met den door een leeuwenkop
 geteekenden helm op 't hoofd, is blij een burger aan te kunnen houden om hem te
 zeggen, hoe gelukkig hij is over het heerlijke verlossingswerk dat nu geschiedt.
 Een sergeant komt er bij. 'k Maak mij bekend: correspondent van De Telegraaf, en nog
 meer slinkt alle vormelijkheid. 'k Mag door. "Maar 'k moet een soldaat meegeven",
 9000 zegt de sergeant, als verontschuldiging, "en met wien zou ik liever meestappen als
 met een soldaat van den IJzer?" zeg ik op mijn beurt. We gaan naar den luitenant.
 Nieuwe kennismaking en ze komen om ons staan, Walen en Vlamingen. Ze zijn van
 Charleroi, van Verton en Oudenaarde, van Antwerpen. Nu is West-Vlaanderen vrij en met
 de overtuiging in de stem en in den blik verzekeren ze, dat ook hun gewest los zal
 9005 komen van den hatelijken druk. 't Gaat immers zoo vlug. Woensdag stonden ze nog bij
 Nieuwpoort. Toen deed de Duitscher nog een gasaanval, maar die aanval was een laatste
 stuiptrekking.

22 oktober 1918 **Een stuk verder, bij de brug van Sint Laurent,**
 9010 aan den overkant van het kanaal, stonden de Duitschers nog in rustige rust, de
 elektrische draad was nog geladen en vonkte tusschenbeiden even in het natte gras.
 [...]
 Men meldde ons Maandag uit Oostburg: [...]
 Naar de Duitschers zelf vertelden, dachten zij vannacht met een paar honderd soldaten
 9015 hier over te komen, om zich te laten interneeren, daar ze van de hoofdtroepen waren
 afgesneden. De stroom stond hier nog op den draad.

22 oktober 1918 [...] **Heden of morgen worden in de andere grensplaatsen**
 9020 eveneens vluchtelingen verwacht.
 Men seint ons van de grens:
 Het verkeer tusschen de kustplaatsen en Nederland is sedert gisteren open. Er zijn
 verscheidene personen van de kust hier geweest en weer teruggekeerd. Ook Brugge is
 toegankelijk. Gistermiddag kwam iemand uit Brugge hier aan.

22 oktober 1918 **Weert 21 October. De eerste vluchtelingen aangekomen.**
 9025 [...] Toen ongeveer 2 uur de vluchtelingen met allerlei bagage [...] aan de
 Hollandsche grens waren aangekomen onder geleide van Deutsche militairen, werd de
 Poort in den electricischen draad geopend.

22 oktober 1918 **Oostburg: Maandagmiddag om drie uur werd de stroom**
 9030 van den electricischen draad gedaan, om de bewoners van St. Laurens de gelegenheid te
 geven naar ons gebied te vluchten. Dit ging met groote moeilijkheden gepaard. De
 vluchtelingen mochten, behalve het vee, alles medenemen. Bij de brug werd nog een
 woning omver gehaald, om een betere schietgelegenheid te hebben
 9035

22 oktober 1918 **VLUCHTELINGEN.**
 WEERT 22 Oct. (Eigen) Hedenmorgen zijn hier 300 vluchtelingen aangekomen. 2000 staan
 nog voor den draad. Ze zijn uit Noord-Frankrijk afkomstig. Morgen worden er weer
 3000 verwacht.
 9040

22 oktober 1918 [...] **Terwijl langs onze geheele grens**
 van 't Limburgsche, de voorbereidende maatregelen nog werden getroffen, kwam te

- 9045 Roermond plotseling het telegrafisch bericht, dat de Duitsche militairen te Maesaek het zich daar bevindende hek van de draad genomen hadden om enkele honderden vluchtelingen aan onze grenswachten over te leveren. [...]
- 23 oktober 1918 **Eindhoven, 22 Oktober.**
[...] Zij trokken langs den grooten weg die van Belgisch Maaseyck naar Hollandsch Ittervoort loopt. De Duitsche grenswacht opende de poort in den elektrischen draad en
9050 gaf de vluchtelingen aan de Hollandsche soldaten over. [...]
Langs den weg, over een afstand dus van een acht kilometers, trok de trieste karavaan op Weert aan, met de zwaar beladen karren en er achter aan de vermoeide vluchtelingen, die met gebogen hoofden automatisch voorsjokten. De elektrische draad, die zooals ik reeds schreef, vlak voor Stamproy is gespannen, is hier nog geladen.
9055 Een stroom van 2000 volts staat er op en maakte elke aanraking doodelijk. Aan gindschen kant liepen de Duitsche schildwachten in vieze grijze slobberjassen, aan deze zijde stonden de Hollandsche jongens op post.
- 23 oktober 1918 [...] **De Duitsche Feldwebel aan den draad mocht zeggen:**
9060 "Es ist nur Spielerei", voor ons spookte het geweldig.
- 23 oktober 1918 **De gevechten aan de grens.**
Onze N.-correspondent berichtte gisteren:
9065 Vannacht te halftwee begon het vreeselijk te spoken uit de vuurmonden eener geweldige artillerie, welke, over en weer door Duitschers en geallieerden bij Valeisbeek bijeen was gebracht. Het duurde zoo met tusschenpoozen tot zeven uur, toen de Duitschers den aftocht bliezen en met al hun veldgeschut snel wegtrokken. Het was een achterhoedegevecht geweest, waarbij zij de Belgen en Engelschen zóólang hadden opgehouden tot dezen al te dicht opdrongen. Er zijntientallen dooden gevallen, maar
9070 de Duitsche troepen, die tegen onze grenzen dreigden te worden ingesloten, zijn veilig teruggetrokken.
Maldegheem moet schrikkelijk hebben geleden maar het is thans geheel door de Ententetroepen bezet. Vóór Gent zal opnieuw hevig gevochten worden, want de Duitschers hebben daar zware stukken bijeengebracht voor het verdedigen van de toegangswegen tot
9075 de stad. Bij de gevechten, die de bezetting van Maldegheem voorafgingen, was het een leven van geweld aan de grens, waar vlakbij de mitrailleurs tok-tokten en de kruitdamp in wolken kwam aandrijven. De enkele journalisten en een fotograaf aldaar vonden het dan ook geraden zich uit de voeten te maken, want het regende kogels. Er zijn betrekkelijk weinig Duitsche soldaten geïnterneerd. Enkelnen kwamen gewond
9080 over de grens.
Donderdag zijn, – aldus de "Tel." – zooals reeds gemeld werd, de Duitsche wachtposten tot Sluis verdwenen. In een groote schuit staken zij het kanaal van Sluis over, waarna het vaartuig werd opgeblazen.
Er waren echter acht man achtergebleven, die verscheidene depots, zware ingemetselde
9085 kanonnen en forten van floddermijnen moesten voorzien, die na 24 uren springen. Toen deze acht mannen gereed waren met hun arbeid, kwamen zij aan de toegangsdeuren in de elektrische draadversperring, waarop nog stroom stond, openden de deur passeerden, deden haar weder dicht en wandelden Nederland binnen, waar zij ontwapend werden.
Den volgenden dag hoorde men overal de losbarstingen der ontploffende mijnen. Als
9090 laatste vloog een fort in de lucht aan welks bouw de Duitschers maandenlang gewerkt hadden.
Aan een dezer ontploffingen was een geheel drama verbonden. Vrijdagmorgen, toen de stroom van den elektrischen draad was – de centrale was waarschijnlijk door de Duitschers opgeblazen – ging een jonge vrouw, die met een plattelandsgeneesheer bij
9095 Heist gehuwd was, maar naar Nederland was getrokken, over de grens, om haar thuis en haar man op te zoeken. Het huis vond zij, maar niet haar man. Hij was door de Duitschers meegevoerd. Wanhopig ging zij terug, maar toen zij zich ongeveer een kilometer van haar huis verwijderd had, vloog dit met een geweldigen slag in de lucht. Een dichtbijstaand kanon op betonnen bedding was ondermijnd. De mijn ontplofte
9100 nu en nam ook het huis mee. De hoopvolle verwachtingen van deze jonge Belgische werden wel op vreeselijke wijze vernietigd.
Van Vuilpan en Moershoop, tot waar de draad vernield of stroomloos is, kwamen hedennacht een zeventigtal Duitschers, van alle mogelijke marine- en infanteriealdeelingen vrijwillig over de grens.
9105 Hedenmorgen kwamen te Vlissingen met de Provinciale boot 42 Duitsche marinesoldaten aan. Ze zullen worden geïnterneerd.

24 oktober 1918 [...] **Tegen 8 uur waren wij in Ittervoort aan den draad.**

9110 Een prachtig wijd voortplooïend land in den nevel, maar die breede straatweg tusschen de goudgele eiken door heen gaat. Onze Hollandsche grenswacht, vroolijk en vol humor onder elkaar, was zeer onder den indruk van een grooten hond, die gisteren op den geladen draad was gesprongen en dood gebrand. Wij moesten eerst mee om nog de ingewanden te zien liggen. Borden met een bliksempijl waarschuwen: Lebensgefahr, Danger de mort, levensgevaarlijk.

9115 Door het afgesloten stel van twee prikkeldraadhekken zagen wij de Duitsche grenswachtmannen in hun vale grijs, met rood-gerande petten, hun geweren laden.

[...] De Duitsche wachtcommandant kwam op het appèl. Hij salueerde naar de Hollanders, gaf een kort bevel. En aanstonds haalde een grenswachter een kleinen sleutel uit zijn zak, ontsloot de hangsloten, naam den moordenden draad tusschen de 9120 hekken weg en zette zoo België op Holland over.

[...] Oudere snorrebaarden bleven stom. Uit Vlaanderen ???de het kanon door. Toen kwam langs den weg den Feldwebel zwaar aangestapt op zijn hooge laarzen, in zijn wijd hangenden regelmantel. Hij gaf order, den stroom af te sluiten.

9125 24 oktober 1918 **Onze vluchtelingen.**

Onze Roermondsche correspondent bericht d.d. 23 Oct.:

Door een botsing van twee trams had onze tramwegmaatschappij heden onvoldoende materieel om nog vluchtelingen van de grens naar Roermond te vervoeren. Dies spanden de boeren van Wessem en omliggende dorpen de paarden voor hun breede karren en 9130 brachten de Fransche refugés ermee naar stad.

Honderden zijn er heden op deze wijze of te voet hier aangekomen, om hier het uur te verbeiden, waarop extra-treinen hen naar Zeist zullen brengen, waar zij eindelijk tot rust zullen komen.

9135 Soms kwam er een lange stoet tegelijk de stad door. Die droevige optocht gaf een beeld van het lijden dezer zwervers. De karren lagen hoog opgestapeld met hunne goederen. 't Is haast onbegrijpelijk hoe zij dat alles door België hebben gesleept.

En bovenop zaten de beklagenswaardige slachtoffers van den oorlog, kinderen veelal en 9140 ouden van dagen, ook jongens en meisjes, maar zeer weinig jonge mannen. Bij de lokalen, waar de vluchtelingen hier eenige uren vertoeven en soms den nacht doorbrengen, naar gelang de vertrekuren der treinen vallen, werd de droeve last afgeladen. Het is verwonderlijk, hoe spoedig zich bij zoovele dezer menschen de levendige Fransche geest herstelt. Velen hunner voelen zich spoedig overal thuis, vooral op de dorpen, waar zij vrijer tusschen de bevolking verkeerden en in de herbergen met onze landsbewoners, die nooit een Franschman zagen, een pintje drinken.

9145 In de stad wordt de scheiding wat strenger gehandhaafd, hetgeen met het oog op de huidige ziekten en epidemieën ook wel wenschelijk is.

— Door den Commandant van het veldleger is aan het Hoofdbestuur

9150 van het Nederlandsch Roode Kruis verzocht om, behalve de thans reeds geheel ingerichte noodziekeninrichtingen, welke onmiddellijk bij de grens zijn in gereedheid gebracht, nog een deel groote ziekenverblijven in te richten bij de inlaadstations, tot aanvankelijk afvoer van patiënten uit de grenshospitalen.

9155 Het Roode Kruis heeft ook deze nieuwe opdracht aanvaard en zal dus, binnen enkele dagen, hebben zorg te dragen voor materieel voor ongeveer nog 1000 patiënten en daartoe een 10-tal doktoren, ongeveer 200 verpleegsters en helpsters behoeven. Wijl bovendien van verschillende afdeelingen van het Roode Kruis, waarheen de vluchtelingen zullen worden geëvacueerd, evenzeer aanvragen inkomen om materieel, verbandmiddelen, doktoren, verpleegsters enz. heeft het Roode Kruis reeds in advertentien een dringend beroep gedaan op de medewerking van allen, die in dezen 9160 hulp kunnen verleen.

Tot dusver heeft de werkzaamheid van het Nederlandsche Roode Kruis in het zuiden een zeer bevredigend verloop.

9165 De Hoofd- tevens Leger-Commissaris, Generaal-Majoor P. P. C. Collerte, behoudt te Brabant en Limburg de leiding, gesteund door de Commissarissen van het Nederlandsche Roode Kruis bij de Divisiën en de Besturen der Kringen en Afdeelingen van het Nederlandsche Roode Kruis.

Vrijdag a.s. zal Z. K. H. de Prins der Nederlanden, met verschillende Roode Kruis- 9170 autoriteiten, eenige noodziekeninstellingen ter plaatse inspecteeren.

De veel omvattende taak, reeds ondernomen en welke het Nederl. Roode Kruis nog wacht met betrekking tot het verplegen van de Fransche en Belgische vluchtelingen, maakt het noodzakelijk, dat het Nederl. Roode Kruis ten spoedigste de beschikking verkrijgt over een groot aantal artsen, verpleegsters en helpsters. Niet minder dan nog een

9175 versterking met een honderdtal artsen en een 500-tal personen voor verplegend en helpend personeel wordt noodig geacht. Het Nederl. Roode Kruis doet daarom een oproep, om zich voor dit werk aan te melden.

Onze correspondent te Strijbeek bericht:

9180 Juist een uur voor mijn komst was de Duitse commandant bij onzen grenscommandant geweest en deelde mede, dat de vluchtelingen waarschijnlijk niet eerder zouden komen dan tusschen 28 Oct. en 1 November. Op het oogenblik waren zij, die langs deze richting worden gestuurd, nog 60 K.M. van onze grens verwijderd. Alles hier te Strijbeek is geregeld: de Roode Kruiswagens en brancards staan opgesteld, in welke nabijheid zich zeer vervelende Roode Kruissoldaten staan, die niet anders zeggen dan:

9185 kwamen ze maar, dan hadden wij wat te doen hier in dit achterland.

Onze Eindhovensche correspondent seint dd. Woensdag:

9190 Te Eindhoven ging heden het bericht, dat te Borkel en Schaft en te Lyuksgestel vluchtelingen voor de grens stonden. Tegelijk bereikte ons het bericht, dat te Eindhoven 500 vluchtelingen op de doorreis van uit Weert zouden worden gevoed in de fabriek van Philips, waar voedsel gereed stond. Na voeding zouden zij direct doorgaan naar het Noorden.

Wij begaven ons per fiets naar Valkenswaard en ontvingen op ons verzoek van den commandant der marechaussee een vergunning tot verblijf in de verboden strook.

9195 Verzocht werd bij de komst van vluchtelingen de wegen vooral niet te versperren en den vluchtelingen eene behulpzame hand te bieden: Te Valkenswaard vernamen wij, dat de scholen gesloten waren en hedenmorgen alarm was geblazen, daar de vluchtelingen op komst waren. Weldra bleek, dat dit een loos alarm was en verscheidene ingezetenen de koffie vergeefs hadden gezet. De weg naar Borkel en Schaft was prachtig droog. Bij de

9200 barrière aangekomen, lieten de Hollandsche soldaten ons ongestoord passeeren. Veel nieuwsgierigen waren daar aanwezig. Het viel ons aanstonds op, dat de doodelijke draad alsnog gespannen stond alsook geladen was. De Duitse wacht telde 12 manschappen, die er nog vrij goed uitzagen. Ook de discipline wordt gehandhaafd, het rooken op post was hun ten strengste verboden. Wat de vluchtelingen betreft, werd

9205 beweerd, dat er velen in de bosschen verbleven, doch zij werden uit vrees voor spionage naar België teruggedreven. Daarna gingen wij over een fietspad naar Bergeijk 't Loo en vervolgens over een zeer slechten grintweg naar Luiksgestel. De scholen waren aldaar hedenmorgen gesloten en werden voor ziekenbarakken ingericht. Den boeren was aangezegd, zich gereed te houden voor het vervoer met karren van

9210 bagage en vluchtelingen. In Luijksgestel vernamen wij tevens het lugubere nieuws, dat een smokkelaar, zekeren Kanters uit Valkenswaard, door de soldaat-kommiezen. gedurende een smokkeitocht was doodgeschoten. De getroffene, wiens identiteit aanvankelijk niet kon worden vastgesteld, werd door toevallige aanwezigheid herkend door zijn eigen vader. Drie andere smokkelaars werden nadien nog gearresteerd.

9215 Ook te Luijksgestel was de draad nog gespannen en geladen. De "Hauptmann" deelde ons welwillend mede, dat de komst der vluchtelingen zich nog wel drie dagen kon laten wachten. Wij namen afscheid en bereikten met veel moeite over de bijna onberijdbare wegen Valkenswaard. Een ploeg van 40 man Roode Kruis personeel had zich om 6 uur nogmaals naar de grenzen begeven, doch was onverrichter zake teruggekeerd.

9220 Te Valdenswaard vertoefde ook de Commandant van het Veldleger. De leiding der werkzaamheden voor de vluchtelingen berustte bij mevr. van Hoorn, die, naar wij vernemen, a.s. Vrijdag zal worden opgenomen in de orde der Maltheser Ridders.

9225 Van verschillende zijden vernamen wij, dat ten slotte vele voorbereidingen op de komst der vluchtelingen onnoodig zullen blijken te zijn.

Te Eindhoven arriveerden een achttal keukenwagens, die zich opstelden aan het stationsplein, om bij eventueele komst der vluchtelingen voor het direct noodige eten te kunnen zorgen.

9230 Van de Eerw. Zusters der Orde van Schijndel zijn 15 Zusters naar de grens vertrokken, om bij de ontvangst der vluchtelingen behulpzaam te zijn.

Te Eindhoven passeerde Woensdagmiddag een trein met eenige honderden

9235 vluchtelingen, komende van Weert en gaande naar Rotterdam. Heden zouden nog twee treinen aankomen met vluchtelingen voor de richting Nijmegen en Utrecht. Een noodziekenhuis is ingericht.

Te Huis ter Heide zijn de eerste vluchtelingen aangekomen.

Woensdagmiddag kwam opnieuw een duizendtal vluchtelingen van Huis ter Heide naar het Kamp van Zeist. Zij worden met een kamptrein vervoerd. Dank zij den genomen

- 9240 voorzorgsmaatregel, kon het kamp bijna onmiddellijk door de Nederlandsche militairen worden ontruimd. Dezen zijn thans in Amersfoort gelegerd. De vluchtelingen, meest vrouwen, kinderen en oude menschen zijn afkomstig uit Ryssel en West-Vlaanderen.
- 25 oktober 1918 **Vanmorgen vroeg ben ik van Roermond naar de grens**
- 9245 bij Ittervoort vertrokken. Roermond sliep nog en het licht was nog maar weifelend in de straten. De stoomtram bracht mij door het glooiend Limburgsche landschap, langs de dorpen van Panheel, Wesseme-Grathem. In de dorpen stonden de vluchtelingen met hun bagage gereed om straks met een extra-tram naar Roermond te worden gebracht. De mensen waren gistermiddag pas laat aangekomen, waren toen gevoed en hadden den nacht in de omliggende plaatsjes bij de gulle bevolking doorgebracht. [...] Te Ittervoort reed de tram vlak tot de grens waar de gevaarlijke elektrische draad gespannen is. Daar stond ik dan weer en keek de breede eikenlaan door, België in. [...]
- 9250 Eerst zag ik in het nevelig verschiet der breede laan niets dan de omtrekken der hoog opgetaste voertuigen. Langzaam kwam de schamele stoet nader en stopte op een vijfhonderd meter afstand van den draad. Een gegons van pratende stemmen drong tot mij door. Inmiddels werd de draad stroomloos gemaakt en de poort die tot ons land toegang geeft, door de Duitschers geopend.
- 9260
- 25 oktober 1918 **De minister van binnenlandsche zaken,** jhr. mr. Ruys de Beerenbrouck, gaat hedenavond met den opperbevelhebber, generaal Snijders, naar Tilburg, om van daar morgen in oogenschouw te nemen de vluchtelingen-toestanden aan de Noordbrabantsche grens. Zij zullen morgennamiddag 1 uur te Weert aankomen tot het in oogenschouw nemen van de vluchtelingen-toestanden aan de Limburgsche grens.
- 9265 Uit Maastricht wordt ons gemeld: Een triestige, kille herfstmorgen. We gaan om halfzeven op weg naar de Bilderbaan, waar we tegelijk met de militaire wielrijders en de bereden marechaussee aankwamen. We zien daar ook den heer G. Baudin, overste van de marechaussee, den heer Stille, regeeringscommissaris, en de burgemeesters van Maastricht en Oud-Vroenhoven. Juist om halfnacht werd aan den Belgischen kant de elektrische stroom van den draad gedaan en werden de poorten geopend. De autoriteiten, de Roode Kruiscolonne en een lange rij van wagens en rijtuigen gingen de poort door en kwamen op Belgisch gebied. Even
- 9275 verder op den weg stonden reeds geheele families met haar bagage, de voorloopers van den langen stoet, die in een huis bij de grens den nacht hadden doorgebracht. [...]
- 25 oktober 1918 **DE STRIJD AAN DE GRENS.**
(Van onzen eigen berichtgever).
- 9280 Aardenburg, 23 Oct.
Als ge overkomt met de boot naar Breskens en ge ziet eerst de auto van den staf van den Commandant van Zeeland en vervolgens die van den Amerikaanschen gezant aan boord laden, dan voelt ge al dat daar in Zeeuwsch-Vlaanderen weer iets ongewoons gaande is, dat er weer spanning heerscht als in die sombere, maar toch grootsche dagen na den val van Antwerpen.
- 9285 In de tram, of in den tram, zooals men in het land van Cadzand zegt, heeft men het dan ook vrijwel uitsluitend over den oorlog, over den terugtocht der Duitschers en den strijd in Vlaanderen. En ge wordt, als men ervaart, dat ge zoo maar op goed geluk, uw neus achterna, naar het vierde bent gekomen om wat van den oorlog te zien, al dadelijk van alle kanten met goeden raad overstelpt, waaruit zeker wel deze conclusie te nemen is, daar ze u eenstemmig wordt voorgelegd, dat ge moet gaan naar Aardenburg of Eede, omdat daar bij de grens ook de grens loopt tusschen de legers der Duitschers en Geallieerden.
- 9290 Als ge dan, in 't gelukkig bezit van een pas voor de 100 meterstrook den straatweg uitgewandeld zijt en voor de draadversperring staat, die gedeeltelijk vernield is en nu niets afschrikwekkends meer heeft, weet ge dat ge goed zijt ingelicht. De Deutsche post, die er Zondag nog stond is weggenomen en de geallieerden zijn zoover nog niet doorgedrongen. Ge bevindt u bij niemandsland. Ge denkt, lezer, aan het oord van verschrikking, dat veld zonder huis of boom en doorploegd met granaat-trechters, zooals men het u geschetst heeft, van het Fransche front. Daar lijkt dit hier niets op. 't Is alles als aan deze zijde van de grens, een enkel huis mag eens wat
- 9300 beschadigd zijn, omdat de Duitschers er de luiken en balken uitgehaald hebben voor het maken van hun werken. Eerst als ge rechts of links gaat, aan beide zijden loopt er een pad langs de grens,
- 9305 komt ge weldra bij de posten, Duitschers of Belgen. Bij de Deutsche posten ziet het

er heel wat gemoedelijker uit dan toen de stroom nog op den draad stond, de draad is gemeenlijk neergehaald en de posten, maken een praatje met de Hollandsche wachten en de weinige gelukkigen, die tot den draad mogen komen. De Duitsche posten beslaan
 9310 grootendeels uit marineschepelingen, stevige knapen en van goed humeur. Het aantal deserteurs is dan ook gering, hoewel de gelegenheid om over te loopen gemakkelijk genoeg is. Aan deze mannen ziet men zeker geen teeken van demoralisatie. Dinsdag ging het er in dit vak vrij heet toe en vlogen de kogels soms over de grens, zoodat men op Hollandsch gebied nog dekking moest zoeken. Vandaag was het echter zeer kalm en
 9315 bromde slechts af en toe het zware geschut, dat verder achter de linie opgesteld is. Wel hoorde men in de morgenuren sterk vuren in Zuidelijke of Zuid-Oostelijke richting. De beweging in de lucht was zeer druk. Elk oogenblik verschenen groepen vliegtuigen, die met afweergeschut of mitraljeurs beschoten werden. Aan de andere zijde van den straatweg Eede-Stroobrugge, bij het Belgische Middelburg, heeft men gelegenheid om bij de Belgische grenswacht te komen. Hier is de weg weer
 9320 goed afgezet, zoowel van Belgischen als van Hollandschen kant. De Belgische soldaten loopen stram en grimmig achter het prikkeldraad. In het dorp echter heerscht groote vreugde. Daar wappert in de hoofdstraat huis aan huis de vlag, de Belgische driekleur, die de bewoners goed bewaard blijkens te hebben en die nu lustig uitwaait.

9325 Was het overdag kalm, 's avonds werd het heden anders; toen woedde de strijd weer aan onze grenzen en hoorde men de kogels weer boven zich fluiten. Wie in de nabijheid der grens vuur waagde te maken, kon er zeker van zijn, beschoten te worden. Vooral in de nabijheid van den weg Eede-Stroobrugge was het gevaarlijk. In een volgenden brief hoop ik en u meer van te vertellen.

9330

In het stadje Aardenburg.

Aardenburg, 't eigenaardige Zeeuwsch-Vlaamsche stadje, kent zich zelf niet meer. Het is als telde de stad geen bewoners meer dan soldaten. De burgers, die men tusschen
 9335 hen ziet, zijn voor een groot deel vreemdelingen, want die komen uit alle streken van ons land naar het grensgebied, om te trachten iets van den strijd te aanschouwen. Het is bij elke tram een heele drukte en ook ziet men vele fietsers. De logementen maken goede zaken. Het is echter jammer dat men in Aardenburg met vleesch- en vischdistributie zeer schaarsch omspringt, zoodat wij in ons hotel, dat bij de burgerij als het beste te boek slaat, dag in dag uit gevoed werden met rog en
 9340 aardappelen, aardappelen en rog.

9340

Een zeer bereisd man, die mij de eer aan deed gisteren mijn, tafelbuurman te zijn, maakte de opmerking, dat het hem aan Veere deed denken; daar zet men zijn gasten schijnt het, ook veel rog voor. Hoewel deze visch smakelijker is dan men op het oog zou zeggen, gaat ze op den duur wat tegenvallen.

9345

's Avonds is – neen ik moet zeggen was – Aardenburg een wereldstad gelijk. Daar vierden in de logementen en estaminets de soldaten feest en de Duitsche overloopers deden mee. De Karl's, Fritzen en Willie's konden er zich best in schikken en lieten zich het Hollandsche biertje of de schnaps wel smaken. Eergisteren echter hebben zij het te bont gemaakt. De garnizoenscommandant was er getuige van, en het gevolg was,
 9350 dat hedenmiddag onze stadsomroeper bekend maakte, dat de café's van nu af om 10 uur gesloten zullen zijn. Nu, het laatste uur is altijd het beste, dus die onrust is weer geleden.

9350

Dat de feestvreugde niet altijd oven onschuldig was, bleek ook eergisteren, toen het een Belgischen vluchteling uit Roesselaere, die hier eens aan de fuif was geslagen zijn portefeuille met f500 Hollandsch en frs. 1700 Belgisch kostte. De daders liggen op het kerkhof.

9355

Dank zij echter den wijzen sluitingsmaatregel, die gisteren nog met een alarm om 9 uur gepaard ging, zal het nu wel weer rustig en veilig worden.

9360

In België.

Het is niet gemakkelijk de grens over te komen, maar ondernemenden naturen gelukt het toch wel eens. Zij zoeken dan in Niemandslan naar souvenirs en komen met de meest
 9365 zonderlinge voorwerpen terug, terwijl zij ons, strategen, aan dezen kant van den draad kostbare inlichtingen verstrekken van teruggeschoven of vooruitgebrachte mitraljeursposten, bezette en vrije bruggen en wat niet al.

9365

25 oktober 1918 **Grensgeruchten.**

Men seint ons uit Roosendaal

De kans, dat hier vluchtelingen zullen aankomen, is sterk verminderd. Naar ik verneem
 9370 laten de Duitschers, in verband met hunne plannen om Antwerpen tot het uiterste te verdedigen, niemand moor over de grens. 2000 Vluchtelingen die tot Kalmpthout

9370

- genaderd waren, zijn in het dorp en de naaste omgeving ondergebracht. De Belgische bevolking die ze in schuren en op zolders herbergt, ontvangt twee francs vergoeding per dag van de Deutsche overheid.
- 9375 Langs den electricischen draad hij Esschen zijn de wachtposten verdubbeld. Het gerucht doet hier de ronde, dat in Antwerpen voortdurend geweldige Deutsche troepenmachten aankomen. 65 Duikbooten zouden van Zeebrugge naar Antwerpen gebracht zijn. Het Wilrijcksplein moet als vliegstation dienst doen.
- 9380 25 oktober 1918 **De vluchtelingen.**
(Van onzen gewonen berichtgever.)
Eindhoven, 24 Oct. 8 u. av.
Hier verkeert men nog steeds in afwachting van den vluchtelingenstroom. Zulk» is ook het geval op de zoogenaamde hooge dorpen in het Kempengebied, dat zich zuidelijk van
- 9385 Eindhoven uitstrekt. Voortdurend staan grommen menschen in de stationsvestibule vol spanning de komst der treinen met vluchtelingen af te wachten. Af en toe rijden treinen voorbij die de vluchtelingen naar rustoorden in het Noorden vervoeren, steeds is daarbij de Eindhovensche afdeeling van het Roode Kruis aanwezig om zoo noodig de helpende hand te bieden.
- 9390 In het Philipsdorp bij Eindhoven zijn eenige noodziekenhuizen ingericht, terwijl te Eindhoven de school- en patronaatsgebouwen beschikbaar zullen komen voor herberging der vluchtelingen.
Te Eersel (Kempen) is de openbare school tot hospitaal ingericht, terwijl zestig kloosterzuster uit Veghel en Schijndol naar de grenzen zijn vertrokken om
- 9395 verplegingsdiensten te verrichten. Aan tal van personen worden kaarten door de overheid verstrekt om bij aankomst van uitgewekenen aan de grenzen tolkendienst te verrichten.
De draadversperring is langs heel de grens van Limburg tot Borkelschaft nog intact, met eene poortopening nabij het Kempensche Kanaal om vluchtelingen door te laten.
- 9400 Dezen worden ieder oogenblik daar verwacht.
De directie der zinkfabrieken te Budel heeft twee schepen voor de inscheeping der uitgewekenen beschikbaar gesteld en tevens de groote zaal, de cantine en de school harer inrichtingen in gereedheid gebracht.
- 9405 Te Valkenswaard is de draadversperring nabij de Achelsche Kluis achteruit gebracht, waardoor de Kluis vrij is komen te staan. Toch durven de paters niet terugkeeren noch het vee in de oude stallen brengen, zoolang zij niet verzekerd zijn dat hun geenerlei overlast door de Duitschers zal worden aangedaan.
- 9410 26 oktober 1918 [...] **Vanochtend is een Deutsche patrouille van 40 man**
in zoogenaamd Vrij België en het gehucht Moerschoofd dat buiten den draad ligt, gekomen. [...] Bij Eede hebben ze den electricischen draad, waar die vernield was, hersteld.
- 9415 28 oktober 1918 [...] **Een tweede minder aangenaam incident volgde weldra.**
Een Fransche jongeling, vallende in de termen tot terughouding, wist tot aan de uitgangspoort te komen en maakte van een daartoe gunstige gelegenheid gebruik om over te loopen. Doch nauwelijks den draad gepasseerd, werd hij door een Deutschen soldaat gegrepen, die hem met geweld weer binnen de versperring trachtte terug te brengen. [...] Geïnterneerden zijn er heden niet, en vluchtelingen komen er zoo goed als niet
- 9420 meer door. De brooduitdeeling in de wijk Moerschoofde, Belgische gemeente Sint Laurent, maar aan deze zijde van den draad, is heden begonnen.
- 9425 29 oktober 1918 **De Oorlog. (Vervolg van Blad B.)**
Van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens.
Men meldt ons uit Aardenburg :
- 9430 Weinig nieuws vandaag. De Duitschers hebben vanmorgen omstreeks zeven uur met een stevigen slag een gedeelte van den straatweg Aardenburg-Maldegheem, slechts een honderd meter van het hek af, opgeblazen. Deutsche en Belgische patrouilles bestoken elkaar nog in het vak tusschen Eede-Maldegheem, het kanaal en Middelburg in Vlaanderen. Vanmorgen, terwijl de gesneuvelde Belg te Eede begraven werd, zaten zij elk in een huizengroep ter weerszijde van het verlengde van de dorpstraat van Eede, vlak aan den draad en schoten op elkaar over de breedte van den weg slechts.
- 9435 De militaire overheid heeft alhier getracht den Belg, die aan de Hoom een Deutschen soldaat gedood heeft, te pakken te krijgen. Het gerucht liep, dat hij bij familie in Heelle vertoefde. Als ongewenscht vreemdeling kon hij dan tenminste naar een vluchtoord gezonden worden. Toen de patrouille, die er op afgezonden was, het huis binnentrad, was de vogel echter gevlogen. Naar zijn familie beweerde, was hij naar

- 9440 België terug, om zich bij het leger aan te melden als vrijwilliger. Een Belgisch luitenant aan de grens wist echter te vertellen, dat als zij hem te pakken kregen, de krijgsraad hem wel vonnissen zou. In iedere gemeente, die door de Belgen heroverd wordt, wordt onmiddellijk afgekondigd, dat het der burgerij ten strengste verboden is, zich met het de krijgsbedrijven in te laten. Heden één Duitscher geïnterneerd.
- 9445 30 oktober 1918 **De doodelijke draad.**
IJZENDIJKKE, 29 Oct. Hedenmorgen is een Belg door den electricischen draad gedood. Hij wilde van Holland naar België gaan, bij de Maagd van Gent.
- 9450 31 oktober 1918 **Men seint ons van de grens:**
Gisterenmiddag half vier werd bij de wachtpost St. Kruis de luitenant ten Bosch uit Apeldoorn gewond aan den elektrischen draad. Bij het inspekteren der posten en navraag doen naar nieuwe werken aan de Duitsche verdediging, gleed de luitenant uit en viel tegen de draad aan. Hij kreeg twee brandwonden aan de linkeronderarm en de rechtermiddelvinger werd afgebrand.
- 9455 31 oktober 1918 **Oktober 1918 Molenbeersel: Thieu van Luis**
en Door van Scheelkeubken trokken op 'nen viezen nacht van de maand Augustus den sperdraad over. Dat ze maar gauw op 't front aanlanden en een handje toesteken; zij zijn best bruikbaar.
- 9460 1 november 1918 - **In de buurt van Moershoofd bij St. Laureyns**
is een Nederl. officier bij het gaan langs een electricischen draad gestruikeld en gevallen. Daardoor kwam hij in aanraking met den draad, waarop slechts lichte stroom stond. Hij werd gewond aan arm en hand en is in het gasthuis te Aardenburg opgenomen.
- 9465 N w s.
- 9470 1 november 1918 **Door den electricischen draad getroffen.**
Men meldt ons uit Vlissingen dat de luitenant die aan den electricischen draad bij Eede is gewond, naar Vlissingen ter verdere verpleging is overgebracht.
- 9475 2 november 1918 - **De draad des doods.**
Woensdagnamiddag is te Eede (Zeeuwsch-Vlaanderen) een Nederlandsche 1e-luitenant in aanraking gekomen met den electricischen draad aan de grens. Hij kreeg ernstige brandwonden en is opgenomen in het ziekenhuis te Aardenburg.
- 9480 3 november 1918 **Een groot deel van de Belgische bevolking**
is eigenmachtig door den ontladen draad heengebroken. Welgestelden worden hier later door bevriende families per rijtuig met equipage afgehaald.
- 9485 4 november 1918 [...] **De Duitschers verdedigen zich op de linie**
van het kanaal Selzaete-Gent. De granaten der geallieerden vallen reeds op de brug van Selzaete. Blijkbaar moo? de Duitsche troepen, die terugtrekken, die brug nog passeeren, daar ze nog niet vernield is. Groote branden in het ontruimde gebied zijn waargenomen. De petroleum-tanks moeten vernield zijn.
- 9490 Aan de N. R. Ct. wordt uit Sas van Gent gemeld:
De toestand is sinds gisterenavond (Vrijdag) voor de Duitschers ten westen van het kanaal Gent-Terneuzen wel plotseling veranderd. Vannacht had overhaast de aftocht plaats. Volgens bewoners van Assenede konden de straten aldaar den drang van troepen niet verzwelgen. Achter zich lieten de Duitschers de spoorbaan en de wegen springen op regelmatige afstanden. Tot Selzaete is nu de draad stroomloos en op vele plaatsen vernield, waarbij kleine jongens thans voorgaan. De bevolking op het Belgisch deel is zeer verblijd.
- 9495 5 november 1918 **ONDER DE STREEP**
[door Jan Feith, getekend J. F. in het Algemeen Handelsblad]
Van een Haarlemsch meterken. [...]
Van geen betaling wilde ze weten, geen geld wilde ze aannemen, geheel overstuur, nu het dan toch waar was, dat Knocke bevrijd was van de vijanden, en daar de eerste bezoeker uit het naburige land over den elektrischen draad was gekomen, en hier in
- 9500 haar winkel nu met haar stond te praten over de al zoolang niet meer gehoopte bevrijding van haar land! [...]

6 november 1918 **Ter Neuzen, Dinsdagavond.**

9505 [...] Onze grensbevolking raakt aan dit alles min of meer gewend. De arbeid gaat weer zijn gewonen gang, tot vlak aan den draad.

6 november 1918 **Van de grenzen.**

9510 - Een zestal Duitse manschappen onder aanvoering van een feldwebel, was belast geweest met het weg breken van den draad bij de Achelsche Kluis. Zoo dicht bij het veilige Holland zijnde wilden de 6 mannetjes "durchbrennen", edoch Herr Feldwebel bracht de luidjes van 't idee af, door hun een geladen revolver voor den neus te houden.

7 november 1918 **Daar aan den anderen kant van de spoorlijn**

9515 stond weer onze Nederlandsche grenspost, maar 't witte woninkje was nu door een patrouille Belgen bezet. Zij waren er bezig met behulp van Belgische burgers den electrischen draad te sloopen, de witte isolatiepotten eruit te draaien, de hangende telefoondraden op te rollen en terwijl we daar gezellig naar stonden te kijken, zagen we plotseling een Belgischen korporaal een omtrekkende beweging om ons heen maken, en meten met zijn karabijn vooruit fluisterde hij ons zenuwachtig toe: "u zijt op Belgisch gebied, mee!" Dat merkten we wel, hier viel niet te gekscheren.

9520 "We zijn op Hollandsch" - antwoordden we nog even van 't plekje, waar we al gestaan hadden, toen de Duitse draad er nog langs liep, maar inderdaad bleek dat de Duitschers met Belgischen grond wat vrijgeviger waren geweest dan de Belgen zelf. 't Smalle strookje waar wij op stonden was sedert vanmorgen erkend Belgisch territoire te wezen en zoo waren we, wat een Rotterdamsche jongen de sannie zou noemen.

7 november 1918 **[...] Aan de grens hadden echter allerlei**

9530 min of meer belangrijke voorvallen plaats. Vooral aan den draad nabij Stakke was het heel den dag een drukte van belang. [...]

Dan komen de Belgische militairen aan den draad en vragen hun verwanten te waarschuwen. Er zijn altijd wel gediensstige Hollanders in de buurt, die naar Sas van Gent willen hollen, om de blijde boodschap over te brengen. Een korte poos later vindt dan het weerzien na lange scheiding plaats.

9535 In hetzelfde geval verkeerde een officier, die met een Hollandsche vrouw was getrouwd. Hij vernam, dat zij in Sas van Gent was en liet haar weten, dat hij aan den draad op haar wachtte. Het kwartier dat inmiddels verlopen moest, bracht hij schreiende door.

9540 8 november 1918 **SAS VAN GENT, 7 Nov.**

Een plotselinge stilte is hier ingetreden - een stilte die zonderling aandoet na de hevige beschietingen der laatste dagen. Wij waren zoo gewoon geraakt aan het rinkelen der ruiten en aan de hevige donderslagen, die dag en nacht van over de grens tot in Sas van Gent doortrilden, dat de stilte ons verraste en ongerust maakte. Juist toen algemeen uitgemaakt was, dat de wapenstilstand de oorzaak was van de ingetreden rust, donderden de Duitse kanonnen aan de Oostzijde van het kanaal weer los en wierpen een twintigtal projectielen op het gehucht De Katte. Uit een der gebouwen steeg spoedig een zware rookkolom op. Daarna zwegen de kanonnen weder. Vandaag zijn op verschillende plaatsen, waar het kanaal parallel loopt met de Belgische grens, vele 9550 Nederlandsche vlaggen geplaatst, die een, niet bedoelden, feestelijker indruk maken. Sedert gisteren is de grenssituatie bij "De Laatste Stuiver" veranderd. Er loopt daar namelijk een weg aan de Hollandsche zijde van de draadversperring, die tot dusverre door iedereen als Nederlandsch gebied beschouwd werd. Deze weg ligt echter op Belgisch gebied en sedert gisteren is die strook door de Belgen in bezit genomen, 9555 zoodat de Hollandsche posten een weinig achteruit getrokken zijn. Intusschen zijn enkele personen daarvan de dupe geworden. De Nederlandsche reserveofficier van gezondheid, dr. Eerdmans, bevindt zich nog steeds in Belgische gevangenschap. Een Hollandsch soldaat, die eveneens de grens had overschreden, is gisteren weder in vrijheid gesteld.

9560

9 november 1918 **DE ACHELSCHE KLUIS.**

Een verslaggeven van het Eindh. Dagblad bezocht dezer dagen de Achelsche Kluis en vertelt:

9565 In 't oog vallend was 't dat het torentje verdwenen was, dat bet bij de beschieting der Kluis in 1914 heeft moeten ontgelden.; het is thans vervangen door een kleiner torentje.

Wat bet uiterlijke der Kluis betreft, de daarbij gebouwde nood-kapel en "gastenkamer", daarover zal ik 't thans niet hebben.

- 9570 Door den Eerw. Pater-gastenmeester werd ik op echt loyale wijze ontvangen, waarvoor de Eerw. Paters trouwens algemeen bekend staan. Op mijn verzoek leidde hij mij door het gedeelte, waar tot Zaterdag 26 October de Duitschers sinds October 1914 hebben gehuisd. Zoals reeds in ons blad is gemeld, is de draad die eerst dwars door den grooten tuin leidde, verlegd tot op een kwartier afstand der Kluis, en is vóór den vroegeren
- 9575 Hoofdingang doorgeknipt. Zij is echter nog in haar geheel daar blijven staan, alleen een kleine opening geeft toegang tot die groote poort. Na eerst geleid te zijn door de groote ruime stallen, van waaruit de dappere Belgen de Kluis hebben verdedigd, die thans leeg en akelig daar liggen, en door Paardenstallen en verder gedeelte der Boerderij.
- 9580 [?] bracht de Eerw. Pater mij naar de Brouwerij, waar de Duitschers wel op z'n ergst hebben huisgehouden. Hier n.l. hebben ze vóór hun vertrek alles medegenomen en uitgebroken, wat van hunne gading was. De groote pompen met koperen kranen, twee koperen ketels, alles is door hen medegevoerd en op echt Duitse wijze uitgebroken en vernield.
- 9585 De lokalen, als de vroegere prachtige Bisschops-kamer, wachtkamers en keukens, die hen tot verblijf hebben gediend, zien er ellendig uit. Hier eerst ziet men, dat er Duitschers hebben geregeerd, geregeld op Duitse manier. Schoongemaakt zijn ze blijkbaar nooit, wat muren en vloeren duidelijk aangeven. Het overvullige vuil is gewoonweg in een gat in de vloeren gestopt, zonder dit verder op
- 9590 te ruimen, paneelen zijn uit de deuren getrapt, of geslagen, beelden en meubelen zijn op ergerlijke wijze bevuild. Het geheel geeft een treurigen aanblik. Muren en kasten zijn overigens niet beschadigd; deze zijn meestal, wellicht voor eigen gebruik, gespaard gebleven. Een mufte lucht hangt in alle kamers.
- 9595 Overigens is er huisgehouden, zoals boven is gezegd, zoals alleen Duitschers dit plegen te doen in het door hen bezette gebied. Uit de kachel, sacristie, kleerenkamer en apotheek is alles bruikbaar door hen medegenomen. Jarenlang is hier te werken, eer allee weer is hersteld, eer alles weer zal zijn,
- 9600 zoals vroeger. Hier ziet men één der vele treurige beelden uit dezen grooten krijg, zoals er zoovele zijn.
- 9 november 1918 **Onze bijzondere correspondent te Sas van Gent meldt nog:**
- 9605 In de dagen, vóór dat de strijd om Selzaete zoo hevig begon, kwamen tot veler verwondering nu en dan groote groepen Belgen in den dienstplichtigen leeftijd tegelijkertijd over den geladen draad in ons land. Het geheim is nu opgelost. Deze draad werd bediend door de electriche centrale te Assenede. De machinist was voor de verlokkingen van glimmende franken al evenmin ongevoelig als wie al niet in dezen
- 9610 oorlogstijd. Hij sprak dan met den leider van zoo'n gezelschap Belgen af, dat hij op een bepaald uur onverhoeds een mankement aan zijn machine zou krijgen, waardoor de stroom zoo lang van den draad zou zijn. Aldus gebeurde steeds stiptelijk. Een storing ligt in een klein hoekje.
- 9615 12 november 1918 <http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/viewtopic.php?t=916&start=100> Het laatste slachtoffer van de draad viel wellicht daags na de wapenstilstand op 12 november 1918. Landbouwerszoon Jan Van Looveren kon niet vlug genoeg thuis zijn om zijn ouders het goeie nieuws te melden dat hij in Nederland een boerderij gekocht had. Het gerucht ging toen al dat de versperring niet langer onder spanning stond, en
- 9620 dat werd Van Looveren noodlottig.
- 14 november 1918 **ANTWERPEN.**
- Men seinde gisteren uit Roosendaal aan de N. R. Ct.: Antwerpen was inderdaad vandaag voor het eerst bereikbaar en wij hebben er zonder moeite zonder pas den dag kunnen doorbrengen.- Toen wij van ochtend ni Esschen kwamen, waren de vlaggen er allen weer weg op bevel van de Duitse bezetting, die aldus voor 't laatst haar macht deed gelden, en een uur gaans achter Esschen aan de draadversperring, scheen die macht aanvankelijk nog grimmig genoeg om ons den doortocht onmogelijk te maken. Een groote drom Belgen stond er voor het ijzeren hek te wachten, teleurgesteld, dat zij ook heden nog niet voorbij kenden. Op onze vraag toonde de Duitse wacht zich wel bereid om den electriche stroom uit te schakelen voor grof geld. Toen wij echter den commandant lieten roepen en enkele vriendelijke woorden met hem hadden gewisseld, haalde hij den sleutel te voorschijn en de groote poort ging voor ons alleen open. Groot was de verbazing in het land daarachter bij de

9635 bevolking, toen ze ons kalm naar Antwerpen zag fietsen, en honderdmaal moesten wij
antwoorden op de gespannen vraag: is de grens al open?
In Maria-ter-Heide hoorden wij van de opgewonden menschen, hoe 's nachts al duizenden
soldaten in de richting Turnhout waren doorgetrokken, en blijde begroetten zij ons
als de eerste Nederlanders. Wij pakten hier de electriche tram naar Antwerpen. Door
9640 Merxem komende zagen wij een groot aantal huizen met gebroken vensters. Een half uur
te voren had er een dynamietontploffing plaats gehad, een ongeluk bij het te water
gooien van munitie, dat een 15-tal burgers het leven kostte.
Antwerpen bleek nog propvol soldaten, onder wie zeer velen van de marine, nagenoeg
9645 allen met roode cocardes versierd Alle militaire auto's, vrachtwagens en karretjes
reden met roode vlaggen en de weinige officieren die zich heten zien, werden door de
soldaten volkomen genegeerd.
In het paleis van justitie zetelde de soldatenraad e nvan daaruit was het een zeer
druk komen en gaan. Alles stond in het teeken van het vertrek. Overal wagens met
koffers en kisten, telkens troepen soldaten met pak en zak te voet de stad
9650 uittrekkende en alles rood, ook de vele emagere paarden met roode linten versierd. De
eenige Deutsche vlag, die wij zagen, woei nog hoog van den Lieve Vrouwe Toren. Maar
ge hadt Zondag hier moeten zijn, kregen wij telkens te hooren. Het was haast niet te
gelooven, dat de revolutie hier pas drie dagen oud was.
Tegen donker terugkeerende kwamen wij eerst recht onder den indruk van het groote
9655 wegtrekkende leger. Alles wat aan dezen kant van Antwerpen had gelegen, kwam met
hutje en mduje den weg langs, min of meer onordelijke benden soldaten en eindelooze
rijen voertuigen met veel kadaver over de keien. En daarachter in het duister telkens
het blij geroep der bevolking. Aan de draadversperring gekomen, vonden wij nu het
ijzeren hek wijd open staan. België was weer van zijn ijzeren boeien vrij. Te Esschn
9660 aan alle huizen weer de vlag.

15 november 1918 **AAN EN OVER ONZE BELGISCHE GRENS.**

Men meldt ons uit Zundert:
Gisteren zijn de Duitschers aan de grens vertrokken in goede orde. De poort over den
9665 steenweg Breda-Antwerpen was opengezet, maar op den electriche draad was nog
hoogspanning ingeschakeld.
Naar de Duitschers ons verzekerden hadden er in den nacht van 12 op 13 November
tusschen Hoogstraten en Zundert nog drie personen aan den draad den dood gevonden.
Vluchtelingen zijn langs hier niet gekomen en worden ook niet meer verwacht.
9670 De Belgen uit de grensgemeenten willen naar Nederland komen, maar worden zonder goede
papieren door onze soldaten niet toegelaten.
Enkele beginnen reeds hun zaken bijeen te garen om spoedig naar huis te kunnen
terugkeeren.

9675 16 november 1918 **De Belgen, zoo verneemt de N.R.Ct. uit Aardenburg,**
maken korte metten met die genen hunner landgenooten, die voor de Duitschers zaken
hebben gedaan. Verscheiden bekende handelaars uit Maldeghem en St. Laurens zijn al
gevangelijk weggevoerd. Ook moeten zij uit "Vrij België", dat aan deze zijde van den
9680 electriche draad lag, die ten behoeve der Duitschers gesmokkeld hebben, het
ontgelden. Een vader en zoon zijn al medegenomen wegens peper smokkelen, [...]

17 november 1918 **HET VERKEER MET BELGIË VRIJ**

9685 De doodelijke draad is thans langs de geheele grens buiten werking gesteld, zoodat
het verkeer naar en van België weer vrij is. Hiervan wordt druk gebruik gemaakt. -
(V. D.)

19 november 1918 **BERG.**

* Feestvreugde. De Belgen vierden Zaterdag feest. Een massa volk trok voorafgegaan
door de Harmonie, langs de grens, het Belgisch volkslied zingend. Allen waren getooid
9690 met vlaggetjes.
De electriche draadversperring, welke thans niet meer geladen is, is thans door de
Belgen gedeeltelijk weggebroken.
* Vernielzucht. De Belgen luchten hun gemoed thans door alles te vernielen, wat de
Duitschers hebben aangebracht. De draadversperring is gedeeltelijk door hen
9695 weggebroken.
Gistermiddag ging een groot barak, welke gediend had tot slaappleats van de Deutsche
militairen, in vlammen om. Tot gisterenavond brandde het nog.
't Was feitelijk jammerv an het dure hout, dat beter had kunnen gebruikt worden, dan
om te verbranden.
9700

- 20 november 1918 [...] **Wij wierpen een minder vriendelijken blik**
op het nu gelukkig verlaten Duitsche wachthuis aan den "draad", waaraan, zoowel aan
het een als aan den ander, zoo weinig aangename herinneringen verbonden zijn, en
bevonden ons plotseling te midden der kerkgangers uit Esschen, die met hooge hoeden
9705 en talrijke decoraties blijkbaar hun verlossing waren gaan vieren.
- 23 december 1918 **DE BELGEN AAN DE GRENS.**
- Men bericht ons van de grens bij Nijmegen, dat Belgische posten Vrijdag officieel
de grenswacht van de Duitsch-Nederlandsche grens hebben betrokken. De
9710 passenaftempeling geschiedt nu reeds door de Belgische wachters, die tegenover de
grenspassanten strenger optreden dan de oude Duitsche grenswacht, door wie de
smokkelhandel oogluikend werd toegestaan. Er is sprake van, dat een electriche
draadversperring langs de grens zal worden aangelegd - een navolging dus van het
Duitsche voorbeeld aan de Belgische grens tijdens den oorlog.
- 9715 16 januari 1919 **De abdij van Achel.**
De correspondent van de Msbde. te Tilburg schrijft:
Gedurende de oorlogsjaren is de bekende abdij der paters Trappisten te Achel het
tooneel geweest van veel verwarring en strijd
9720 De eens zoo stille plek werd gemaakt tot oorlogsveste op de wijd-vermaarde "Achelse
Kluis" ontkwam ternauwernood aan het lot der verwoesting.
Reeds in de eerste dagen van den grooten wereldstrijd nam de Belgische krijgsoverste,
generaal de Schepper, bij zijn terugtocht voor bet Duitsche leger de wijk naar dit
klooster aan den uitersten Noordrand van het Belgisch gebied en verschanste er zich.
9725 De Duitschers richtten daarop hun geschut op de abdij, zoodat de granaten barsten op
het hooge dak der kerk en den slanken toren vernielden, die zoo vriendelijk uitstak
boven de populieren in het rond. Van de abdij ware niets gespaard, als generaal De
Schepper niet tijdig had ingezien, dat tegen de overmacht geen stand was te houden.
De Belgen ontruimden het klooster, om plaats te maken voor de Duitschers, die het tot
9730 kazerne inrichtten.
De paters waren van hun eigendom verdreven en hadden hun toevlucht gezocht op
Nederlandsch gebied, waar een stalling en een hoeve van het klooster stonden. Hier
wilden zij den loop der gebeurtenissen afwachten, maar spoedig bleek, dat in den
eersten tijd van een terugkeer naar hun klooster niets kon komen. Verschillende
9735 paters vertrokken toen naar Duitschland, terwijl anderen een onderkomen vonden in de
abdiyen van Diepenveen en Tegelen. De bloeiende communautiteit was daarmee uiteen
gerukt. Slechts een vijftal paters bleef in de onmiddellijke nabijheid en hield een
waakzaam oog op hetgeen met hun klooster geschiedde. Zij richtten de kleine stalling,
die aanvankelijk als kippenhok had dienst gedaan, tot noodwoning in en, zoo goed en
9740 zoo kwaad als het ging, waakten zij hier over het hun ontroofde gebied. Zij moesten
het aanzien, dat hun landerijen verwaarloosd werden, greppels en grachten werden
grachten werden gegraven, de kloostergebouwen vervuilden, groote bressen werden
gemaakt in den ringmuur en ten slotte de electriche draad werd gespannen. Toch
maakten de Duitschers het niet te erg en toen eenmaal een verblijf was ingericht,
9745 lieten zij alles bij het oude en spaarden zoveel mogelijk kerk en klooster. De paters
kregen daartoe goede hoop, dat alles weer tererecht zou komen en met rusteloozen
ijver gingen zij opnieuw aan den arbeid en bouwden bij hun primitief verblijf een
grootte houten barak, waarin men tijdelijk het kloosterleven zou kunnen voortzetten.
De noodbouw was spoedig gereed en velen keerden terug naar de dierbare plek met de
9750 stille hoop, dat weldra ook het klooster weer kon worden betrokken.
Toen kwam de wapenstilstand.
De Duitschers trokken af, de doodelijke draad verdween, het klooster was vrij, maar
slechts enkele dagen.
De Belgen kwamen terug en opnieuw werden de kloostergebouwen opgeëischt om als
9755 kazerne dienst te doen. Doch geen groote legerschaar werd er ingekwartierd, slechts
zeven manschappen vormen bet bezettingsleger van dit groote complex, terwijl de 57
paters zich moeten blijven behelpen met hun noodgebouw en het kunnen aanzien, dat hun
eigendommen onbewoond en verlaten liggen.
Toen zij Maandag de lijkplechtigheden vieren voor den overleden pater abt Mauritius
9760 Lans, werd hun als hooge gunst toegestaan de prachtige kloosterkerk nog eens te
betreden en toen heeft na meer dan vier jaren weer hun gezang geklonken langs de
hooge gewelven.
Na een dag werd het klooster opnieuw voor de paters gesloten, zonder dat zij weten
wanneer men het voor goed betrekken kan. Daarom kan van een nieuwe abtskeuze in den
9765 eersten tijd nog geen sprake zijn en is pater prior Vitalis met het bestuur van het
convent belast. Met verlangen zien de paters er intusschen naar uit, dat het Belgisch

legerbestuur de kleine bezetting zal terugtrekken, om dan met volharding het werk van voorheen te kunnen hervatten.

9770 [8 februari 1918] **Met de Belgische Troepen door West-Vlaanderen!**
door JAN FEITH.

- "Vous allez écrire de l'histoire et faire de la littérature!" drukte me de Belgische bataljonscommandant, majoor H., beide handen, bij het afscheid nemen te West-Capelle; dit was zijn noordelijkste voortgangspunt voor den Zaterdagavond, nadat hij in geforceerde marschen, de artillerie, legertrain, compagnies-keukens, alle rollende oorlogsmateriaal had achtergelaten bij de pas sedert eenige uren geleden opgeblazen bruggen, nog niet door de genie hersteld, en na in drie dagen van het zuiden over Ostende snel te zijn opgerukt, om het noordwestelijk deel van Vlaanderen te zuiveren van de Duitschers en het land met de eigen Belgische legers te bezetten.

9780 Ik gaf als repliek, sterk zijn handdruk beantwoordend:

- "De l'histoire, oui mon commandant!, de la littérature, ah non!"
Want mijn aantekeningen, onder weg en overal neergekrabbeld, had hij me, na er een vluchtigen blik in te hebben geworpen, hoffelijk teruggegeven. En die aantekeningen bevatten niet anders dan de langs den weg neergeschreven indrukken van een journalist, die op zijn avontuurlijke tocht in het door de Duitschers nauwelijks ontruimde West-Vlaanderen en het dadelijk daarna al door de Belgische overwinnaars bezette eigen gebied, zijn geschiedenis van den dag vastlegde, geen litteratuur produceerende, maar een bladzijde Belgische wereldgeschiedenis vertolkend. En deze journalistieke aantekeningen volgen hier, ongewijzigd, niet bijgewerkt, in denzelfden vorm zooals ik ze op m'n block-note raffelde.

In Zeeuwsch Sluis.

Sluis, het zuidelijke stadje in ons Zeeuwsch-Vlaanderen, oud en kostelijk bekend tusschen zijn wallen en schildwachten, wordt me te nauw en benauwd. Ik heb er een dag vertoefd. Ik heb er, veilig aan dezen kant van den verdoemlijken Duitschen electricischen draad, de ontruiming aanschouwd, den heelen Vrijdag als een feestelijken dag, het vertrek der grijze Deutsche schildwachten, die teruggetrokken werden van de kust, aan de hoofdwegen verzameld werden, alle kunstmatige verkeersmiddelen achter zich vernielend met geweldige ontploffingen, en dan snel, doch in volmaakte orde oostwaarts trekkend, hun dunne verspreide gelederen, zwaar bepakt en gezakt, door de leege Vlaamsche akkers en verwaarloosde vlasgarden streepend.

Ik heb er ook gekeken, van den eenzamen hoogen toren van de schoone slaapster Sint-Anna-ter-Muiden, bij dag en nacht, naar het slot-tafereel van het bombardement van de Belgische Noordzee-kust. En het groote, verheven, wellicht laatste luchtgevecht aan onze Zeeuwsche grens tusschen een Duitsch vliegskader en hun Engelsche overwinnaars heb ik boven me gehoord; doch daar het verscholen bleef achter een balke wolkbank heb ik het niet kunnen zien.

En de Deutsche deserteurs, lam en ellendig, had ik. dan hier, dan daar, over de grens zien vluchten, in angst voor hun eigen electricischen hoogspanningsstroom, klauterend over het vijftal draden, dat heel onze zuidgrens dreigend omspant, om zich, geslagen en met wrok in een laatste gebaar naar hun aftrekkende commando's, in ons land te laten interneeren.

Een dag lang, en een deel van den Vrijdagnacht, had ik naar dit alles gekeken, zelf emotie-loos en achteloos, als naar een levend, bitter waarachtig bedrijf van het oorlogsdrama, waarvan dit pakkend ondertafereel zich tegen ons land afspeelt. Maar nu wilde ik zelf midden in het stuk staan, omdat ik vóórvoelde, hoe daarginds, in België, in 't zuidelijke broederland, in het ons zoo na-liggende Vlaanderenland het droeve drama na vier lange jaren zich tot een verheffende apotheose ging wijzigen. En in Sluis, in ons land, kon ik het niet langer uithouden.

Naar Cadzand.

Maar die helsche draad trok daar nog steeds de onoverkomelijke scheidingslijn. Dan een ontelbaar aantal dubbelposten, opgesteld langs elken zuidelijken weg, tot zelfs aan de kleinste weggetjes. En nog strenger de militaire voorschriften, waartegen legitimatie-papieren noch plaatselijke paspoorten een remedie vormen. Ook, eerlijk gezegd, de nuchtere bedachtzaamheid, waarschuwend, dat het klauteren over de electricische draden, of het ondergraven daarvan met nauwlettende Hollandsche bewaking, het toch al gewaagde avontuur, om nu al in België te willen binnenkomen, niet geraden ware.

9830 's Nachts bonkten overal naar het zuiden de zware schoten en dreunden de ontploffingen. Dat roep, dat lokt! En eindelijk kan ik het niet meer weerstaan. 't Is nog heel vroeg in den ochtend. Ik kan toch niet slapen. Ik heb geen voorbereidingen te

- 9835 treffen. Een fiets heb ik al tot mijn beschikking gekregen. Baggage vormt slechts ballast onderweg. Wat brood en chocolade als mondkost; wat Hollandsche sigaren om niet met leege handen te staan!
- Ik wek m'n vriend, die uit Amsterdam met me is meegereisd en naast me slaapt in een der kleine houten doosjes, die men in het Sluissche hotel logeerkamers noemt. Hij zal van de partij zijn, zóóver als dit te wagen valt; want hij heeft geen papieren om zich te legitimeeren, als het noodig mocht zijn, straks.
- 9840 We zitten al te fiets. 't Is een dampige ochtend, nog bleek van na-nacht, doch boven de zilverwaden over de vette, omgeploegde bietakkers klaurt het rozig. Het zal een schoone, zonnige herfst-dag worden voor Zaterdag 19 October.
- Sluis slaapt nog na zijn koortsroes van gister.
- 9845 Tien minuten buiten het stadje vinden we uit de ochtendniveaus het smalle, diepe kanaaltje, dat westwaarts naar Cadzand, recht naar zee loopt. De schildwachts houden ons tegen. Doch mijn paspoort, afgegeven door den burgemeester van Sluis, afgeteekend door den vice-admiraal, commandant van Zeeuwsch-Vlaanderen, blijkt voldoende voor het tweetal argelooze fietsers op een vroeg-ochtend-ritje.
- Op dezelfde wijze komen we verschillende volgende Nederlandschen schildwachten voorbij. Het wordt ons niet moeilijker gemaakt. Alleen de laatste dubbelpost, opgesteld op den hoogen zeedijk, die zich van het Nederlandsch Cadzand naar het Belgisch Knocke blokt, bestudeert lang m'n papieren, maar vergeet daardoor, dat we met z'n beiden zijn. En als ik toestemming verkrijg om van den zeedijk af te dalen naar het wijde Niemandslan, dat zich met zijn moerassige gorzen tot den duinzoom
- 9855 uitstrekt, glipt mijn tochtgenoot mee omlaag.
- Samen baggeren we de sappige uitloopers van het Zwin door; we moeten springen over de tusschen het wilde hooge moerasgras verscholen kreekjes; telkens moeten we omloopen en een begaanbaren uitweg zoeken. De fietsen vormen een hinderlijk beletsel. Pas later zal ik m'n rijwiel als het eenige vervoermiddel in heel West-vlaanderen zegen!
- 9860
- Over den electricischen Draad.**
- Eindelijk, den steilen duinwand beklommen, staan we aan de strandgrens. Achter ons ligt het duinen- en gorzengebied uitgestorven. Vóór ons is het strand al even verlaten, zoover we kunnen zien. Maar aan den duinvoet, achter den electricischen draad en door een gewirwar van draadversperringen, ontdekken we 'n paar figuurtjes, die om een rookende barak sluipen. We roepen, we wenken, we schreeuwen; met onze zakdoeken maken we onze vredelievende bedoelingen kenbaar. Maar de verre menschen-poppetjes verdwijnen, schuchter weer wegschuilend achter het rookend karkas van de houten loods. We verdubbelen onze kreten; we wuiven met wijde gebaren. En eindelijk waagt
- 9870 zich iemand, kleintjes zich aandrukkend tegen de duinglooiing, in onze richting. 't Is een armelijke man, oud en vervallen. Voorzichtig sluipt hij nader. Achter de versperringen van prikkeldraad en balken blijft hij dralen, de handen omhoog, als een gewoonte gebaar.
- "Wie zijde ge?... wat wilde, gijliedant?"
- 9875 Hij is bang en spreekt zacht; anders galmen die zangrijke stemmen van het volk dat langs zee leeft, en gewend is de woorden luid te laten schallen door de duinen. We zeggen hem, dat wij over de grens willen.
- "Zijt ge Ollanders!?!... Komde-ge van ginds?!... En de Dutsers, zijn dien alle dan nie' al weg?"
- 9880 We verzekeren hem, dat er geen Duitschers meer langs onze West-Zeeuwsche grens staan.
- "Nom-de-du!... nom de-du!" Hij staat verdwaasd voor zich heen te vloeken van blijdschap. Dan in eens: "Ge wilt over den elektriek?... alla, ik mot u seffens helpen!" En hij scharrelt tusschen de prikkeldraadvergroeiingen door.
- "Pas op voor den draad!" waarschuwen we nog.
- 9885 Maar de ouwe heeft zijn hand al vooruit geklauwd en grijpt de draden, driftig, heftig, alsof hij in z'n greep iets wil vermorselen: "Zelie ze ons nog langer kwellen met hun elektriek, nom de-du!"
- De draad, dien hij vastklemt, is stroomvrij. Eindelijk dan! En ik ben al tegen een der palen geklommen, zoek steun voor m'n voet, en met een wilden sprong kom ik
- 9890 terecht in het duinzand, aan den anderen kant van den draad, ha! aan den Belgischen kant.
- Mijn vriend volgt. Dan de fietsen.
- We staan op bevrijden Belgischen bodem
- (Alg. Hbl.)
- 9895
- 13 maart 1919 **Openbare Verkoopning te Ter Neuzen op Woensdag 19 Maart 1919,** des namiddags te 2 uur, op een terrein bij de Axelsche Brug, voor den Belgischen Staat, van:

- 9900 isolatoren met beugels, losse beugels, prikkeldraad, gladdraad, gevlochten gladdraad, staaldraad (plm. 1000 K.G.). en wat meer zal aanwezig zijn.
Alles afkomstig van de Duitse draadversperring aan de Belgische grens. [17195.30]
Betaling met 10 pCt. verhooging contant.
Notaris VAN DER MOER.
- 9905 16 mei 1919 **Buitenlandsch Overzicht.**
Gisteren heeft in de Belgische Kamer een zeer bewogen vergadering plaats gehad, daar er door Vandeperre geïnterpelleerd is over **de Vlaamsche kwestie**. De interpellant zeide, dat de Grondwet van 1830 een theoretischen staat wilde stichten, die niet in harmonie was met de kwaliteit van het land. Men wilde de Vlaamsche bevolking verfranschen, maar men slaagde in die poging niet. Een radicale wijziging is nu geboren. Het Vlaamsche volk moet opgeheven worden uit de minderwaardigheid, waarin het, uit een administratief oogpunt bezien, geplaatst is ten opzichte van het gebruik van de taal. Vandeperre betoogde, dat sedert 1914 iedere erkende Flamingant in het leger onder verdenking stond.
- 9910 De socialistische afgevaardigde Hubin riep uit: de Flaminganten hebben het land verraden en hij voegde van Cauwelaert, den katholieken afgevaardigde toe: U vooral, want u hebt een vreemd land gemengd in hetgeen er in België op poütiek gebied omging. Deze opmerkingen gaven tot hevige incidenten aanleiding.
- 9915 Van Cauwelaert erkende, dat hij verplicht was geweest een memorandum tot de Engelsche regeering te richten over de Vlaamsche kwestie en over zijn particulier gedrag toen hij uit Nederland naar Havre wilde gaan.
- 9920 Onder het tumult riep Kamiel Huysmans, de socialistische afgevaardigde, tot den socialistischen afgevaardigde Périn: houd je mond, dwaas! Périn antwoordde, dat was je toen je naar Stockholm ging!
- 9925 Van Cauwelaert, de katholieke leider der Vlamingen, zeide pijnlijk te zijn getroffen door de incidenten. De talenkwestie is de ernstigste welke moet worden opgelost. Een poging om het Vlaamsen uit te roeien is mislukt. Het Vlaamsche volk eischt zijn recht op zich van zijn taal te bedienen. De wet van 1919 werd in het leger nimmer toegepast. Hij verklaarde, dat men te Havre de Vlaamsche pers stelselmatig negeerde.
- 9930 De officieuze pers, geholpen door Belgische agenten te Rotterdam, is de oorzaak van alle misverstanden tusschen België en Nederland. Hij kwam op tegen de bewering, dat hij ooit het activisme zou hebben begunstigd. Hij besprak uitvoerig de geheime diensten, die een geweldige anti-Vlaamsche campagne voerden en zette daarna de Vlaamsche eischen uiteen. Wij willen de Vlaamsche kwestie niet oplossen door
- 9935 revolutie, zeide hij, maar door een doeltreffende evolutie. Wij beminnen ons land hartstochtelijk.
De minister van oorlog verklaarde, dat Van Cauwelaert, door zijn aanvallen te generaliseeren, het geheele officierencorps verdacht maakt, hetgeen hij niet mag toelaten.
- 9940 De Kamer geraakte in opschudding, de voorzitter verzocht herhaaldelijk kalmte. De socialist Troclet zeide: De rede van Van Cauwelaert is tendentieus. Door te beweren, dat hij het activisme bestreed, maakt hij in werkelijkheid propaganda voor het flamingantisme. Hubin herinnerde er aan, dat zoo de Vlamingen in het leger al in de meerderheid waren, duizenden Walen zijn omgekomen, doodgeschoten, verdronken of
- 9945 door den electricischen draad gedood, toen zij de grens wilden oversteken. Hij brengt hulde aan alle Belgen, zonder onderscheid, die tot het leger hebben behoord. Hij noemde het een schandaal, dat iemand in een in Engeland gepubliceerd Vlaamsch blad het Vlaamsche volk met Ierland heeft durven vergelijken.
Minister Anseele (socialist) zeide: En als het nu eens juist was!
- 9950 Hubin ging voort: Dit was geen reden om onze vrienden en bondgenooten te mishagen op zulk een oogenblik.
De Kamer juichte Hubin toe.
De liberaal Féron noemde de houding van den minister een schandaal.
Minister Anseele riep iets over een aanval op Engeland, maar het lawaai was zoo hevig, dat de president voortdurend de electricische bel moest luiden.
- 9955 Volgens een nader bericht vatte men de interruptie van Anseele op, als zou hij hebben willen zeggen: De Engelsche arbeiders maakten van den oorlog gebruik om hun eischen door te zetten en zij hadden gelijk.
Hubin verklaarde, dat het memorandum, door Van Cauwelaert aan de Engelsche regeering overhandigd tijdens de Vlaamsche propaganda, aan het Belgische front groote woede heeft gewekt. De bijeenkomsten van Van Cauwelaert en Vandeperre zijn daden van verraad. Als zoo iets in Frankrijk of Engeland was voorgevallen, zou de justitie er zich mee bemoeid hebben. Schoone dagen staan België nog te wachten, maar het uitvaagsel moet verdwijnen.

- 9965 De Kamer juichte den spreker toe, velen komen hem de hand drukken.
De zitting werd daarna opgeheven.
In een telegram uit Brussel aan de "N. R. Ct." wordt over deze vergadering nog
gezegd: "De interpellatie-van Cauwelaert, Vandeperre, Vandevijvere heeft wederom
aanleiding gegeven tot zeer heftige incidenten. Van Cauwelaert heeft der regeering
9970 verweten, dat zij geen enkele Vlaamsche industrie- of vakschool in Vlaanderen
opgericht heeft.
Doelende op het aan het Engelsche consulaat gezonden memorandum over het activisme en
de hem gevoerde perscampagne, zeide van Cauwelaert: die pers heeft een slechte
werking gehad; zij belasterde ons tegenover den vreemdeling; zij heeft aan de
9975 Fransche bladen brieven gezonden, waarin zeer achtenswaardige personen als
bedenkelijke germanophilen werden voorgesteld. Het werk van die pers, die le Havre
gevestigd was, maar die zich ook in Engeland en Nederland deed gelden, is voortgezet.
De militaire veiligheidsdienst is van Rotterdam tot Havre en tot aan het front toe
een dienst van verdachtmaking geweest tegen ons. Ik heb door dien dienst over mij of
9980 over mijn vrienden opgestelde rapporten gezien. Een dier rapporten heeft alles gedaan
om een bewonderenswaardige instelling als die der oorlogsmeters in Nederland verdacht
te maken. Van Cauwelaert sprak vervolgens tegen, dat hij voorstander van de
bestuurlijke scheiding zou zijn. De vervlaamsching der hoogeschool te Gent door de
Duitschers heeft hij tijdens den oorlog bestreden. De spreker eischte vervolgens voor
9985 de Vlamingen volledige intellectueele ontwikkeling.
Minister Anseele zeide in den loop van het debat: Er is hier op de arbeidersplaatsen
niemand, die den Vlamingen de billijke voldoening zou weigeren om een ieder vrijheid
te laten zich in zijn eigen taal te ontwikkelen. Maar de Vlamingen willen dwang; wij
zijn voor vrijheid (langdurige toejuichingen).
9990 Woensdagmiddag voortzetting van de interpellatie. Over de felheid van den strijd om
't Vlaamsen, die op 't oogenblik in België wordt gevoerd, geeft het volgende
artikelje van het "Handelsblad van Antwerpen" eenig denkbeeld:
Wij lezen in "Vooruit", nummer van 10 Mei, onder rubriek "Voor onze soldaten. – Uit
het bezet gebied":
9995 Hoe dikwijls hebben wij geen gegronde klachten te lezen gehad nopens het verdrukken
van hel Vlaamsen in het leger?
Het heeft den schijn dat men zulks wil bestendigen.
Toevallig krijgen wij een plakbrief in handen, melding gevend van een voetbalmatch
voor den beker des konings. Om elkeen tevreden te stellen was die gedrukt in beide
10000 talen. Frans en Vlaamsch, denkt gij? Verschooning! Fransch en... Duitsch!
Nu begrijpen wij er niets meer van! Zijn de Vlamingen dan zulke nietige schepsels,
dat zij zelfs beneden de Duitschers geacht worden?
In de Sportgroep van 't le C. is het streng verboden gemeene zaak te maken met de
Duitsche burgers; wie tegen dat bevel handelt, wordt met zware straffen bedreigd. Op
10005 de match echter zijn de Duitschers toegelaten en, volgens den plakbrief, nevens onze
Waalsche broeders, vóór de Vlamingen. Er mag dus wel "gemeene zaak" worden gemaakt,
behalve met de Vlamingen!
Dezelfde zweepslagen krijgen de Vlamingen in 't gezicht in de cinema's. Alle
opschriften der films zijn uitsluitend in het Fransch. Ja toch, de oorlogsfilms zijn
10010 in 't Fransch en in het Engelsch. Ontmoette men misschien geen Vlamingen aan den
IJzer? Stonden zij misschien op het achterfront, van Calais tot Le Havre?
Onze "Jassen" zijn reeds zóó gewoon aan die miskenning, dat zij lachen, onverschillig
de schouders ophalen en zeggen: "Pour les Flamands la même chose!"
Het kan en mag toch zoo niet blijven: Wij verdienen toch meer dan een bestendige
10015 miskenning.
Wie van zal hier ingrijpen?
Of moeten wij, Vlamingen, hel zelf doen, op gevaar af van Spartakisten of
Bolsjewisten genoemd te worden?
Wij vragen aan den minister van oorlog, wie die orders geeft? Wie zijn de menschen
10020 die in 't leger het Vlaamsch en de Vlamingen behandelen als verachtelijk en
minderwaardig? Wie vernedert er de jongens die hun bloed en hun leven voor het
vaderland geofferd hebben? Wij zeggen, dat het laag en gemeen is, zooals men
tegenwoordig te werk gaat; laag en gemeen, er zijn geen andere woorden".
- 10025 1 oktober 1919 **Van Belgie naar Nederland.**
Een journalist van ???? is na door de Belgische Kempen gezworven te hebben op
Nederlandsch gebied gekomen. Hij beschrijft dien overgang als volgt:
Een paal. De grecs. We denken een oogenblik terug aan den elektrischen draad die,
tijdens den oorlog, Meir van België scheidde, zoodat het rechtstreeks aangewezen was
10030 op Holland v e d nken aan de nachtelijke avonturen hier, beleefd door zoo menig Belg,

die de streep over wou, terwijl de dood gluurde van alle kanten tegelijk. Enkele oogenblikken maar denken we zoo. Want de aangrijpende schoonheid van de grens strook, met haar schilderachtig struikgewas, doet ons alle verleden vergeten. Even stijgt de baan. Ze zwenkt. We zijn zonder dat iemand ons den weg versperd, in

10035

Nederland. Geen rijke wacht, geen marechaussee. Een tiental minuten trappen we: we bereiken Zundert het eerste Nederlandsche dorpje. Hier is alles helderheid, zindelijkheid, orde. De hagen netjes gescheerd, de tuintjes frisch verzorgd, de huizen als juweeltjes, de straten helder... En al de opschriften, de reclame borden Nederlandsch. We hebben 't gevoel van in een veronachtzaamde streek

10040

in een land van echte beschrijving aangekomen te zijn. Ons schrijnt het te moeten denken dat niet alleen de oorlog de schuld van dat opvallend verschil is. De schuld ligt veel verder terug in 't verleden en is veel dieper. De schuld, dat is de slordige opvoeding van ons volk, het gebrek aan werkelijke beschaving, het verstoken zijn van wat den mensch werkelijk tot mensch maakt: de opleiding, de goede opleiding naar eigen aard en geest, naar eigen rasbehoeften naar eigen taal. Overall waar de Vlaming komt voelt hij zich en zijn eigen streek de mindere door de schuld van hen die op zijn eigen, goede Vlamsche paden zouden moeten voorgaan, en door zijn eigen groote schuld, door zijn lamheid.

10045

10050

3 oktober 1919 **Een verrader.**

Op de beurs te Brussel is eenige beroering gewekt door de inhechtenisneming van een bekend makelaar in effecten, die zich aan verduistering van groote bedragen heeft schuldig gemaakt, meldt het "Hdbl." De man, die werd opgepikt, toen hij op het punt stond de Nederlandsche grens te overschrijden, blijkt een individu te zijn, die tijdens den oorlog ernstig verraad heeft gepleegd. Hij had in den Haag bij de Passage een wisselkantoor opgericht, waar hij de uit het bezette gebied gevluchte Belgen bediende. Zoodoende kwam hij vaak te weten op welke plaats zijn landgenooten onder den electricischen draad waren doorgekropen, hetgeen hij aan den Duitschen spionnagedienst mededeelde. Hij werkte samen met den hier te lande bekend geworden Duitschen propagandist Reichmann.

10055

10060

7 oktober 1919 **De Achelsche Kluis.**

De vermaardheid van de Achelsche Kluis is er gedurende de oorlogsjaren niet op verminderd, integendeel, het feit dat dit 4 jaren lang door de Duitschers is bezet, heeft "De Kluis" aan actualiteit doen winnen. Het is daarom niet te verwonderen, dat het getal toeristen, dat de Kluis bezoekt, steeds toeneemt en de gulle gastvrijheid, waarmede de paters de bezoekers ontvangen, zal voorzeker niet weinig bijdragen om aan de Achelsche Kluis nog meerdere bekendheid te geven.

10065

Profiteerend van het heerlijke najaarsweder, maakten wij dezer dagen een uitstapje naar Noord-Brabant en brachten toen tevens een bezoek aan de Kluis. De tocht ging per rijwiel van Valkenswaard uit. Dit nijvere dorp was Maandag tot een rustdag geproclameerd, daar een Duitsch vliegenier, Hauptmann Driessen, zijn evoluties in de lucht zou vertoonen. Bij zulk een gelegenheid zijn de inwoners van Valkenswaard in feeststemming; er wordt een extra glaasje gedronken en geen vrouwtje blijft bij haar

10070

10075

spinnewiel zitten. Ook nu gelek het dorp uitgestorven; alles was naar het vliegterrein. Wij prefereerden evenwel een gezonden fietstocht en weldra peddelden we over den Luiksche weg, ook wel den Napoleonsweg genoemd, genietend van de heerlijke vergezichten over de glooiende heidevlakte. Typische dorpjes werden gepasseerd en spoedig hadden wij de Belgische grens bij Achel bereikt. Hier deed zich een

10080

moeilijkheid voor, daar we niet voorzien waren van een pas. De militaire grenswacht maakte aanvankelijk bezwaar om om er ons door te laten, doch toen we haar onze perskaart toonden, was de dienstdoende sergeant beter te spreken en een lekker sigaartje deed de rest. We waren nu op Belgisch grondgebied en natuurlijk moesten een paar grensplaatsjes worden bezocht. Eenige paaltjes wezen de plaats, waar de draad

10085

des doods heeft geloopt. Het verkeer met Holland is nog niet groot, de overwegen van de spoorlijn zijn voortdurend gesloten en wil men de spoorlijn passeeren, dan is men verplicht de slagboomen zelf te bedienen. Eenige goederentreinen brengen ijzer naar Holland, maar van een geregeld verkeer is geen sprake. Te Achel, vóór het station, ontmoetten wij Belgische militairen en het viel ons op, hoe keurig zij gekleed zijn.

10090

Hoewel het nog betrekkelijk vroeg in den morgen was, hoorden we in een estaminet reeds een muziekautomaat de Brabanconne steunen, wat ons aanleiding gaf om eens "seffens een pint te gaan vatten".

10095

Het bier was er zeer goed en kostte slechts 25 centimes per glas. Wij betaalden met een Hollandsch dubbeltje, dat met genoegen werd aanvaard. Natuurlijk waren wij niet de eenige gasten. Enkele militairen en een paar burgers laafden zich aan het gerstenat, terwijl aan het lokaal goed te zien was, dat de bierhuishoudster een

drukken Zondag achter den rug had. In alle dorpjes heerschte een gezellige bedrijvigheid, en men zou niet zeggen, dat de menschen zulk een ellendigen tijd hebben meegemaakt. Gaarne hadden we het Belgenland verder ingetrokken, doch wij moesten ons houden aan onzen tijd en wilden we nog de Achelsche Kluis bezoeken, dan moest de terugtocht worden aanvaard.

Na een goed half uur fietsen zagen we het klooster tusschen het hoogopgaand geboomte verrijzen. Van de kloosterkerk, die op verren afstand zichtbaar is, misten we den toren; hij was gevallen door een goed gericht Duitsch schot. De groote poort, welke toegang geeft tot de Kluis, was gesloten, daar het oude klooster dat op Belgisch grondgebied staat, nog niet in gebruik is genomen. De paters wachten op een vergunning van de Belgische regeering, om de Kluis weder te betrekken. Die toestemming is noodig, omdat zich onder de paters verschillende Duitschers bevinden, die zonder bijzondere goedkeuring van de regeering geen Belgisch grondgebied mogen betreden. De paters hebben zich echter gedurende de bezetting van hun kloostergebouwen door de Duitschers zoo strikt neutraal gedragen, dat zij er niet aan twijfelen, of spoedig zullen zij het oude klooster weder kunnen betrekken. In afwachting daarvan is men bezig met de inwendige restauratie.

Zooals gezegd, de groote poort was gesloten, doch spoedig vonden we den ingang op Hollandsch gebied. De broeder-portier ontving ons hartelijk, alsof wij oude kennissen waren, maar deelde ons mede, dat we hetslecht troffen, daar eerst in den namiddag de gelegenheid was opengesteld om den kloostertuin en de gebouwen te bezichtigen. De teleurstelling moet wel zeer duidelijk op ons gelaat te lezen zijn geweest, want de broeder-portier wilde wel eens aan den prior vragen, of het misschien mocht en toen wij mededeelden, journalist te zijn, gaf hij ons zooveel hoop, dat wij ons in de portierskamer rustig nederzetten bij een frisch glas bier, dat de broeder ons had ingeschonken. Spoedig was de portier terug met de boodschap, dat een pater zou komen, om ons tot gids te dienen. Deze liet niet lang op zich wachten en na wederzijdsche begroeting werd de excursie aanvaard.

Is het reeds een genot te dwalen door den sierlijk aangelegden kloostertuin en den heerlijken boomgaard met zijn ooftweelde, dit genoegen wordt niet weinig verhoogd, als men zich tot gids ziet toegevoegd een gezellig, opgeruimd man als pater Theobaldus. Deze 30-jarige priester heeft reeds 15 jaar in de Kluis vertoefd en met jeugdig enthousiasme vertelt hij de lotgevallen in de bange oorlogsjaren medegemaakt.

Het was in October 1914, toen de Duitschers het klooster bezetten. De Belgische generaal De Schepper had zich met een paar honderd manschappen van het Belgische leger bij Antwerpen afgezonderd en zich allengs meer en meer naar de Hollandsche grens teruggetrokken, tot hij eindelijk achter de kluis zich schuil hield. De Duitschers eischten zijn overgave, doch toen generaal De Schepper weigerde en de tijd verstreken was, begon het bombardement. Een schot trof de werkplaatsen en veroorzaakte een groot gat in den muur. Een tweede schrapnel trof den toren van de kloosterkerk. Men kan zich de schrik der kloosterlingen voorstellen. Pater Theobaldus zocht met een kruiwagen miskelken een goed heenkomen naar den tuin, welke op Hollandsch grondgebied ligt. Ook de kostbare bibliotheek kon nog tijdig in veiligheid worden gebracht. eenige boeken echter zijn door kogeltjes als doorzeefd. De Duitschers ondervonden weinig tegenstand; generaal De Schepper liet zich aan de Hollandsche grens met zijn manschappen interneeren en de Duitschers namen het klooster in bezit. Gelijk wij reeds terloops mededeelden, ligt de kloostertuin voor het grootste gedeelte op Hollandsch grondgebied en de paters en broeders waren bij den overval daarheen gevlucht om vervolgens in kloosters te Diepenveen en Deventer te worden ondergebracht. Voor niet lang echter, want in den tuin werd spoedig een noodklooster van hout opgetrokken, terwijl men de steenen kippenbroederij inrichtte voor studeerzaal en de eigenlijke broederij tot kamers voor den ambt en den prior; een zolder boven de noodkapel diende als slaapplek voor de kluisbewoners.

De paters zijn goed te spreken over het feit, dat tijdens de beschieting de Duitschers de kloostergebouwen hebben gespaard. Behalve den muur van een der werkplaatsen en den torenspits, welke door de Belgische militairen als een observatiepost kon worden gebruikt, is er niets stuk geschoten. De Duitschers hebben ook de eigenlijke kluis nimmer bewoond; alleen de werkplaatsen, de boerderij en de gastenhuisen zijn door hen bezet. Hun vernielzucht hebben de bezetters dus niet botgevierd, zelfs de kruisbeelden en eenige religieuze voorstellingen, welke zich in elk lokaal bevinden, zijn op hun plaats blijven hangen. Alleen koperen voorwerpen zijn voor goeden buit verklaard; zoo zijn o.a. de groote koperen ketels uit de bierbrouwerij verdwenen.

Meermalen hebben de Duitschers er bij de paters op aangedrongen, dat zij het klooster weder zouden betrekken, maar de toenmalige abt, een diplomaat, bedankte voor de vriendelijke uitnoodiging en bleef met zijn kloosterlingen in de houten kluis. Dwars

10165 door den grooten tuin was de electricische draad gespannen, waardoor de tuin niet weinig is beschadigd. De Duitschers wilden de paters dit euvel besparen, maar dan moesten dezen zelf voor het klooster een draad spannen, waarvoor de abt natuurlijk feestelijk bedankte.

10170 Kalm en gelaten hebben de paters het uur der bevrijding afgewacht, maar toen in November van het vorige jaar de Duitschers België verlieten en ook de kluis werd ontruimd, zijn de paters de kluis binnengestormd. Het was een ontroerend oogenblik, vertelde ons pater Theobaldus. Eenige paters konden hun geduld niet bewaren en kropen onder den draad door om hun geliefde kluis weder te kunnen betreden.

10175 Vreugde beving allen, toen zij in het klooster alles onverlet terugvonden. En nu zijn ijverige handen in de weer, om het klooster zijn reinheid van weleer terug te geven. Er wordt gewasschen, geboend en geschaafd, dat het een lust is en allen verbeiden met vreugde het uur, dat de kluis weder betrokken wordt. Eén zaak echter stemt de vrome schare droevig; de scherpzinnige abt Antonius, die met zooveel beleid in deze bange jaren de kloosterlingen heeft geleid, zal zijn staf niet in het bevrijde klooster zwaaien; op 43-jarigen leeftijd is hij, beweend door zijn broeders, in het voorjaar de eeuwige rust ingegaan.

10180 Dit alles deelde ons pater Theobaldus mede, terwijl we door den heerlijken tuin wandelden. Bij den Calvarieberg, waarachter het kerkhof der paters ligt, liet onze geleider ons een blik slaan in het vagevuur, een der curiositeiten van de kluis. Dit vagevuur is gelegen onder den Kruisberg; het is een reusachtige beeldengroep. De vlammen van deze louteringsplaats lekken om de lichamen van personen van allerlei stand. In dezen vuurpoel ziet men den bisschop naast den kloosterling en pater

10185 Theobaldus vestigde op ieder in het bijzonder de aandacht. Wij merkten op, dat het ons goed deed, tenminste den journalist in het vagevuur te missen, waarop onze geleider lachend antwoordde: de journalisten liggen zóó diep, dat je die niet kunt zien!

10190 Tegenover den Kruisberg bevindt zich een groote grot, waarop een reusachtig beeld van den H. Bernardus is geplaatst. In de grot zelf is een prachtige groep te zien, voorstellende Christus' geboorte.

10195 Met de bezichtiging van de werkplaatsen en het klooster met zijn prachtige kerk zijn eenige uren gemoeid. De indruk is echter overweldigend. De bezoekers worden met de grootste gastvrijheid behandeld. Wil men eenige dagen van die gastvrijheid genieten, de gastenhuizen kunnen velen herbergen en de nederige paters dienen ieder in liefde. Natuurlijk waren wij ook nieuwsgierig naar de levensgewoonten der kluisbewoners. Onze geleider vertelde, dat de paters 's nachts te 2 uur opstaan, waarna zij tot 4 uur in de kapel verbleven. De priesters, ongeveer 50 in getal, gaan daarna de H. Mis lezen

10200 en dan vangt de arbeid aan. Broeders zoowel als priesters moeten allen handenarbeid verrichten of het veld bewerken. Spreken is streng verboden, moeten de kloosterlingen van elkander iets weten, dan bedienen zij zich van de gebarentaal. Het middagmaal bestaat uit pap aardappelen, groenten, fruit en een halven liter bier, vleesch komt nimmer op tafel, 's Morgens en 's avonds krijgen zij droog brood, doch van 14

10205 September tot Paschen, de groote vasten voor de paters, krijgt men 's morgens niets. Dat deze schrale kost de gezondheid echter niet ondermijnt, bewijst het uiterlijk dezer kloosterlingen. Ze zien eruit als melk en bloed.

10210 Het was ongeveer 3 uur, toe wij de rondleiding hadden volbracht en pater Theobaldus ons tot afscheid nogmaals op bier trakteerde. Wij beloofden hem, ons bezoek te zullen herhalen, als de oude kluis weder bewoond is en wij raden ieder aan, die eens wat interessants wil zien, een bezoek te brengen aan de Achelsche Kluis; want ieder is er welkom. H. A. P.

5 januari 1932 **Een Belgische De Ruyter geëerd.**

10215 De gemeenteraad van Luik heeft tot de oprichting van een klein monument ter herinnering aan de sleepboot "Atlas V" en haar kapitein, Jules Heintjens, besloten, die op 3 Januari 1917, trots het geweervuur der Duitse grenswachten en de bij Visé over de Maas gespannen electricische draadversperring, het Nederlandsch-Limburgsche dorp Eisden wisten te bereiken. Aan boord bevonden zich 103 passagiers uit Luik,

10220 onder wie 94 jonge mannen, die allen, eens behouden in Nederland gearriveerd, naar het Yzerfront vertrokken.

7 juli 1933 **DRIE GERAAMTEN GEVONDEN BIJ WESTDORP.**

10225 Bij het verrichten van werkzaamheden aan een dijk op de grens van de gemeenten Westdorp en Selzaete hebben arbeiders drie geraamten gevonden, meldt de Tel. De beenderen lagen ongeveer 20 centimeter onder den grond. Aanvankelijk werd vermoed, dat het geraamten waren van Duitse of Belgische militairen, die tijdens den oorlog den dood gevonden hadden door de electricische draadversperring. Overblijfselen van

10230 uitrustingstukken werden echter niet bij de geraamten aangetroffen, zoodat men ook te
 10235 doen kan hebben met smokkelaars of vluchtelingen, die op hun tocht naar Zeeuwsch-
 Vlaanderen zijn verongelukt. Men acht dit te meer waarschijnlijk, daar zich bij de
 geraamten ook dat van een vrouw moet bevinden. De mogelijkheid bestaat ook, dat de
 overblijfselen dateeren uit een tijdperk ver vóór den wereldoorlog. Enkele jaren
 geleden is er in de omgeving in een rietveld eveneens een geraamte gevonden,
 vermoedelijk van een smokkelaar, daar in deze streek de smokkelhandel vroeger welig
 tierde. De beenderen zijn ter plaatse weer begraven. Men acht het niet uitgesloten,
 dat nog meer overblijfselen van menschelijke lichamen gevonden zullen worden.

19 augustus 1935 **Lugubere vondsten.**

10240 **In de Belgische grensgemeente Westwezel.**

In de Belgische gemeente Westwezel, vlak bij de Nederlandsche grens, is een
 gruwelijke vondst gedaan op een stuk boschgrond van den landbouwer De Bie in het
 buurtschap "Achterbergh".

10245 Toen in Juni 1933 de voerman Lenaerte vlak in de nabijheid van de woning van De Bie
 een perceel zavel – een soort leem – afgroef, trof hij op ongeveer een mieter diepte
 een lijk aan, hetwelk in verregaanden staat van ontbinding verkeerde.
 Aangifte werd gedaan, doch in dit geheimzinnig geval kwam geen klaarheid.

10250 September vorig jaar legde de landbouwer De Bie in hetzelfde perceel zavel een lijk
 bloot. Een nauwkeurig onderzoek werd ingesteld, hetgeen echter weer niets opleverde.

Ook opgravingen brachten geen nadere aanwijzing.

Toen vorige week Lenaerts weer bezig was met het afgraven van zavel, deed wederom een
 dergelijke gruwelijke vondst

Onder leiding van een poliliecommissaris werd het perceel boschgrond nog eens
 nauwkeurig onderzocht en zoowaar wist men nog een lijk te vinden.

10255 Deze lugubere vondsten hebben in de gemeente heel wat ontzetting gebracht. Algemeen
 wordt er aan misdaad gedacht. Gesneuvelde Duitsche soldaten kunnen het niet zijn,
 daar Westwezel tijdens den oorlog geheel buiten het strijdgewoel is gebleven. Ook is
 men van meening, dat de lijken er nog pas enkele jaren liggen. Wat het geval des te
 geheimzinniger maakt, is de omstandigheid, dat de gevonden lijken van vrij jonge
 10260 menschen zijn en geheel ontkleed in dan grond neergelegd. Zelfs geen knoop heeft men
 kunnen ontdekken bij de opgravingen.

Om te trachten eenig licht in deze duistere zaak te heeft de procureur des Konings
 last gegeven het geheele perceel boschgrond af te graven. Op deze wijze hoopt men nog
 iets te vinden, hetwelk op de identiteit van de slachtoffers kan wijzen.

10265 Het Volk meldt nader, dat de vier gevonden geraamten minstens een kwarteeuw, doch
 vermoedelijk ouder zullen zijn. Waarschijnlijk heeft men hier met een oud kerkhof te
 doen.

Een ambtenaar, die gedurende de oorlogsjaren dienst deed aan de Nederlandsch-
 Belgische grens, wist De Tel. mede te deelen, dat er in die jaren zeer veel soldaten
 10270 en smokkelaars omgekomen zijn door aanraking met den electricischen draad, die de grens
 beschermde, en dan daar ter plaatse begraven werden.

In deze roerige jaren kwamen er steeds weer nieuwe troepen aan de grens en telkens
 waren er slachtoffers van den doodenden draad. Veel omslag kon men toen niet met de
 dooden maken. Zij werden ontkleed, van hun identiteitsplaatjes ontdaan en in de zavel
 10275 ter aarde besteld. Velen vonden op deze wijze hun einde, om thans, na jaren, schrik
 te verspreiden onder de bevolking van de grensstreek, die op deze griezelige vondsten
 niet voorbereid was.

21 augustus 1935 **DE BOER, DIE DE LIJKEN VOND**

10280 **Griezelige ontdekkingen in Belgisch grensdorp. 'N MASSAMOORD?'**

Dezer dagen publiceerden we een bericht omtrent de lugubere ontdekkingen, die een
 boer in een Belgisch grensdorp deed, toen hij bij zijn werk op het land, drie keeren
 achtereenvolgens een lijk vond.

10285 De Bredasche correspondent van de "N. Rott. Crt". publiceert over dit vreemde geval
 thans, nadere bijzonderheden.

"Talrijke verhalen en gissingen doen de ronde", aldus de correspondent.

Mede door de groote belangstelling der Nederlanders, die in dezen tijd bij drommen in
 autobussen de grens passeeren en dan veelal in een der twee bekende grenscafé's te
 Wuestwezel aanleggen om geld te wisselen, hebben de vondsten in den volksmond een
 10290 dermate sensationeel karakter gekregen, dat wij nogmaals ter plaatse een nauwkeurig
 onderzoek hebben ingesteld en met bewoners en plaatselijke autoriteiten, de mogelijke
 juistheid der verschillende veronderstellingen hebben nagegaan.

De boerderij van Karel de Bie op wiens grond nu drie jaar achtereen een reeds
 grootendeels verteerd lijk werd gevonden, ligt aan den zijweg, links van den Steenweg

- 10295 van Wuestwezel naar Brecht op enkele kilometers afstand van de Nederlandsche grens. Ongeveer 20 M. van deze boerderij ligt een stuk boschgrond, dat voor het landbouwbedrijf ongeschikt is, zoolang het niet tot op een diepte van 1½ Meter is opgegraven. De bovenste ongeveer 50 tot 70 c.M. dikke laag is zandgrond en daaronder volgt de zavel, die in België veelal gebruikt wordt voor bij menging bij
- 10300 metselspecie. Wordt er dan ook te Wuestwezel of Brecht gebouwd, dan laten de metselaars meest van dit stuk land de zavel halen, waardoor de grond langzamerhand op de goede hoogte komt om voor het landbouwbedrijf te worden benut. Het is nu bij dit zavel delven, dat uiteraard in een zeer langzaam tempo geschiedt, dat nu drie jaar achtereen op ongeveer 1 M. diepte een in verregaanden staat van ontbinding verkeerend lijk – vrijwel een geraamte – werd blootgelegd. Het zonderlinge nu is, dat bij geen der lijken, die in een schuine lijn slechts enkele meters van elkaar werden gevonden, een spoor van kleeding of houtresten is gevonden, terwijl ook uit de kleur der zavel niet blijkt, dat houtresten aanwezig zijn geweest. Waren dergelijke resten er wel geweest m.a.w. waren de lijken in een kist begraven, dan zou
- 10310 dit, ook al waren de kisten geheel verteerd, uit de kleur der zavel ter plaatse zijn gebleken. Uit alles blijkt, dan ook wel, dat de lijken naakt onder de aarde zijn gedolven en dat een eenigszins regelmatige teraardebestelling niet heeft plaats gehad. Het laatst gevonden lijk werd bovendien gevonden met het gelaat naar beneden gekeerd, hetgeen er op wijst, dat het in haast in den gedolven kuil is geworpen. De groote vraag die de grensbevolking bezig houdt is nu: liggen er ter plaatse nog meer lijken begraven? Politie-commissaris Blommaert heeft in verband daarmee het verdere terrein in de schuine richting waarin de drie lijken gevonden werden met stekken afgepaald, zoodat
- 10320 in afwachting van de afgraving door het Antwerpsche parket, alleen zavel mag worden afgegraven. Justitieel is de eerste vraag natuurlijk een andere en wel van wie zijn de lijken afkomstig en door wie zijn ze begraven. Verschillende daarover in omloop zijnde verhalen en geruchten daaromtrent, kunnen
- 10325 reeds aanstonds naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zoo b.v. de veronderstelling, dat de lijken afkomstig zouden zijn van slachtoffers van den electricischen draad, die in de oorlogsjaren langs de geheele grens was gespannen. De plaats waar de lijken zijn gevonden ligt niet minder dan 4000 M. van dezen draad af, zoodat men wanneer de veronderstelling juist was de lijken eerst 4
- 10330 K.M. door zwaar boschterrein zou hebben moeten sleepen. Een oude begraafplaats, waar natuurlijk ook aan gedacht is, blijkt ter plaatse nimmer te zijn geweest. Een derde veronderstelling, nl., dat de lijken reeds 300 jaar oud zouden zijn en afkomstig van slachtoffers van een pestepidemie, die omstreeks 1570 de Belgische Kempen teisterde en welke volgens de overlevering zoo hevig was, dat van de bevolking van Brecht slechts 3 personen in leven bleven en dat er geen menschen meer
- 10335 waren om de gestorvenen te begraven, moet al evenzeer als onjuist worden verworpen. Het staat nl. vrijwel vast, dat de gevonden lijken dateeren van na 1916, aangezien eerst in dat jaar het dichte dennenbosch, dat voordien op het betrokken stuk land stond, op order der Duitsche legerautoriteiten is geroid. Het feit nu, dat de lijken juist aan den gebleven boschrand zijn gevonden wijst er op, dat de begraving na dien heeft plaats gehad. De twee eenig overblijvende mogelijkheden zijn dan ook slechts, dat men met slachtoffers van een misdaad heeft te doen of dat men de trieste resten van een oorlogsdrama heeft blootgelegd.
- 10345 Het onderzoek naar beide mogelijkheden wordt ten zeerste bemoeilijkt door het ontbreken van elk voorwerp, dat ook maar de geringste aanwijzing' kan geven. Want wel zijn in de omgeving van de plaats waar het derde lijk werd blootgelegd een 5-tal roestige spijkers gevonden, doch dit is op een afgerasterde plek grond op 33 M. afstand van een bewoonde boerderij geen zeldzaamheid. Dat de lijken bij nacht en ontij zijn begraven kan ook wel als vaststaand worden
- 10350 aangenomen, daar men anders op de boerderij van De Bie, die ook in de oorlogsjaren doorlopend bewoond was, wel iets had moeten bemerken. Politie en justitie staan dan ook tot dusverre voor een raadsel, hoewel er – naar verluidt – gedurende de laatste dagen eenige aanwijzingen zijn binnengekomen, die het onderzoek in een nieuwe richting leiden. In hoeverre die aanwijzingen deze geheimzinnige zaak tot klaarheid zullen brengen, wenschte men ons hangende het onderzoek nog niet mede te deelen.

17 november 1939 **OORLOGSSMOKKELARIJ.**

- 10360 Weer tiert welig de smokkelhandel tusschen België en Zeeuwsch-Vlaanderen. Doorgaans

gaat het er echter om geringe hoeveelheden. Het feit, dat in zekere gemeenten de grens midden door het dorp loopt, is van aard om van dat gebied een bijzonder geschikt terrein voor den smokkelhandel te maken.

10365 Men zal herinneren, dat, tijdens den wereldoorlog, de Duitse bezetting den smokkelhandel niet vermocht te verhinderen, zelfs niet door de beruchte elektrische draadversperring. Men smokkelde inderdaad zoowel door de lucht, over het hoofd van den bezetter, als over den grond.

10370 De grensbewoners zelf aanzien bijvoorbeeld het overbrengen van suiker niet als een smokkelzaak, maar het is achter de schermen dat zich de personen bevinden die slechts winstbejag voor oogen hebben, en zelf veilig buiten schot blijven.

Op zekere plaatsen der grensstreek op Nederlandsch grondgebied, werden in schuren opslagplaatsen ontdekt.

10375 Heel dramatisch moet men deze zaak evenwel niet opvatten. Men moet ze veeleer zien in het kader van een reeks zoogenaamde avontuurtjes op smokkelgebied, in een streek waar de smokkelbedrijvigheid de menschen nu eenmaal in 't bloed zit.

8 oktober 1968 **BRABANTSE BELEVENISSEN.**

10380 Naar aanleiding van het ingezonden van W. v. d. Wal in het nummer van 3 oktober ook in dit verhaal iets over een "Brabants boertje". Ook ik heb persoonlijk in de jaren 1914-1918 2 jaar en 8 maanden (lichting 1908) als dienstplichtig soldaat gelegen in Brabant. Éénmaal lagen we in een oude melkfabriek in Tilburg. Dat was een broedplaats van vlooiën. Als de zon door de ramen scheen, kon je ze bij tientallen zien wippen.

10385 Wij gingen dan het veld in om boerebalsum te plukken. Aan de sterke geur hadden die beestjes een hekel en dan lieten ze ons 's nachts wel met rust. Maar gelukkig werden we overgeplaatst en kregen inkwartiering met zes man bij een bakker in Kaatsheuvel.

De ouders van de vrouw woonden hierbij in en deze oude moeke was zo goed voor ons. koffie, thee, koek en broodjes, een kosthuis om nooit te vergeten. Maar ja, het goede duurt nooit zo lang en wij moesten verhuizen naar Reuzel, werden met vier man

10390 inkwartierd bij een boerewerknemer. Wij vertelden de man, dat onze laatste inkwartiering in Kaatsheuvel was. Bij Kaatsheuvel ligt het dorp Sprang waar misschien wel 80 pct. van de inwoners protestanten zijn. De man zei: hebben jullie die kerk

10395 daar wel gezien, met die lange, smalle luchtkokers, welke zijn afgesloten met neerhangende houten borden? Ja, die hebben we gezien. Hij zei: die borden kunnen niet op hun plaats blijven. De ene dag worden ze er weer ingezet en de andere morgen

liggen ze weer op de grond. Ik zei: man geloof je dat? Hij zei: zeker, het is de waarheid, dat is de straf van God, want die kerk hebben ze ons ontstolen! Hier brak mijn klomp. Dit is een story uit het toen nog donkere Brabant.

10400 Vanaf Reuzel moeiten we wachtlopen langs de Belgische grens, bij het gehucht Weebo-. Op een donkere nacht was het onze beurt (Meint de Haan van Boelenslaan, mijn slaapgenoot in de kazerne te Leeuwarden en ik). Met vijf scherpe patronen in het

10405 geweer gingen we op stap. Na een half uur te hebben gelopen kwamen twee mannen uit de duisternis te voorschijn, waarvan een wat in de struiken gooide. Wij riepen halt en ze bleven staan. Wat gooiden jullie daar in de struiken? Ja, toen moest het hoge

10410 woord er wel uit. Wij zijn Belgen en brievensmokkelaars. Deze zak bevat 4.500 brieven waarvoor wij een halve frank per brief ontvangen. Dit is dan een goed zaakje voor

10415 jullie. Ja, maar gevaarlijk. Zo als jullie wel weten, vechten de Belgen met de Fransen en de anderen tegen de Duitsers aan het ijszerfront. Daar is geen briefverkeer mogelijk. Nu worden de brieven via Engeland naar een havenplaats in Nederland

10420 gesmokkeld. Wij ontvangen ze daar en moeten de brieven over het Kanaal van Turnhout brengen, waar weer handlangers zijn, welke de brieven van ons overnemen en ze bij de

10425 families bezorgen. Maar het gevaarlijkste is de elektrische draadversperring welke op volle stroom staat en zich bevindt tussen de grens en het kanaal. Overal zijn

wachtposten, dat wij moeten vlug een gat graven, om er onderdoor te komen. Hier waren ze uitverteld. Wij verzochten hen om door achter hen aan naar het wachtlokaal. Wij

10430 vertelden de sergeant dat het onmenselijk was, dat die brieven in beslag werden genomen, waar de families op zaten te wachten en het eindbesluit was dat ze vrijen

10435 ongehinderd met hun brieven konden vertrekken.

10440 Nu nog een geval, hetwelk maar zelden of maar eenmaal in een mensenleven voorkomt. Ik kreeg (ben weduwnaar) mijn kleinzoon en vrouw uit California op bezoek. Ik vertelde hun dat ik de Deltawerken nog graag wou zien. Hij zei allright, zodat we eerst

10445 Kaatsheuvel bezochten. In de bakkerij wonen nu de kleindochter en man van de oude mensen, die er toen bij inwoonden. Toen ik met verlof thuis was in 1915, had ik Cato, het meisje, een jaar jonger dan ik, een kaart gestuurd met een bedankje voor de

10430 heeft drie dochters en woont in Tilburg. We kregen naar adres en wij naar Tilburg. Toen we belden en de deur open ging, zagen ze verwonderd, maar toen wij ons bekend hadden gemaakt en de kaart lieten zien, die zij mij had gezonden, was de ontvangst reusachtig. Een ontmoeting na drie en vijftig jaar. Een geval dat maar zelden voorkomt.
Terhorne. J. L. de Groot.

10435 'Südwestrundfunk SWR2 Der deutsche Todeszaun' uitzending 24 mei 2002

Bereits Juli und August 1915 sind zahlreiche Teilabschnitte der belgisch-niederländischen Grenze unter Strom gesetzt: Der Todeszaun ist bittere Realität geworden. Tödliche 2000 Volt fließen durch die Drahtkonstruktion.

10440 Let op, Levensgevaar! Langs de Belgisch-Nederlandsche grens is eene afsluiting met draad met sterk elektrischen stroom geladen ingericht ...

Achtung! Lebensgefahr! Längs der belgisch-holländischen Grenze ist ein mit elektrischem Starkstrom geladener Zaun errichtet worden. Jedes Berühren des durch Warnungstafeln kenntlich gemachten Zaunes ist unbedingt tödlich ... Das Überschreiten des Zaunes ist streng verboten. Die Truppen sind angewiesen, bei jedem Versuch der Zuwiderhandlung von der Waffe Gebrauch zu machen.

10445 In der Nähe des Zaunes werden Warnschilder angebracht und Verordnungen herausgeben, die auf die tödliche Gefahr hinweisen sollen. Der Elektrozaun, so hat der Historiker Herbert Ruland herausgefunden, war in der Regel knapp zwei Meter hoch und bestand aus fünf bis zehn Zink- oder Kupferdrähten, die in etwa 25 Zentimeter Abständen übereinander gespannt waren.

10450 Wesentlich ist, dass die Anlage dreigliedrig war. Ein Warndraht, einen Militärdraht gegenüber den Niederlanden, dass also möglichst keine Leute aus den neutralen Ländern da rein liefen, dazwischen ein Patrouilliengang, dann der eigentliche Draht, in dem die elektrische Spannung verlief, und dann wiederum zur Seite hin, also nach Belgien hinein, ein weiterer Warndraht, dazwischen die Patrouillienwege und alle zwei

10455 Kilometer etwa ein so genanntes Schalthaus, wo die Spannung geregelt werden konnte, beziehungsweise musste die Spannung ja auch schon mal abgeschaltet werden, wenn man Opfer aus diesem Zaun bergen musste.

10460 Um Strom zu sparen, wird er zu jeweils unterschiedlichen Tages- und Nachtzeiten ein- und ausgeschaltet. Alle paar hundert Meter patrouillieren deutsche Grenzposten. Eine 100 bis 200 Meter breite Sperrzone wird um den Zaun proklamiert. Wer sich bis auf diese Entfernung dem todbringenden Bauwerk nähert, kann ohne Warnung erschossen werden.

10465 Die "Festungs-Fernsprech-Abteilung" erhält Befehl, Fernsprechleitungen längs des Zaunes zu installieren, um die Sektoren mit Telefonanlagen auszustatten. Etliche Streckenabschnitte werden nachts durch riesige Scheinwerfer ausgeleuchtet. Akustische Signalanlagen werden aufgestellt, die bei Kontaktnahme mit dem Zaun Alarm auslösen. Eine besondere Aufgabe hat der Streckenmeister.

10470 Der Streckenmeister war der Verantwortliche für eine Zone, zwischen zwei Schalthäusern zum Beispiel. Er musste kontrollieren, ob die Drähte nicht kaputt waren, denn am Ende des Krieges zum Beispiel hatten die Spione spezielle Zangen, die isoliert waren, womit sie den Zaun durchkneifen konnten. So, wenn die zwei

10475 Wachtposten ganz links und ganz rechts waren, dann kniffen sie die Zaun, die zwei oder drei Drähte durch, und dann konnten die Menschen durch den Zaun laufen, das sollte repariert werden. So sollte der Streckenmeister kontrollieren ob der Zaun in gutem Zustand war. Wenn ein Akzident geschehen war, zum Beispiel, wenn jemand tot geblieben war am Draht, am Zaun, dann war es verboten für die Landstürmer, die Leiche zu berühren; sie konnten auch elektrikütiert werden. Sie sollten nur beim Ort bleiben, wo das geschehen war, und der Streckenmeister sollte das Kommen untersuchen, was ist da geschehen und so weiter. Er war auch der Mann, der z. B. das Recht hatte, den Strom abzuschalten oder einzuschalten.

10480 Sogar bemannte Observationsballons werden zur Grenzsicherung eingesetzt. Das deutsche Militär arbeitet mit modernster Technik und mit tödlicher Konsequenz. Der deutsche Kriegsberichterstatte Heinrich Binder hat die Opfer vor Augen. 1925 schreibt er über den Todeszaun:

10485 Hunderten von verwegenen Spionen, armseligen Deserteuren und Überläufern hatte er grauenvollen Verbrennungstod gebracht. Sobald sich ein Opfer gefangen hatte, das, schwarz verkohlt, mit verkrampften Händen in dem Draht hing, läutete ein Signalwerk über die ganze Front und rief Tag und Nacht den deutschen Grenzschutz zum Auslösen des Opfers und zu erhöhter Wachsamkeit herbei.

10490

1 januari 2004 **"Let op, Levensgevaar"**

[uit der SPIEGEL special 1/2004]

Ein mit 2000 Volt geladener Elektrozaun sollte die 300 Kilometer lange Grenze zwischen dem besetzten Belgien und den Niederlanden sichern.

10495 Hunderten von belgischen Flüchtlingen, deutschen Deserteuren und alliierten Spionen hat er den Tod gebracht. Sie verschmorten und verkohlten im Drahtgeflecht. Sobald ein Opfer mit verkrampften Händen im Gitter hing, läutete ein Signalwerk und rief den deutschen Grenzschutz herbei. Zahlreiche weitere Menschen wurden an diesem Zaun von deutschen Militärpatrouillen erschossen.

10500 Der elektrisch geladene Grenzzaun, den das DDR-Regime an manchen Abschnitten seiner "Staatsgrenze" nach Westen einst errichten ließ, war keine Erfindung des ersten deutschen Arbeiter-und-Bauern-Staates. Bereits das Militär des deutschen Kaiserreichs hatte 1915 die über 300 Kilometer lange Grenze zwischen Belgien und den Niederlanden durch eine tödliche Stromsperre gesichert. Wer diese Sperre überwinden wollte, wurde

10505 kurzerhand "elektrokutiert", wie das damals hieß.

Die genaue Zahl der Opfer, die an dem Hindernis ums Leben kamen, ist unbekannt; zeitgenössische Quellen sprechen von weit über 2000 Opfern, darunter auch viele Frauen und Kinder.

10510 Doch mehr als 20000 Belgiern gelang es - oftmals unter abenteuerlichen und bizarren Umständen -, den bis zum Kriegsende bestehenden "Todeszaun" zu überwinden.

Die Idee zu einem mit Starkstrom geladenen Zaun entlang der niederländischen Grenze stammte vermutlich von dem preußischen Hauptmann Schütte, Angehöriger eines Nachrichtenbataillons im besetzten Belgien. Schüttes Anregung wurde vom deutschen Generalgouvernement in Brüssel - Generalgouverneur war seit November 1914 Moritz Ferdinand Freiherr von Bissing - aufgegriffen. Am 6. Juni 1915 unterrichtete der deutsche Gesandte in Den Haag das niederländische Außenministerium, die deutschen Militärbehörden wollten einzelne Abschnitte der belgisch-niederländischen Grenze durch eine Absperrung sichern - dass die Deutschen vorhatten, die gesamte Grenze hermetisch abzuschließen, verschwieg der Gesandte.

10520 Die Arbeiten am "Grenzhochspannungshindernis", wie der Elektrozaun offiziell genannt wurde, begannen im Vierländereck bei Aachen, wo damals die Grenzen zwischen Deutschland, Belgien, den Niederlanden und dem bis Kriegsbeginn gemeinsam von Preußen und Belgien verwalteten Zwergstaat Neutral-Moresnet verliefen. Die gesamte Strecke von Vaals bei Aachen bis zur Mündung der Schelde (und schließlich weiter bis zur

10525 belgischen Kanalküste beim Seebad Knokke) wurde in zunächst sechs (später sieben) "Betriebsabschnitte" aufgeteilt. Entlang der Grenze sollte "ein mit Starkstrom geladener Draht gespannt werden" - so der Befehl des deutschen Grenzschutzkommandeurs Major Graf von Faber-Castell vom 1. Juli 1915. Doch die Arbeiten verzögerten sich: Im August 1915 waren erst einzelne Abschnitte des Elektrozauns am Netz. Probleme

10530 bereitete den deutschen Ingenieuren vor allem der Strom, der mit etwa 2000 Volt eingespeist werden sollte. Die für damalige Verhältnisse ungeheure Menge an benötigter Energie wurde schließlich in nahe gelegenen Fabriken oder in Transformatorenhäusern, die man in Abständen von etwa zwei Kilometern entlang dem Grenzzaun errichtete, mit Hilfe von Petroleumgeneratoren erzeugt.

10535 In den Schalthäusern saßen auch die deutschen Grenzsoldaten, die ansonsten auf Fahrrädern oder zu Fuß auf einem etwa drei bis vier Meter breiten Grenzstreifen patrouillierten. Zu ihrem Schutz (und zur Sicherheit der niederländischen Militärs auf der anderen Seite) hatte man rechts und links des etwa zwei Meter hohen Zauns besondere Warndrähte angebracht. Der Mittelteil des Zauns bestand aus fünf bis zehn miteinander verbundenen Zink- oder Kupferdrähten, in denen der tödliche Strom floss. Entlang der Strecke waren Feldtelefone installiert, außerdem wurden einige Grenzabschnitte nachts durch riesige Scheinwerfer ausgeleuchtet, Sirenen meldeten jede Berührung.

Warum dieser Aufwand für eine Grenze, die militärisch kaum Bedeutung hatte?

10545 Die deutsche Invasion von 1914 und die Nachrichten von Vergeltungen und Repressalien der deutschen Armee gegen die belgische Bevölkerung hatten eine riesige Fluchtbewegung ausgelöst.

Nach zeitgenössischen Schätzungen flohen bis zum Herbst 1914 über 800 000 Belgier in die Niederlande und nach Frankreich. Nach dem Fall von Antwerpen am 9. Oktober 1914 setzten sich 30000 Soldaten über die niederländische Grenze ab. Sie wurden auf Anweisung der Haager Regierung, ebenso wie die bereits zuvor geflüchteten belgischen Zivilisten, aufgenommen und von den inzwischen völlig überforderten südniederländischen Gemeinden in rasch errichteten Auffanglagern untergebracht.

10555 Zwar kehrten die meisten der über 700000 in den Niederlanden gestrandeten Belgier in ihre Heimat zurück, nachdem die militärische Situation sich etwas beruhigt hatte,

10560 doch befanden sich 1916 immer noch 80000 Flüchtlinge in dem nördlichen Nachbarland. Es entwickelte sich ein reger "Grenzverkehr" in beide Richtungen, der Schmuggel nahm überhand und machte den deutschen Besatzern immer heftiger zu schaffen. Zudem nutzten deutsche Überläufer und Deserteure ebenso wie alliierte Spione und Agenten den Weg über die offene Grenze in die neutralen Niederlande.

Oft starben Menschen, weil sie keine Ahnung von den tödlichen Wirkungen des Stroms hatten.

10565 Die belgische Post, die ein Grenzpostamt in Baerle-Duc terhielt, versicherte sich der Hilfe besonderer Grenzkuriere, um den Briefverkehr von Belgien nach Großbritannien und von dort wiederum nach Frankreich, aufrechtzuerhalten. Auf diese Weise gelangte unzensurierte Post aus dem besetzten Teil Belgiens sogar an die jenseits der Yser weiter gegen die Deutschen kämpfenden belgischen Soldaten.

10570 All diese Vorgänge beunruhigten das deutsche Militär und die Behörden des Generalgouvernements in hohem Maße. So entstand die Idee eines elektrischen Hochsicherheitszaunes.

Am 15. Juli 1915 informierte Generalgouverneur Freiherr von Bissing die belgische Bevölkerung über die Sperrung der Grenze, die künftig nur noch mit einem besonderen Passierschein überquert werden konnte.

10575 Bereits während der Versuchsphasen an Teilabschnitten des Elektrozauns kam es zu zahlreichen tödlichen Unfällen. Nicht selten starben die Menschen, weil sie keine Ahnung von den tödlichen Wirkungen des Stroms hatten. Manche Gemeinden entlang der Grenze wurden erst in den dreißiger Jahren an das belgische Stromnetz angeschlossen. Trotz der zahlreichen Warntafeln ("Let op, Levensgevaar") versuchten viele Menschen,

10580 den tödlichen Zaun zu überwinden. Einige schnallten sich nicht leitende Porzellanteller unter Hände, Knie und Füße, benutzten Holzfässer und entwickelten ausklappbare Gestelle, um die Drähte auseinander zu biegen, oder sie schnitten die Drähte mit isolierten Zangen durch. Andere versuchten sich als Stabhochspringer oder schlüpfen in angeblich isolierende Gummianzüge.

10585 Manche Grenzposten und Streckenmeister ließen sich bestechen und öffneten für wenige Minuten die sicheren Übergänge oder schalteten kurzzeitig den Strom ab. Mit der Zeit organisierten sich in Belgien und den Niederlanden professionelle, technisch versierte Fluchthelfer, so genannte Passeurs. Mitunter schafften sie ganze Gruppen von Flüchtlingen ins Nachbarland.

10590 Bis Kriegsende sollen etwa 20000 bis 25000 Menschen - so die Schätzung des Antwerpener Romanisten Alex Vanneste - über das monströse "Grenzhochspannungshindernis" in Richtung Niederlande retiriert sein. Unter ihnen waren vermutlich nicht wenige Männer und Frauen, die so den seit Herbst 1916 von der obersten Heeresleitung angeordneten Deportationen zum Einsatz als Zwangsarbeiter im Reich zu entkommen suchten.

10595 Nach Kriegsende wurde der Zaun zu einem beliebten "Ersatzteillager" für Bewohner der Grenzgemeinden. Sie demontierten alles, was sie gebrauchen konnten. Doch die Erinnerung blieb lebendig: Berichte über mutige Fluchthelfer und tollkühne Spione erschienen in lokalen Zeitungen noch bis in die sechziger Jahre, dann geriet auch dieses Kapitel des "Großen Krieges" in Vergessenheit. Heute erinnern nur noch die Reste zerborstener Keramik-Isolatoren und verrosteter Drahtstücke entlang den alten Grenzpfaden an den "Todeszaun" des Ersten Weltkriegs.

10605 *Gerhard Hirschfeld ist Direktor der Bibliothek für Zeitgeschichte und Professor am Historischen Institut der Universität Stuttgart.*

14 april 2008 **CANVAS**

10610 Op dinsdag 14 april om 21.40 u. kan u op CANVAS (VRT 2) een bijzondere aflevering zien uit de reeks "Verloren land". Deze aflevering gaat over een West-Vlaams spion, de grootvader van Chantal Pattyn (netmanager van Radio KLARA) die tijdens de Eerste Wereldoorlog vanuit West-Vlaanderen gevlucht is naar de Limburgse Kempen, over het Kanaal en door de draadversperring geraakte om via Nederland in Engeland terecht te komen. Professor A. Vanneste van de Universiteit Antwerpen en Chantal Pattyn reconstrueerden de hele vluchtroute. Er werden opnames gemaakt o.m. in Neerpelt (aan het Kanaal), in Hamont-Achel (aan de reconstructie van de draad op Den Ezel) en aan de grenspaal op de Schafterheide. Maar er werden ook opnames gemaakt o.a. in West-Vlaanderen en in Londen.

10620 Tijdens de tv-reportage ontmoet Chantal Irma Leysen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog smokkelde de vader van Irma mensen over de Belgisch-Nederlandse grens. Hij werd zelfs als spion opgepakt door de Duitse bezetter. Meer informatie vindt u op de blog van Canvas <http://multiblog.vrt.be/verlorenland/reeks-2/verloren-land-afl-2-chantal->

[pattyn/#more-107/](#)

5 augustus 2008 **artikel in het Eindhovens Dagblad, door Wil van Ham**

10625 BERGEIJK - Als je tweeduizend volt door een mensenlichaam jaagt, blijft er niet veel van over. Die les hebben mensen aan de grens met België tijdens de Eerste Wereldoorlog op gruwelijke wijze geleerd. De oorzaak was de een elektrische draad als grensversperring.

10630 In die tijd hadden de mensen nog olielampen en kaarsen. Wat elektriciteit is en vooral hoe dodelijk een flinke schok kan zijn, daar hebben mensen in die jaren geen idee van. Misschien is die onwetendheid wel de reden geweest waarom de 'dodendraad' zoveel slachtoffers maakte. Ook enkele gezinnen in Bergeijk maakten er op dramatische wijze kennis mee.

10635 De Duitsers spannen de draad tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij is tweehonderd kilometer lang en loopt van het Zeeuwse Cadzand tot het drielandenpunt bij Vaals. De dodendraad moet vooral Belgische vluchtelingen, smokkelaars en spionnen tegenhouden. Maar de draad maakte ook slachtoffers onder de grensbewoners, veelal boerengezinnen met kinderen.

10640 De familie Wuijts uit Bergeijk is zo'n gezin. Hun huis staat op slechts dertig meter van de versperring. De vierjarige Petertje Wuijts wordt op 6 september 1916 één van de slachtoffers van de dodendraad. Naar de precieze oorzaak is het gissen, maar het mannetje is waarschijnlijk net als elke vierjarige ontzettend nieuwsgierig. De Duitsers hebben de versperring wel afgeschermd met hekken, maar dat is kennelijk niet erg grondig gebeurd. Op elke vijfhonderd meter hebben de Duitsers een grenspost staan, maar patrouilleren doen ze nauwelijks.

10645 Op die bewuste dag in september moet Petertje even aan de aandacht van zijn ouders zijn ontsnapt. Hij glipt tussen de afschermdende hekken en probeert vervolgens onder de stroomdraad door te kruipen naar de andere kant van de grens. Op het moment dat de kleuter de draad aanraakt, schiet de tweeduizend volt door zijn kleine lijf. Wat overblijft is een zwaar verminkt lichaampje.

10650 Vader Wuijts, waarschijnlijk in blinde paniek, wil zijn zoon te hulp schieten. Omstanders weten hem tegen te houden en voorkomen zo dat het drama waarmee het drama voor de familie Wuijts nog groter wordt. Een buurman lukt het vervolgens om het lijkje van de kleuter met een oude fietsband vastgebonden aan een stuk hout naar zich toe te trekken. Het lichaampje ziet helemaal blauw en een armpje is zo verkoold dat het handje er afvalt.

10660 De kleine Wuijts is helaas niet het enige slachtoffer dat te betreuren valt. Zo wordt een jaar later op vijftig meter van de grens weer een schokkende ontdekking gedaan. Duitse grensbewakers vinden aan de Nederlandse kant van de grens het stoffelijk overschot van de zeventienjarige Bergeijkse sigarenmaker Fried Hendriks. De krant meldt dat zijn verkoold lichaam daar waarschijnlijk achtergelaten is door de kameraden waarmee hij smokkelde. De ouders van de jongen worden op de hoogte gesteld en zijn lichaam wordt naar het lijkenhuis op Bergeijk 't Loo gebracht.

10665 Een maand later is het bij Bergeijk weer raak. Dan doet de draad, hoe naar het ook is, waar de Duitsers hem voor hebben neergezet: drie gevluchte Fransen raken verstrikt en verongelukken door de tweeduizend volt.

En zo zijn er nog veel meer. Naar schatting heeft de elektrische dodendraad in totaal tussen de 1500 en tweeduizend slachtoffers gemaakt.

10670 2 november 2008 **Nieuwsblad.be**
'Den dodendraad' komt terug

Assenede reconstrueert grensversperring die in WO1 1.500 levens kostte

10675 ASSENEDE/BOEKHOUTE/ESSEN/SMEERMAAS/VROENHOVEN/KOEWACHT/SINT-LAUREINS - Assenede wil een stukje van de Belgisch-Nederlandse grens in Boekhoute hermetisch afsluiten met een elektrische draadversperring. Niet uit Hollanderhaat, maar als reconstructie van het IJzeren Gordijn dat België en Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog scheidde. Om vluchtelingen, verzet-strijders, spionnen, boodschappers en deserteurs af te schrikken, trokken de Duitsers een 180 km lang hek op dat onder hoogspanning stond. Naar schatting 1.000 à 1.500 mensen lieten er het leven.

10680 Assenede en de Europese Unie trekken elk zo'n 25.000 euro uit om in Boekhoute een schakelhuisje en enkele honderden meters van het moordende IJzeren Gordijn weer op te bouwen. *Den electrieken draad, den dodendraad* of kortweg *den draad* moest in de Eerste Wereldoorlog de vluchtwegen vanuit het bezette België naar het neutrale Nederland afsnijden.

10685 'De Duitsers zaten er zwaar mee verveeld dat dagelijks honderden mensen de grens

- 10690 overstaken, vooral voor spionage en verzetsdaden', zegt de Antwerpse professor Alex Vanneste. 'In december 1914 alleen al trokken zowat 5.000 jongeren de grens over om zich langs Vlissingen, Folkestone en Dieppe bij de geallieerde legers aan het IJzerfront te voegen. Bovendien werd vanuit Vlaanderen voortdurend militair-strategische informatie gesmokkeld naar de Britse inlichtingendiensten in Nederland. Ook de duizenden brieven en postpakketten die door familieleden via Nederland naar het front verstuurd werden, waren een doorn in het oog van de Duitsers. En dan waren er ook nog grens-smokkelaars en de Duitse deserteurs die naar Nederland vluchtten...'
- 10695 'Om dat grensverkeer onmogelijk te maken trokken de Duitsers tussen april en augustus 1915 op Belgisch grondgebied een elektrische versperring op vanaf het drielandenpunt in Vaals tot aan Cadzand aan de Belgische kust. Ze bestond eigenlijk uit drie evenwijdige draad-afsluitingen, waarvan de middelste onder stroom stond: tussen
- 10700 metershoge palen werd om de 20 of 30 cm een gladde draad gespannen en enkel de Duitsers wisten welke van die draden onder een spanning van 2.000 volt stonden. Als ze al niet allemaal onder stroom stonden.'
- 10705 'Omdat het terrein niet altijd even geschikt was, werd de versperring soms een eindje landinwaarts gebouwd waardoor een stuk niemandsland ontstond tussen de Nederlandse grens en de dodendraad. Dat was onder meer het geval in Essen, Smeermaas, Vroenhoven, Koewacht en in Sint-Laureins. Het *kiekenskot* noemden ze dat in Essen en in Sint-Laureins heette dat *Klein België*. Voor de bewoners was dat een drama: families werden gescheiden, geliefden konden elkaar niet meer ontmoeten, handelaars waren afgesneden van hun klanten.'
- 10710 'In de parochie Koewacht, die deels in België en deels in Nederland lag, ontstond een absurde situatie. De kerk stond in België, maar het kerkhof lag in Nederland. Als een Vlaamse parochiaan overleed, werd zijn lichaam na de rouwdienst onder begeleiding van een Duitse officier naar de Nederlandse grens gebracht, maar de familie mocht de teraardebestelling niet bijwonen.'
- 10715 'Veel slachtoffers zijn gevallen uit onwetendheid', zegt professor Vanneste. 'Elektriciteit was toen nog nieuw en de bevolking was niet vertrouwd met de gevaren.'
- 10720 'De eenvoudigste manier om voorbij de draad te geraken was grenswachters om te kopen: voor wat geld of een hesp verklapten ze welke draden onder spanning stonden. Of ze schakelden de stroom even uit. Kregen ze geen medewerking, dan zat er voor de kandidaat-vluchtelingen niets anders op dan hun leven te wagen.'
- 10725 'In het begin probeerden ze dat vooral met greppels onder de draad of met dubbele ladders over de draad. Of ze waagden het zelfs als polsstokspringers. Nog anderen gooiden een koperen draad tegen de versperring, waarvan de uiteinden in een emmer water hingen om een kortsluiting te veroorzaken.'
- 10730 'Gaandeweg knutselden de grensgangers eenvoudige constructies in elkaar die het risico op elektrocutie sterk verminderden. Een houten raam bijvoorbeeld, dat ze tussen de draden spanden en waar ze dan doorheen kropen. Of een houten fietsvelg of een ton die ze tussen of onder de draden klemden. Anderen bonden zelfs porseleinen borden onder de knieën en de ellebogen om zo - goed geïsoleerd - onder de draadversperring te kruipen.
- 10735 'Sommige waaghalzen - de zogenaamde *passeurs* - waren zeer bedreven in die gevaarlijke sport en brachten tegen betaling meermaals per dag mensen, boodschappen of smokkelwaar over. De Duitsers waren trouwens ook niet van gisteren: ze wisten goed genoeg dat je geen ladders, dekens of tonnen nodig had om het veld te bewerken. Wie in de buurt van de versperring kwam met dat gerei, werd zonder pardon neergeschoten.'
- 10740 'Ook het dragen van gummilaarzen was verboden, want tegen het einde van de oorlog was men er achter gekomen dat rubber een perfecte isolator was.'
- Het laatste slachtoffer van de draad viel wellicht daags na de wapenstilstand op 12 november 1918. Landbouwerszoon Jan Van Looveren kon niet vlug genoeg thuis zijn om zijn ouders het goeie nieuws te melden dat hij in Nederland een boerderij gekocht had. Het gerucht ging toen al dat de versperring niet langer onder spanning stond, en dat werd Van Looveren noodlottig.
- 10745 Professor Vanneste: 'Enkele weken na de wapenstilstand bleef er van de afsluiting weinig meer over. Het materiaal werd door de gemeentebesturen verkocht, door de landbouwers ingepikt om hun weiden af te palen, of door de bevolking op brandstapels gegooid. Maar wie goed zoekt kan nog altijd restanten vinden: schalies van de daken van de schakelhuisjes, scherven porselein van de isolatoren en stukken hout met kogelgaten.'
- 10750 Willy De Buck

27 oktober 2009 **Conclusie:**
Was het een effectieve grensversperring?

Het lijkt erop dat het eigenlijk geen groot succes is geweest: er werd nog veel gesmokkeld, mensen en goederen. Onschuldige en onwetende mensen zijn door de draad gedood, net als Duitse en Nederlandse soldaten. Veel professionele smokkelaars zal het niet tegengehouden hebben. Ook brieven werden nog altijd naar beide kanten van de grens gebracht en eroverheen gesmokkeld.

9 november 2009 **De dodelijke 'draad' in Zeeuws Vlaanderen**

Een van de meest verbijsterende aspecten van de voormalige DDR was dat grens met de Bondsrepubliek jaren lang bewaakt werd met vol-automatische en dodelijke wapens. Deze fatale middelen waren echter geen uitvinding van de communisten. Vijftig jaar eerder al paste het grote Duitse Keizerrijk in de bezette gebieden vergelijkbare methoden toe langs de grens met Nederland. Na de gewelddadige bezetting van België had Duitsland - naar zijn eigen gevoel althans - ernstig te lijden onder naar Nederland vluchtende Vlamingen en deserterende Duitsers. Om dat tegen te gaan werd langs de noordelijke grens met Nederland een hoogspanning-draad gespannen, 'de draad', die al even dodelijk kon zijn als 'de muur'. Het ging bij deze versperring om een 'ongeveer twee meter hoog' rasterwerk van 'gewoon ijzerdraad', met bovenaan aan weerszijden 'een rasterwerk van prikkeldraad'. Daardoorheen liep dan de draad waar elektrische stroom op stond.

Er zijn maar weinig getuigenissen van deze voorloper van de latere Oostduitse zelfbedienings-zelfmoord-installaties bewaard gebleven, maar pijnlijk nauwkeurig hierover zijn de memoires van de voormalige grens-commies Anton Mulder. Deze Anton, 'opi', was mijn grootvader. Na zijn pensioen, begin jaren zestig, heeft hij op aanraden van mijn vader zijn herinneringen aan zijn veelbewogen leven op schift gesteld.

Vanuit zijn pension in het grens-plaatsje Koewacht, dat werd gedreven door 'twee oude tantes' die onverstaanbaar plat Vlaamse spraken, hoefde mijn grootvader, zo schrijft hij, aan het eind van de Eerste Wereldoorlog zijn hand maar uit het raam te steken om zich 'wanneer ik althans daar lust in had, door de stroom van de elektrische draad van het leven [te] beroven.' Maar, laat hij er meteen op volgen: 'Dit deed ik natuurlijk niet, daar was mijn leven veel te avontuurlijk voor.'

Op de bladzijden die op deze - voor zijn doen openhartige - ontboezemingen volgen, geeft hij een goede indruk van dat avontuurlijke leven. Dat begint in ieder geval wanneer hij op 20 augustus 1917 als commies gedetacheerd wordt in het nabijgelegen dorp Sint Jansteen. Daar, zo schrijft hij, was net 'een grote schoonmaak' gehouden onder vrijwel alle actief dienende ambtenaren. Zeeuws Vlaanderen was zeker in die jaren, naar het schijnt, een broeinest van smokkel, roef en ambtelijke corruptie. '... vele ambtenaren [konden] de verleiding niet weerstaan om de smokkelaars bij hun lugubere arbeid te helpen en voor deze spandiensten [werden] zij niet slecht betaald.'

Volgens mijn grootvader woonde met name in de buurtschap Steense Heykant destijds 'het uitvaagsel van de maatschappij', en om dat enigszins te beteugelen had de douane-afdeling waar hij werkte een aantal pittige gebruiken ontwikkeld. Zo schrijft mijn grootvader over de methode die hij zelf graag hanteerde om 'lammelingsen' die op smokkel waren betrapt tot wat meer actie te bewegen: 'Als regel lieten wij hen dan op de grond zitten met de armen omhoog en wanneer dat niet vlug genoeg ging, wat veelal gebeurde, knalden wij met wat karabijn-schoten over hun hoofden. en voor het fluiten van de kogels kregen zij in de regel wel respect.'

Aan vrijwel alle grenspalen met de nummers 277 tot en met 287 heeft mijn grootvader wel prettige en minder prettige herinneringen. Zo leverde hij in de zomer van 1918 'een volledige veldslag' met een grote groep van ongeveer veertig smokkelaars tussen de grenspalen 283 en 284. Nadat hij 'in het nachtelijk duister' snel 'versterking' had laten aanrukken '...knalden de karabijn-schoten van alle kanten door de lucht, gierend vlogen ze over onze hoofden en het geroep "halt, douane" was niet van de lucht...'

Er vielen twee gewonden door de karabijn-schoten, die samen met 14 andere arrestanten in de arrestanten-lokalen van de gemeente werden ondergebracht, maar de twee doden van die nacht, aldus de memoires, vielen niet door douane-kogels, maar door 'de draad'. Kennelijk, schrijft mijn grootvader, hadden de smokkelaars gedacht dat de Duitse wachtcommandant, aan de andere kant van de grens, wel in het complot zou zitten - de Duitsers hadden aan het eind van de oorlog vrijwel geen voedsel meer - en dat hij daarom de draad voor de illegale transporten wel even had 'afgezet'.

Ook de doden, schrijft mijn grootvader, werden die nacht in een van de arrestanten-lokalen ondergebracht.

'Gedurende de periode dat de elektrische draad daar voor de afscheiding van de grenzen heeft gestaan,' zo gaat hij daarna verder, 'heb ik vier maal gezien dat een

- 10820 smokkelaar daaraan zijn leven liet. Bij nacht zag men een blauwe flikkering en daarmee was weer een leven heengegaan.' Maar de douane had hieraan geen schuld, laat hij er gauw op volgen. 'Bleven de mensen staan op ons halt-geroep, dan was er natuurlijk niets aan de hand, maar het is als altijd, wanneer een kat in het nauw zit, maakt zij gekke sprongen.'
- 10825 Toen op 11 november 1918 eindelijk de wapenstilstand was getekend, was de elektrische afraftering langs de grens binnen de kortste keren verdwenen. Volgens de oude Mulder zou deze onmiddellijk gestolen zijn. Belgische soldaten kwamen daarop de grens afzetten en de militaire autoriteiten 'eischten de teruggave van de gesloopte afraftering als oorlogsbuit op.' Vervolgens werden de douane en het korps
- 10830 marechaussee ingezet om de grensversperring op te sporen en in beslag te nemen. 'Die Belgische soldaten,' schrijft mijn grootvader, 'waren alles behalve vriendelijk jegens ons. Wij hadden niet aan de oorlog deelgenomen en zij beschouwden ons (de Hollanders) als verraders en wij werden de kaaskoppen genoemd met wien zij niets te maken wilden hebben.'
- 10835 Vooral de Walen hadden zij 'maar uit de buurt te blijven'. Deze konden volgens de memoires 'zonder de minste aanleiding beginnen te schieten. Het regende van onze zijde klachten en wij kregen van hogerhand opdracht met tact op te treden en zoveel mogelijk de nabijheid van de grens te vermijden. De grenspalen wisten niet hoe zij het hadden en lachten ons weer toe, toen zij ons na enkele maanden terug zagen.'
- 10840 Maar tegen het smokkelen was voorlopig geen kruid meer gewassen. 'De smokkelaars,' schrijft mijn gepensioneerde grootvader met enige spijt, 'hadden nu vrij spel...'

Personenregister

aantal slachtoffers, heb ik de primaire bronnen in de Nederlandse kranten van destijds.....	15
Noël van Elsen van het Grevenbroekmuseum uit Hamont-Achel.....	15
M. Lippens, burgemeester van Moerbeke.....	16
dagboek van Marinus Wandel.....	16
Professor Hubert Grimme.....	26
General Alfred Graf von Schlieffen.....	27
deutsche Grenzschutz-Kommandeur Major Graf von Faber-Castell.....	27
Oberstleutnant Riecke.....	28
250 Mann starken 2. Bayerischen Landsturm-Pionier Bataillon.....	28
Kommando des Majors Franz Klemer.....	28
Männer vom 60. Armierungsbataillon.....	28
Hauptmann Kleber, Kompanieführer der zweiten Landsturm-Pionier-Kompagnie.....	29
Firma Gebrüder Pohl, Schmiedeberg, Riesengebirge.....	29
Antwerpener Professor Alex Vanneste.....	30
Aan personen wier huis of hofstede op Belgisch en Hollandsch gebied ligt.....	31
eigenlijke grens tot op een 200 m. van De Keyzer.....	32
De boer slaapt in zijn stalling op de Hollandsche.....	33
bij Ossendrecht een 16-jarige jongen.....	34
majoor Meixner, de draad en de pasjesregeling.....	34
Meichsner.....	34
O'Kelly, die veel bij de pastoors uit onze streek op bezoek kwam.....	35
heer Bekaert te Sweverghem bij Kortrijk.....	36
burgemeester der Nederlandsche gemeente Oud-Vroenhoven.....	38
de lamp van Lummer en die van Beck.....	39
Lummer vergrootte de lichtkracht van den boog.....	39
Beck's zoeklicht, dat, van Duitschen oorsprong.....	39
Purkinje-effect.....	39
drie mannen doodbliksemde, in de omgeving vtn Koewacht.....	40
De burgemeester Lippens van Moerbeke.....	41
Twee lijken lagen op Belgisch gebied.....	41
derde slachtoffer werd op Nederlandsch gebied gevonden.....	41
Diplom-Ingenieur majoor Franz Kleber.....	41
De bekende Burgemeester Lippens van Koerleke.....	41
twee personen zijn, die Vrijdag j.l. bij hun pogen om over de grens te komen aan de elektrische geleiding den dood vonden.....	42
Burgemeester van Moerbeke terug gevangen.....	43
Streuvels.....	46
A. HANS.....	46
H. Heyman een 28-jarig gehuwd persoon.....	49
laatste bleef haperen en werd gedood.....	50
burger, die zich over de grens waagde, door de grenswacht neergeschoten.....	50
Wij hebben hem gezien, den dooden man.....	50
hun maat Camile.....	51
man van Assenede was, een voerman, een zekere Goossens.....	51
Henri Heijman, een 28 jarige gehuwde man met talrijk kroost, uit St Nicolaas.....	51
Zekere Leus, die met 5 andere smokkelaars uit Assenede.....	52
Zekere de L. uit Rety is gedood.....	53
Landstormmannen en de z.g. doodskophuzaren.....	54
Burgemeester van Middelburg (België).....	54
de We Faelters aan Eede Steenweg.....	55
een man aan den electricchen draad blijven hangen.....	55
Camiel Goossens.....	55
Belg die door de draadversperring trachtte te sluipen, doodgeschoten.....	56
moest het met den dood bekoopen.....	56
De naam van den milicien is Gijzel.....	56
Vier Duitse grenswachten schenen genoeg van de vuurproef gekregen te hebben.....	57
19-jarige Fransman Lucien Maurits.....	57
Belgisch persoon aan den contact-draad is blijven hangen.....	57
De stroom ging hem door het lichaam wat den dood ten gevolge had.....	57
22e Belgische linie-regiment en omstreeks 20 jaar oud.....	57
7 Knockenaars, die werkzaam waren aan de elektrische versperring.....	57
De burgemeester van Knocke.....	57

2 jongens gedood door de draadversperring.....	57
nabij Poppel twee meisjes doodelijk getroffen.....	57
Zaterdag avond rond 11 uur 's avonds is 't ongeluk gebeurd.....	58
een metser, Maldeghemmer van geboorte, met name Ernest Borgonhon.....	58
Zondag is te Terneuzen een Rus aangebracht.....	58
lijk aan den draad was gevonden.....	59
twee Duitse deserteurs te Sluis.....	59
invalide Belgische militair.....	60
veertienjarig meisje ernstig verwond aan de elektrische versperring.....	60
directeur met verschillende leden van het personeel der ijzergieterij "Fonderie Anversoise".....	60
Nederlandsch soldaat het slachtoffer geworden der elektrische draadversperring....	60
stond de soldaat T. op post.....	60
het ongeval opgemerkt door de meid.....	60
ZeerEerw. heer pastoor.....	61
militaire dokter uit Axel.....	61
infanterist, die 't Duitse leger ontvlucht was.....	61
tweetal bewoners – man en vrouw – van Knocke.....	63
burgemeester van 's-Gravenvoeren.....	64
burgemeester (Jan) Steenebruggen.....	64
vroegere burgemeester (Jan-Baltus Haeren?).....	64
Remi en François Hick van Teuven, Henri Meyers van Teuven en de broer van deze, de latere pastoor van Weerst.....	64
Duitsch soldaat.....	64
gemoedelijke Duitse landweerman.....	64
heel gezin, bestaande uit een tiental personen.....	64
Belg, die onder de draadversperring door wilde kruipen.....	64
Een andere Belg, die juist over was gekomen.....	64
Duitsch deserteur, die naar Nederland had willen sluipen.....	65
vliegeniers.....	68
stafmuzikanten.....	68
geheel verkoalde lijk van een man.....	70
Verstralen, landbouwer te Zondereijgen, België.....	71
Eerw. Zusters Ursulinen.....	72
Belgische vluchteling	72
en een 14-jarige jongen, tusschen Koewacht en St. Janssteen door den elektrischen grensdraad gedood.....	72
zekere T., vader van vijf kinderen.....	72
paar Duitse grenswachters vermoedelijk slachtoffers der elektrische grensafsluiting	72
Een hunner werd door den elektrischen draad gedood.....	72
verschroepelde lijk van een 45-jarigen landbouwer uit de Belgische gemeente Clinge.....	72
echtgenoot van A. Claijs, te Bouchautsche Haven.....	73
Hagenaar, A. v. d. M.....	73
De toestand van den soldaat is thans treurig.....	74
Twee Nederlandsche soldaten van de grenswacht.....	74
27-jarige J. de Jong, van Heerenveen.....	76
24-jarige F[red]. Reitsma, van Sexbierum.....	76
Van Vooren.....	76
kellner J. C. en de chef-machinist L. D., lieden uit Antwerpen.....	78
een Belg aan de elektrische draadversperring den dood gevonden.....	78
een vrouw, die haar kippen van den elektrischen draad wilde verjagen.....	78
Belgische vrouw, Ritsaert genaamd.....	78
De man werd levensgevaarlijk verwond; hij is naar Maastricht overgebracht.....	79
man uit Hasselt, die bij Vroenhoven over de grens wilde.....	79
Fries. O. genaamd. [genaamd Oberman, vader van twee kinderen].....	79
Eerw. Pater trappisten.....	79
arbeider J. S. zal ingericht worden als wachthuis voor de Duitschers.....	79
lijken van een achttal Duitse deserteurs.....	80
Hengelo, zijnde Smit, gehuwd en vader van twee kinderen, en Seesinck.....	81
strafzaak tegen J. B., oud 35 jaar, geboren te Echt en H. P., oud 32 j., geboren te Roggel.....	81
Getuige C. was schildwacht bij paal 303.....	81
heer A. Beekman.....	81
vertoevende Belgischen vluchteling B.....	81
Duitse schildwacht.....	82

Duitscher, een 24 à 25-jarige boekhouder uit Keulen.....	82
Van de vijf zijn er evenwel vier door den elektrischen stroom aan de grens gedood..	82
militair van de Duitse grensbezetting.....	83
Belgisch burger het leven gelaten aan de electriche draadversperring.....	84
heer J. Felt.....	84
twee Duitse militairen, die wilde deserteeren.....	86
dertienjarige jongen uit de Belgische gemeente Wachtebeke.....	86
Zekere V., een jongen van circa 12 jaar, was bij Overslag.....	86
Hauptmann namens Schütte, Hilfsoffizier in einem Nachrichtenbataillon.....	86
Forstarbeiter Peter Oeyen.....	86
Twee Belgen van omstreeks 20 jaar.....	87
zekere van K., die zich verscholen had in eene graangroeve.....	87
23-jarige Belg uit Turnhout is door den draad gedood.....	87
Een der machinisten kon nog juist bijtijds ontsnappen.....	88
hofstede van De Keijzer-Van de Vijver.....	88
de BURBURE de WESEMBEEK.....	88
Geert Stevens.....	88
Wehrmann Kaufung der 2. Kompagnie 8. Landsturm-Infanterie-Bataillons Muenster.....	88
twee ontvluchte Russische krijgsgevangenen.....	89
Duitse soldaat.....	90
gemeenteraadsleden van Cappelen.....	90
lid van de Provinciale Staten voor Antwerpen, de heer Bastijns.....	90
Een der met dit werk bezig zijnde Duitse soldaten sprong op zij.....	91
uittocht van honderden gezinnen uit grensstrook in België.....	92
hertog van Württemberg.....	92
commandatur te Maeseyck.....	93
Mej. v. B. te Hamont.....	94
pastoor van Koewacht woont op Hollandsch gebied.....	95
Duitse onderofficier.....	95
Onder Wouw is gisteren een Duitse grenswacht geïnterneerd.....	95
Duitse geïnterneerd.....	96
heer Ameels.....	96
heer Ausels [Ameels].....	96
Pierre Wolgarten.....	97
sein Sohn Franz.....	97
twee tegen den draad zijn gelopen.....	97
twee personen door den draad gedood.....	97
Duitse soldaat trachtte onder den electriche draad te Smeermaes.....	98
Landsturmann Niederdraeing (Ldst. Batl. Muenster).....	99
was onmiddellijk dood.....	100
hoeve van den heer Wauters.....	100
Mevrouw Van den Inde.....	100
Jean Engelen.....	100
Gelis.....	100
zoon en dochter van Jozef Brouns.....	101
Duitse soldaat aan de electriche draad blijven hangen.....	101
Snijders.....	102
Belgisch brievenmokkelaar doodgeschoten.....	103
twee Russische soldaten aangekomen.....	103
jongen in aanraking met den electriche draad.....	103
Twee Russen zijn nabij Weert op Belgisch gebied aan den draad doodgebleven.....	103
paar spionnen, die tevens in het bezit waren van granaten.....	103
Duitse soldaat.....	103
Melk te Zaandam.....	104
Peter Mathijs Leeters van Keyershof (Manestraat).....	105
2 paters en 5 broeders.....	105
familie Snieders uit Dommelen.....	105
burgemeester van Borkel en Schaft.....	105
de lijken van een burger en een Rus heeft hen gevonden.....	106
elf Duitse landstormmannen.....	106
Drie Duitse deserteurs zijn aan den doodelijken draad, nabij Lommel gevonden...	106
landbouwer Leeters, wonende op Belgisch gebied op de pachthoeve Keyershof.....	106
Zijn dochter, die hem bevrijden wilde, bekwam brandwonden.....	106
Duitse deserteur.....	106
twee Duitse deserteurs.....	107
veldwebel van het 165ste Beiersche regiment.....	107

de 2 soldaten met de electriche draad in aanraking gekomen.....	107
twee Duitse deserteurs.....	108
Te Overslag hielp een Duitser een vrouw ontvluchten.....	108
bij Overslag weer 8 Duitse soldaten in burgerkleeren de grens over.....	108
26 jarige zoon van kleermaker Konings onder Lille St. Hubert.....	108
Een ander slachtoffer was nog zekere Berghs uit Hamont.....	108
vijfjarig meisje verkoold gevonden.....	108
5-jarig jongetje van den landbouwer J. Wuijts.....	109
Commissie Fleskens.....	109
8 Uhlanen.....	111
Belg uit Lommel, vader van vier kinderen.....	112
jonge Belg uit Antwerpen.....	112
aan Belgische en Hollandsche zijde 27 slachtoffers met doodelijken afloop.....	112
zekere J. B. in aanraking met den electriche draad.....	114
twee personen uit Maaseijck, Donys en Schepers.....	114
twee smokkelaars doodgeschoten.....	114
van Hilvarenbeek tot Maaseijck acht personen door den electriche draad gedood..	115
2 jongens uit Capelle (België).....	116
machinist en den stoker.....	117
2 ontvluchte Russen	118
en gistermorgen nog één Rus aangekomen.....	118
schrijft de pater.....	118
3 ontvluchte Russen.....	118
Zeker Moors, uit Kessenich.....	119
smokkelaar V. d. L. uit Merxplas, is bij Hilvarenbeek.....	119
Gisteren zijn weer drie militairen, onder wie een sergeant, ontsnapt.....	120
Aan den draad hebben weer eenige dezer mannen den dood gevonden.....	120
20-tal slachtoffers is onder de Belgische vluchtende mannen gemaakt.....	120
K. alhier heeft ter plaatse "Ceresa".....	121
zes Duitse deserteurs over de grens, een zevende werd door den draad gewond....	121
drie deserteurs.....	121
Duitsch militair is in gezelschap van een Belgisch meisje.....	121
Herr Johann Zahlauer.....	121
Ned. Korporaal ongelukkigerwijze een electriche draad.....	121
4 Russen met een plan[k?].....	121
W. Kortooms aan de electriche draadversperring.....	121
45 Belgische mannen over den draad gekomen.....	121
Eén is aan den draad blijven hangen.....	121
jongeling W. v. Asten alhier dood gebleven.....	122
kafeehouder Cornelis te Asseneede.....	122
80 bewoners, die achter de electriche draadversperring wonen, de vlucht genomen..	122
A. Abels te Molenboenel, Nederlander van geboorte.....	122
ongelukkige, die gehuwd en vader van zeven kinderen was.....	122
werkmán A., op een fabriek te Sas van Gent.....	123
landbouwer Ant. Abels.....	123
38-jarige vrouw v. L. uit Lommel, hare 15-jarige dochter.....	123
23-jarige boerenknecht v. d. Z. uit Dessche.....	123
5 Russen van de zee kust aan Zeeuwsch-Vlaamsche grens.....	123
Een ervan bleef aan den draad hangen.....	123
twee Duitse deserteurs.....	124
Zes Duitse deserteurs, twee Russen en één Engelschman, hebben den dood gevonden aan	124
de electriche draadversperring.....	124
kwamen drie Franschen over de Belgische grens.....	124
vier Belgen.....	124
over den elektrischen draad vier Belgen.....	124
laatste drie weken niet minder dan elf deserteurs en drie burgers aan den draad	124
blijven hangen.....	124
prins van Wurtemberg.....	124
40-jarigen Feldwebel.....	125
27-jarige ongehuwde vrouw v. d. Z., de dochter van een daglooner.....	125
stationschef te Esschen.....	125
vlieger werd gewond.....	125
18-jarig meisje uit Peer.....	125
landbouwer Rijckaerd uit de Belgische gemeente Watervliet.....	125
v. S. genaamd, is vader van 8 kinderen.....	125
21-jarige sigarenmaker K. uit Bree.....	126

Maharajah van Bikanir.....	126
correspondent van de Lokal Anzeiger aan het Westfront.....	127
hoofd-chemicus beschikt over twee assistenten en 78 man.....	127
Duitsch militair over de grens gekomen.....	127
De 17-jarige zoon	127
andere, 22 jaar oud, werd door de elektrische grensdraad onmiddellijk gedood.....	128
Duitse soldaat.....	128
v. Z., 21 jaar, uit Hechtel.....	128
vijf Belgische	128
Wwe Van Mierloo die op Breukskenshof (aan 't kasteel) woonde.....	129
Het waren inwoners van Lisseweghe.....	129
De gouverneur, VON ZWEHL, Generaal der Infanterie.....	129
directeur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen te Breda.....	129
Duitsch soldaat, die bij Koewacht over de grens wilde komen.....	129
gehuwde vrouw uit Cathen (B.), genaamd v. d. Pas.....	129
kind van de ongelukkige was dien zelfden morgen gestorven.....	129
20-jarige Belgische student R. v. d. Berg uit Brussel.....	129
P. Menten 19 jaar student van St. Truijden.....	129
20-jarige De M. bij het smokkelen van zeep.....	130
Duitsch soldaat, werkzaam in de versperring in den tuin van de bekende abdij.....	131
20-jarig Belgische jongeling, wiens identiteit niet kon worden vastgesteld.....	131
Twee zonen van den heer T., het alom geacht gemeenteraadslid.....	131
Lambert I. en Pieter S., vierde zoon van baas S.....	131
landbouwer A. K. uit Thoon.....	132
zekere A. Keijaerts van hier in aanraking met den electrischen draad.....	132
zes Belgische mannen.....	132
Jean Lenkens uit het naburige Lanaeken.....	133
drie menschen met de draden in aanraking gekomen.....	133
Belgische vrouw en een kind gevonden.....	133
Een Rus en een Belg zijn aan den elektrischen draad dood blijven hangen.....	133
Russische krijgsgevangene.....	133
twee Duitse deserteurs over de grens gekomen.....	133
6 Duitse soldaten.....	133
derde slachtoffer gevallen.....	133
Jos. B... en Jaak M.....	134
Robert van den Berg, oud 20 jaar, uit Brussel en zijn neef Pierre Menten, 19 jaar.....	134
Belgische dame met kind.....	135
Drie Duitschers maakten van de gelegenheid gebruik en ontsnapten.....	135
19-tal Belgische burgers te Oostburg over den draad te komen.....	135
A. Kammeloo uit de Belgische gemeente Bouchoute.....	135
78-tal Belgen onder wie zes dames, over de grens.....	135
Vier in België vertoevende Fransche krijgsgevangenen, alsmede een Duitse deserteur	136
kind, dat den ballon wilde opnemen, werd tegen den grond geslagen.....	136
Hendrika Vandebroek, echtgenoot van H. Loos.....	136
De man, een zwerver, was onmiddellijk dood.....	136
IJzendijke bleef een zekere Wouters, een gebrekkig man.....	136
krijgsgevangen Rus.....	136
zesentwintigjarige Eugène Cox het leven aan de draad te Achel.....	137
Duitse soldaat Adriaan Beckmann het slachtoffer.....	137
jonge ambtenaar Goemare uit Brussel.....	137
jonge vrouw, die samen met haar kind.....	137
Belgische smokkelaar v. B. uit Peer (B.) aan den elektrischen draad gedood.....	137
zekere M. uit Maastricht.....	137
vader, moeder en kind.....	137
5 Duitse deserteurs.....	137
officier slaagde er in, in burgerkleeding over den draad te ontsnappen.....	137
jongeling H. uit Bergeijk.....	138
knaap uit Achel in de Wetering der Paters van de Abdij dood gevonden.....	138
Duitse deserteur.....	138
Nederlandsche	138
Jean C. uit Achel, laatstelijk woonachtig te Geldrop.....	138
heele familie C. te Achel, behalve de moeder en een klein kind.....	138
Duitscher - een Feldwebel.....	138
vier personen het leven hebben gelaten.....	138
Duitse schildwacht vermoord op zijn post is gevonden.....	138

Juffrouw van Brussel aan den electricischen draad is gedood.....	139
Belgische vluchteling U. v. D. uit Bergeijk.....	139
knecht van Stakenborg over de grens getrokken is.....	139
zekere Pieters Martinus van Diepenbeek.....	139
Mathieu Cr.....	139
Pruis die 't leven moe was.....	139
Eng... van Bree, die alhier in 't Broek aan den draad dood bleef.....	139
Duitsche grensbewaker.....	139
v. d. G. uit Turnhout, een vader van tien kinderen.....	140
zoowel het meisje als de hond waren helaas onmiddellijk dood.....	140
12 Duitsche deserteurs, 9 Russen en 14 dienstplichtige Belgen, benevens twee Fransche krijgsgevangenen.....	140
derde Franschman ongelukkig op één der niet doorgeknipte draden trapte.....	140
Zekere Luism.....	140
Vrouw Jan Vandeninde (Petrus Jan).....	140
Jan Vandeninde is aangehouden.....	140
Zekeren heer Lecocq.....	141
inzittende was half verstijfd van de koude.....	141
Twee vrouwen uit Turnhout vrouw v. L. en Juffr. v.d. H.....	141
dochter van den smid B. uit Ophoven.....	141
Te Hulst is weder een smokkelaar aan den draad dood gebleven.....	141
Zekere Th., militair, met verlof thuis.....	141
46-jarig Duitsch soldaat.....	142
meisje van een jaar of 17.....	142
Juliette N..., van Antwerpen.....	142
Mathieu schrijf eens aan uwen broeder Henri.....	142
Hendrik H... (Pooten Riekske).....	143
Kristaan Op 't R... (van 't smeedje).....	143
Remi Geens te Norderwijck (België).....	143
drie dochters van Simons, varkenskoopman en slachter.....	144
twee Belgen doodgevonden.....	144
Jef Polet, een zoon van Brouns, Deckers en de zwager van Jef Polet.....	144
Mad. Deckers en hare dochter.....	144
zoon Boonen.....	144
dochter van den smid Broens (Betje van den Masterd) werd bij Neeritter.....	144
twee Duitsche vliegers.....	145
een soldaat	145
twee Duitsche militairen, welke poogden te vluchten, dood gebleven.....	145
ongelukkige is afkomstig uit Arnhem en ongehuwd.....	145
Hij was van Brussel afkomstig en ongeveer 18 jaar oud.....	145
zijn naam is Albert Thomas, geboren te Antwerpen, den 13den Augustus 1907.....	146
Het lichaam bleef eenigen tijd in staande houding, terwijl het hoofd opzij zakke..	147
2-tal Belgen door de Duitsche grenswacht werden doodgeschoten.....	147
41-jährige Maria Bindels-Schoonbrod.....	148
Eduard Appelberg aus Vaals.....	148
kleinen Jungen, der mit dem Zaun in Berührung kam.....	148
verscheidene personen aan den draad doodgebleven.....	148
arbeidersvrouw B. genaamd, welke te Vaals.....	148
een Duitsche soldaat, die op wacht stond, aan den electricischen draad doodgebleven.	148
Renier Jegers.....	149
Thonard Deben.....	149
Pieter Raemakers.....	149
familie Bartels van Molshoven.....	149
Mejuffer Clementine Hendricks.....	149
vluchtende Rus door den electricischen draad gedood.....	149
Duitsche marine-soldaat over de Zeeuwsch-Belgische grens aangekomen.....	149
jongeman van ongeveer achttien jaar, afkomstig uit Tourcoing.....	150
18-jarige E. M.	150
17-jarige jongeling.....	150
18-jarig meisje door den electricischen draad gedood.....	150
3 Belgen zijn aan den draad blijven hangen.....	150
Mathys Coolen bij Lakerhof, dicht aan 't Kasteel.....	150
Mathieu Teuwen, die, beticht van Belgen	150
over de grens geholpen te hebben.....	150
machinale klompenfabriek van de firma Louwerijns op Belgisch Clinge.....	151
te Meerveldhoven bij een Belgische familie onder gebracht.....	151

een vond de dood aan den draad.....	151
Duitsche militair.....	151
paters uit het tijdelijk klooster op Hollandsch gebied.....	154
Wilhelm Arens heet de auteur van dit schoons.....	156
zijn kameraden Emil Petrich, Witmann, Kleinke.....	156
Duitsche veldprediker van Knocke, Duinbergen.....	157
Zoeven kwam alhier de burgemeester van Houcke aan.....	157
Hij en zijn vrouw werden ook hartelijk verwelkomd.....	157
De majoor, VERMEULEN.....	157
Hoofd- tevens Leger-Commissaris, Generaal-Majoor P. P. C. Collerte.....	162
Z. K. H. de Prins der Nederlanden.....	162
Eerw. Zusters der Orde van Schijndel.....	163
heer G. Baudin, overste van de marechaussee.....	164
heer Stille, regeeringscommissaris.....	164
burgemeesters van Maastricht en Oud-Vroenhoven.....	164
staf van den Commandant van Zeeland.....	164
Amerikaanschen gezant.....	164
Hedenmorgen is een Belg door den electricchen draad gedood.....	167
luitenant ten Bosch uit Apeldoorn gewond aan den elektrischen draad.....	167
Thieu van Luis.....	167
Door van Scheelkeubken.....	167
Landbouwerszoon Jan Van Looveren.....	169
drie personen aan den draad den dood gevonden.....	170
overleden pater abt Mauritius Lans.....	171
pater prior Vitalis.....	171
JAN FEITH.....	172
Belgische bataljonscommandant, majoor H.....	172
Notaris VAN DER MOER.....	174
socialistische afgevaardigde Hubin.....	174
Kamiel Huysmans.....	174
socialistischen afgevaardigde Périn.....	174
socialist Troclet.....	174
liberaal Féron.....	174
interpellatie-van Cauwelaert, Vandeperre, Vandevijvere.....	175
Minister Anseele.....	175
bekend makelaar in effecten.....	176
propagandist Reichmann.....	176
Duitsch vliegenier, Hauptmann Driessen.....	176
Theobaldus.....	177
generaal De Schepper.....	177
scherpzinnige abt Antonius.....	178
kapitein, Jules Heintjens.....	178
bij de geraamten ook dat van een vrouw moet bevinden.....	179
Meint de Haan van Boelenslaan.....	181
J. L. de Groot.....	182
preußischen Hauptmann Schütte, Angehöriger eines Nachrichtenbataillons.....	183
Generalgouverneur Freiherr von Bissing.....	184
Gerhard Hirschfeld ist Direktor der Bibliothek für Zeitgeschichte.....	184
grootvader van Chantal Pattyn (netmanager van Radio KLARA).....	184
Irma Leysen.....	184
vader van Irma.....	184
Wil van Ham.....	185
zeventienjarige Bergeijkse sigarenmaker Fried Hendriks.....	185
Willy De Buck.....	186